

ODEON

BRUNO
SCHULZ
REPUBLIKA SNŮ

PŘELOŽILI OTAKAR BARTOŠ, ERICH SOJKA,
VLASTA DVOŘÁČKOVÁ, IVETA MIKEŠOVÁ

884-SCHU 1-1

26 446

ÚSTŘEDNÍ KNİHOVNA
FILOZOFICKÉ FAKULTY
UNIVERSITY J. E. PURKYNĚ
BRNO

40-89

Translation © Otakar Bartoš, Erich Sojka,
Vlasta Dvořáčková, Iveta Mikešová, 1988
Epilogue © Otakar Bartoš, 1988

SKOŘICOVÉ KRÁMY

24-

SRPEN

I

V červenci odjížděl můj otec do lázní a nechával mě s matkou a starším bratrem napospas omamným letním dnům, vyběleným žářem. Obloužení světlem, listovali jsme v té velké knize prázdnin, jejíž všechny stránky planuly jasem a na dně měly dužinu zlatých hrušek, sladkých k omdlení.

Adéla se za prozářených jiter vracela jako Pomona z výhně rozplanulého dne a vysypávala z košíku barevnou nádheru slunce – lesklé třešně, plné vody pod průhlednou slupičkou, tajemné černé višně, jejichž vůně předstihovala to, co splňovala chuť, i meruňky, jejichž zlatá dužina obsahovala podstatu dlouhých odpolední; a vedle té čisté poezie ovocných plodů vytahovala pláty masa s klaviaturou telecích žeber, nalité silou a výživností, chaluhy zeleniny podobné zabíjím hlavonožcům a medúzám – suroviny oběda s chutí ještě nezformovanou a jalovou, vegetativní a telurické ingredience oběda s divokou polní vůní.

Temným bytem v prvním poschodí domu na náměstí každý den

skrz naskrz procházelo celé veliké léto: ticho chvějících se vzdušných slojí, čtverce jasu, snící na podlaze svůj horoucí sen, melodie kolovrátku, vydolovaná z nejhlubší zlaté žíly dne, a dva tři takty refrénu hraného kdesi na pianě, znova a znova umdlévající ve slunci na bílých chodnicích a ztracené ve výhni hlubokého dne. Po úklidu spouštěla Adéla na pokoje stín stažených plátěných rolet. Barvy pak klesaly o oktávu níž, pokoj se naplňoval šerem, jakoby pohroužen do světla mořské hlubiny, ještě matněji se odrazil v zelených zrcadlech – a celý žár dne oddechoval na roletách, lehce zvlněných sněním polední hodiny.

V sobotu odpoledne jsem chodíval s matkou na procházku. Z přitmi síně se vstupovalo rovnou do sluneční lázně dne. Kolemjdoucí, brodící se zlatem, měli oči přimhouřené žářem a jako zalepené medem a odchlíplý horní ret jim odkrýval dásně a zuby. A všichni, kdo se brodili tím zlatavým dnem, měli grímasu vedra, jako kdyby slunce vložilo svým vyznavačům na obličej jednu a touž masku – zlatou masku slunečního bratrstva. A všichni, kdo kráčeli dnes ulicemi, potkávali se a mýjeli, starci a mladí, děti i ženy, zdravili se při setkání tou maskou, namalovanou na obličej hustou, zlatou barvou, a cenili na sebe tu bakchickou grimasu – barbarskou masku pohanského kultu.

Náměstí bylo prázdné a žluté žářem, prach byl z něho vymeten žhavými víchry jako z biblické pouště. Trnité akáty, vyrostlé z prázdnoty žlutého prostranství, nad nim bujely světlým listovím, kyticemi ušlechtilé článkovaných zelených filigránů jako stromy na starých gobelínech. Zdálo se, že ty stromy koketují s víchrem

a teatrálně si cuchají koruny, aby v patetických prohybech předvedly eleganci listnatých vějířů s podbříšky stříbřitými jako kožišiny šlechtěných lišek. Staré domy, pulírované po mnoho dnů větry, zbarvovaly se odlesky velké atmosféry, ozvěnami a vzpomínkami na barvy rozprýlené v hloubi pestrého počasí. Zdálo se, že celé generace letních dnů (jako trpěliví štukatěři seškrabující pliseň omítky ze starých fasád) otloukaly klamnou glazuru a den po dni stále výrazněji odhalovaly pravou tvář domů, fyziognoii osudu života, který je formoval zevnitř. Okna, oslepená třpytem prázdného náměstí, teď spala a balkóny vyznávaly obloze svou prázdnotu; otevřené síně páchly chladem a vínem.

Hrstka otrhanců, kteří se v rohu náměstí zachránili před ohnivou metlou vedra, obléhala kousek zdi a stále znova si ji ověřovala házením knoflíků a mincí, jako kdyby z horoskopu těch kovových kroužků bylo možno vyčíst skutečné tajemství stěny, počmárané hieroglyfy rýh a puklin. Jinak bylo náměstí prázdné. Až člověk čekal, že před klenutou síň s vinařovými sudy dorazí stínem chvějících se akátů Samaritánův oslík, vedený za uzdu, a dva čeledínové starostlivě sundají nemocného muže z rozpáleného sedla a po studených schodech ho opatrně vynesou nahoru do světnice vonící šábesem.

Tak jsme s matkou kráčeli po dvou slunečných stranách náměstí, a vlekli své lomené stiny po všech domech jako po klávesách. Čtverce dlažby ubíhaly pomalu pod našimi měkkými, plochými kroky – jedny bledě růžové jako lidská kůže, jiné zlaté a sinavé a všechny ploské sluncem a aksamitové jako jakési sluneční tváře oslapané chodidly až k nepoznání, do blahé nicoty.

Až konečně na rohu Stryjské ulice jsme vešli do stínu lékárny. Velká baňatá láhev s malinovou šťávou v široké lékárenské výloze symbolizovala chlad balzámu, kterým tam mohlo být zkonejšeno každé utrpení. A o několik domů dál si už ulice nedokázala uchovat dekorum města jako venkovan, který při návratu do rodné vesnice cestou svléká postupně svou městskou eleganci, a čím blíží je vsi, tím víc se mění ve vesnického otrhance.

Předměstské domky se utápěly i s okny, zapadlé do bujného a spleťového květenstva malých zahrádek. Zapomenuty velkým dnem, všechny byliny, květiny i plevel se bujně a tiše rozmnožovaly, vděčné za chvíli odpočinku, který mohly prosnit za okrajem času, na hranicích nekonečného dne. Obrovská slunečnice, čnící na mohutné lodyze a nemocná elefantiázou, čekala ve žlutém smutku na poslední žalostné dny života a prohýbala se pod zbytněním své nestranné korpulence. Ale naivní předměstské zvonky a perkálové, nenáročné kvítečky stály bezradně ve svých naškrobených růžových a bílých košíkách a nechápaly velkou tragédii slunečnice.

II

Houština zamotaných trav, plevelů, býlí a bodláků plápolá v polední výhni. Odpolední dřímota zahrady hučí rojem much. Zlaté strniště křičí na slunci jako zrzavé saranče. V hustém ohnivém dešti vřeští cvrčkové a semenné struky explodují tiše jako luční kobylinky.

Ale směrem k ohradě se kožich trav zvedá vypuklým hrbem –

pahorkem, jako kdyby se zahrada ve spánku obrátila na druhou stranu, a její silná selská bedra oddechují tichem země. Na těch bedrech zahrady se ledabylá ženská bujnost srpna nadměrně rozrostla do hluchých propadlin obrovských lopuch a roztáhla se pláty chlupatých listových plechů, přebujelými jazyky masité zeleně. Vytrěštěné figuríny lopuch se tam vyvalily jako doširoka rozsedlé babizny, napůl pohlcené vlastními šílenými sukněmi. Zahrada tam zadarmo prodávala nejlacnější kroupy černého bezu, hrubou kaši jitrocelů, páchnoucí mýdlem, divokou kořalku máty a všechnu nejhorší srpnovou veteš. Ale na druhé straně ohrady, za tím matečnickem léta, v němž se rozbujela hloupost idiotských plevelů, bylo smetiště bezuzdně zarostlé bodláčím. Nikdo nevěděl, že právě tam sloužil toho roku srpen svou velkou pohanskou orgii. Na tom smetišti, opřená o ohradu a zarostlá bezinkami, stála postel slabomyslné Tluje. Všichni jsme ji tak říkali. Na kupě smetí a odpadků, starých hrců, bačkor, rumu a střeptů stála zeleně natřená postel, na místě chybějící nohy podepřená dvěma starými cihlami.

Vzduch nad tím rumištěm, zdívočelý zárem a protinaný blesky třpytivých, sluncem rozzuřených ovádů, třeštil jakoby neviditelnými řehtačkami a přiváděl k šílenství.

Tluje sedí na bobku ve žlutých peřinách a hadrech. Na veliké hlavě se jí ježí věchet černých vlasů. Její obličej připomíná měch tahací harmoniky. Chvillemi skládá grimasa pláče tu harmoniku do tisíce příčných záhybů a údiv ji potom zase roztahuje, vyhlazuje záhyby a odkrývá škvírky drobných očí a vlhké dásně a žlutými zuby pod rypákovitým, masitým pyskem. Míjejí hodiny, naplně-

né vedrem a nudou, a Tluje si přitom polohlasně breptá, dríme, tiše si mumlá a pokašlává. Nehýbá se a mouchy na ni sedají v hustých rojích. Ale najednou se celá ta hromada špinavých hadrů, cárů a cuků začíná pohybovat, jako oživena šramotem lihnoucích se krys. Mouchy se vyplašeně probouzejí a zvedají se ve velkém, hučícím roji, plném vzteklého bzučení, záblesků a mihotání. A zatímco se ty hadry sesypávají na zem a jako vyplašené krysy se rozbíhají po smetišti, pomalu se z nich vymotává a vyhrabává jádro, vyprošťuje se z nich prapodstata smetiště: zvolna se zvedá a na krátkých dětských nožkách zůstává stát polonahá temná kreténka, podobná pohanskému bůžku, a z šije nabobtnalé přílivem zlosti a z tváře zrudlé a tmavnoucí hněvem, na níž jako barbarské malby vykvétají arabesky naběhlých žil, tryská zvířecí vriskot, vriskot chraplavý, vyražený ze všech průdušek, průdušnic a hlasových vazů té polozvířecí, polobožské hrudi. Bodláky sežehnuté sluncem křičí, lopuchy otékají a pyšní se nestoudným masem, plevy slintají blyštivým jedem a kreténka, ochraptělá křikem, tluče v divokých křečích zuřivě a náruživě klínem do kmene černého bezu, který tiše skřípe pod naléhavostí té prostopánské vášně, zaklínán celým tím nuzáckým chórem ke zvrhlé, pohanské plodnosti.

Tlujinu matku si najímají hospodyně na drhnutí podlah. Je to malá ženština, žlutá jako šafrán, a šafránem také napouští podlahy, jedlové stoly, lavice a postele, které myje ve světnicích chudých lidí. Jednou mě Adéla zavedla do domu té staré Maryšky. Bylo časné ráno. Vešli jsme do malé, modře vymalované světnice s udusanou hliněnou podlahou, na níž leželo ranní slunce, křiklavě žluté v tom

jitřním tichu, odměřovaném úděsným klapotem vesnických nástěnných hodin. V truhle na slámě ležela hloupá Maryška, bledá jako hostie a tichá jako rukavička, ze které se vyvlékla ruka. A jako by využívalo jejího spánku, mluvilo ticho, žluté, křiklavé zlé ticho, vedlo samomluvu, hádalo se a hlasitě a sprostě vykřikovalo svůj maniacký monolog. Maryščin čas – čas vězněný v její duši – z ní vystoupil, strašlivě skutečný, krácel na vlastní pěst světnici a v oslnivém mlčení jitra halasně, hučivě a pekelně vyrůstal z hlasitého mlýna hodin jako špatná mouka, sypká mouka, hloupá mouka bláznů.

III

V jednom z těch domků, obehnaném hnědým laťkovým plotem a tonoucím v bujné zeleni zahrádky, bydlela teta Agáta. Vcházeli jsme k ní zahradou kolem tyček s barevnými skleněnými koulemi, růžovými, zelenými a fialovými, ve kterých byly zaklety celé světelné a jasné světy, podobné ideálním a šťastným obrazům uzavřeným do nedostižné dokonalosti mýdlových bublin.

Ve ztemnělé síni se starými barvotisky, rozežranými plísní a osleplými stářími, jsme vždy nacházeli známý pach. V té důvěrné staré vůni byl v podivně prosté syntéze přítomen život těch lidí, destilát rasy, druh krve a tajemství jejich osudu, nepostřehnutelně obsažené v každodenním míjení jejich vlastního, odlišného času. Staré, moudré dveře, jejichž temné povzdechy vpouštěly a vypouš-

těly ony lidi, mlčenliví svědkové vcházení a vycházení matky, dcer a synů, se nehlasně otevřely jako veřeje skříně a vstoupili jsme do jejich života. Seděli jakoby ve stínu svého osudu a nebránili se – prvními neobratnými gesty nám prozradili své tajemství. Copak jsme s nimi nebyli spřízněni krví a osudem?

Pokoj byl temný a sametový modrými potahy se zlatým vzorkem, ale ozvěnou plnoucího dne, byť přefiltrovanou hustou zelení zahrady, se ještě i zde chvěla mosaz na rámech obrazů, na klikách a na zlatých listách. Od stěny vstala teta Agáta, velká a rozbujelá, se zaobleným bílým masem kropenatým rudou rží pih. Přisedli jsme k nim, jakoby na okraj jejich osudu, trochu zahanbeni tou bezbranností, s jakou se nám bez výhrad vydali na pospas, a pili jsme vodu s růžovou šťávou, prapodivný nápoj, ve kterém jsem objevil snad nejhlubší esenci té žhavé soboty.

Teta si naříkala. To byl zásadní tón jejího hovoru, hlas toho bílého a plodného masa, roztékajícího se už jakoby za hranice osoby, která jen obtížně udržovala spojitost v poutech individuální formy, a dokonce i v tom skupenství už znásobená a hotová rozpadnout se, rozvétvit a rozsypat v rodinu. Byla to plodnost téměř samoplodivá, ženskost chorobně vybuchlá a pozbavená všech zábran.

Zdálo se, že už jen aroma mužství, pach tabákového kouře nebo pánský vtíp mohl dát tomu nažhavenému ženství impuls k bezuzdnému plození. A všechny její stížnosti na muže a na služebnictvo i její starosti s dětmi byly vlastně jen rozmrzelostí a vrtošením neuspokojené plodnosti, pokračováním té prchlivé, rozhněvané

a plačtivé koketérie, kterou nadarmo provokovala muže. Strýc Marek, malý, shrbený, s tváří, z níž bylo vykleštěno pohlaví, seděl smířen s osudem ve svém šedivém bankrotu, jako by jen odpovíval v tom stínu bezmezného pohrdání. V šedých očích mu doutnalo daleké parno zahrady, rozpjaté na okně. Chvillemi se snažil chabým pohybem něco namítat, stavět se na odpor, ale vlna soběstačného ženství odhodila stranou to bezvýznamné gesto, triumfálně je mijela a svým širokým proudem zalévala slabé záchvěvy mužství.

V té nespořádané, bezuzdné plodnosti bylo cosi tragického; ubohost stvoření, bojujícího na hranici nicoty a smrti, bylo v tom jakési hrdinství ženskosti, která plodností triumfovala dokonce i nad mrzáctvím přírody, nad nedostatečností muže. Ale potomstvo dokazovalo důvodnost té mateřské paniky, toho šíleného rození, které se vyčerpávalo v plodech nepodařených, v efemérní generaci fantómů bez krve a tváří.

Vstoupila prostřední Lucie s příliš rozkvetlou a vyspělou hlavou na dětsky kyprém těle z delikátního bílého masa. Podala mi loutkovitou, jakoby teprve pučící ruku a hned jí celá tvář zrudla jako pivoňka překypující růžovou plností. Nešťastna kvůli těm svým ruměncům, které bezostyšně vypovídaly o tajemstvích menstruace, mhouřila oči a ještě více se červenala pod dotekem seblhostejnější otázky, neboť každá obsahovala skrytou narážku na její přecitlivělé panenství.

Nejstarší z bratranců Emil, se světle hnědým vousem a tváří z níž jakoby život smyl veškerý výraz, se procházel sem a tam po pokoji s rukama v kapsách splývavých kalhot.

Jeho elegantní a drahý oblek měl na sobě pečeť exotických zemí, z nichž se vrátil. Jeho uvadlý a pohaslý obličej jako by den ode dne pomalu na sebe zapomínal a stával se bílou, prázdnou stěnou s bledým síťovým žilek, mezi kterými jako čáry na vyrudlé mapě vrávorají hasnoucí vzpomínky na ten bouřlivý a promarněný život. Byl mistrem karetního umění, kouřil dlouhé ušlechtilé dýmký a zvláště voněl vůní dalekých zemí. Se zrakem putujícím po dávných vzpomínkách vypravoval prapodivné skazky, které v jistém okamžiku náhle končily, uvolňovaly se a rozvíjaly v nicotu.

Sledoval jsem ho tesknými očima a toužil, aby si mě všiml a vysvobodil mě z útrap nudy. A vskutku se mi zdálo, že na mne při odchodu do vedlejšího pokoje zamrkal. Pospíšil jsem si za ním. Seděl na nízké, úzké lenošce, s koleny skříženými téměř u hlavy, lysé jako kulečnicková koule. Zdálo se, že tam leží jen zřasený, zmačkaný oblek, hosený přes křeslo. Jeho tvář byla jako pouhý dech tváře, jako šmouha, kterou neznámý chodec zanechal ve vzduchu. V bledých, modře emailovaných dlaních držel náprsní tašku a něco si v ní prohlížel.

Z mlhy tváře se namáhavě vynořilo vypouklé bělmo bledého oka a vábilo mě šibalským pomrkáváním. Cítil jsem k němu nepřekonatelnou sympatii. Vzal si mě mezi kolena a před očima mi zručnými prsty jako karty rozkládal fotografie a ukazoval mi obrázky nahých žen a chlapců v podivných pozicích. Stál jsem opřen o něho bokem a díval se na ta jemná lidská těla dalekýmá nevědoucíma očima, když tu ke mně dolehlo fluidoucí nejasného vzrušení, kterým se naráz zkalil vzduch, a projelo mnou záchvěvem

neklidu a vlnou náhlého pochopení. Ale zatím ta mlžinka úsměvu, která se objevila pod jeho měkkým krásným vousem, ten zárodek žádostivosti, který mu vystoupil pulsující žilou na skráních, a to napětí, které udržovalo na chvíli jeho rysy v soustředění – zapadly zpět do nicoty a jeho tvář odešla do nepřítomnosti, zapomněla na sebe a rozvála se.

NAVŠTÍVENÍ

I

Už tehdy naše město čím dál víc zapadalo do chronické šedi soumraku a na okrajích obrůstalo lišejníkem stínu, ochmýřenou plisní a mechem, který měl barvu železa.

Den se sotva vymotal z jitřního brunátného kouře a mlh – a už se nacyhoval k nízkému jantarovému odpolední, na chvíli průsvitněl a zlátl jako černé pivo a hned potom sestupoval pod mnohonásobně rozčleněnou, fantastickou klenbu rozlehlých barevných nocí.

Bydleli jsme na náměstí, v jednom z těch temných domů s prázdnými a slepými fasádami, které se dají tak těžko od sebe odlišit.

Vznikají z toho stále omyly. Když člověk jednou vstoupil do nesprávné chodby a na nesprávné schodiště, dostával se obvykle do hotového labyrintu cizích bytů a pavlačí a k nečekaným východům na neznámé dvory, zapomínal na původní cíl své pochůzky –, a teprve po mnoha dnech, při návratu ze scesti podivných a spležitých dobrodružství za jakéhosi šerého úsvitu si s výčitkami svědomí vzpomněl na rodný dům.

Náš byt, plný velkých skříní, měkkých pohovek, bledých zrcadel

*Autoportrét
se ženami,
kresba tužkov, kolem 1934*

a laciných umělých palem, se stále víc propadal do stavu zanedbanosti, způsobené liknavostí matky, která vysedávala v obchodě, a nedbalosti štíhlonohé Adély, která – nikým nekontrolována – trávila celé dny před zrcadly se svou rozvláchnou toaletou a všude po sobě zanechávala stopy v podobě vyčesaných vlasů, hřebců, pohozených střevičků a šněrovaček.

V tomto bytě nebyl gřesný počet pokojů, neboť nikdo si nepamatoval, kolik z nich bylo pronajato cizím nájemníkům. Nejeden jsme náhodou otevřeli některou z těch zapomenutých místností a viděli jsme, že je prázdná; nájemník se dávno vystěhoval a v zásuvkách, po měsíce nedotčených, jsme objevovali nečekané věci.

V dolních pokojích bydleli příruční a v noci nás mnohdy budilo jejich sténání, vyvolávané nočními můrami. V zimě byla venku ještě hluboká noc, když otec sestupoval do těch studených a temných světnic a svíčkou před sebou plašil hejna stínů, které pak po stranách ulétaly po podlaze a stěnách. Šel budit těžce chrápající spáče ze spánku tvrdého jako kámen.

Při svitu svíčky, kterou jim tam nechal, se lině vyhrabávali ze špinavého pelechu; sedali si na postel, natahovali bosé a ošklivé nohy a s ponožkou v ruce se ještě chvíli oddávali rozkoši zívání – zívání protaženého až ke smyslůvosti a k bolestné křeči patra jako při prudkém zvracení.

V koutech nehybně seděli mohutní švábi, zveličeni vlastním stínem, kterým každého z nich obtížila planoucí svíce a který se od nich neodloučil ani tehdy, když se některý z těch plochých bez-

hlavých trupů dal najednou do nepřirozeného pavoučího běhu.

V té době začal můj otec churavět. Už v prvních týdnech oně časné zimy se stávalo, že trávil celé dny v posteli, obklopen lahve, pilulkami a účetními knihami, které mu přinášeli z účtárny. Hořký pach nemoci se usazoval na dně pokoje, jehož tapety houstly temnější spleť arabesk.

Večer, když matka přicházela z krámu, býval podrážděný a hádavý, vyčítal jí nepřesnosti ve vedení účetnictví, tvář mu rudly a rozohňoval se až k nepřičetnosti. Vzpomínám si, že jsem ho jednou, když jsem se pozdě v noci probudil ze spánku, uviděl, jak v košili a bos běhá sem a tam po kožené pohovce, a tak dává před bezradnou matkou najevo své pobouření.

Jiné dny býval klidný, soustředěný a zcela se nořil do svých knih, naprosto ztracen v labyrintech spleťtých výpočtů.

Vidím ho, jak se ve světle čadící lampy, přikrčený mezi polštáři pod velikým vyřezávaným čelem postele, kýve v nehlasné meditaci a hlavou vrhá na stěnu obrovský stín.

Chvillemi se mu hlava vynořovala z toho účetnictví, jako kdyby chtěl zalapat po dechu, otvíral ústa, znechuceně mlaskal jazykem, který byl suchý a hořký, a bezradně se rozhlížel, jako by něco hledal.

V té době se stávalo, že se tiše vykradl z postele do rohu pokoje ke stěně, na které visel jeho důvěrně milovaný nástroj. Byla to jakási klepsydra nebo veliká skleněná fióla, rozdělená na unce a naplněná tmavým roztokem. Otec se s tím přístrojem spojoval dlouhou gumovou hadicí, podobnou pokroucené bolestné pupeční

šňůře, oči mu temněly a do zbledlé tváře se pak vtiskoval výraz utrpení nebo jakési zvrácené rozkoše.

Potom opět následovaly dny tiché, soustředěné práce, protkané osamocenými monology. Když tak seděl ve světle stolní lampy, obložen polštáři ve veliké posteli, a pokoj nabýval obrovských rozměrů nahoře ve stínu abażúru, jenž ho spojoval s velikým živlem městské noci za oknem – i bez dívání otec pociťoval, že ho prostor obrůstá pulsujícím houštím tapet, přesyceným šepoty, sykoty a šišláním. I bez dívání slyšel ten komplot plný spikleneckých, koketních zamrknání oček rašících mezi květy ušních boltců, které naslouchaly, a temných úst, která se usmívala.

Zdánlivě se v takových chvílích nořil ještě více do práce a kalkuloval a počítal, neboť se bál prozradit hněv, který jím lomcoval, a bránil se pokušení vrhnout se s prudkým výkřikem naslepo vpřed a nachytat plné hrstě oněch kadeřavých arabesek, oněch svazků očí a uší, které ze sebe vyblouznila noc a které teď rostly, zmnohonásobovaly se a nepříčetně si z mateřského pupku temnoty vymýšlely stále nové výhonky a odnože. A uklidňoval se, teprve když s odlivem noci tapety vadly, svinovaly se, ztrácely listí a květy podzimně prořídaly a propouštěly vzdálený úsvit.

Potom za štěbetání tapetových ptáků ve žlutém zimním úsvitu usínal na několik hodin hustým, černým spánkem.

Po celé dny a týdny, kdy se zdálo, že je pohroužen do zapeklitých kontokorentů, jeho myšlenky tajně vrůstaly do labyrintů vlastních vnitřností. Zadržoval dech a naslouchal. A když se jeho zrak, zbělelý a kalný, vracel z oněch hlubin, úsměvem ho uklidňoval.

Nevěřil ještě oněm požadavkům a návrhům, které na něho dotíraly, a odmítal je jako něco absurdního.

Ve dne se to jevilo jako rozvažování, přesvědčování a dlouhé monotónní úvahy, vedené polohlasně a plně humorných meziher a šprýmovného škorpení. Ale v noci se ty hlasy zvedaly vášnivěji. Znovu a čím dál důrazněji a pádněji byl o něco žádán a slyšeli jsme, jak rozmlouvá s Bohem, jako kdyby ho prosil a bránil se před něčím, co úporně naléhalo a něčeho se domáhalo.

Až jednou v noci se ten hlas zvedl hrozivě a neodvratně a dožadoval se, aby mu vydal svědectví ústy a vnitřnostmi svými. A uslyšeli jsme, jak do něho vstoupil duch; i zvedl se v celé své výši z postele, rostl prorockým hněvem a dusil se halasnými slovy, která ze sebe vyrážel jako kulomet. Slyšeli jsme hlomoz bitvy a otčův sten, sten titána se zlomenou kyčlí, který se nepřestává rouhat.

Neviděl jsem nikdy starozákonní proroky, ale při pohledu na onoho muže, kterého povalil hněv boží a který se teď, široce rozkročen na obrovském porcelánovém nočníku, zakryl vichrem ramen, oblakem zoufalých zprohýbanin, nad nimiž se ještě výše zvedal jeho cizí a tvrdý hlas – pochopil jsem boží hněv svatých mužů.

Byl to dialog hrozný jako řeč hromu. Zkrouceniny jeho rukou trhaly oblohu na kusy a v prasklinách se objevovala tvář Jehovy, napučená hněvem a plivající kletby. Nedivaje se viděl jsem ho, strašlivého Demiurga, ležícího na temnotách jako na Sinaji, s mohutnými rukama opřenými o konsolu záclon a s obrovskou tváří přitisknutou k horním okenním tabulkám, na kterých se nestvůrně zplošťoval jeho masitý nos.

Slyšel jsem jeho hlas v přestávkách otcovy prorocké tirády, slyšel jsem, jak se mohutně odfrknuti jeho vzdutých pysků, od něhož řinčely okenice, mísí s výbuchy otcových kleteb, nářků a hrozeb.

Chvillemi hlasy utichaly a tiše se choulily jako šelestění větru v nočním komině a potom opět vybuchovaly velkým, hlučným halasem, bouří smíšených vzlyků a kleteb. Najednou se s temným zazíváním otevřelo okno a plachta temnoty prolétla pokojem.

V září blesků jsem spatřil, jak otec v rozevlátém prádle se strašným zaklením vylévá mohutným šplíhancem obsah nočníku z okna do noci, šumící jako mušle.

II

Otec pomalu chřádl a ztrácel se před očima.

Příkrčený pod obrovskými polštáři, s divoce naježenými chomáči šedivých vlasů, polohlasně rozmlouval sám se sebou, hluboce ponořen do jakýchsi zapeklitých vnitřních záležitostí. Zdálo by se, že se jeho osobnost rozpadla na mnoho navzájem znesvářených a divergentních jáství, neboť se sám se sebou hlasitě hádal, usilovně a vášnivě vyjednával, přesvědčoval se a prosil, a potom se zase zdálo, že předsedá shromáždění mnoha zákazníků, které se snaží s vynaložením veškeré horlivosti a výmluvnosti usmířit. Ale pokaždé se tyto halasné schůze, plné horoucích temperamentů, nakonec tříštily v kletbách, zlořečení a nadávkách.

Potom nastalo údobí jakéhosi utišení, vnitřního uklidnění a blažené pohody ducha.

Na posteli, na stole a na podlaze byly opět rozloženy velké folianty a jakýsi benediktýnský klid se rozhostil ve světle lampy nad bílými peřinami a nad otcovou schýlenou šedivou hlavou.

Ale když se matka pozdě večer vracela z krámu, otec ožival, volal ji k sobě a hrdě ji ukazoval skvělé barevné obtisky, kterými pečlivě vylepil stránky hlavní účetní knihy.

Všichni jsme si v té době všimli, že se otec den po dni začal zmenšovat jako ořech, který se ve skořápce sesychá.

Ten zánik však nebyl ani v nejmenším doprovázen úbytkem sil. Naopak, zdálo se, že se jeho zdravotní stav, nálada a pohyblivost zlepšují.

Často se v té době hlasitě a štěbetavě smál, přímo se zalykal smíchem, anebo klepal na postel a odpovídal si po celé hodiny v různých tóninách „dále“. Občas slezl z postele, vyšplhal se na skříň, a příkrčen u stropu, cosi přerovnával ve starých krámech, celých rezavých a zaprášených.

Někdy si stavěl dvě židličky proti sobě, vzepřel se rukama o opěradla, houpal nohama dopředu a dozadu a s rozzářenými očima hledal v našich tvářích výrazy obdivu a povzbuzení. S Bohem se zřejmě smířil docela. Někdy se v noci v okně ložnice objevovala tvář vousatého Demiurga, zalitá temným purpurem bengálského ohně, a chvíli se dobrotivě dívala na hlubokého spáče, jehož zpěvavě chrápání jako by putovalo daleko po neznámých prostorách snových světů.

Za dlouhých, pološerých odpolední té pozdní zimy zalézal můj otec občas na celé hodiny do kumbálů přecpaných různým haraburdím, a cosi tam usilovně hledal.

U oběda se často stávalo, že když jsme všichni usedli ke stolu, otec chyběl. Matka pak musela dlouho volat: „Jakube!“ a tlouci lžičkou do stolu, než vylezl z nějaké skříně, polepen cáry pavučin a prachu, se zrakem nepřičetným a pohrouženým do spletitých záležitostí, o nichž věděl jen on a jimiž byl zaneprázdněn.

Někdy se vyškřábal na konsolu záclony a bral na sebe nehybnou pózu, symetricky k velkému vycpanému supovi, který byl zavěšen na stěně z druhé strany okna. V té nehybné, příkrčené póze, se zaměřeným zrakem a s vychytrale usměvavým výrazem tam setrval po celé hodiny a potom najednou, když někdo vstoupil, zatřepetal rukama jako křídly a zakokrhá jako kohout.

Přestali jsme si všimnout těch výstředností, do kterých zabředával den ze dne hlouběji. Jako kdyby se úplně osvobodil od tělesných potřeb, po týdny nepřijímal potravu a každým dnem se hlouběji a hlouběji nořil do spletitých a podivinských záležitostí, pro které jsme neměli pochopení. Nedosažitelný pro naše přesvědčování a prosby, odpovídal úryvky svého vnitřního monologu, jehož průběh nedokázalo narušit nic vnějšího. Věčně zaneprázdněný, chorobně roznicený, s ruměnci na suchých tvářích, nevnímal a přehlížel nás.

Zvykli jsme si na jeho neškodnou přítomnost, na jeho tiché brebentění, na to dětské, do sebe ponořené štěbetání, jehož trylky probíhaly jakoby na okraji našeho času. V té době už mizel

někdy na mnoho dní, zapadal někde do zastrčených zákoutí bytu a nebylo možno ho nalézt.

Postupně nás tato mizení přestala znepokojovat, zvykli jsme si na ně, a když se po mnoha dnech znova objevil, o několik coulů menší a hubenější, nevěnovali jsme tomu větší pozornost. Přestali jsme ho prostě brát na vědomí, tak velmi se vzdálil ode všeho, co je lidské a co je skutečné. Uzel za uzlem se od nás odvažoval, bod za bodem ztrácel vztahy, které ho spojovaly s lidskou pospolitostí. To, co z něho ještě zůstalo, ta trocha tělesné schránky a ta hrst nesmyslných výstředností – to všechno mohlo jednoho dne zmizet, stejně nepostižitelně jako šedivá hromádka smeti kupící se v koutě, kterou Adéla každý den vynášela na smetiště.

PTÁCI

Nastaly žluté, nudou naplněné zimní dny. Narudlou zemi pokrýval děravý, potrhaný a příliš krátký ubrus sněhu. Na mnoho střech už nestačil, a tak tam trčely černé nebo rezavé šindelové krovy a vikýře, obsahující začazené prostory půd – černé, zuhelnatělé katedrály, naježené žebry krokví, trámů a vzpěr – temné plíce zimních vichrů. Každý úsvit odkrýval nové komíny a dymníky, v noci vyrostlé a nočním vichrem vyduté, černé pišťalky ďábelských varhan. Kominíci se nemohli ubránit vranám, které se, podobny živým černým lupenům, usazovaly večer na větve stromů u kostela a potom se opět naráz třepetavě zvedaly, až se nakonec přilepily každá na svoje místo na větví, a za úsvitu pak odlétaly ve velkých hejnech – oblaka sazí, plátky koptu, vlnící se a fantastické – a mihotavým krákaním poskvřňovaly kalně žluté pruhy svitání. Dny ztvrdly zimou a nudou jako loňské bochníky chleba. Lidé je načínali tupými noži, bez chuti a s lenivou ospalostí.

Otec už nevycházel z domu. Topil v kamnech, studoval nikdy neprobádanou podstatu ohně a vychutnával slanou, kovovou

příchuť a uzený pach zimních plamenů, studené laskání salamandrů, olizujících v jícnu komína trpytivé saze. Se zalíbením vykonával v těch dnech všechny opravy v horních sférách pokoje. V každou denní dobu ho bylo možno vidět, jak přihrčen na vrcholku žebříku něco kutí u stropu, na rámech záclon u vysokých oken nebo na koulích a řetězech visacích lamp. Po způsobu malířů používal štaflí jako obrovských chůd a v této ptačí perspektivě – v blízkosti malovaného nebe, stropních arabesek a ptáků – mu bylo dobře. Od věci praktického života se čím dál víc vzdaloval. Když se s ním matka, znepokojená a ustaraná kvůli jeho zdravotnímu stavu, snažila zapříst rozmluvu o obchodních záležitostech a o splatnosti příštího „ultima“, poslouchal ji roztržitě, neklidně a v nepřítomné tváři mu to škubalo. Stávalo se, že ji najednou zaklinavým pohybem ruky přerušil a běžel do kouta pokoje, přitiskl ucho ke škvíře v podlaze a s ukazováčky na obou rukou zvednutými na znamení nejvyšší důležitosti zkoumání – naslouchal. Tehdy jsme ještě nerozuměli smutnému pozadí oněch výstředností, žalostnému komplexu, který užíval v jeho nitru.

Matka na něho neměla žádný vliv, velkou úctou a pozorností zato zahrnoval Adélu. Úklid pokoje byl pro něho velkou a důležitou ceremonií, nikdy neopomněl být jejím svědkem a sledoval se směsí strachu a rozkošnického rozehvěvání všechny Adéliny úkony. Všem jejím činnostem přikládal hlubší, symbolický význam. Když děvče mladými a odvážnými pohyby posunovalo koště s dlouhou násadou po podlaze, bylo to téměř nad jeho síly. Z očí mu v těch chvílích tekly slzy, tvář se zalykala tichým smíchem a jeho tělem

otřásala rozkošnická křeč orgasmu. Byl tak lechtivý, že to hraničilo s šilenstvím. Stačilo, aby k němu Adéla napřáhla prst s pohybem naznačujícím lechtání, a už v divokém zmatku utikal přes všechny pokoje a zabouchával za sebou dveře, až konečně v posledním z nich padl břichem na postel a svíjel se v křečích smichu, nutkán pouze vnitřním obrazem, kterému se nedokázal vzepřít. Adéla měla proto nad otcem téměř neomezenou moc.

V té době jsme si u otce poprvé všimli vášnivého zájmu o zvířata. Nejprve to byla vášeň lovce a umělce zároveň, ale byla v tom možná i hlubší zoologická sympatie ke sprízněným, a přitom tak odlišným formám života, spojená s experimentem v nevyzkoušených rejstřících existence. Teprve v pozdější fázi vzala na sebe tato záležitost onu perverzní, spleťtíou, hluboce hříšnou a přirozenosti odporující podobu, kterou by bylo lépe nevytahovat na denní světlo.

Začalo to nasazováním ptačích vajec.

S vynaložením velké námahy a peněz si otec opatroval z Hamburku, z Holandska i z afrických zoologických stanic oplodněná ptačí vejce a dával je vysedět velkým belgickým slepicím. Líhnutí takto získaných písklat, pravých monster tvarem i vybarvením, bylo procedurou i pro mne velmi zajímavou. V těch příšerách s ohromnými, fantastickými zobáky, které se hned po narození široce rozvířaly a nenasytně sýčely čelistmi hrdla, v těch ještěrkách s útlým nahým tělem hrbáčků se těžko dali tušit budoucí pávi, bažanti, tetřevové a kondoři. Uložen do vaty v košíkách, zvedal ten dračí potěr na tenkých krčcích slepé, bělmem zarostlé hlavy a nehlasně pípал němými chřtánky. Můj otec chodil podél polic

v zelené zástěře jako zahradník kolem skleníků s kaktusy a vábil ven z nicoty ty slepé měchýře, pulsující životem, ona nemotorná břicha, pnoucí se tápavě ke světlu. Za několik týdnů, když se ty slepé pupence života rozpukly do světla, naplnily se místnosti barevným štěbetáním a mihotavým světořením nových obyvatel. Usadili se na rámech záclon a na římsách skříní a uhnízдили se v houští cinových větví a arabesek mnohoramenných visacích lamp.

Když otec studoval velké ornitologické příručky a listoval v barevných přílohách, zdálo se, že z nich ta opeřená fantasmata ulétají a naplňují pokoj barevným třepetáním, plátky purpuru a útržky safíru, měděnky a stříbra. Při krmení tvořili na podlaze barevný, vlnící se hřad, živý koberec, a když někdo neopatrně vstoupil, rozpadal se a rozlétal na pohyblivé květy třepetající se ve vzduchu, které se nakonec uvelebovaly v horních částech pokoje. V paměti mi utkvěl zvláště jeden kondor, obrovský pták s holým krkem a s tváří pomačkanou a pokrytou výrůstky. Byl to vychrtlý asketa, buddhistický láma, jehož celé chování bylo prostoupeno lhostejnou důstojností a který se řídil železným ceremoniálem svého velkého rodu. Když seděl naproti otci, nehybný ve svém monumentálním postoji odvěkých egyptských božstev, s okem povlečeným bělavým bělmem, které ze strany zatahoval na zřítelnici, aby se úplně uzavřel do kontemplace své důstojné samoty – vypadal se svým kamenným profilem jako starší bratr mého otce. Stejná hmota těla, šlach i pomačkané tvrdé kůže, stejně vyschlá a kostnatá tvář a stejné zrohovatělé hluboké oční důlky. Dokonce i otcovy ruce s hrubými klouby a dlouhé hubené dlaně s vypouklými nehty

měly svou analogii v kondorových spárech. Když jsem ho tak viděl spát, nemohl jsem se ubránit dojmů, že mám před sebou mumii – vyschlou, a proto zmenšenou mumii svého otce. Mám dojem, že ani matčině pozornosti neunikla ona podivná podobnost, třebaže jsme na toto téma nikdy nemluvili. Příznačné je, že kondor užíval nočníku společně s otcem.

Otec se nespokojil s nasazováním stále nových exemplářů, ale pořádal na půdě ptačí svatby, posílal na námluvy, přivazoval do skulin a děr v půdě vábné a roztoužené nevěsty a nakonec dosáhl toho, že se střecha našeho domu, obrovská lomená šindelová střecha, stala skutečným ptačím shromaždištěm, archou Noemovou, ke které z dalekých krajů přilétali okřídlení všeho druhu. Dokonce ještě dlouho po likvidaci ptačího hospodářství se udržovala v ptačím světě tato tradice našeho domu a v období jarního putování spadávala mnohdy na naši střechu celá oblaka jeřábů, pelikánů, pávů a všelikého ptačtva.

Po krátké slávě však tento podnik vzal brzy a smutně za své. Záhy se totiž ukázalo, že je nutno přestěhovat otce do dvou pokojů v podkrovní, které sloužily za sklad haraburdí. Odtamtud doléhal už časně ráno zmatený halas ptačích hlasů. Dřevěné krabice pokojů na půdě, zesilované rezonancí střešního prostoru, celé zvučely šumotem, třepetáním, kokrháním, tokáním a hudrováním. Tak jsme na několik týdnů ztratili otce z očí. Když sestupoval do bytu – což se stávalo jen zřídka – bylo vidět, že se jaksi zmenšil, srazil a zhubl. Někdy v roztržitosti vyskakoval ze židle u stolu, zatřepetal rukama jako křídly, táhle zakokrhával a oči se mu přitom

zastřely mlhou bělma. Potom se zahanben smál spolu s námi a snažil se obrátit celou tu příhodu v žert.

Jednou se v době generálního úklidu nečekaně objevila v otcově ptačím království Adéla. Zůstala stát ve dveřích a zalomila rukama nad zápachem, který se vznášel ve vzduchu, a nad kupami výkalů, pokrývajících podlahy, stoly a nábytek. Rychle se rozhodla, otevřela okno a potom dlouhým koštětem uvedla celé ty ptačí spousty do zmateného víření. Zvedl se pekelný mrak peří, křídel a křiku a Adéla, podobná šilející menádě zakryté kroužením svého tyrsu, v něm tančila tanec zkázy. Otec, třepetaje rukama, se zděšeně snažil vznést do vzduchu spolu s tím ptačím hejnem. Křídlatý mrak zvolna řidl, až nakonec zůstala na bojišti jen vyčerpaná a prudce oddechující Adéla a otec s ustaraným a zahanbeným výrazem, ochotný přijmout jakoukoli kapitulaci.

O něco později sestupoval otec ze schodů svého domínia – zlomený člověk, král-vyhnanec, který ztratil trůn i kralování.

MANEKÝNI

Tento ptačí podnik mého otce byl posledním výbuchem barevnosti, posledním skvělým kontramaršem fantazie, s kterým tento nenapravitelný improvizátor, tento šermíř obrazotvornosti vyrukoval na šance a zákopy jalové a prázdné zimy. Teprve dnes chápu osamocené hrdinství, s jakým se samotný pustil do boje s bezbřehým živlem nudy, umrtvující město. Zbaven veškeré podpory, bez nejmenšího uznání z naší strany, bránil ten podivuhodný muž ztracenou věc poezie. Byl čarovným mlýnem, do jehož trychtýřů se sypaly otruby prázdných hodin, aby v jeho ozubených kolech rozkvétaly všemi barvami a vůněmi orientálního koření. Ale přivykli nádhernému kejklířství onoho metafyzického kouzelníka, měli jsme sklon podceňovat význam jeho suverénní magie, která nás zachraňovala před letargií prázdných dní a nocí. Adělu nestihla žádná výtka za její bezmyšlenkovitě a tupé vandalství. Naopak, pociťovali jsme jakési nízké uspokojení a hanebné zadostiučinění nad zkrácením oněch bujností, kterých jsme nejprve mlánsně a dosyta okoušeli a za které jsme se potom perfidně vyhnuli odpo-

vědnosti. A snad byla v té zradě i utajovaná poklona vítězné Aděle, které jsme nejasně přisuzovali jakousi misi a poslání sil vyššího řádu. Všemi zrazen, ustoupil otec bez boje z míst své nedávné slávy. Odevzdal do rukou nepřítele doménu své nedávné slávy, aniž zkrížil kordy. Dobrovolně přijal vyhnanství, uchýlil se do prázdného pokoje na konci chodby a opevnil se tam samotou.

Zapomněli jsme na něho.

Ze všech stran nás opět obklopila smuteční šedivost města, rozkvétající za okny tmavým líšejem úsvitů a cizopasnou houbou soumraků, která se pak rozrůstala do prachového kožichu dlouhých zimních nocí. Pokojové tapety, které byly kdysi blaženě uvolněné a otevřené pro pestré poletování onoho křídlatého hejna, se nyní opět uzavřely do sebe, zhoustly zapletené do monotonie hořkých monologů.

Lampy zčernaly a uvadly jako staré bodláky a pcháči. Visely teď nevrle a zlomyslně, a když někdo po hmatu procházel šerým soumrakem pokoje, cinkaly tiše skleněnými krystalky. Nic nepomohlo, že Aděla zasadila do všech ramen oněch lamp barevné svíčky, nemožnou náhražku a bledou vzpomínku na skvělé iluminace, kterými ještě nedávno kvetly jejich visuté zahrady. Ach, kam se podělo to cvrlikavé pučení a chvatné a fantastické zrání v kyticích těch lamp, z nichž vylétaly jako z pukajících čarodějných dortů okřídlené fantomy, rozbíjely vzduch na série magických karet, a ty pak rozsypávaly do barevného pleskání, ze kterého sršely husté šupiny lazuru, paví a papouščí zeleně a kovových trpytek, kreslice ve vzduchu čáry a arabesky, mihotavé stopy letů a víření

a rozvírajíce barevné vějíře třepetání, které se ještě dlouho po přeletu udržovalo v bohaté a třpytivé atmosféře! I nyní se v hloubi zešeřelého ovzduší skrývaly ještě ozvěny a možnosti barevných záblesků, ale nikdo flétnou nenavrtával a nebožezem nezkoušel kalné vzdušné vrstvy.

Tyto týdny byly ve znamení podivné ospalosti.

Postele, po celý den neustlané a zaházené peřinami, zvalenými a zmuchlanými od těžkých snů, stály jako hluboké lodě připravené k odplutí do mokrých a spleťtých labyrintů jakýchsi černých, bezhvězdných Benátek. Za neduživého úsvitu nám Adéla přinášela kávu. Lenivě jsme se oblékali ve studených pokojích při světle svíčky, mnohonásobně odráženém černými tabulkami okenních skel. Tato jitra byla vyplněna chaotickým pobíháním a zdoluhavým hledáním v různých zásuvkách a skříních. Po celém bytě byl slyšet klapot Adéliných pantoflíčků. Příručí rozsvěcovali lucerny, brali z matčiných rukou velké klíče od krámu a vycházeli do husté, vířivé tmy. Matce trvalo dlouho, než se upravila. Svíce hasly ve svícnec. Adéla mizela kdesi ve vzdálených pokojích nebo věšela na půdě prádlo. Nebylo možno se ji dovolat. Ještě mladý, kalný a špinavý oheň v kamnech lízal studené, třpytivé výrůstky sazí v jicnu komína. Svíčka hasla a pokoj se hroužil do tmy. Napůl oblečení, usínali jsme s hlavou na ubruse stolu, mezi zbytky od snídaně. Ležíce tvářemi na kožešinovém břiše temnoty, odplouvali jsme po jeho zvlněném oddechování do bezhvězdné nicoty. Probouzel nás Adélin hlučný úklid. Matka ne a ne se pořádně upravit. Než se stačila učesat, příručí se vraceli na oběd. Šero na

*U stolu,
kresba tužkou, kolem 1936*

náměstí nabývalo barvy zlatavého kouře. Chvili se zdálo, že z toho kouřového medu, z těch kalných jantarů rozkvetou barvy nejkrásnějšího odpoledne. Ale ta šťastná chvíle mījela, amalgám svítání odkvétal a vzduť kvas dne, který byl už téměř na dosah, upadal zas do bezmocné šedi. Usedali jsme ke stolu, příruči si mnuli ruce červené zimou, a najednou próza jejich rozhovorů přivolala bez jakéhokoli přechodu plný den, šedivě a prázdně úterý, den bez tradice a bez tváře. Ale když se na stole objevila mísa s rybou ve skelném rosolu, dvě velké ryby ležící vedle sebe, jedna obrácena hlavou k ocasu druhé jako znak zvěrokruhu, poznávali jsme v nich erb onoho dne, kalendářový emblém bezejmenného úterku, a chvatně jsme si ho mezi sebou rozdělovali s hlubokou úlevou, že jim onen den dostal svou fyziognomii.

Příruči jej pojídali slavnostně s důstojností kalendářového ceremoniálu. Pokojem se šířila vůně pepře. A když, uvažující o heraldice následujících dnů týdne, vytřeli ze svých talířů houskou zbytek rosolu a na mísách zůstaly jen hlavy s uvařenými očima – cítili jsme všichni, že den byl společnými silami zdolán a že jeho zbytek se už nepočítá.

Adéla s tím zbytkem, který jí byl dán na pospas, nedělala v podstatě dlouhé cavyky. Za řinčení hrnců a šplichání studené vody energicky likvidovala těch několik hodin do soumraku, které matka prospávala na otomanu. V jídelně se už mezitím připravovala scénérie večera. S rekvizitami svého řemesla se tam zabydlovaly švadleny Polda a Pavlína. Nesena v jejich náručí, vstupovala do pokoje mlčící a nehybná panna, dáma z cucků a plátna s černou

dřevěnou koulí místo hlavy. Ale jakmile byla postavena v koutě mezi dveřmi a kamny, stávala se tato tichá dáma paní situace. Stojíc nehybně ve svém koutě, dohlížela mlčky na práci děvčat. Se značnou kritičností a nevolí přijímala jejich péči a lichoťky, s nimiž před ní poklekaly, když zkoušely části šatů, prostehované bílou nití. Pozorně a trpělivě obsluhovaly ten mlčící idol, který nedokázalo nic uspokojit. Moloch byl neúprosný, jak dovedou být neúprosné jen ženské molochy, vždy znova je poháněl do práce a ony, vretenovité a štíhlé, podobné dřevěným špulcům, z nichž odmotávaly nitě, a stejně pohyblivé, obratnými rukama manipulovaly s kupou hedvábí a šukna, štěkajícími nůžkami se zakusovaly do její barevné hmoty, vrčely šicím strojem, našlapující na pedál lacinou lakýrkovou nožkou, a kolem nich rostla hromada odstřížků, různobarevných cárů a hadříků jako vyplivnuté šupiny a plevy kolem dvou vybíravých a marnotratných papoušků. Křivé čelisti nůžek se skřipavě rozvíraly jako zobáky těch barevných ptáků.

Děvčata nepozorně šlapala po pestrých odstřížcích a bezděčně se v nich brodila jako ve smetišti nějakého potenciálního karnevalu nebo v skladišti haraburdí nějaké velké, neuskutečněné maškarády. S nervózním smíchem ze sebe střeřovaly hadříky a očima lechtaly zrcadla. Jejich duše a rychlé kouzelnictví jejich rukou nebylo v nudných šatech, které zůstávaly na stole, ale v těch stovkách odstřížků, v těch lehkomyšlných a přelétavých hoblinách, kterými mohly zasypat celé město jako barevnou fantastickou chumelenicí. Najednou jim bylo horko a otvíraly okno, aby v netrpělivosti svého

osamocení a v lačnosti po cizích tvářích spatřily aspoň bezejmennou tvář noci, přitisknutou k okenní tabuli. Ovivaly si rozpálené tváře před zimní noci, která vzdouvala záclony, odhalovaly si rozechřáté dekolty, planouce vzájemnou nenávistí a rivalitou a odhodlané bít se o pierota, kdyby jim ho temný závan noci přinesl na okno. Ach, jak málo chtěly ty dívky od skutečnosti! Měly všechno samy v sobě, měly v sobě všeho nadbytek. Ach, byl by jim stačil pierot vycpaný pilinami, jedno, dvě slova, na která už dávno čekaly, aby mohly vpadnout do své dávno připravené role, která se jim drala na ústa, prosáklá sladkou a strašnou hořkostí a divoce vzrušující jako stránky románu, jež polykaly v noci spolu se slzami kanoucími na rozpálené ruměnce tváří.

Při jedné ze svých pozdních potulek po bytě, podniknutých za Aděliny nepřítomnosti, narazil otec na tuto tichou večerní seanci. Chvilí stál s lampou v ruce v tmavých dveřích sousedního pokoje, okouzlen tou scénou plnou horečky a chorobných ruměnců, tou idyloou z pudru, barevných papírků a atropinu, již sloužila za smysluplné pozadí zimní noc, oddechující mezi vzdutými záclonami na okně. Nasadil si brýle, několika kroky se přiblížil, posvítit si na dívky lampou, kterou držel v ruce, a dokola je obešel. Průvan od otevřených dveří zvedl záclony; dívky se nechaly prohlížet a kroutily se v bocích, poblýskávaly emailem očí, lakem vrzajících střevíčků a přezkami podvazků pod šatečky vzdutými větrem; odstřížky se jako krysy daly na útěk po podlaze k pootvěřeným dveřím tmavého pokoje a můj otec si zkoumavě prohlížel osůbky, které každou chvíli vyprskly smíchy a polohlasně šeptal: „Genus

avium . . . nemylim-li se, scansores nebo pistacci . . . pozoruhodné, neobyčejně pozoruhodné.“

Toto náhodné setkání se stalo počátkem celé série seanci, při nichž se mému otci rychle podařilo očarovat obě divenky kouzlem své podivuhodné osobnosti. Odměnou za konverzaci, plnou galantnosti a vtipu, kterou jim vyplňoval prázdnotu večerů, dovolovaly dívky nadšenému badateli, aby studoval strukturu jejich štíhlých a laciných tělíček. Docházelo k tomu v průběhu konverzace, s důstojností a elegancí, která i nejriskantnějším bodům onoho zkoumání odnímala zdání dvojsmyslnosti. Když odhrnoval punčošku z Pavlinina kolena a zamilovanými očima studoval kompaktní a ušlechtilou konstrukci ohybu, říkal můj otec: „Jak plna půvabu a jak šťastná je forma existence, kterou si ženy vybraly. Jak krásná a prostá je teze, kterou vám bylo dáno vyjevit vašim životem. Ale s jakým mistrovstvím a s jakou finesou se přitom ženy zhostují svého úkolu. Kdybych odložil účtu před Stvořitelem a chtěl se zabývat kritikou stvoření, volal bych: „Měně obsahu a více formy! Ach, jak by světu ulevil ten úbytek obsahu. Více skromnosti v záměrech, více zdrženlivosti v nárocích – páni demiurgové – a svět by byl dokonalejší!“ volal otec, právě v okamžiku, kdy jeho ruka vylupovala Pavlinino bílé lýtko z pout punčošky. V tu chvíli stanula v otevřených dveřích jídelny Adéla, jež nesla tác se svačinou. To bylo první setkání těch dvou nepřátelských sil od chvíle velkého střetnutí. My všichni, kdo jsme byli účastni toho setkání, jsme prožili chvíli velké obavy. Bylo nám nevýslovně trapné stát se svědky nového pokoření už tak těžce zkoušeného muže. Můj otec

se celý zmatený zvedl z pokleku a tvář se mu postupně zabarvovala stále temnějším přílivem studu. Ale Adéla se nečekaně ocitla na výši situace. S úsměvem přistoupila k otci a cvrnkla mu do nosu. Na tento signál Polda s Pavlinou radostně zatleskaly, zadupaly nožkami, zavěsily se z obou stran do otce a obtančily s ním stůl. Tak se díky dobrosrdečnosti dívek zárodek trapného konfliktu rozplynul ve všeobecném veselí.

To dalo počátek velice zajímavým a podivuhodným přednáškám, které můj otec, okouzlený půvabem toho malého a nevinného auditoria, konal v dalších týdnech oné rané zimy.

Je pozoruhodné, že při styku s tím neobyčejným člověkem se všechny věci jaksi vracely ke kořeni svého bytí, přetvářely svou podobu až k metafyzickému jádru a vracely se do jisté míry ke své prvotní ideji, aby se jí v tomto bodě zpronevěřily a přechýlily se do oněch pochybných, riskantních a dvojsmyslných oblastí, které zde nazveme krátce oblastmi velké hereze. Náš herezarcha kráčel mezi věcmi jako magnetizér a infikoval je a sváděl svým nebezpečným kouzlem. Mám snad nazvat i Pavlinu jeho obětí? Stala se v těch dnech jeho učednicí, adeptkou jeho teorií a modelem jeho experimentů.

Pokusím se zde vyložit – s patřičnou obezřetností a se snahou, abych nikoho nepohoršil – onu nadměru kacířskou doktrínu, která tehdy na dlouhé měsíce posedla mého otce a ovládla všechno jeho konání.

TRAKTÁT O MANEKÝNECH

NEBOLI DRUHÁ KNIHA GENESIS

„Demiurg,“ říkal můj otec, „nemá monopol na tvoření – tvoření je privilegiem všech duchů. Hmotě je dána nekonečná plodnost, nevyčerpatelná životní moc a zároveň svůdná síla pokušení, která nás nutká tvořit. V hloubi hmoty se formují nevýrazné úsměvy, vznikají napětí a houštnou vzorky tvarů. Veškerá hmota se vlní nekonečnými možnostmi, které přes ni proudí v mdlých záchvěvech. Čeká na životodárný dech ducha, přelévá se bez konce sama v sobě a svádí nás tisícem sladkých okrouhlin a měkkostí, které ze sebe vyblouzní ve slepém fantazírování.

Zbavena vlastní iniciativy, smyslně poddajná, žensky plastická a podléhající všem impulsům, tvoří oblast vyňatou ze zákona a otevřenou šarlatánství a diletantismu všeho druhu, doménu všech zneužití a pochybných demiurgických manipulací. Hmota je nejpasivnější a nejbezbrannější bytosti v kosmu. Každý ji může hníst a formovat, každého poslouchá. Všechny organizace hmoty jsou netrvalé a uvolněné a snadno se vrátí do původního stavu a rozklízí se. Na převedení života na jiné, nové formy není nic špatného. Vražda

není hříchem. Nejednou je nutným násilím na vzdorných a zkostnatělých formách existence, které už ztratily svou přitažlivost. V zájmu důležitého a zajímavého experimentu může být taková vražda i zásluhou. Zde je východisko nové apologie sadismu.“

Můj otec dovedl donekonečna velebit onen prapodivný element, jakým je hmota. „Není mrtvé hmoty,“ učil, „mrtvost je pouze zdáním, za kterým se skrývají neznámé formy života. Škála těch forem je nekonečná a jejich odstíny a nuance nevyčerpitelné. Demiurg vlastnil důležité a zajímavé tvůrčí recepty. Díky nim stvořil mnohost druhů, obnovujících se vlastní silou. Nevíme, budou-li tyto recepty někdy zrekonstruovány. Ale není toho třeba, neboť i kdyby se ukázalo, že ty klasické metody tvoření jsou už jednou provždy nedostupné, zůstávají jisté ilegální metody, celý bezpočet metod heretických a hříšných.“

Jak se otec od těch obecných zásad kosmogonie přibližoval k oblasti svých speciálnějších zájmů, hlas se mu snižoval do pronikavého šepotu, jeho výklad se čím dál tím více komplikoval a zamotával a závěry, ke kterým dospíval, se ztrácely ve stále pochybnějších a riskantnějších oblastech. Jeho gestikulace nabývala esotrické slavnostnosti. Mhouřil jedno oko, dva prsty si přikládal k čelu a prohnání jeho pohledu působila přímo ďábelsky. Provrtával se tou lstivostí do svých posluchaček, cynismem toho pohledu v nich znásilňoval nejstydlivější a nejintimnější zábrany a ty, které se mu chtěly vymknout, dostíhal v nejhlubším zákoutí, tiskl je ke zdi a lechtal a škrábal ironickým prstem, dokud se nedolechtal záblesku pochopení a smíchu, smíchu prostoupeného

Z cyklu *Kniha modloslužebná*,
cliché-verre; kolem 1920

příznáním a souhlasem, kterým nakonec bylo nutno kapitulovat.

Děvčata seděla nehybně, lampa čadila, látka se pod jehlou šicího stroje už dávno sesula a stroj klapal naprázdno, prosívaje černé, bezhvězdné sukno, odvíjející se ze štůčku zimní noci za oknem.

„Příliš dlouho jsme žili pod terorem nedostižné dokonalosti Demiurgovy,“ říkal můj otec, „příliš dlouho dokonalost jeho výtvo-ru ochromovala naše vlastní tvoření. Nechceme mu konkurovat. Nemáme ctizádost vyrovnat se mu. Chceme být tvůrci ve vlastní, nižší sféře, toužíme po právu na vlastní tvořivost, toužíme po tvůrci rozkoši, jedním slovem – toužíme po demiurgii.“ Nevím, ve jménu koho proklamoval můj otec ty postuláty, jaký kolektiv, jaká korporace, sekta nebo řád dávaly svou solidaritou patos jeho slovům. Pokud jde o nás, byli jsme vzdálení všech demiurgických pokušení.

Ale můj otec zatím rozvinul program té druhotné demiurgie, obraz té druhé generace tvorů, která měla stanout v otevřené opozici k vládoucí epoše. „Nepotřebujeme,“ říkal, „tvory dlouho-deché, bytosti pro daleké cíle. Naše stvoření nebudou hrdiny mnohosvazkových románů. Jejich role budou krátké a lapidární a jejich charakter – bez dalších plánů. Často pro jediné gesto, pro jediné slovo vezmeme na sebe námahu povolání je na tu jedinou chvíli do života. Příznáváme otevřeně: nebudeme klást důraz na trvalost ani solidnost provedení, naše výtvo-ry budou jakoby pro-vizorní, k jednorázovému použití. Budou-li to lidé, dáme jim například jenom jednu stranu obličej, jednu ruku, jednu nohu,

totiž tu, kterou budou ve své roli potřebovat. Bylo by pedantické starat se o jejich druhou nohu, která nemá žádnou úlohu. Zezadu mohou být prostě plátěné nebo obilné. Svou ambici vyjádříme touto hrdou devízou: pro každé gesto jiný herec. K obsluze každého slova a každého činu povoláme do života jiného člověka. Takový je náš vkus, to bude svět podle naší chuti. Demiurg si liboval v elegantních, dokonalých a komplikovaných materiálech, my dáváme přednost veteši. Uchvacuje nás prostě a okouzluje láce, podřadnost a náhražkovost materiálu. Chápete,“ ptal se můj otec, „hluboký smysl té slabosti, té vášně pro pestrý hedvábný papír, pro papirmašé, pro lakovou barvu, papundekl, koudel a piliny? To je,“ říkal s bolestným úsměvem, „naše láska k hmotě jako takové, k její kyprostí a pórovitosti, k její jedině mystické konzis-tenci. Demiurg, ten velký mistr a umělec, ji činí neviditelnou, přikazuje jí, aby zmizela pod hrou života. My naopak, my milujeme její skřípot, její odpor a její figurinovitou neohrabanost. Působí nám potěšení vidět za každým gestem a za každým pohybem její těžko-pádnou námahu, její bezvládnost, její sladkou medvědivitost.“

Děvčata seděla nehybně se skelnýma očima. Jejich obličje byly napjaté a zhlouplé nasloucháním, líčka podmalovaná chorobnými ruměnci a těžko bylo v té chvíli rozhodnout, zda patří do první nebo do druhé generace stvoření.

„Jedním slovem,“ uzavíral otec, „chceme stvořit podruhé člověka k obrazu a podobnosti manekýna.“

Aby naše zpráva byla úplná, musíme zde popsat jeden drobný a nepatrný incident, ke kterému došlo na tomto místě přednášky

a kterému nepřipisujeme žádný význam. Ten incident, zcela nepohopitelný a nesmyslný v daném sledu událostí, je možno vysvětlit snad jako určitý druh částečného automatismu, bez precedentů a bez pokračování, jako určitý druh zlomyslnosti objektu, která byla přenesena do oblasti psychické. Doporučujeme čtenáři, aby jej ignoroval stejně lehkomyšlně, jako to činíme my. Jeho průběh byl takový:

V okamžiku, kdy můj otec pronášel slovo manekýn, podívala se Adéla na náramkové hodinky, a potom se pohledem dorozuměla s Poldou. Pak se i se židli vysunula o píď dopředu, zvedla okraj sukně, pomalu vystrčila nohu, obepjatou černým hedvábím, a napráhla její špičku jako hadí tlamičku.

Tak seděla po celou dobu té scény, zcela strnule, s velkýma roztékánýma očima, prohloubenýma lazurem atropinu, s Poldou a Pavlinou po stranách. Všechny tři se rozšířenýma očima dívaly na otce. Otec si odkašlal, zmlkl, schýlil se a najednou se prudce začervenal. V jediném momentu se lineatura na jeho tváři, před chvílí tak rozvichřená a plná vibrací, uzavřela do ztopornělých rysů.

On, nadšený herezarcha, jakmile byl vytržen z vichru vzrušení, schoulil se najednou sám do sebe, zapadl a svinul se. A snad byl vyměněn za někoho jiného. Ten jiný seděl strnule, celý rudý, se sklopenýma očima. Slečna Polda k němu přistoupila a sklonila se k němu. Lehce ho poplácávala po zádech a říkala tónem mírného povzbuzení: „Jakub bude rozumný, Jakub bude poslouchat, Jakub nebude umíněný. No, prosím . . . Jakube, Jakube . . .“

*Z cyklu Kniha modloslužebná,
cliché-verre, kolem 1920*

Adélin vypjatý střeviček se lehce chvěl a leskl jako hadí jazýček. Otec se pomalu se sklopenýma očima zvedl, jako automat udělal krok dopředu a klesl na kolena. Lampa v tichu syčela a v houšti tapet běžely sem a tam výmluvné pohledy, letěly šepoty jedovatých jazyků, klikatiny myšlenek . . .

TRAKTÁT O MANEKÝNECH

POKRAČOVÁNÍ

Příštího večera se otec chopil s novou vervou svého nejasného a spletitého tématu. Lineatura vrásek se mu rozvínovala a svinovala s rafinovanou prohnalostí. V každé spirále byla ukryta střela ironie. Ale chvílemi inspirace rozšiřovala kruhy jeho vrásek, a ty pak rostly jakýmsi ohromným, vířivým děsem a v mlčenlivých volutách unikaly do hloubi zimní noci. „Figury v panoptiku, mé dámy,“ začal, „to jsou mučednické parodie manekýnů, ale ani v té podobě je neznevažujte. Hmota nezná žerty. Je vždy plna tragické vážnosti. Kdo si troufá myslet, že si lze zahrávat s hmotou, že jí lze formovat jen žertem a že do ní žert nevrostle a okamžitě nevsáknou jako osud a jako předurčení? Dovedete si představit bolest, tupé, neosvobozené utrpení, do hmoty zakuté utrpení figuríny, která neví, proč je sama sebou a proč musí setrvat ve formě, která jí byla násilím vnucena a je pouhou parodií? Chápete tu moc výrazu, formy a dojmu, tu tyranskou svévoli, s jakou se vrhá na bezbrannou kládu a zmocňuje se jí jako vlastní despotická a panovačná duše? Dáte nějaké hlavě z cuků a plátna výraz hněvu

a zanecháte ji jednou provždy s tím hněvem, třesem a napětím, uzavřenou do slepé zlosti, pro niž není odlivu. Dav se směje té parodii. Plačte, mé dámy, nad vlastním osudem, když vidíte bídu uvězněné hmoty, utiskované hmoty, která neví, kým je a proč je a kam vede to gesto, které jí bylo jednou provždy vtisknuto.

Dav se směje. Chápete strašný sadismus, opojnou, demiurgickou krutost toho smíchu? Vždyť bychom přece měli plakat, milé dámy, nad vlastním osudem při pohledu na ubohost hmoty, znásilňované hmoty, na niž je pácháno hrozné bezpráví. Z toho pramení, milé dámy, strašný smutek všech šaškovských golemů a všech figurín, tragicky zadumaných nad svou směšnou grimasou.

Zde je anarchista Luccheni, vrah císařovny Alžběty, zde je Draga, démonická a nešťastná královna srbská, zde je geniální mladík, naděje a pýcha rodu, kterého zahubila nešťastná náruživost onanie. Ó ironie těch titulů, toho předstírání!

Je v té ženštině skutečně něco z královny Dragy, její dvojník nebo aspoň nejdálčenější stín její bytosti? Ta podobnost, to zdání a to jméno nás uspokojuje a nedovoluje ptát se, kým je sám o sobě ten nešťastný tvor. A přece to někdo musí být, dámy, někdo anonymní, někdo hrozný, někdo nešťastný, někdo, kdo nikdy ve svém hluchém životě neslyšel o královně Draze . . .

Slyšeli jste za noci strašné vyti těch voskových figurín, zavřených v jarmarečních boudách, žalostný chór těch panáků ze dřeva a porcelánu, bušících pěsti do stěn svých žalářů?“

Na otcově tváři, rozvichřené hrůzou věcí, které vyvolal z temnot, se vytvořil vír vrásek, trychtýř, který rostl do hloubky a na

*Z cyklu Kniha modloslužebná,
eliché-verne, kolem 1920*

jehož dně hořelo strašlivé prorocké oko. Vousy se mu podivně zježily a věchty a štětky chlupů, vyrážející z bradavic, pih a nosních dírek, se načepýřily ve svých kořincích. Tak tam stál strnule, s planoucíma očima, a chvěl se vnitřním pobouřením jako automat, který se zasekl a zastavil v mrtvém bodě.

Adéla vstala ze židle a poprosila nás, abychom přimhouřili oko nad tím, co se za chvíli stane. Potom přistoupila k otci a s rukama v bok, předstírajíc zdůrazněnou rozhodnost, požádala velmi zřetelně

Dívky seděly strnule se sklopenýma očima a podivně zdřevěněle . . .

TRAKTÁT O MANEKÝNECH

DOKONČENÍ

Jednoho dalšího večera pokračoval můj otec ve svém výkladu těmito slovy:

„Když jsem ohlašoval svou přednášku o manekýnech, nechtěl jsem vlastně mluvit, mé dámy, o těch ztělesněných nedorozuměních, o těch smutných parodiích, plodech primitivní a vulgární bezuzdnosti. Měl jsem na mysli něco jiného.“

A tu začal otec před očima tvořit obraz oné – jím vysněné „generatio aequivoca“, jakéhosi pokolení bytostí jen zpola organických, jakési pseudovegetace a pseudofauny, zplodenců fantastické fermentace hmoty.

Byly to výtvořiny zdánlivě podobné živým bytostem, obratlovcům, koryšům a členovcům, ale to zdání bylo klamné. Ve skutečnosti to byly bytosti amorfní, bez vnitřní struktury, plody napodobivých tendencí hmoty, která – obdařena pamětí – ze zvyku opakuje jednou přijaté tvary. Škála morfologií, kterým podléhá hmota, je ve svém celku omezena a určitá zásoba forem se na různých stupních bytí vždy znovu opakuje.

Ony bytosti – pohyblivé, citlivé na různé impulsy, a přesto vzdálené opravdovému životu – bylo možno získat tím, že člověk zavěsil do roztoků kuchyňské soli určité složité koloidy. Tyto koloidy se po několika dnech začínaly formovat a seskupovat do jakýchsi zhuštění substance, připomínajících nižší organismy fauny.

U bytosti takto vzniklých bylo možno konstatovat proces dýchání a výměnu látkovou, ale chemickým rozbořením se v nich nezjistila ani stopa bílkovin, ba dokonce ani uhlovodíků.

Nicméně tyto primitivní formy nebyly ničím ve srovnání s bohatstvím tvarů a s nádherou pseudofauny a pseudoflóry, které se někdy objevují v určitém, přesně vymezeném prostředí. Tímto prostředím jsou staré byty, přesycené vyzářováním mnoha životů a událostí, jsou jim vypotřebované atmosféry, bohaté na specifické ingredience lidského snění, i rumišť, přeplněná humusem vzpomínek, tužeb a jalové nudy. Na takové půdě ona pseudovegetace rychle a povrchně klíčí, hojně a efemérně cizopasí a vyráží krátkodobými generacemi, které prudce a oslnivě rozkvétají, aby zas okamžitě zhasly a uvadly.

V takových bytech bývají tapety už velmi opotřebované a znužené neustálým putováním po všech kadencích rytmů; a není proto nic divného, že vstupují na bludné cesty dalekých a riskantních výmyslů. Dřeň nábytku a jeho substance je už uvolněná, zdegenerovaná a podléhá hříšnému vábení: a tehdy na té neduživé, unavené a zdivočelé půdě rozkvétá – jako krásná vyrážka nebo jako fantastický povlak – barevná a rozbujelá plíseň.

„Zajisté víte, mé dámy,“ vykládal můj otec, „že ve starých bytech

*Undula na procházce.
kresba tužkou, 1930*

bývají pokoje, na něž se zapomíná. Nenavštěvovány po celé měsíce, uvadají v opuštěnosti mezi starými zdmi a někdy se stává, že se samy v sobě zakuklují, zarůstají cihlami, a jednou provždy vypadlé z naší paměti, ztrácejí pomalu i svou existenci. Dveře, které do nich vedou z jakési podesty zadního schodiště, mohou být domácími obyvateli tak dlouho přehlíženy, až vrůstají a vstupují do zdi, jež zastře jejich stopu fantastickou kresbou puklin a rýh.“

„Jednou jsem vstoupil,“ pokračoval otec, „časné ráno na sklonku zimy po mnoha měsících nepřítomnosti do takového zpola zapomenutého traktu a byl jsem udiven vzhledem těch pokojů.“

Ze všech škvír v podlaze i ze všech řím a výklenků vyrážely tenké ratolesti a naplňovaly šeré ovzduší mihotavým krajkovým filigránských lístků, ažurovaným houštím jakéhosi skleníku, plného šepotů, trpytů, kolébání a nějakého falešného a blahého jara. Kolem postele pod mnohoramennou lampou i podél skříní se zachvívaly trsy něžných stromů a nahoře se rozstříkávaly do světelných korun, do fontán krajkového listoví, tryskajících rozptýleným chlorofylem až k malované obloze stropu. V urychleném procesu vykvétání vyrážely v tom listoví obrovské bílé a růžové květy, před očima pučela poupata, ze středu vyrážela růžovou dužinou, přetékala přes okraj a hned zase ztrácela své plátky a rozpadala se v prudkém odkvétání.“

„Byl jsem šťasten,“ říkal otec, „pro ten nečekaný rozkvět, který naplnil ovzduší mihotavým šelestem a lahodným šuměním, sypoucím se jako pestré konfety mezi tenkými proutky větviček.“

Viděl jsem, jak se z chvění vzduchu a z fermentace příliš bohaté

aury vyděluje a zhmotňuje to chvatné rozkvétání, to přelévání a rozpadání fantastických oleandrů, které naplnily pokoj řídkou a lenivou chumelenicí velkých růžových květných chomáčů.“

„Než nastal večer,“ zakončoval otec, „nebylo už ani stopy po onom skvělém rozkvětu. Celá ta klamná fatamorgána byla pouze mystifikací a náhodnou událostí podivné simulace hmoty, která působí dojmem života.“

Otec byl toho dne podivuhodně živý, z jeho pohledů, bystrých a ironických pohledů, tryskala verva a humor. Potom najednou zvažněl a znova zkoumal nekonečnou škálu forem i odstínů, jaké na sebe bere mnohotvárná hmota. Fascinovaly ho formy krajní, pochybné a problematické, jako je ektoplazma náměsíčníků, pseudohmota a kataleptická emanace mozku, která se v některých případech rozrůstá z úst uspaného přes celý stůl a naplňuje celý pokoj jako rozbujelá řídká tkáň, jako astrální těsto na pomezí těla a ducha.

„Kdovi,“ říkal, „kolik je trpících, zmrzačených a fragmentárních podob života, jako uměle slátaný a hřebíky narychlo sbitý život skříní a stolů, toho ukřížovaného dřeva, těch tichých mučedníků kruté lidské vynalézavosti? Ty strašné transplantace cizích a ne-návidících se ras dřeva a jejich spojení v jedné nešťastné osobnosti?“

Kolik starých moudrých muk je v mořených žilách, vrásách a vrstvách našich starých důvěrně známých skříní. Kdo na nich rozpozná staré, ohoblované a k nepoznání oleštěné rýhy, úsměvy a pohledy!“

Když to říkal, rozestupovala se otcova tvář do zamyšleného

stinování vrásek a podobala se sukům a žilování starého prkna, z něhož byly ohoblovány všechny vzpomínky. Chvilu jsme se domnívali, že otec upadne do stavu strnulosti, který se ho někdy zmocňoval, ale najednou jako by procítl, vzpamatoval se a pokračoval:

„Stará mystická plemena balzamovala své nebožtíky. Do zdí jejich bytů byly vsazeny, vezděny těla i tváře. V salóne stál otec – vycpaný, vydělaná kůže ženy byla pod stolem jako koberec. Znal jsem jednoho kapitána, který měl ve své kajutě lampu v podobě meluzíny, kterou mu vyrobili malajští balzamovači z jeho zavražděné milenky. Na hlavě měla obrovské jelení parohy.

V tichu kajuty ta hlava, zavěšená u stropu mezi větvemi parohů, pomalu otevírala řasy očí; na pootevřených ústech se jí třpytila blanka sliny, praskající tichým šepotem. Hlavonožci, želvy a obrovití krabi, zavěšení na stropních trámech jako svícny a mnohoramenné lustry, šmátrali v tom tichu donekonečna nohama a stále šli a šli na místě . . .“

Ale vtom otcovy myšlenky přešly po cestách neznámo jakých asociací k novým příkladům a do jeho tváře se prolnul výraz ustaranosti a zármutku:

„Mám snad zamlčet,“ hovořil tlumeným hlasem, „že se můj bratr následkem dlouhé a nevléčitelné choroby postupně proměnil v propletenec gumových střev a že moje ubohá sestřenice ho dnem i nocí chovala v peřince a prozpěvovala tomu nešťastnému stvoření nekonečné ukolébavky zimních nocí? Může být něco smutnějšího než člověk proměněný ve spleteninu střev? Jaké je to rozčarování pro jeho rodiče, jak jsou dezorientováni jejich city, jak se rozplývají

všechny naděje, které byly vkládány do toho slibného mladíka! A přece ho věrná láska chudáka sestřenice provázela i v této proměně.“

„Ach, už to nevydržím, nemohu to poslouchat!“ zasténala Polda a vyklonila se z křesla. „Uklidni ho, Adélo! . . .“

Divky vstaly, Adéla přistoupila k otci a napřaženým prstem udělala pohyb, naznačující lechtání. Otec upadl do rozpaků, umkl a zděšeně začal couvat před Adéliným kývajícím se prstem. Adéla za ním vytrvale šla, hrozila mu jedovatě prstem a krok za krokem ho vystrkovala z pokoje. Pavlína zívla a protáhla se. Cbě s Poldou se o sebe opřely rameny a pohlédly si s úsměvem do očí.

NIMROD

Celý srpen onoho roku jsem si vyhrál s malým, báječným pejskem, který se jednoho dne octl na podlaze naší kuchyně, neohrabaný, pištící, vonící ještě mlékem a nemluvněctvím, s nezformovanou, zakulacenou a chvějící se hlavičkou, nožky rozcapené do stran jako krtek a nejjemnější, měkoulinká srst.

Na první pohled si tenhle drobeček života získal všechn obdiv a všechno nadšení chlapecké duše.

Z jakého nebe tak nečekaně spadl ten miláček bohů, milejší srdci než nejkrásnější hračky? Že také staré, naprosto nezajímavé myčky nádobí přijdou někdy na tak nádherné nápady a přinesou z předměstí – ve zcela časnou, transcendentálně ranní hodinu – takového pejska do naší kuchyně.

Ach, člověk přitom – bohužel – nebyl, ještě se nenarodil z temného lůna spánku a už se to štěstí uskutečnilo, už na nás čekalo, ležíc nemotorně na studené podlaze v kuchyni a nedoceneně Adélou a domácími lidmi. Proč mě neprobudili dřív! Talířek mléka na podlaze svědčil o Adéliných mateřských pudech, ale svědčil

bohužel také o chvílích minulosti, pro mne nenávratně ztracené, a o rozkoších adoptovaného mateřství, na nichž jsem se nepodílel.

Ale přede mnou ležela ještě celá budoucnost. Jaké nekonečno zkušeností, experimentů a objevů se nyní otvíralo! Před mou nenasytanou zvědavostí se zde odhalovalo tajemství života a jeho nejzákladnější mystérium, převedené na prostší a dosažitelnější formu, vhodnou na hraní. Bylo nevysslovně zajímavé mít pro sebe takový drobeček života, takovou částčku věčného tajemství v tak zábavné a nové podobě, budící bezmeznou zvědavost a skrytý respekt svou cizotou i nečekanou transpozicí útku života, stejného jako náš, do formy odlišné, do formy zvířecí.

Zvířata! Cil nenasytné zvědavosti, exemplifikace záhady života, jakoby stvořená proto, aby člověku ukázala člověka tím, že rozkládá jeho bohatství a komplikovanost na tisíc kaleidoskopických možností a každou dovádí do nějakého paradoxního extrému, do nějaké přepjatosti jednoznačného charakteru. Neobtěženo spleti egoistických zájmů, které kalí vztahy mezi lidmi, otevíralo se zde srdce plné sympatií pro cizí emanace věčného života, plné milostné, soucinné zvědavosti, která byla maskovanou žízni po sebepoznání.

Pejssek byl sametový, teplý a pulsoval malým, chvatným srdcem. Měl dva měkké plátky uší, namodralá kalná očka, růžový čumáček, do kterého bylo možno strčit bez jakéhokoli nebezpečí prst, a něžné a nevinné tlapky s dojemnou růžovou bradavičkou vzadu na dšlapkami předních nožek. Žravě a netrpělivě jimi lezl do misky s mlékem, chlemtal tekutinu růžovým jazýčkem, a když se nasýtil, zvedl žalostně malou tlamičku s kapkou mléka na bradě a nemotorně se vyhrabával z mléčné koupele.

Jeho chůze – to bylo neohrabané otáčení šikmo stranou v nezrohodném směru po trochu opilé a rozzechvělé čáře. Hlavním rysem jeho duševního rozpoložení byla jakási neurčitá zásadní lítost, osiřelost a bezradnost – neschopnost zaplnit něčím prázdnotu života mezi senzacemi krmení. Projevovalo se to bezděčností a nedůsledností pohybů, iracionálními záchvaty nostalgie, žalostným kňučením a neschopností najít si vlastní místo. Dokonce i v hlubinách spánku, ve kterém potřebu opřít se a přitulit musel uspokojovat tím, že použil své vlastní osoby svinuté do chvějícího se klučička, ho provázel pocit osamocení bez domova. Ach, ten život – mladý a útlý život, vypuštěný z důvěrné temnoty, z přítulného tepla mateřského lůna do velkého, cizího a příliš světlého světa – jak se krčí a couvá, jak se s odporem a znechucením zdráhá přijmout to představení, které mu nabízejí.

Ale pomalu malý Nimrod (dostal totiž to hrdé a bojovné jméno) přichází životu na chuť. Obraz mateřské prajednoty, který jej dosud výlučně ovládal, ustupuje kouzlu mnohosti.

Svět mu začíná strojit nástrahy. Neznámá a kouzelná chuť různých jídel, čtyřúhelník ranního slunce na podlaze, na který je tak příjemné si lehnout, pohyby vlastních údů, vlastní tlapky, ocásek, šelmovskými vybízející k tomu, aby si s ním hrál, laskání lidské ruky, pod nímž pomalu dozrává jistá svévolnost a veselost, která napíná tělo a z níž se rodí potřeba zcela nových, prudkých a riskantních pohybů – to všechno si ho kupuje, přesvědčuje a láká, aby přijal experiment života a smířil se s ním.

A ještě jedno. Nimrod začíná chápat, že to, co se mu zde pod-

*Bratranec se přem,
křešba těžkou*

strkuje, je v podstatě přes všechno zdání novosti něčím, co tu už bylo – bylo mnohokrát, nekonečně mnohokrát. Jeho tělo poznává situace, dojmy a předměty. Ve skutečnosti ho to všechno už příliš neudivuje. Před každou novou situací se ponoří do své paměti, do hluboké paměti těla, poslepu horečně hledá – a někdy se stává, že v sobě najde už hotovou příslušnou reakci: moudrost pokolení, která byla uložena v jeho plazmě a v jeho nervech. Nachází určité činy a rozhodnutí, o kterých sám nevěděl, že v něm už dozrály a že čekaly jen na to, aby mohly vyskočit.

Scenérie jeho mladého života, kuchyně s vonnými džbery, s utěrkami složitých a dráždivých vůní, s klapáním Adéliných pantoflíčků a s jejím halasným pobíháním – už ho neděsí. Zvykl si považovat ji za svou doménu, zdomácněl v ní a začal si ve vztahu k ní vytvářet nejasný pocit příslušnosti, otčiny.

Pokud ovšem na něho nepadlo kataklyzma v podobě drhnutí podlahy – onoho aktu, jímž byly rušeny přírodní zákony, se šplí-chanci teplého louhu, umývajících zesponu všechen nábytek, a s děsivým šoupaním Adéline koštěte.

Ale nebezpečí míjí, usmířené a nehybné koště leží tiše v koutě a schnoucí podlaha příjemně voní mokrým dřevem. Nimrod, se znovu vrací ke svým normálním právům a ke svobodě na vlastním území, pociťuje nepřekonatelnou touhu chytat zuby za starou houni na podlaze a cloumat ji ze všech sil napravo a nalevo. Pacifikace živlů ho naplňuje nevýslovnou radostí.

Najednou zůstane stát jako do země vrytý: před ním, na nějaké tři pejskovské kroky, se sune černá ohyzda, příšera, která se rychle

pohybuje na proutcích spousty pomačkaných nohou. Do hloubi otřesený Nimrod sleduje pohledem šikmou cestu blýskavého brouka a napjatě pozoruje ten plochý, bezhlavý a slepý trup, nesený nepřirozenou pohyblivostí pavoučích nohou.

Při tom pohledu se v něm vzdouvá, dozrává a bobtná cosi, čemu sám ještě nerozumí, cosi jako hněv nebo strach, ale spíše příjemný a spojený se záchvěvem síly, sebevědomí a agresivity.

A najednou dopadá na přední tlapy a vyrazí ze sebe hlas, který je ještě jemu samému neznámý, cizí a který je zcela nepodobný obvyklému kňučení.

Vyrazí ho jednou, ještě jednou a pak ještě jednou tenkým diskantem, který každou chvíli selže.

Ale nadarmo apostrofuje brouka tím novým jazykem, zrozeným z náhlého nadšení. V kategoriích švábiho rozumu není místa pro takovou tirádu a brouk pokračuje ve své šikmé výpravě do rohu místnosti pohyby posvěcenými odvěkým švábiím rituálem.

Avšak pocity nenávisti nemají ještě v pejskové duši trvání a sílu. Nově probuzená životní radost proměňuje každý pocit ve veselost. Nimrod ještě štěká, ale smysl toho štěkání se nepozorovaně změnil, přešel ve svou vlastní parodii a stal se v podstatě projevem touhy vyjádřit nevýslovnou zdařilost tohoto skvělého životního představení, plného pikanterie, nečekaných záchvěvů a point.

V koutě mezi zadními stěnami kůlen a přístavků byla slepá ulička dvora, jeho nejvzdálenější a poslední odnož, uzavřená mezi komoru, záchod a zadní stěnu kurníku – mrtvá zátoka, za kterou už nebyl žádný východ.

Byl to nejvzdálenější mys, Gibraltar toho dvorku, zoufale bijící hlavou o slepou ohradu z vodorovných prken, poslední stěnu tohoto světa, která všechno uzavírala.

Zpod jejich omšelých trámů vytékala stružka černé, smrduté vody, žíla hnijjícího mastného bláta, která nikdy nevysychala – jediná cesta, která vedla přes hranici ohrady do světa. Ale zoufalství toho smradlavého zákoutí tak dlouho bušilo do hrazení, až uvolnilo jedno z mohutných příčných prken. My chlapi jsme pak dokončili dílo a vypáčili a vytáhli jsme velkou omšelou fošnu z brlení. Tak jsme vytvořili průlom a otevřeli okno ke slunci. Věžeň dvora si mohl stoupnout na prkno položené jako most přes kaluž, a pak se ve vodorovné poloze protáhnout škvírou, která ho vypustila do nového, vzdušného a rozlehlého světa. A tam se rozkládala velká,

zdvočelá stará zahrada. Pořídku roztroušeny v mohutných skupinách, rostly v ní vysoké hrušně a rozložitě jabloně, obsypané stříbrným šelestem a kypící sítkou bělavých záblesků. Bujná, pomíchaná, nekosená tráva pokrývala prachovým kožichem zvlněný terén. Rostla tam obyčejná trávovitá luční stébla s pernatými chomáči klasů, rostly tam filigrány planých petrželi a mrkvi, pomačkané, drsné a mátou vonící listky popenců a hluchavek a lýkovité, třpytivé a rzí kropenaté jitrocele, z kterých vysoko vyrážely klasy s hrubými červenými zrny. Celá ta květena, zmuchlaná a péřovitě kyprá, byla prosycená lahodným ovzduším, prostoupená blankytným větrem a prosáklá oblohou. Když člověk ležel v trávě, byl přikryt celým blankytným zeměpisem oblaků a plynoucích světadílů a oddechoval celou rozlehlou mapou oblohy. Od toho obcování s povětřím se listy a výhonky pokryly něžnými chloupky, měkkou vrstvičkou chmýří i drsnými štětinami háčků, kterými jako by chtěly chytat a zadržovat přílivy kyslíku. Ta něžná a bělavá vrstvička snoubila listy s ovzduším a propůjčovala jim stříbrtý, šedivý třpyt větrných vln a stinných zadumání mezi dvěma záblesky slunce. Ale jedna z těch rostlin, žlutá, s bílými lodyhami plnými mléčné šťávy a nafouklá vzduchem, vypouštěla už sama ze svých prázdných výhonků vzduch a chmýří v podobě pernatých koulí mlíči, které se závanem větru rozsypávaly a nehlasně vsakovaly do blankytného ticha.

Zahrada byla rozlehlá, rozvětvená do několika odnoží a měla různá pásma a podnebí. Z jedné strany byla otevřená, překypovala mlékem nebes a vzduchu a podestýlala obloze tu nejměkčí, nej-

jemnější a nejkypřejší zeleň. Ale jak postupně klesala do hlubin druhé odnože a nožila se do stínu mezi zadní stěnou opuštěné sodovkárny a dlouhou rozpadávající se zdí stodoly, nápadně se zachmuřovala, stávala se nevrlou a nevšimavou, dívoce a nepořádně zarůstala, mračila se koprivami, ježila se bodlácím a prašivěla všelijakým plevelem, až na konci v široké pravouhlé zátoce mezi zdmi ztrácela veškerou míru a upadala do šílenství. Tam to už nebyl sad, ale záchvat pomatenosti, výbuch vzteku, cynická nestoudnost a prostopášnost. Rozběsněny se tam roztahovaly a průchod svým vášním dávaly rozpustilé a zdivočelé zmuchlaniny lopuch – obrovské čarodějnice, svlékající si za bílého dne široké sukně a shazující ze sebe sukni za sukni, až nakonec jejich vzduť, šelestivé a děravé cáry pod sebou pohřbívaly svými pomatenými pláty celé to svárlivé a parchantí plémě. A nenasytné sukně otékaly a roztahovaly se, kupily se jedna na druhé, nadýmaly se a navzájem se překrývaly a vzduť masa jejich lupenových plátů přitom rostla a rostla až k nízkému okapu stodoly.

A tam jsem ho uviděl, jedinkrát v životě, v polední hodině oblouzené zárem. Byla to chvíle, kdy se zešilelý a divoký čas vyprošťuje ze žentouru události a jako zběhlý tulák s křikem utíká horempádem přes pole. V tu chvíli se léto, už nekontrolované, bez míry a rozvahy rozrůstá na celém prostranství, rozrůstá se s divokým náporům všemi směry a přerůstá do svého dvojnásobku a trojnásobku, do jakéhosi jiného, zvrhlého času, do neznámé dimenze, do šílenství.

V tu hodinu mě posedla touha chytat motýly, vášeň pronásledo-

vat ty mihotavé skvrnky, ty bludné bílé plátky, třepetající se v rozohněném vzduchu neobratnou klikatinou. A v tu chvíli se stalo, že se jedna z těch jiskřivých skvrnek v letu rozpadla na poloviny a potom na třetiny – a to chvějící se, oslnivě bílé trojbodí mě vedlo jako bludička přes šílenství bodláků, spalovaných sluncem.

Zastavil jsem se až na pokraji lopuch, neboť jsem si netroufal vkročit do té hluché prohlubně.

A vtom jsem ho uviděl.

Ponořen po ramena do lopuchů, seděl přede mnou na bobku.

Viděl jsem jeho hrubá ramena ve špinavé košili a odporný cár kabátu. Seděl tam, přikrčen jako ke skoku, s rameny shrbenými jako pod nesmírným břemenem. Celé jeho tělo prudce oddechovalo vypětím a z měděné, na slunci se lesknoucí tváře se lil pot. Nehýbal se a zdálo se, že se těžce namáhá a že bez hnutí zápolí s nějakým obrovským břemenem.

Stál jsem, přikován jeho zrakem, který mě sevřel jako do kleští.

Byla to tvář tuláka nebo opilce. Chomáč špinavých pačesů se mu ježil nad čelem, vysokým a vypouleným jako kamenný bočník omletý řekou. Ale to čelo bylo rozryto hlubokými vráskami. Nevím, zda se to bolest, palčivý žár slunce nebo nadlidské vypětí tak vtisklo do té tváře a napjalo její rysy k prasknutí. Černé oči se na mne upřely s vypětím nejvyššího zoufalství nebo bolesti. Ty oči se na mne dívaly a nedívaly, viděly mě a vůbec mě neviděly. Byly to pukající bulvy, vyteřštěné nejvyšším vzrušením bolesti nebo dravou rozkoší nadšení.

A najednou z těch rysů, napjatých k prasknutí, vyrazila jakási

strašná, utrpením zprohýbaná grimasa a ta grimasa rostla, přijímal
la do sebe tamto šílenství i nadšení, bobtnala jím a stále rostla
a rostla, až se provalila syčícím a chrčícím kašlem smíchu.

Do hloubi otřesen, viděl jsem, jak se pomalu zvedl z dřepu,
chrchlaje smíchem z mohutné hrudi, a přikrčen jako gorila, s ruka-
ma v padajících cárech kalhot, utikal velkými skoky, prodíraje
se rozkymácenými pláty lopuch – Pan bez flétny, prchající zmateně
do svých rodných houštin.

PAN KAREL

V sobotu po obědě se můj strýc Karel, slaměný vdovec, vydával
pěšky do letoviska vzdáleného hodinu cesty od města za ženou
a dětmi, které tam trávily prázdniny.

Od doby, kdy jeho manželka odjela, byl byt neuklizený a postel
nikdy neustlaná. Pan Karel se vracel do bytu pozdě v noci,
zneuctěný a zpusťšený nočním hýřením, kterým ho vláčely úpalné
a prázdné dny. Zválená, studená a divoce rozházená postel se pro
něho v těch chvílích stávala jakýmsi blahým přístavem a spásným
ostrovem, ke kterému dorážel s vypětím všech sil jako trosečník
zmítaný po mnoho dní a nocí na rozbouřeném moři.

Po paměti zapadal v temnotách někde mezi bělavá mračna,
pásma a kupy studeného peří a tak spal v nepředstavitelné poloze,
opačným směrem, hlavou dolů, zabořen temenem do prachové
dřeně polštářů, jako kdyby chtěl ve spánku provrtat a napříč pro-
putovat ty mohutné masívy peřin, které narůstaly noci. Zápasil ve
spánku s těmi peřinami jako plavec s vodou, hněl je a mísil tělem
jako obrovskou díží těsta, do které se propadal, a za šerého úsvitu

se budil, upachtěný a zalitý potem, vyvržený na břeh haldy polštářů, které nedokázal při těžkých nočních zápasech přemoci. A tak, napůl vyvržen z tůně spánku, zůstával na chvíli viset beze smyslu na okraji noci, hrudí lapal po vzduchu a peřiny kolem něho narůstaly, kysaly – a opět ho zarůstaly jako kupy těžkého, bělavého těsta.

Spal pak dlouho dopoledne a polštáře se zatím urovnávaly do velké, bílé, ploché roviny, po které putoval jeho upokojený spánek. Po těch bílých silnicích se vracel pomalu sám k sobě, ke dni a ke skutečnosti – až nakonec otvíral oči jako spící pasažér, když vlak zastaví ve stanici.

V pokoji panovalo ustáté příšeří s usazeninou mnoha dní samoty a ticha. Jenom okno kypělo ranním rojením much a závěsy jiskřivě planuly. Pan Karel vyzíval ze svého těla, z hloubi tělesných dutin zbytky včerejška. To zívání se ho zmocňovalo v takových křečích, jako kdyby ho chtělo obrátit naruby. Vyvrhoval jím ze sebe ten písek a ta břemena – nestrávené pozůstatky včerejška.

Když si tak ulevil a trochu si vydechl, zapisoval si do notesu výdaje, kalkuloval, počítal a snil. A potom dlouho nehybně ležel se skelnýma očima, které byly vypouklé, vlhké a měly barvu vody. Ve vodnatém příšeří pokoje, rozjasňovaném odrazem žhavého dne za závěsy, odrážely jeho oči jako malinká zrcátka všechny lesklé předměty: bílé skvrny slunce v okenních škvírách a zlatý čtyřúhelník závěsů – a jako kapka vody v sobě opakovaly celý pokoj s tichem koberců a prázdných židlí.

Zatím den za závěsy hučel stále plamenněji bzučením much,

zešilelých sluncem. Okno v sobě nemohlo sméstnat ten bílý požár a závěsy omdlěvaly oslnivým vlněním.

Tehdy se vyhrabával z peřin a ještě nějakou chvíli seděl na posteli a bezděčně stěnal. Překročil třicítku a jeho tělo začínalo mít sklon ke korpulentnosti. Zdálo se, že v tom organismu, otékajícím tukem a utýraném pohlavními výstřednostmi, ale stále ještě vzdouvaném bujnými šťávami, dozrává nyní v tichu pomalu jeho budoucí osud.

Když tak seděl v bezmyšlenkovitém, vegetativním strnutí, celý proměněn v krevní oběh, oddechování a hluboké pulsování šťáv, rostla v hloubi jeho zpoceného těla, pokrytého na různých místech chmýřím, jakási neznámá a nezformovaná budoucnost jako nestvůrný výhonek, fantasticky bující do netušené dimenze. Neděsil se ho, neboť cítil už svou totožnost s oním neznámým a obrovitým, které mělo nastat, a rostl bez odporu a v podivné shodě spolu s ním, zdřevěnělý klidnou hrůzou; poznával už budoucího sebe sama v tom kolosálním květném bujení a v těch fantastických nakupeninách, které dozrávaly před jeho vnitřním zrakem. Jedno oko se mu v těch chvílích lehce stáčelo ven, jako kdyby odcházelo do jiné dimenze.

Potom se z toho bezmyšlenkovitého omámení a z těch ztracených dálav vracel zpět k sobě a do přítomnosti; viděl na koberci svá tučná a jemná jakoby ženská chodidla, a pomalu vytahoval zlaté knoflíky z manžet denní košile. Potom šel do kuchyně a nacházel tam ve stinném koutě vědérko s vodou, kroužek tichého a bdělého zrcadla, které tam na něho čekalo – jako jediná živá a vědoucí

bytosť v tom prázdnom bytĕ. Nalĕval si vodu do umyvadla a vychutnĕval kůzi její mdlou, ustĕtou a naslĕdlou mokrost.

Dlouho a pečlivĕ se vĕnoval toaletĕ, nespĕchal a vklĕdal pauzy mezi jednotlivĕ manipulace.

Prĕzdnĕy a zanedbanĕy byt ho zneuznĕval a nĕbytek i stĕny za nĕm slĕdily s mlĕnlivou kritikou.

Kdyĝ vstupoval do jejich ticha, pŕipadal si jako vetŕelec v tom podvodnĕm zatopenĕm krĕlovstvĕ, v nĕmĝ plynul jinĕy, odlišnĕy ĕas.

Kdyĝ otvĕral vlastnĕ zásuvky, citil se jako zlodĕj a chodil bezdĕĕnĕ po špiĕkĕch, jako by se bĕl probudit halasnou a nadbyteĕnou ozvĕnu, ĕekajĕcí podŕĕždĕnĕ na nejmenšĕ pŕiĕinu, aby mohla vybuchnout.

A kdyĝ koneĕnĕ, pŕechĕzeje tiše od skŕĕnĕ ke skŕĕni, našel kousek po kousku vŕechno, co potŕeboval, a dokonĕoval toaletu mezi nĕbytkem, kterĕy ho mlĕky a s nepŕitomnĕm vĕrazem toleroval, a kdyĝ byl potom koneĕnĕ hotov, stĕl s kloboukem v ruce na odchodu a stydĕl se, ŝe ani v poslednĕi chvilĕ nemohl najit slovo, kterĕy by pŕekonalo to nepŕĕtelskĕ mlĕnĕ. A tak odchĕzel pomalu, rezignovanĕ a se sklopenou hlavou ke dveŕĕm – a opaĕnĕm smĕrem se zatĕm beze spĕchu – do hloubi zrcadla – vzdaloval kdosi navĝdy obrĕenĕy ŝĕdy – pŕĕzdnou řadou pokojů, kterĕ neexistovaly.

SKOŘICOVĒ KRĀMY

Kdyĝ nastaly nejkrĕtšĕ, ospalĕ zimnĕ dny, uzavŕenĕ z obou stran – jĕtrem i vĕcerem – do koŝišinovĕch okrajů pŕiŕešĕ, v tĕ dobĕ, kdy se mĕsto ĕim dĕl tĕm hloubĕji rozvĕtvovalo do labyrintů zimnĕch nocĕ, s nĕmahou pŕivolĕvanĕch krĕtkĕm rozednĕnĕm nazpĕt do stavu stŕizlivosti – můj otec byl uĝ ztracen, zaprodĕn a vĕzĕn pŕĕisahou tamtĕ sŕĕĕ.

Obliĕej i hlava mu tehdy bujnĕ a dĕvoce zarůstaly ŝedivĕmi vousy, kterĕ nepravidelnĕ trĕely ve vĕchtch, ŝtĕtinĕch i dlouhĕch ŝtĕtkĕch, vyrĕzjejĕch z bradavic, oboĕi i nosnĕch dĕrek – coĝ vtiskovalo jeho fyziognomii podobu starĕho najezenĕho liŝĕka.

ĕich a sluch se mu neobyĕjnĕ zbystŕovaly a z promĕn jeho mlĕcĕi, napjatĕ tvĕre bylo patŕno, ŝe pomocĕ tĕchto smyslů je ve stĕlĕm kontaktu s neviditelnĕm svĕtem tmavĕch ŝĕkoutĕ, myšĕch dĕr, pŕĕzdnĕch ztrouchnivĕlĕch prostor pod podlahou i kominovĕch tĕles.

Vŕechny ŝramoty, noĕnĕi pŕaskoty i skrytĕy, skŕĕpajĕcí ŝivot podlahy v nĕm mĕly neomylnĕho a bdĕlĕho pozorovatele, ŝpeha a spĕk-

lence. Pohlcovalo ho to natolik, že se zcela hroužil do té pro nás nedostupné sféry, o níž se ani nesnažil podat nám nějakou zprávu.

Nejednou, když výstřednosti té neviditelné sféry dostávaly ráz příliš absurdní, nezdržel se, luskal prsty a tiše se smál sám pro sebe. Pohledem se při tom dorozumíval s naším kocourem, který – rovněž zasvěcen do toho světa – zvedal cynickou, chladnou, pruhovanou tvář a znuděně a lhostejně mhouřil kosé škvírky očí.

Při obědě se stávalo, že uprostřed jídla odkládal najednou nůž a vidličku a s ubrouskem uvázaným pod bradou se kočičím pohybem zvedal, plížil se po měkkých polštářcích prstů ke dveřím sousedního prázdného pokoje a s největší obezřetností do něho nakukoval klíčovou dírkou. Potom se jakoby zahanbeně, s rozpačitým úsměvem vracel ke stolu a stále si při tom mružel a nevýrazně pobroukával něco v souvislosti s vnitřním monologem, do něhož byl pohroužen.

Aby ho trochu rozptýlila a odvedla od chorobné průzkumnické činnosti, vytahovala ho matka na večerní procházky. Chodil na ně mlčky, bez odporu, ale bez přesvědčení, roztržitý a duchem nepřítomný. Jednou jsme šli dokonce do divadla.

Octli jsme se opět v onom velkém, špatně osvětleném a špinavém sále, plném ospalého lidského šumotu a bezladného zmatku. Ale když jsme se prodrali lidskou tlačenicí, objevila se před námi obrovská bledě modrá opona jako nebe jakési jiné oblohy. Veliké, malované růžové masky s nafouklými tvářemi se nořily do nezměrného plátěného prostoru. To uměle nebe se roztahovalo, rozlévalo do šířky i do délky a vzdouvalo se nesmírným duchem patosu a vel-

kých gest, atmosférou toho umělého a leskem naplněného světa, který tam na duncím lešení scény přijímal svůj tvar. Záchvěvy, připlouvající po veliké tváři toho nebe, i oddechování obrovského plátna, jímž rostly a oživaly masky, prozrazovalo iluzornost této oblohy a způsobovalo ono mihotání skutečnosti, které v metafyzických okamžicích pociťujeme jako záchvěvy tajemství.

Masky třepetaly červenými víčky, barevné rty něco nehlasně šeptaly a já jsem viděl, že nastane chvíle, kdy napětí tajemnosti dostoupí vrcholu, a potom vzduť nebe opony doopravdy pukne, zvedne se a ukáže věci neslychané a oslnivé.

Ale nebylo mi dáno dočkat se oné chvíle, neboť otec mezitím začal projevovat jisté známky neklidu, ohmatával si kapsy a nakonec prohlásil, že si zapomněl peněženku s penězi a důležitými doklady.

Po krátké poradě s matkou, při které byla podrobena Adéline poctivost chvatnému celkovému zhodnocení, mi navrhli, abych se vydal domů a podíval se po peněženke. Podle matčina názoru bylo do začátku představení ještě spousta času a při své hbitosti jsem se mohl vrátit včas.

Vyšel jsem do zimní noci, barevné iluminacemi nebe. Byla to jedna z těch jasných nocí, za kterých je hvězdná obloha tak rozlehlá a rozvětvená, jako kdyby se rozpadla, rozlámala a rozdělila na labyrint různých nebeských sfér, schopných podělit celý kalendářní měsíc zimních nocí a pokrýt svými stříbrnými a malovanými příkrovy všechny jejich noční zjevy, události, dobrodružství a karnevaly.

Je neodpustitelně lehkomyšlné posílat do takové noci mladého chlapce s důležitým a naléhavým úkolem, neboť v jejím polosvětle se ulice mnohonásobují, zaplétají a zaměňují jedny za druhé. V hloubi města se otevírají – abychom tak řekli – ulice dvojnásobné, ulice dvojnícké, ulice klamné a omylné. Očarovaná a zmatená obraznost si tvoří iluzorní, ale přitom jakoby dávno známé a povědomé plány města, ve kterých ty ulice mají své místo a jméno, a noc ve své nevyčerpatelné plodnosti nemá nic lepšího na práci než dodávat stále nové smyšlené konfigurace. Ta pokušení zimních nocí začínají obvykle nevinně snahou zkrátit si cestu a použít neobvyklého nebo rychlejšího průchodu. Vynořují se lákavé kombinace přetnout spleť putování nějakou nevyzkoušenou příčnou uličkou. Ale tentokrát to začalo jinak.

Sotva jsem udělal pár kroků, všiml jsem si, že nemám plášť. Chtěl jsem se vrátit, ale po chvíli se mi zdálo, že by to byla zbytečná ztráta času, neboť noc nebyla vůbec chladná, naopak, byla žilkovaná závanu podivného tepla, dechem jakéhosi falešného jara. Sníh se srazil na bílé beránky, do nevinného, sladkého rouna, které vonělo fialkami. Do stejných beránek se rozpustilo nebe, na kterém se měsíc zdvojnásobil, ztrojnásobil a v tom svém zmnožení ukazoval všechny své fáze a postavení.

Obloha toho dne obnažovala svou vnitřní konstrukci v mnoha téměř anatomických preparátech, ukazujících spirály a sloje světla, průřezy bledozelených hrud noci, plazmu prostorů a tkáň nočních blouznění.

Za takové noci nelze jít Podvalím ani žádnou jinou z temných

*Skica obálky ke Skočicovým kramlům,
kresba tuší, kolem 1933*

ulic, které tvoří rub a jakousi podšívku čtyř hran náměstí, a nevzpomenout si, že v tu pozdní dobu bývají ještě občas otevřeny některé z oněch zvláštních a přitažlivých krámů, na něž se ve všední dny zapomíná. Říkám jim skořicové krámy podle jejich skořicově tmavého dřevěného obložení.

Ty vskutku ušlechtilé obchody otevřené do pozdní noci byly vždy předmětem mého horoucího snění.

Jejich slabě osvětlené, temné a slavnostní interiéry voněly sytou vůní barev, laku, kadídl, aromatem dalekých zemí a vzácných látek. Mohl jsi tam nalézt bengálské ohně, čarodějné krabičky, známky dávno zmizelých zemí, čínské obtisky, indigo, kalafunu z Malabaru, vejce exotického hmyzu, papoušků i tukanů, živé salamandry a bazilišky, kořen mandragory, norimberské mechanismy, homunkuly v květináčích, mikroskopy a dalekohledy a především vzácné a nezvyklé knížky, staré folianty plné prapodivných rytin a omamných historií.

Pamatuji se na staré, důstojné kupce, kteří obsluhovali zákazníky v diskrétním mlčení se sklopenýma očima, plni moudrosti a pochopení pro jejich nejtajnější přání. Ale nade vším tam kralovalo jedno knihkupectví, ve kterém jsem si jednou prohlížel vzácné a zakázané tisky a publikace tajných klubů a odhrnoval tak roušku z mučivých a opojných tajemství.

Tak zřídka kdy se naskýkala příležitost vstoupit do těch krámů – a ještě k tomu s malou, ale postačující částkou peněz v kapse. I přes veškerou důležitost poslání, které bylo svěřeno mé horlivosti, nebylo možno nechat si ujít takovou šťastnou náhodu.

Abych se dostal na ulici nočních krámů, bylo třeba podle mých výpočtů dát se boční uličkou a minout dvě nebo tři příčné ulice. To mě vzdalovalo od mého cíle, ale to, co bych zameškal, mohl bych dohonit, kdybych šel zpátky přes Solné župy.

Okřídlen touhou podívat se do skořicových krámů, zabočil jsem do známé ulice, spíše jsem letěl, než šel, a přitom jsem dával bedlivě pozor, abych si nespletl cestu. Tak jsem minul už třetí nebo čtvrtou příčnou ulici, ale vytoužený průchod se stále neobjevoval. A ještě ke všemu ani konfigurace ulic neodpovídala obrazu, který jsem očekával. Po krámech ani stopy. Šel jsem ulicí, jejíž domy neměly nikde vstupní brány, ale jen neprodyšně uzavřená okna slepá měsíčním odleskem. – „Po druhé straně by měla vést správná ulice, z níž se vchází do těch domů,“ myslil jsem si. Zneklidněn jsem přidával do kroku a v duchu jsem se loučil s myšlenkou, že se podívám do krámů. Jen abych se odtud rychle dostal do známých oblastí města. Docházel jsem na konec ulice, zneklidněn, kam mě vlastně vede. Vyšel jsem na širokou, jen tu a tam zastavěnou cestu, velmi dlouhou a rovnou. V tu chvíli mě ovanul dech volného prostoru. Přímou u cesty anebo uvnitř v zahradách tam stály malebné vily, ozdobná sídla boháčů. V průvrších mezi nimi bylo vidět parky a ohradní zdi sadů. Z dálky připomínal ten pohled dolní, málokdy navštěvované partie Lešňanské ulice. Měsíční světlo, rozpuštěné na nebi do stříbrných šupin a do tisícových beránek, bylo bledé a jasné jako za dne – pouze parky a zahrady se černaly na té stříbrné krajinnomalbě.

Když jsem si pozorně prohlédl jeden z těch domů, došel jsem

k závěru, že mám před sebou zadní, nikdy neviděnou stranu gymnaziální budovy. Právě jsem přicházel k bráně, která byla k mému úžasu otevřena. Na chodbě se svítilo. Vešel jsem dovnitř a octl jsem se na červeném koberci v chodbě. Doufal jsem, že se mi podaří nepozorovaně proklouznout budovou a vyjít přední branou, a tím si znamenitě zkrátit cestu.

Vzpomněl jsem si, že se v tu pokročilou dobu jistě v učebně profesora Arendta koná jedna z nepovinných hodin, protahujících se do pozdní noci, na které jsme se v zimních měsících scházeli v zápalu ušlechtilého nadšení pro kreslířská cvičení, k nimž nás podnítil onen znamenitý učitel.

Malá skupinka pilných žáků se téměř ztrácela ve velkém tmavém sále, na jehož stěnách se do obrovských rozměrů rozrůstaly a lámaly stíny našich hlav, vrhané dvěma malými svíčkami hořícími v hrdlech láhví.

Abych řekl pravdu, příliš jsme při těch hodinách nekreslili a profesor neměl zvlášť jasně vymezené požadavky. Někteří si z domova přinášeli polštáře a ukládali se na lavicích k lehké dřímotě. A jenom ti nejpilnější kreslili přímo pod svíčkou, ve zlatém okruhu jejího světla.

Obvykle jsme dlouho čekali na profesorův příchod a nudili jsme se při ospalých rozhovorech. Nakonec se otevíraly dveře jeho pracovny a on vcházel – malý, s krásnými vousy, s esoterickými úsměvy, diskretními zámlkami a s aromatem tajemství. Rychle za sebou přirážel dveře kabinetu, jimiž se za jeho hlavou v okamžiku otevření snažil prodrat zástup sádrových stínů, fragmentů klasických

bolestných Niobid, Danaid a Tantalidů, celý ten smutný a jalový Olymp vadnoucí už dlouhá léta v onom muzeu sádrových soch. Přiseři té místnosti bylo kalné i za dne a ospale se ploužilo ze sádrového snění, prázdných pohledů, blednoucích ovalů a zamýšlených gest, odcházejících do nicoty. Rádi jsme naslouchávali za dveřmi onomu tichu, plnému povzdechů a šepotů toho rumoviště drolicího se v pavučinách, toho soumraku bohů, rozkládajícího se v nudě a monotonii.

Profesor, celý slavnostní a okázalý, se důstojně procházel kolem prázdných lavic, v nichž jsme cosi kreslili v šerém odlesku zimní noci – rozptýleni do malých skupinek. Bylo tiše a ospale. Tu a tam se moji kamarádi ukládali ke spánku. Svíčky v lahvích pomalu dohasinaly. Profesor se ponořil do hluboké vitríny, plné starých foliantů, staromódních ilustrací, rytin a tisků. S esoterickými gesty nám ukazoval staré litografie večerních krajinek, noční houštiny a aleje zimních parků, černající se na bílých měsíčních cestách.

Při ospalých rozhovorech čas uplýval nepostřizitelně a ubíhal nerovnoměrně, jako kdyby dělal uzly na míjení hodin a jindy zase jako kdyby polykal celé prázdné intervaly trvání. A tu znenadání, bez jakéhokoliv přechodu, jsme se s naší skupinkou setkávali už na zpáteční cestě na pěšince v parku, bílé sněhem a chráněné po stranách černým, suchým houštím keřů. Šli jsme podél toho chundelatého břehu temnoty a otírali se o medvědí kožich křovin, praskajících pod našima nohama do jasné bezměsíčné noci, do mléčného, falešného dne dlouho po půlnoci. Rozptýlená běloba toho světla, mžící ze sněhu, z bledého povětří i z mléčných prasto-

ru, vypadala jako šerý papír rytiny, na níž jsou hlubokou černí klatě vyznačeny čárky a šrafy hustých křovisek. Noc nyní hluboko po půlnoci opakovala série nokturn a nočních rytin profesora Arendta a pokračovala v jeho fantaziích.

V tom černém houští parku, v chundelaté srsti křovin a ve spoustě křehkých větviček byly místy výklenky, hnízda nehlubší, kypré černě, plné zmatku, tajných gest a bezladných posunkových rozmluv. V těch hnízdech bylo ticho a teplo. V huňatých pláštích jsme tam usedali na vlahém měkkém sněhu a pojídali jsme ořechy, kterých bylo za oné jarní zimy v tom lískovém houští plno. Křovisky se nehlasně proplétaly kuny, lasičky a ichneumoni, čenichající kožešinová zvířátka, protáhlá, na nízkých nožkách a s páchnoucím kožíškem. Měli jsme podezření, že mezi nimi byly i ukázky ze školního kabinetu, které – ač vycpané a pelichající – pocitovaly za té bílé noci ve svých prázdných vnitřnostech hlas starého instinktu, hlas říje, a vracely se do matečnicku ke krátkému, přeludnému životu.

Ale zvolna se fosforeskování jarního sněhu kalilo a haslo a nastávala černá, hustá tma před úsvitem. Někteří z nás usínali v teplém sněhu, jiní se v houštinách dohmatávali bran svých domovů a tápavě vstupovali do temných vnitřků, do sna rodičů a bratří, do pokračování onoho hlubokého chrápání, které doháněli na svých opožděných cestách.

Ty noční seance měly pro mne mnoho tajemného kouzla a ani nyní jsem si nemohl nechat ujít příležitost a nenahlédnout na okamžik do kreslírny. Byl jsem však rozhodnut, že nepřipustím,

abych se tam zdržel víc než malou chvilku. Ale když jsem vstupoval po zadních cedrových schodech prostoupených zvučnou rezonancí, poznal jsem, že se nalézám v cizí, nikdy neviděné části budovy.

Ani nejlehčí šelest zde nerušil slavnostní ticho. Chodby byly v tomto křídle prostornější, pokryté plyšovým kobercem a velmi elegantní. V jejich ohybech svítily malé, temně planoucí lampy. Minul jsem jeden takový ohyb a octl jsem se na chodbě ještě větší, zařízené s palácovým přepychem. Jedna stěna se otvírala širokými skleněnými arkádami do soukromého bytu. Před očima se mi tu zjevila dlouhá, dozadu ubíhající amfiláda pokojů, zařízených s oslnivou nádherou. Spalírem hedvábných tapet, zlatených zrcadel, drahocenného nábytku a mnohoramenných křišťálových lustrů se zrak sunul do kypré dužiny přepychových interiérů, plných barevného víření a mihotavých arabesek, propletených girland i rozvírajících se květů. Hluboké ticho těch prázdných salónů naplňovaly pouze tajemné pohledy, které si vyměňovala zrcadla, a zmatený útěk arabesek, táhnoucích se ve vlysech vysoko podél stěn a ztrácejících se ve štukatuře bílých stropů.

S údivem a úctou jsem stanul před tím přepychem. Domníval jsem se, že mě moje noční eskapáda neočekávaně zavedla do ředitelova křídla, k jeho soukromému bytu. Stál jsem jako přikovaný zvědavostí, připraven k útěku při sebelehčím šramotu, a srdce mi tlouklo. Kdybych byl přistižen, jak bych mohl ospravedlnit toto své noční špehování a troufalou dotěrnost? V některém z hlubokých plyšových křesel mohla nepozorovaně a tiše sedět ředitelova dceruška a najednou ke mně od knížky zvednout oči – černé,

Sibyliny, klidné oči, jejichž pohled nikdo z nás nedokázal vydržet. Ale ustoupit v polovině cesty a nesplnit předsevzatý plán, to bych si vyčítal jako zbabělost. Ostatně kolem, v interiérech hýřících přepychem a osvětlených tlumeným světlem neurčité denní doby, panovalo hluboké ticho. Arkádami chodby jsem na druhé straně prostorného salónu viděl velké zasklené dveře na terasu. Kolem bylo tak ticho, že jsem si dodal odvahy. Nezdálo se mi, že by bylo nějak zvlášť riskantní, kdybych sestoupil po těch několika schodech, vedoucích na úroveň sálu, několika skoky přeběhl velký drahocenný koberec a octl se tak na terase, z níž bych se bez námahy mohl dostat na dobře mi známou ulici.

Udělal jsem to. Když jsem sestoupil na parkety salónu pod veliké palmy, vyřázející tam z květináčů až k nástrojným arabeskám, upozoroval jsem, že jsem se vlastně octl už na neutrální půdě, neboť salón vůbec neměl přední stěnu. Byla to vlastně jakási veliká lodžie spojená několika schody s naším náměstím. Tvořila v jistém smyslu odnož tohoto náměstí a některé kusy nábytku stály už na dlažbě. Seběhl jsem po několika kamenných schodech a byl jsem opět na ulici.

Souhvězdí se strmě obrátila hlavou dolů, všechny hvězdy se otočily na druhou stranu, ale měsíc, zahrabán do peřiny obláčeků, které rozsvěcoval svou neviditelnou přítomností, vypadal, jako kdyby měl před sebou ještě nekonečnou cestu, a ponořen do svého spleťitého nebeského řemesla, nemyslel na úsvit.

Na ulici se černalo několik drožek, oježděných a rozvrzaných jako zmrzačení, dřímající krabové nebo švábi. Vozka se naklonil

*Skica obálky ke Škoricovým krámám,
kresba tuší, kolem 1933*

s vysokého kozlíku. Měl drobnou, červenou, dobrosrdečnou tvář. „Tak pojedeme, mladý pane?“ zeptal se. Vůz se zachvěl ve všech kloubech a ohybech svého mnohočlánekového těla a dal se do pohybu na lehkých obručích.

Ale kdo se za takové noci svěřuje vrtochům nevypočitatelného drožkáře? Mezi vrzáním drátů a v dunění boudy i celého kočáru jsem se s ním nemohl domluvit o cíli cesty. Kýval na všechno nedbale a shovívavě hlavou, propěvoval si a jel okružní cestou kolem města.

Před jakýmsi výčepem stála skupina drožkářů a kynula mu přátelsky rukama. Něco jim vesele odpověděl a potom mi, aniž zastavil povoz, hodil opratě na kolena, sesmekl se z kozlíku a připojil se k hloučku kamarádů. Kůň, starý, moudrý drožkářský kůň, se letmo ohlédl a pokračoval v cestě jednotvárným drožkářským klusem. Právě ten kůň vzbuzoval důvěru – vypadal moudřejší než vozka. Ale řídit jsem neuměl – musel jsem se podrobit jeho vůli. Vjeli jsme na předměstskou ulici lemovanou z obou stran zahradami. Ty zahrady pomalu, podle rytmu našeho pohybu vpřed, přecházely v parky s vysokými stromy, a ty se pak měnily v lesy.

Nikdy nezapomenu na tu prosvětlenou jízdu nejjasnější zimní noci. Barevná mapa nebes se rozrostla do nesmírné kupole, na níž se navršily fantastické pevniny, oceány a moře, počmárané čarami hvězdných virů a proudů, světelnými čarami nebeské geografie. V tom vzduchu se dýchalo lehčeji a povětří začalo světélkovat jako stříbrná gáza. Zavoněly fialky. Zpod sněhu, zvlněného jako bílý perzián, se vykláněly rozechvělé anemónky s jiskrou měsíčního

světla v něžném kalichu. Celý les jako by zářil tisícerými světly, hvězdami, které marnotratně ronila prosincová obloha. Vzduch dýchal jakýmsi tajemným jarem, nevýslovnou čistotou sněhu a fialek. Vjeli jsme do podhorské krajiny. Linie pahorků, chundelatých holými metlami stromů, se zvedaly k nebi jako blažený povzdech. Na těch šťastných svazích jsem uviděl celé zástupy poutníků, sbírajících v mechu a křovinách spadlé hvězdy, zmáčené sněhem. Cesta zpříkřela, koni to klouzalo a jen namáhavě táhl vůz, sténající ve všech ohybech. Byl jsem šťasten. Plicemi jsem vdechoval to blahodárné jaro ovzduší, tu svěžest hvězd a sněhu. Před koňskou hrudí se kupil násep bílé sněhové pěny, čím dál tím vyšší a vyšší. Kůň se namáhavě prokopával jeho čistou a svěží masou. Nakonec toho nechal. Vystoupil jsem z drožky. Dýchal těžce, se svěšenou hlavou. Přitiskl jsem si jeho hlavu na prsa: ve velkých černých očích se mu leskly slzy. A tu jsem zpozoroval na jeho břiše okrouhlou černou ránu. „Proč jsi mi to neřekl?“ zašeptal jsem plačky. „Můj drahý, to přece pro tebe,“ pravil a zmenšil se do podoby malíčkého dřevěného koníka. Opustil jsem ho. Bylo mi podivně lehce a šťastně. Uvažoval jsem, mám-li čekat na malou lokálku, která tu jezdila, anebo zda se mám vrátit do města pěšky.

Pustil jsem se lesem dolů po strmých serpentínách; nejprve jsem šel lehkým, pružným krokem a potom, jak jsem zvyšoval rychlost, přešel jsem do klouzavého šťastného běhu, který se v mžiku změnil v jízdu jako na lyžích. Mohl jsem si po libosti regulovat rychlost a řídit jízdu lehkými obraty těla.

Poblíž města jsem zabrzdil triumfální běh a změnil jej ve spořá-

daný procházkový krok. Měsíc ještě stále tkvěl vysoko. Transformace oblohy a metamorfózy jejího mnohonásobného klenutí, přecházející do čím dál umnějších konfigurací, nebraly konce. Jako stříbrný astroláb otevíralo nebe té čarodějné noci mechanismus svého nitra a ukazovalo v nekonečných evolucích zlatistou matematiku svých ozubených kol a koleček.

Na náměstí jsem potkal lidi vychutnávající procházku. Všichni, očarováni obrazem té noci, měli tváře povznesené a postříbřené magií nebes. Starost o peněženku mě úplně opustila. Otec, pohroužen do svého podivinství, už na její ztrátu určitě zapomněl a na matku jsem se neohlížel.

Za takové noci, jediné v roce, přicházejí šťastné myšlenky, vnuknutí a věštecké doteky božího prstu. Pln nápadů a inspirací, chtěl jsem zamířit k domovu, když tu mi zastoupili cestu kamarádi s knížkami pod paží. Příliš brzy se vydali do školy, probuzení jarem té noci, která nechtěla skončit.

Šli jsme společně na procházku příkrě klesající ulici, ze které vanula vůně fialek, nevědouce, zda se na sněhu stříbří ještě magie noci anebo zda se už probouzí svítání . . .

KROKODÝLÍ ULICE

V dolní zásuvce hlubokého psacího stolu si můj otec schovával starou krásnou mapu našeho města.

Byl to celý svazek pergamenových listů in folio, které byly původně spojeny plátěnými proužky a tvořily obrovskou nástěnnou mapu v podobě panoramatu z ptáčích perspektivy.

Zavěšena na stěnu, zaujímal téměř prostor celého pokoje a otvírala daleký výhled do celého údolí Tyšměnice, vinoucí se v zákrutech jako bledě zlatá stuha, do celého pojezeří široce rozlitéch močálů a rybníků i na zvlněné předhůří, táhnoucí se k jihu nejprve nečetnými a potom stále hojnějšími pásmy, šachovnicí oválných pahorků, čím dál tím menších a bledších, podle toho, jak se vzdalovaly ke zlatavé, zakouřené mlze obzoru. Z těch uvadlých dálek periférie se vynořovalo město a rostlo směrem dopředu, nejprve ještě v nediferencovaných komplexech, v sevřených blocích a masivech budov, zpřetínaných hlubokými úvozy ulic, a jak se pak přibližovalo, začaly se v něm rozlišovat jednotlivé domy, narysované s ostrou výrazností záběrů zachycovaných dale-

kohledem. V těchto předních plánech zachytil rytec celý spletitý a rozmanitý šum a ruch ulic a uliček i ostrou zřetelnost říms, architrávů, archivolt a pilastrů, sveticích v pozdním temném zlaté pochmurného odpoledne, které noří všechny ohyby a výklenky do hluboké sěpie stínu. Kvádry a hranoly toho stínu se jako plástve tmavého medu vřezávaly do úvozů ulic a svou teplou, šťavnatou masou zaplavovaly tady celou polovinu ulice, a tam zase průrvu mezi domy a svou ponurou romantikou stínů vtiskovaly té mnoho-
tvárné architektonické polyfonii dramaticčnost a orchestrálnost.

Na tomto plánu, vypracovaném ve stylu barokních prospektů, okolí Krokodýlí ulice svítilo prázdnotou bělostí, jako se na zeměpisných mapách obvykle označují polární kraje a neprobádané krajiny pochybné existence. Jenom linie několika ulic tam byly dokresleny černými čárkami a opatřeny jmény, napsanými na rozdíl od ušlechtilé antikvy jiných nápisů prostým, neozdobným písmem. Kartograf se zřejmě zdráhal uznat příslušnost té čtvrti k ostatnímu městu a své výhrady vyjadril tím odlišným znevažujícím provedením.

Abychom pochopili tu rezervovanost, musíme si již nyní všimnout dvojznačného a pochybného charakteru té čtvrti, která se tak značně lišila od zásadního tónu celého města.

Byl to průmyslově obchodní obvod s křiklavě zdůrazněným rázem střizlivé užitečnosti. Duch času a mechanismus ekonomiky neušetřil ani naše město; zapustil kořeny na odřezku jeho periferie a tam se rozrostl do příživnické čtvrti.

Zatímco ve starém městě panoval ještě stále noční, pokoutní obchod prodchnutý slavnostní ceremoniálností, v té nové čtvrti se

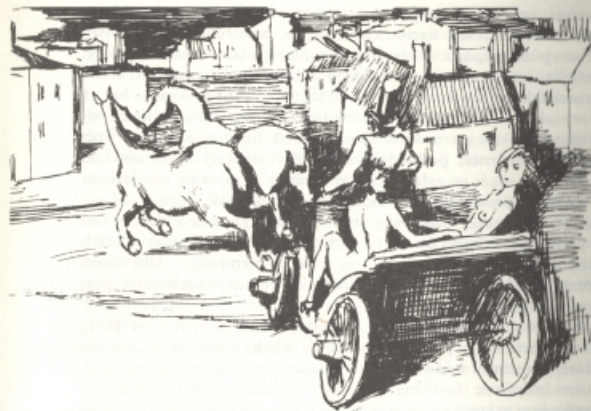
okamžitě rozvinuly novodobé, střizlivé formy komercialismu. Pseudoamerikanismus, naroubovaný na starý, ztrouchnivělý podklad města, zde vyrazil bujnou, ale prázdnotou a bezbarvou vegetací zmetkovité a liché okázalosti. Bylo tam vidět laciné, špatně postavené domy s karikaturními fasádami, polepené monstrózními štukaturami z popraskané sádry. Staré, křivé předměstské domky dostaly narychlo spleené portály, ve kterých člověk teprve při bližším prozkoumání odhalil nuzné imitace velkoměstského zařízení. Vadné, matné a špinavé výkladní skříně, na kterých se ve zvládných reflexech lomil temný odraz ulice, neohoblované dřevo portálů, šerá atmosféra těch jalových interiérů, ve kterých se na vysokých policích i podél oprýskaných a drolicích se stěn usazovaly pavučiny a chuchvalce prachu, to vše zde vtiskovalo krámům pečeť divokého Klondiku. V řadě tam stály jedna za druhou krejčovské dílny, konfekce, skladiště porcelánu, drogerie a kadeřnictví. Na jejich šedivých velikých výkladních skříních byly šikmo nebo do polokruhu uspořádané nápisy ze zlacených plastických písmen: CONFISERIE, MANUCURE, KING OF ENGLAND.

Starousedlíci si zachovávali značný odstup od té čtvrti, obývané chátrou, vyvrheli, kreaturami bez charakteru a bez kompaktnosti, pravou morální spodinou, onou jarmareční odrůdou člověka, jaká se rodí v takových efemérních centrech. Ale ve dnech úpadku, v hodinách nízkého pokušení se stávalo, že ten nebo onen z obyvatel města – zpola náhodou – zabloudil do oné pochybné čtvrti. Ani ti nejlepší nebyli vždy chráněni před pokušením dobrovolné degradace, nivelizace hranic a hierarchií a před nebezpečím,

že zabřednou do toho plytkého bahna nediferencovanosti, snadné intimity a špinavé promiskuity. Tato čtvrť byla elderádem takových morálních dezertérů a všech, kdož zběhli od praporu své vlastní důstojnosti. Všechno tam vypadalo podezřele a dvojsmyslně, všechno tajemným pomrkáváním, cynicky artikulovaným gestem i vyzývavě a záletně přimhouřeným očkem zvalo k nečistým nadějím, všechno vymaňovalo z pout nízkou lidskou přirozenost.

Málokdo si bez zvláštního upozornění všiml podivné osobitosti čtvrti: chyběly tam barvy, jako kdyby si v tom jarmarečném, nahonem vyrostlém městě člověk nemohl dovolit přepych barevnosti. Všechno tam bylo šedivé jako na jednobarevných fotografiích nebo jako v ilustrovaných prospektech. Tato podobnost znamenala více než obvyklou metaforu, neboť když člověk putoval tou částí města, měl chvílemi vskutku pocit, že listuje v nějakém prospektu, v nudných rubrikách obchodních inzerátů, mezi nimiž se parazitně zahnízdily podezřelé anonce, dráždivé poznámky a pochybné ilustrace. Tato putování byla stejně jalová a bezvýsledná, jako když člověk žene vybičovanou fantazii po sloupcích a odstavcích pornografických tisků.

Člověk přijde k nějakému krejčímu, aby si objednal oblek – oblek laciné elegance, tak charakteristické pro tuto čtvrť. Lokál je velký a prázdný, velmi vysoký a bezbarvý. Ohromné, mnohopatrové police se zvedají jedna za druhou do neurčité výšky haly. Poschodí prázdných polic vedou zrak nahoru až ke stropu, který by docela dobře mohl být i nebem, nuzným, bezbarvým a oprýskaným nebem té čtvrti. Naproti tomu další skladiště, která je vidět otevřenými

*Dvočka.
křeslo těžkou a tuží*

dveřmi, jsou až ke stropu plná krabic a kartónů, navršených na sebe jako obrovská kartotéka, která se nahoře pod bezladným nebem půdy rozpadá v kubaturu prázdnoty, v jalové stavivo nicoty. Velkými šedými okny, mnohonásobně čtverečkovanými jako archy kancelářského papíru, nevniká světlo, neboť prostor krámu byl už dříve jako vodou naplněn indiferentním šerým přísvitem, který nevrhá stín a ničemu nedává vyniknout. A hned se k nám přitochí vytáhlý mládenec, podivuhodně úslužný, ohebný a na všechno kývající, a snaží se vyhovět našim přáním a zaplavit nás lacinou a mělkou výmluvností obchodního příručního. Ale když – za neustálého mluvení – rozvinuje obrovské štůčky sukna a zkouší, řasí a přehazuje nekonečnou řeku látky ve snaze zformovat z jejich záhybů iluzorní kabáty a kalhoty, celá ta manipulace dělá dojem něčeho neskutečného, jakési komedie ironicky přehozené přes pravý smysl věci.

Prodavačky, štíhlé a černé, každá s nějakým defektem krásy (charakteristickým pro tuto čtvrt' vetešnického zboží) vcházejí a vycházejí, zůstávají stát ve dveřích skladišť a sondují očima, zda příslušná záležitost (svěřená zkušeným rukám příručního) spěje ke správnému zakončení. Příručí se lísá a krouť a chvílemi dělá dojem transvestity. Když tak diskrétně upozorňuje spikleneckým přívčným očí na ochrannou značku zboží, na značku z průhlednou symbolikou, chtěl by ho člověk vzít za měkce naznačenou bradu nebo štípnout ho do bledé, napudrované tváře.

Záležitost s výběrem obleku ustupuje pomalu do pozadí. Ten do zženštilosti měkký a zkažený mládenec s hlubokým pochopením

pro klientovy nejintimnější záchvěvy nám nechává nyní před očima defilovat zvláštní ochranné značky, celou knihovnu ochranných známek, kolekcionářský kabinet rafinovaného sběratele. A tu se ukáže, že obchod s konfekcí byl jenom zástěrkou, za níž se skrýval antikvariát, sbírky velmi dvojsmyslných knížek a soukromých tisků. Úslužný příručí otvírá další sklady, vyplněné až ke stropu knihami, rytinami a fotografiemi. Viněty a rytiny stokrát předstihují naše nejmělejší sny. Nikdy jsme netušili tak vysoký stupeň zkaženosti, takovou vynalézavost v bezuzdnosti.

Mezi řadami knih se čím dál tím častěji proplétají prodavačky, šedivé a papírové jako rytiny, ale se spoustou pigmentu ve zkažených tvářích, temného pigmentu brunetek o lesklé a mastné černi, která – příkrčena v očích – najednou z nich vyběhá klikatitou oslnivého švábiho úprku. Ale i opálené ruměnce, pikantní stigmata černých bradavic a stydlivá znamení temného chmýří prozrazovaly rasu o ztvrdlé, černé krvi. Zdálo se, že to barvivo příliš intenzivní síly, ta hustá a aromatická sedlina poskvvrňuje knihy, které braly do olivových dlaní. Zdálo se, že jejich doteky je – jako pýchavka s dráždivou živočišnou vůní – zbarvují a zanechávají ve vzduchu temný děšť pih a šmouhu tabáku. Povšechná prostopášnost se zatím stále víc vymaňovala z pout vnějšího zdání. Když příručí vyčerpal svou dotěrnou aktivitu, přecházel pomalu do ženské pasivity. A teď leží v hedvábném pyžamu, odhalujícím ženský dekolt, na jedné z mnoha pohovek, rozestavených mezi regály. Prodavačky předvádějí – jedna přes druhou – figury a pozice z rytin na obálkách a jiné již usínají na provizorních lůžkách. Nátlak na

klienta povoloval. Propustili ho z okruhu dotěrného zájmu a ponechali ho jemu samému. Prodavačky, ponořené do rozhovoru, si ho již nevšímaly. Obráceny k němu zády nebo bokem, stavěly se do arogantních kontrapozic, přešlapovaly z nohy na nohu, koketně si pohrávaly se střevíčky a nechaly si po štíhlém těle přebíhat odshora dolů hadí hru údů, útočíce tak pod rouškou nedbalé neodpovědnosti na rozniceného diváka, kterého ignorovaly. Tak vypočítavě couvaly a ustupovaly dovnitř a pozvolna otvíraly pole návštěvníkově aktivitě. Využijme toho okamžiku uspané pozornosti, unikněme nepředvídaným důsledkům té nevinné návštěvy a prchněme na ulici.

Nikdo nás nezdržuje. Chodbami knih, mezi dlouhými regály časopisů a tisků se dostáváme ven z obchodu, a tu se ocitáme na místě, kde je z vyvýšeného bodu Krokodýlí ulice vidět téměř celou délku tohoto širokého traktu až ke vzdáleným, nedokončeným budovám nádraží. Je šerý den, jako vždy v této čtvrti, a celá scenerie chvillemi vypadá jako fotografie z ilustrovaných novin, tak šedivé a ploché jsou domy, lidé i povozy. Skutečnost je tu tenká jako papír a všemi škvírami prozrazuje, že je vlastně imitací. Chvillemi má člověk dojem, že to všechno se před ním tak vzorně ukládá do pointovaného obrazu velkoměstského bulváru pouze na malém útržku, zatímco už po stranách se celá ta improvizovaná maškaráda rozlézá a rozklížuje – a neschopna vytrvat ve své úloze – rozpadá se za jeho zády v sádku a lepenku, v sklad rekvizit jakéhosi obrovského prázdného divadla. Na povrchu kůžičky se chvěje napětí pózy, ironický patos a nepřirozená důstojnost masky. Ale nás ani

nenapadne demaskovat tyto kulisy. Navzdory lepší části svého vědění cítíme, jako bychom byli vtaženi do vetešnického kouzla té čtvrti. Ostatně na obraze města nechybějí ani jisté rysy sebeironie. Rady malých přízemních předměstských domků se střídají s mnohopatrovými budovami, které – postaveny jakoby z lepenky – jsou konglomerátem štitů, slepených kancelářských oken, skelné šedých výkladních skříní, reklam a čísel. Pod budovami plyne řeka davu. Ulice je široká jako velkoměstský bulvár, ale vozovka je jako náves z ušlapané hlíny a je na ní spousta výmolů, kaluží a trávy. Pouliční provoz v této části je příkladný a obyvatelé o něm mluví s pýchou a významným zábleskem v oku. Ten šedý, neosobní dav je nesmírně zaujat svou úlohou a s největší horlivostí demonstruje zdání velkoměsta. Nicméně však, přes veškerou podnikavost a ziskuchtivost, člověk tu má dojem bludného a jednotvárného bezcílného putování, jakéhosi ospalého průvodu loutek. Celou tu scenerii prostupuje atmosféra podivné malichernosti. Dav plyne monotónně a kupodivu, člověk ho vidí vždy jaksi nevýrazně, figury přeplovávají ve směsici mírného halasu, ale žádná z nich nenabývá zcela výrazných obrysů. Jenom chvillemi zachycujeme v hlučení mnoha hlav nějaký temný, živý pohled, nějakou černou buřinku naraženou hluboko do čela, půl jakési tváře, roztržené úsměvem, s ústy, která právě něco pověděla, jakousi nohu vysunutou při kroku dopředu a ztuhlou tak už navždy.

Zvláštností této čtvrti jsou drožky, které bez vozků jezdí na vlastní pěst po ulicích. Ne snad, že by tu nebyli drožkáři, ale ti se, vmíseni do davu a zaujati tisícem záležitostí, o své drožky nestara-

ji. V této čtvrti vnějšího zdání a prázdného gesta se nepřikládá příliš velká důležitost přesnému cíli cesty a pasažéři se svěřují bludným povozům s lehkomyšlností, která zde vtiskuje svou pečef všemu. Často je můžete vidět v nebezpečných zákrutech, daleko vykloněné z polámané košatiny, jak s opratěmi v rukou napjaté a obtížně manévrují při vyhýbání.

V této čtvrti máme také tramvaje. Ambice městských radních v nich slavi svůj největší triumf. Ale politováníhodné je vzezření vozů, vyrobených z papírmaše, se stěnami zprohýbanými a zmačkanými mnoholetým používáním. Často jim úplně chybí přední stěna, takže je možno při jízdě vidět pasažéry, kteří sedí strnule a chovají se nesmírně důstojně. Tyto tramvaje jsou postrkovány městskými nosiči. Avšak nejpodivnější je železniční doprava v Krokodýlí ulici.

Občas, pokaždé v jinou denní dobu, většinou ke konci týdne lze pozorovat zástup lidí čekajících v zatáčce ulice na vlak. Člověk si nikdy není jist, zda opravdu přijede a kde zastaví, a často se stává, že lidé zůstávají stát na dvou různých místech, neboť se nemohou shodnout v názoru, kde bude zastávka. Čekají dlouho a stojí v černém, mlčícím zástupu podél sotva znatelných stop kolejí, tvářemi z profilu jako řada bledých papírových masek, vystřižených do fantastické linie úporného zahledění. A nakonec nečekaně přijíždí, už vyjel z boční uličky, odkud se ho nenadáli, nízký jako had, miniaturní, s malou supicí a zavalitou lokomotivou. Vjel do toho černého špalíru a vnesl najednou do ulice tmu řadou vozů, rozsévajících uhelný prach. Temné supění parní lokomotivy, závan podiv-

Sotkani,
kresba tužkou

né vážnosti, prostoupené smutkem, i tlumený spěch a nervozita proměňují na chvíli ulici za rychle zapadajícího zimního soumraku v nádražní halu.

Metlou našeho města je ažiotáž jízdenek a úplatkářství.

V poslední chvíli, kdy vlak už stojí ve stanici, dochází v nervózním chvatu k různému vyjednávání s úplatnými železničními úředníky. Dříve než handrkování skončí, dává se vlak do pohybu, provázen pomalu se sunoucím, rozčarovaným zástupem, který ho daleko vyprovází a nakonec se rozptýlí.

Ulice, na chvíli vtěsnaná do improvizovaného nádraží, plného přítmi a dechu dalekých cest, se opět rozjasňuje, rozšiřuje a znova propouští svým korytem bezstarostný, monotónní zástup procházejících se lidí, kteří v hlučných rozhovorech putují podél obchodních výloh, těch špinavě šedých čtverců, plných jarmarečního zboží, velkých voskových manekýnů a holičských figurín.

Vyzývavě oblečeny, přecházejí tam prostitutky v dlouhých krajkových šatech. Ostatně mohou to být i ženy holičů a kavárenských kapelníků. Jdou dravčím, šoupavým krokem a na nedobrých, zkažených tvářích mají neznatelný kaz, který je přeškrťává: buď šilhají černou křivou šilhavostí, nebo mají roztržená ústa, nebo jim chybí špička nosu.

Obyvatelé města jsou pyšní na ten pach zkaženosti, kterým dýchá Krokodýlí ulice. „Nemusíme si nic odříkat,“ říkají si hrdě, „můžeme si dovolit i pravou velkoměstskou prostopášnost.“ Sami tvrdí, že každá žena v té čtvrti je šlapka. A vskutku, stačí se na některou podívat – a hned se člověk setkává s úporným, lepkavým a lechti-

vým pohledem, který nás zmrazuje rozkošnickou jistotou. Dokonce i děvčata školou povinná zde nosí kokardy jistým charakteristickým způsobem, osobitě kladou štíhlé nohy a v pohledu mají ten nečistý kaz, v němž se skrývá ještě nezformovaná budoucí prostopášnost.

A přece – a přece, máme prozradit poslední tajemství té čtvrti, pečlivě ukrývané tajemství Krokodýlí ulice?

Během našeho pojednání jsme několikrát dávali jistá výstražná znamení a delikátně jsme naznačovali své výhrady. Pozorný čtenář tedy nebude nepřipraven na ten poslední obrat věci. Mluvili jsme o imitujícím, iluzorním charakteru té čtvrti, ale tato slova mají příliš extrémní a kategorický význam, než aby mohla vystihnout polovičatý a nerozhodný ráz její skutečnosti.

Naš jazyk nemá výrazy, které by jaksi dávkovaly stupeň reality a definovaly její hustotu. Řekněme to bez okolků: fatálností této čtvrti je, že se v ní nic nerealizuje, že nic nedospěje do své definitivní podoby, že všechny započaté pohyby zůstávají viset ve vzduchu, že všechna gesta se předčasně vyčerpávají a nemohou překročit jistý mrtvý bod. Mohli jsme si již všimnout, že tuto čtvrtě charakterizuje velká bujnost a marnotratnost – v záměrech, plánech a předsevzetích. Celá čtvrtě není ničím jiným než fermentací úporných přání – předčasně vybuchlou, a proto bezmocnou a prázdnou. V atmosféře nesmírné snadnosti zde klíčí každá sebelehčí choutka, letmá napětí kyne a roste do prázdného, nadutého novotvaru a tak tu vyráží šerá a lehká vegetace kyprých plevelů a bezbarvých huňatých máků, vytvořená z efemérní tkáně preludu a hašišu. Nad celou tou čtvrtí se vznáší lenivé a prostopášné fluidum hříchu

a domy, obchody i lidé působí někdy dojmem zimničního chvění na jejím rozpáleném těle, husí kůže na jejich horečnatých vidinách. Nikde jinde se necítíme tak ohroženi možnostmi, tak otřesení blízkostí toho, co se má splnit, tak zbledlí a bezmocní zděšením nad realizací plnou rozkoše. Avšak tím to také končí.

Když překročíme jistý bod napětí, příliv ustává a ustupuje, atmosféra hasne a odkvétá, možnosti vadnou a rozpadají se v nicotu a zešilelé šeré máky vzrušení se rozsypávají v popel.

Budeme věčně litovat, že jsme tehdy na chvíli vyšli z konfekčního obchodu podezřelého rázu. Nikdy už do něho nenajdeme cestu zpátky. Budeme bloudit od jednoho firemního štítu ke druhému a stokrát se mýlit. Projdeme desítky krámů, najdeme obchody navlas podobné, budeme putovat mezi špalíry knih, listovat v časopisech a tiscích, budeme dlouho a spleťitě rozmlouvat s prodáváčkami, poznamenanými nadbytkem pigmentu a pokaženou krásou, které však nebudou umět pochopit naše přání.

Budeme se zaplétat do nedorozumění, až se celá naše horečka a podnicení rozplyne ve zbytečné námaze a ve zúhdarma promarněné honičce.

Naše naděje byly nedorozuměním, dvojsmyslný vzhled lokálu a zaměstnanců – zdáním. Konfekce byla skutečnou konfekcí a příručí neměl žádné postranní úmysly. Ženský svět v Krokodýlí ulici se vyznačuje celkem průměrnou zkažeností, přehlušenou silnými vrstvami morálních předsudků a banální všedností. V tomto městě laciného lidského materiálu se nevyskytuje ani vybuřelý instinkt, ani nezvyklé a temné vášně.

Krokodýlí ulice byla ústupkem našeho města ve prospěch modernosti a velkoměstské zkaženosti. Zřejmě jsme si nemohli dovolit nic jiného než papírovou imitaci, než fotomontáž, složenou z výstřížků přeželezých loňských novin.

ŠVÁBI

Bylo to v době šedivých dnů, které nastoupily po skvělé barevnosti otcovy geniální epochy. Nastaly dlouhé týdny deprese, těžké týdny bez nedělí a svátků, obloha byla zavřená a podoba krajiny zubožená. Otec s námi už tehdy nepřebýval. Horní pokoje byly uklizeny a pronajaty jedné telefonistce. Z celého ptačího hospodářství nám zůstal jediný exemplář, vycpaný kondor, který stál na polici v salóne. Ve studeném příšeří stažených záclon tam stejně jako zaživa stál na jedné noze v pozici buddhistického mudrce a jeho hořká, vyschlá asketická tvář zkameněla do výrazu krajní lhostejnosti a odříkání. Oči mu vypadly a vyplakanými slzními důlky se sypaly piliny. Pouze rohovitě egyptské výrůstky na mohutném holém zobáku a na lysé šíji, výrůstky a hlízy vybledle blankytné barvy, vtiskovaly této stařecké hlavě cosi důstojně hieratického.

Jeho pernatý hábit byl už na mnoha místech prožrán od molů a vypadávala z něho měkká, šedivá pera, která Adéla jednou za týden vymetala spolu s bezejmenným prachem pokoje. Na vylysávaných místech bylo vidět hrubou pytlovinu, ze které lezly konopné

cucky. V skrytu jsem matce vyčítal, že se tak lehce vypořádala se ztrátou otce. „Nikdy ho nemilovala,“ myslel jsem si, „a poněvadž otec nebyl zakořeněn v srdci žádné ženy, nemohl vrst ani do žádné reality a věčně se vznášel na periférii života, v poloreálných oblastech, na okraji skutečnosti. Ani řádné, občanské smrti mu nebylo dopřáno,“ přemítal jsem, „všechno u něho muselo být podivinské a pochybné.“ Rozhodl jsem se, že v příhodné chvíli uhodím na matku a přinutím ji k otevřeně rozmluvě. Onoho dne (byl těžký zimní den a už od rána se sypalo měkké chmýří soumraku) měla matka migrénu a ležela o samotě na pohovce v salónu.

V tom zřídka navštěvovaném svátečním pokoji panoval od doby otcova zmišení vzorný pořádek, o který pečovala voskem a košťaty Adéla. Nábytek byl pokryt ochrannými povlaky a celé zařízení se podřídilo železné disciplíně, jakou Adéla zavedla v onom pokoji. Pouze svazek pavích per, stojících ve váze na prádelníku, nebylo možno udržet v patřičných mezích. Byl to živel svévolný a nebezpečný, s nepostizitelnou revolučností jako hlučící třída gymnasistek, naoko plná devótnosti, ale rozpustile neposlušná, jakmile sejde s očí. Ty oči celý den rejdivy, provrtávaly stěny, přimhuřovaly se, a třepetajíc řasami, s prstem na ústech se tlačily jedny přes druhé, rozjívěné pochítláváním a lumpačením. Naplňovaly pokoj štěbetáním a šepotem, jako motýli se rozsypávaly kolem mnohoramenné lampy, v barevném hejnu narážely do matných stařeckých zrcadel, odvyklých pohybu a veselosti, a klíčovými dírkami nakukovaly do sousedních místností. Dokonce ani v přítomnosti matky, ležící s obvázanou hlavou na pohovce, se nedoká-

zaly ovládnout a koketovaly, dávaly si znamení a pokřikovaly na sebe němou barevnou abecedou, plnou tajemných významů. Dráždil mě ten výsměšný komplot a mihotavé spiknutí za mými zády. Přitisknut kolena k matčině pohovce, předstíral jsem, že zkoumám zamýšlené dvěma prsty jemnou látku jejího županu, a najednou jsem jakoby mimochodem řekl: „Už dávno jsem se tě chtěl zeptat – to je on, víš?“ A třebaže jsem ani pohledem neukázal na kondora, matka to okamžitě pochopila, upadla do velkých rozpaků a sklopila oči. Úmyslně jsem nechal uplynout určitou dobu, abych vychutnal její rozpaky, a potom s naprostým klidem, přemáhaje hněv, který se ve mně zvedal, jsem se zeptal: „Jaký smysl mají potom všechny klepy a lži, které roztrušuješ o otci?“

Ale její rysy, které se v prvním okamžiku v panice rozpadly, se začaly znovu urovnávat. „Jaké lži?“ zeptala se, pomrkávajíc očima, které byly prázdné, nalité temným blankytem a bez bělma. „Slyšel jsem je od Adély,“ řekl jsem, „ale vím, že pocházejí od tebe; chci znát pravdu.“

Ústa se jí lehce chvěla a zřítelnice, vyhýbajice se mému pohledu putovaly do očního koutku. „Nelhala jsem,“ pravila a ústa jí otekla a zároveň se zmenšila. Pocítil jsem, že se mnou koketuje jako žena s mužem. „S těmi šváby je to pravda, sám se přece pamatuješ . . .“ Upadl jsem do rozpaků. Skutečně jsem se pamatoval na invazi švábů, na záplavu černého hemžení, které naplňovalo tmou nočním, pavoučím pobíháním. Všechny škvíry byly plné cukajících se vousů, z každé štěrbiny mohl kdykoli vyrazit šváb, z každé praskliny v podlaze se mohl vylihnout ten černý blesk a letět pomatenou

klikatinou po zemi. Ach, jaké to bylo divoké šilenství zmatku, psané třpytivou černou čarou na tabuli podlahy! Ach, a jak při tom otec křičel hrůzou a skákal s oštěpem v ruce ze židle na židli! Nepřijímal jídlo ani pítí, s horečnými ruměnci na tvářích a s křečí odporu kolem úst otec tehdy docela zdivočel. Bylo jasné, že takové napětí nenávisti nemůže žádný organismus dlouho vydržet. Strašný hnus proměnil jeho tvář ve strnulou tragickou masku, kde se pouze zřítelnice, ukryté za dolním víčkem, krčily na číhané, napjaty jako tětivy ve věčné podezřivosti. S divokým výkřikem vyskakoval pak najednou ze židle, naslepo se vrhal do kouta pokoje a už zvedal oštěp, na kterém napichnutý obrovský šváb zoufale komihal spletninou nožek. A tu přicházela otcí, zbledlému hrůzou, na pomoc Adéla, brala od něho kopí s napichnutou trofejí a šla jí utopit v kyblíku. Ani tehdy bych však nedovedl říci, zda mi ty obrazy utkvěly v mysli z Adélinu vyprávění anebo zda jsem byl sám jejich svědkem. Můj otec neměl už v té době obrannou sílu, která chrání zdravé lidi před fascinací hnusem. Místo aby se uzavřel před strašnou přitažlivou silou této fascinace, čím dál více se do ní zamotával, vydán na pospas šilenství. Smutné následky na sebe nedaly dlouho čekat. Brzy se objevily první podezřelé příznaky, které nás naplnily zděšením a zármutkem. Otcovo chování se změnilo. Jeho šilenství – ta euforie jeho vzrušení pohasla. V jeho pohybech a mimice se začaly jevit příznaky špatného svědomí. Začal se nám vyhýbat. Celý den se schovával v koutech, ve skříních nebo pod peřinou. Nejednou jsem ho viděl, jak si zamýšleně prohlíží vlastní ruce a zkoumá konzistenci kůže a nehtů, na kterých začaly vystupovat černé skvrny jako švábi krovky.

Ve dne se ještě zbytkem sil bránil, bojoval, ale v noci na něho fascinace útočila mocnými údery. Viděl jsem ho pozdě v noci za svitu svíčky, která stála na podlaze. Otec ležel nahý na zemi, potřísněn černými skvrnami totemu a pomalován liniemi žeber, onou fantastickou kresbou anatomie, prosvítající na povrch, ležel na břiše, posedlý fascinací averze, která ho vtahovala do hloubi svých zapeklitých zákрутů. Pohyboval se mnohočlánkovým komplikovaným pohybem podivného rituálu, ve kterém jsem s hrůzou poznal imitaci švábiho ceremoniálu.

Od té doby jsme se otce zřekli. Podobnost se švábem se projevovala den ode dne výrazněji – můj otec se měnil ve švába.

Začali jsme si na to zvykat. Vidali jsem ho stále řídkěji, na svých švábiích cestách mizel někde na celé týdny – a my jsme ho přestali vnímat; docela splynul s tím černým nečistým plemenem. Kdo by mohl říci, zda ještě někde v nějaké škvíře v podlaze žije, zda ještě v noci běhá po pokojích, vtažen do švábiích záležitostí, anebo snad byl mezi těmi mrtvými brouky, které Adéla každé ráno nalézala s břichem vzhůru a naježenými nožkami a brala je s odporem na lopatku a vyhazovala?

„A přece,“ řekl jsem zahanbeně, „jsem přesvědčen, že ten kondor, to je on.“ Matka se na mne podívala zpod řas: „Netrap mě, miláčku, už jsem ti přece říkala, že otec jezdí jako obchodní cestující po okolí. Vždyť víš, že se někdy v noci vrací domů a potom před úsvitem odjíždí ještě dál.“

VICHŘICE

Za té dlouhé a prázdné zimy se v našem městě urodila nesmírná, stonásobná hojnost tmy. Snad se příliš dlouho neuklízelo na půdách a v kumbálech s harampádím, hrnce se pečovaly na hrnce, láhve na láhve a donekonečna se nechávaly narůstat prázdné baterie demižonů.

A tam, v těch spalených, mnohotrámových lesích půd, se začala tma zvrhat a divoce fermentovat. Tam byly zahájeny ony černé sněmy hrnců, ono upovídání a prázdné schůzování a ono ubublané láhvování a žbluňkání demižonů a zkumavek. Až jednou v noci se pod šindelovými prostory srotily falangy hrnců a lahví a vyrazily ve velkém, namačkaném davu do města.

Půdy, vypuzené z půd, se rozlévaly jedny přes druhé, v černých zástupech se dávaly na pochod a jejich rozlehlými ozvěnami probíhaly kavalkády trámů a příček a poskoky dřevěných koz, klekajících si na jedlová kolena; a když potom vyrazily na svobodu, naplnily prostory noci úprkem krokví a halasem střešního žebroví a podpěr.

A tehdy se také vyvalily ony černé řeky, poutě sudů a konví, a plynuly napříč noci. Jejich černé, blýskavé a hlučné roje obléhaly město. Za noci se to temné sročení nádob hemžilo a útočilo jako armáda upovídáných ryb, jako nezadržitelný nápor hádavých skopců a tlachavých džberů.

S dunicími dny se tam na sebe kupily vědra, sudy a konve, klimbaly se hliněné štoudve kamnářů, jedny přes druhé se nahoru škrábaly staré hučky a cylindry elegánů a rostly až k nebi v obrovských sloupech, které se rozpadaly.

A všechny neohrabané klepaly koliky dřevěných jazyků, neobratně mlely v dřevěných hubách blábolení kleteb a nadávek a na celé prostranství noci se rouhaly blátem. Až se dorouhaly a doproklínaly svého.

Přivolány kvákáním nádobí, trousícího pomluvy od jednoho konce na druhý, přitáhly tam nakonec celé karavany, dorazily tam celé mohutné armády víchru a rozložily se nad noci. Obrovské tábořiště, pohyblivý černý amfiteátr začal v mohutných kruzích sestupovat k městu. I vybuchla temnota obrovskou rozbouřenou vichřicí a zuřila po tři dny a tři noci ...

„Dneska nepůjdeš do školy,“ řekla ráno matka, „venku je strašná vichřice.“ Pokojem se táhl jemný závoj kouře, vonící pryskyřicí. Kamna skučela a hvízdala, jako kdyby v nich byla uvázaná celá smečka psů nebo démonů. Velká mazanina, vymalovaná na jejich pupkatém břichu, se šklebila barevnou grimasou a nabývala fantastické podoby svými nafouklými tvářemi.

Běžel jsem bos k oknu. Obloha byla v šíř i v dál vyfoukaná větry. Byla stříbrobílá a prostorná a počmáraná siločarami, napjatými k prasknutí, a přísnymi brázdami, podobnými ztuhlým žilám cinu a olova. Byla rozdělena na silová pole, chvěla se napětím a překypovala utajenou dynamikou. Rýsovaly se na ní diagramy vichřice, která – sama neviditelná a nepostizitelná – nabíjela krajinu svou energií.

Nebylo ji vidět. Člověk ji poznával podle domů a střech, do kterých vpádala její zuřivost. Jak do nich vstupovala její síla, střechy jakoby jedna po druhé rostly a vybuchovaly šilenstvím.

Obnažovala prostranství, nechávala za sebou na ulicích bílou prázdnotu a celé oblasti náměstí čistě vymetala. Jen tu a tam se pod ní prohýbal a zmítal osamocенý člověk, přidržující se domovního rohu. Zdálo se, že se celý prostor náměstí nadouvá jako břicho a třpyti se pod jejími mohutnými závanými jako prázdňá lysina.

Na nebi vyfoukal vítr studené a mrtvé barvy, měděnkové, žluté a liliové šmouhy, daleká klenutí a arkády svého labyrintu. Střechy pod těmi oblohami stály černé a křivé, plné netrpělivosti a vyčkávání. Ty, do kterých vstoupila vichřice, se nadšeně zvedaly, přerůstaly sousední domy a pod rozvichřeným nebem hlásaly věci budoucí. Potom klesaly a pohasínaly, neboť nemohly déle zadržet mohutný dech, který letěl dál a naplňoval celý prostor vřavou a zděšením. A opět jiné domy s křikem a v záchvatu jasnozřivosti vstávaly a věštily.

Obrovské buky kolem kostela stály s napřaženými rukama jako svědkové otřesných zjevení a křičely a křičely.

Dále, za střechami náměstí jsem viděl v dálce protipožární zdi a holé štíty předměstí. Šplhaly se jeden přes druhý a narůstaly do výšky, oněmělé a ztuhlé hrůzou. Daleký, studený, červený odlesk je zbarvoval pozdními barvami.

Toho dne jsme neobědvali, neboť oheň v kuchyni se v kotoučích dýmu vracel do světnice. V pokojích bylo zima a páchlo to tam větrem. Kolem druhé hodiny odpoledne vypukl na předměstí požár a prudce se šířil. Matka s Adélou začaly balit peřiny, kožichy a cennější věci.

Nastala noc. Vichr zesílil a byl čím dál tím prudší, neobyčejně se rozrostl a obsáhl celý prostor. Nyní už nenavštěvoval domy a střechy, ale vybudoval nad městem mnohopatrový, mnohonásobný prostor, černý labyrint, který narůstal do nekonečných poschodí. Z toho bludiště vyrážel celými galeriemi pokojů, bleskově vytvářel křídla a trakty, s hukotem hloubil dlouhé řady komnat a potom nechával ta vymyšlená patra, klenutí a kasematy spadnout a dral se ještě výš, vytvářeje svým nadšením samo beztvaré nekonečno.

Pokoj se lehce chvěl a obrazy na stěnách řinčely. Okenní tabule se leskly mastným odleskem lampy. Záclony na okně se vzdouvaly a byly plné dechu té bouřlivé noci. Uvědomili jsme si, že od rána otce nikdo neviděl. Domnívali jsme se, že se na úsvitu musel vypravit do krámu a tam ho překvapila vichřice a znemožnila mu návrat.

„Celý den nic nejedl,“ naříkala matka. Starší příručí Teodor se uvolil, že se vydá do noci a vichřice a donese mu něco k jídlu. Můj bratr se k výpravě připojil.

Zachumlání do mohutných medvědíh kožichů, zatížili si kapsy

žehličkami a moždíři, balastem, který měl zabránit, aby je vichr neodnesl.

Opatrně otevřeli dvěře, vedoucí do noci. Sotva příručí a můj bratr se vzdutými plášti vkročili jednou nohou do tmy, pohltila je hned na domovním prahu noc. Vitr okamžitě smyl každou stopu jejich odchodu. Oknem nebylo vidět ani baterku, kterou si s sebou vzali.

Vitr je pohltil a na chvíli utichl. Adéla s matkou se znovu pokoušely zapálit oheň v peci. Zápalky uhasinaly a z dvířek foukal zpátky popel a saze. Stáli jsme u dveří a naslouchali. V nářku vichřice bylo slyšet všelijaké hlasy, přesvědčování, vábení a vyprávění. Zdálo se nám, že slyšíme volat o pomoc otce, zbloudilého ve vichřici, a pak zase jsme měli dojem, že si bratr s Teodorem bezstarostně povídají přede dveřmi. Dojem byl tak šálivý, že Adéla otevřela dvěře a skutečně uviděla, jak se Teodor a můj bratr těžce prodírají z vichřice, do které byli ponořeni až po krk.

Udýchání vešli do chodby a s námahou za sebou zabouchli dvěře. Na chvíli se museli opřít o zárubně, tak silně narážel vichr na vrata. Konečně zasunuli zástrčku a vitr pádil dál.

Neurovnaně vyprávěli o noci a vichřici. Jejich kožichy, nasáklé větrem, ještě voněly vzduchem. Na světle mrkali víčky. Z očí, ještě plných noci, jim prýštila při každém spuštění víček tma. Nemohli dojít do krámu, ztratili cestu a stěží se dostali zpátky. Nepoznávali město, všechny ulice byly jak přestavěné.

Matka je podezřívala, že lžou. Ve skutečnosti celá ta scéna dělala dojem, jako kdyby tu čtvrt hodinu stáli ve tmě pod oknem a vůbec

se odtamtud nevzdálili. Ale možná, že už skutečně neexistovalo město ani náměstí a vichřice a noc obklopovala náš dům pouze temnými kulisami, plnými vytí, svištění a stenů. Snad skutečně vůbec neexistovaly ty obrovské a žalostné prostory, které nám víchr sugeroval, snad vůbec neexistovaly ty ubohé labyrinty, mnohookenní trakty a chodby, na kterých vichřice hrála jako na dlouhých černých flétnách. Stále více jsme se utvrzovali v přesvědčení, že celá bouře je pouze nočním donkichotstvím, napodobujícím v úzkém prostoru kulis tragické nekonečno, kosmickou vyhoštěnost a osířelost vichřice.

Stále častěji se nyní otvíraly dveře do chodby a vpouštěly hosty, zachumlané do pelérin a šál. Ufícený souseď nebo známý se pomalu vymotával ze šátků a kabátů a udýchaným hlasem ze sebe vyřázel vyprávění, přerývaná, neuspořádaná slova, která fantasticky zvětšovala a klamně přeháněla bezmeznost noci. Seděli jsme všichni v jasně osvětlené kuchyni. Za kuchyňským ohništěm a širokou černou nístějí vedlo několik schodů ke dveřím na půdu.

Na těch schůdkách seděl starší příručí Teodor a naslouchal, jak střecha sténá ve víchru. Slyšel, jak se v přeryvech vichřice skládají měchy střešních žeber do harmoniky a střecha ochabuje a splaskává jako obrovské plíce, ze kterých unikl vzduch, a jak potom opět nabírá dech, napřimuje se palisádami krokví, rozrůstá se jako gotické klenby, roztahuje se lesem trámů, plným stonásobné ozvěny, a hučí jako krabice obrovských basů. Ale potom jsme zapomněli na vichřici. Adéla tloukla skořici ve zvonivém moždíři. Na návštěvu přišla teta Perazie. Drobná, hbitá a plná starostlivosti, s černou

krajkovou šálou na hlavě, začala hned pobíhat po kuchyni a pomáhat Adéle. Adéla oškubala kohouta. Teta Perazie zapálila pod nístějí hrst papírů a do černého jícnu komína z nich začaly vyletovat široké pláty plamenů. Jak Adéla držela kohouta za krk, zvedla ho nad plameny, aby na něm opálila poslední peří. Kohout najednou zatřepetal v ohni křídly, zakokrhál a uhořel. Teta Perazie začala hned nadávat, spílat a zlořečit. Třásla se zlostí a hrozila rukama Adéle a matce. Nechápal jsem, oč jí jde, a ona se čím dál tím víc rozohňovala hněvem, až se nakonec proměnila v chomáč gestikulací a nadávek. Zdálo se, že se v záchvatu zlosti rozgestikuluje na kusy, že se rozpadne, rozdělí, rozběhne se do sta pavouků a že se rozvětví na podlaze do černé mihotavé spleteniny šilených švábích úprků. Místo toho se však začala prudce zmenšovat a srážet, stále ještě roztřesená a rozsypávající se kletbami. Najednou, shrbená a malá, odcupitala do rohu kuchyně, kde leželo dříví na topení, a proklínajíc a kašlajíc, začala horečně šukat mezi klapajícími poleny, až našla dvě tenké žluté štěpiny. Uchopila je rukama, třesoucima se pobouřením, přiložila si je k nohám, pak si na ně vylezla jako na chůdy, a klepajíc po prknech, začala na těch žlutých berlách chodit a pak čím dál tím rychleji a rychleji běhat sem a tam po úhlopříčkách podlahy. Potom, kulhajíc na dunicích prknech, vyběhla na jedlovou lavici, odtamtud na polici s talíři, na zvučící dřevěnou polici, táhnoucí se podél kuchyňských stěn, a běžela po ní v přiskocích na chůdovitých berlách, až nakonec, čím dál tím menší, někde v koutě zčernala, svinula se jako uvadlý, spálený papír, zetlela na plátek popela a rozdrobila se v prach a nicotu.

Stáli jsme všichni bezradně před tou šilející fúrií zlosti, která trávila a požírala sama sebe. Se zármutkem jsme se dívali na smutný průběh toho záchvatu, a když onen žalostný proces dospěl ke svému přirozenému konci, s určitou úlevou jsme se vrátili ke svým každodenním pracím.

Adéla, tlukoucí skořici, zazvonila opět moždířem, matka pokračovala v přerušené rozmluvě a příručí Teodor naslouchal střešním proroctvím, dělal směšné grimasy, zvedal vysoko obočí a sám pro sebe se smál.

NOC VELKÉ SEZÓNY

Každý ví, že v řadě obvyklých a normálních let rodí někdy zpodivinstvých čas ze svého lůna léta jiná, léta zvláštní a léta zvrhlá, kterým – jako šestý malíček na ruce – narůstá někdy třináctý, falešný měsíc.

Říkáme falešný, neboť málokdy se vyvine úplně. Opožďuje se v růstu jako pozdě zplozené děti – měsíc hrbáček, výhonek v polovině uvadlý a spíše tušený než skutečný.

Má to na svědomí stařecká nestřídmost léta, jeho prostopášná a pozdní životnost. Někdy se stává, že srpen už mine a starý, silný kmen léta rodí jaksi ze zvyku ještě dál, vyráží ze své práchniviny tyto jalové a idiotské dny-pláňky, dny-plevel a přidavkem a zadarmo přihazuje prázdné a nestravitelné dny-košťaly, bílé, udivené a nepotřebné dny.

A tak vyrůstají tyto dny, nepravidelné a nevyrovnané, nevzdělané a spolu srostlé jako pučící prsty znetvořené ruky sevřené v hanlivém gestu.

Někteří lidé přirovnávají ty dny k apokryfům, tajně vsunutým

mezi kapitoly velké knihy roku, k palimpsestům, skrytě podstrčeným mezi její stránky, anebo k těm bílým, nepotištěným listům, na nichž se oči, dosyta načtené a plné obsahů, mohou opájet obrazy. Na těch stránkách člověk stále více bledne, vysvobozuje se z barev a může odpočívat na jejich nicotě, než bude zatažen do labyrintů nových dobrodružství a kapitol.

Ach, jaký je to starý, zažloutlý román roku, jaká je to velká a rozpadávající se kniha kalendáře! Leží si, zapomenuta někde v archívech času, a její obsah dále roste mezi deskami, neustále bobtná upovídáností měsíců, rychlým samoplozením chvastounství, tlacháním a sněním, které se v ní rozmnožuje. Ach, cožpak se snad i já – když spisuji toto vyprávění a seřazuji příhody svého otce na opotřebovaném okraji jejího textu – cožpak se i já neoddávám tajné naději, že jednou nepozorovaně vrostou mezi zažloutlé listy té nejkrásnější, rozpadávající se knihy, že vstoupí do velkého šelestu jejích stránek a budou jím pohlceny?

To, o čem zde budeme mluvit, se tedy odehrávalo v onom třináctém, přespočetném a do jisté míry nepravém měsíci toho roku, na oněch několika prázdných listech velké kroniky kalendáře.

Ráno byla tehdy podivně trpká a osvěžující. Z uklidněného a chladnějšího tempa času, ze zcela nové vůně vzduchu a z odlišné konzistence světla bylo patrné, že jsme vstoupili do jiné série dní, do nové krajiny božího roku.

Pod těmi novými oblohami se hlas chvěl zvučně a svěže jako v ještě novém prázdném bytě, prostoupeném pachem laku, barev a věcí započatých a nevyzkoušených. S podivným vzrušením zkou-

šel člověk novou ozvěnu a načínal ji zvědavě jako bábovku ke kávě za chladného a střízlivého jitra přede dnem odjezdu.

Otec sedal opět v zadním kontoáru za krámem, v malé klenuté jizbě, rozmřížkované jako úl mnohobuňkovými registraturami a obrůstající bez ustání šupinami stále nových vrstev papíru, dopisů a faktur. Ze šelestu archů a z nekonečného pořádání papírů vyrůstala kostičkovaná a prázdná existence této místnosti, z neustálého překládání hromady lejster se ve vzduchu rodila z nesčetných firemních záhlaví apoteóza v podobě továrního města, viděného z ptačí perspektivy, naježeného kouřícími komíny, obklopeného řadami medailí a zarámovaného do kudrlinek a kroucenin pompéz-*ních et a Comp.*

Tam jako ve voliérě seděl na vysoké židliče otec, holubníky registratur šelestily složkami papírů a všechna hnízda a doupata byla plná cvrlikání cifer.

Hlubiny obrovského krámu den ze dne temněly a bohatly zásobami sukna, ševiotů, sametů a kordů. Na temných policích, v těch sýpkách a skladištích studené plstěné pestrosti, se stonásobně zúčtovala tmavá, ustátá barevnost věcí, množil se a sytil mocný kapitál podzimu. Ten kapitál tam rostl, temněl a čím dál tím šíře se rozestupoval na policích jako na galeriích jakéhosi velkého divadla a každý den ráno se ještě doplňoval a zmnožoval novými náklady zboží, které tam v bednách a v balících spolu s jitrním chladem nosili v oparech podzimní svěžesti a vodky funici a vousatí nosiči na medvědích ramenou. Příručí vykládali nové zásoby posilující střížní pestrosti a pečlivě jimi naplňovali a vycpávali všechny škvíry

a mezery na vysokých policích. Byl to obrovský rejstřík všelikých barev podzimu, složený ve vrstvách a roztříděný podle odstínů, klesající dolů a stoupající nahoru po stupnicích všech barevných oktáv jako po rezonujících schodech. Začínal dole a nesměle a zaji-kavě zkoušel altová glissanda a půltóny, potom přecházel k vyrud-lému popelu dálek, ke gobelinovým blankytům a směrem vzhůru pak rostl stále širšími akordy, dospíval k temné modři, k indigu dalekých lesů a k plyši šumících parků, a potom přes všechny okry, krevely, rudosti a sépie vstupoval do šelestivého stínu vadnoucích zahrad, až nakonec dorazil k tmnému pachu hub, k dechu práchnivín v hlubinách podzimní noci a k hluchému doprovodu nej-temnějších basů.

Otec krácel podél arzenálů soukenného podzimu a uklidňoval a tišil ty masy, jejich stoupající moc i pokojnou sílu Sezóny. Chtěl co nejdéle udržet pohromadě zásoby uskladněné barevnosti. Báł se drobit a měnit za peníze ten železný kapitál podzimu. Ale věděl, cítil, že nadejde čas a podzimní víchr, pustošivý a teplý víchr zaduje nad těmi policemi a ony pak povolí a nic nebude moci za-držet jejich záplavu, ty proudy barevnosti, které z nich vytrysknou na celé město.

Nastávalo období Velké Sezóny. Ulice ožívaly. V šest hodin od-poledne město zimničně rozkvétalo, domy dostávaly ruměnce a lidé putovali, prodchnuti jakýmsi vnitřním ohněm, našminkova-ní a křiklavě namalovaní, s očima lesknoucíma se jakousi slavnost-ní, krásnou a zlou horečkou.

V bočních uličkách a v tichých zákoutích, nořících se už do

večerní oblasti, bylo město prázdné. Pouze děti si tam hrály na náměstíčkách pod balkóny, hrály si do úmoru, halasně a nesmyslně. Příkládaly si k ústům malé měchýřky, nafukovaly je a pak se na-jednou strakatě rozhudraly do velkých bublajících a rozpíchaných bouli anebo se rozkohoutily do hloupé, červené a kokrhající kohoutí masky, do barevných podzimních maškar, fantastických a absurdních. Zdálo se, že se tak nafouklé a kokrhající vnesou do vzduchu v dlouhých pestrých řetězcích a jako podzimní klíče ptáků potáhnou nad městem – fantastické flotily z konfetů a podzimní pohody. Anebo se s křikem vozily na malých rámusivých vozíčkách, hrajících barevným rachotem koleček, špic a ojí. Vozíky, naložené jejich křikem, sjížděly a řítily se do dolní části ulice až k plynce roz-lité, žluté večerní říčce a tam se rozpadaly na trosky kroužků, kolíků a dřívěk.

A zatímco dětské hry byly stále hlučnější a složitější, ruměnce města temněly a rozkvétaly purpurem, celý svět začínal najednou uvadat a černat a rychle se z něho vyděloval přízračný soumrak, který jako nákaza pronikal do všech věcí. Zrádně a jedovatě se kolem šířila nákaza soumraku, postupovala od předmětu k před-mětu, a čeho se dotkla, to hned trouchnivělo, černalo a rozpadalo se v práchnivinu. Lidé utíkali před soumrakem v tichém poplachu a najednou je to malomocenství dostihovalo a jako tmavá vyrážka se jim vysypávalo na čele; a tak ztráceli tváře, které z nich odpadaly jako velké beztvaré skvrny, a šli dále, už bez podoby a bez očí, a po cestě ztráceli masku za maskou, takže se soumrak hemžil těmi odhozenými larvami, sypoucími se za jejich útekem. Potom začínalo

všechno zarůstat černou práchnivější kůrou, která se odlupovala ve velkých plátech – chorých strupech tmy. A zatímco se dole všechno rozklížovalo a obracelo vněvz za tichého chaosu a v panice prudkého rozkladu, nahoře se udržoval a stále výše narůstal mlčenlivý poplach červánků, chvějící se cvrlikáním miliónů tichých zvonků a stoupající vzletem miliónu neviditelných skřivánků, letících společně do jednoho velkého, stříbrného nekonečna. A potom už náhle nastala noc – velká noc, narůstající ještě závany větru, které ji rozšiřovaly. V jejím mnohonásobném labyrintu byla vydlabána světlá hnízda: krámy – velké, barevné lucerny, plné nakupeného zboží a shonu zákazníků. Světlymi výklady těch luceren bylo možno sledovat hlučný obřad podzimních nákupů, prostoupených podivným ceremoniálem.

Ta velká, zřasená podzimní noc, která narůstala stiny a rozšiřovala se vichřicemi, skrývala ve svých temných záhybech světlé kapsy a pytlíčky s barevnými drobnostmi, s pestrým zbožím čokoládových bonbónů, keksů a koloniální strakatiny. Budky a krámky, slepené z krabiček od cukroví, křiklavě vytapetované reklamami na čokoládu, plné mejdlíček, veselé veteše, pozlacených drobnůstek, staniolů, trubiček, oplatek a barevných mátových pastilek, byly stanicemi lehkomyšlnosti a řehtačkami bezstarostnosti, rozsetými v síťoví obrovské, labyrintové noci, rozkymácené vichřicemi.

Velké, temné zástupy plynuly tmou v hlučném zmatení, za šoupaní tisíce nohou a v halasu tisícerych úst – rojné a chaotické putování táhlo artériemi podzimního města. Tak plynula ta řeka, plná halasu, temných pohledů a vychytralých zamžourání, roz-

kouskovaná rozhovory a rozsekaná vyprávěním, velká dužina pomluv, smíchu a vřavy.

Zdálo se, že to v zástupech vyrazily na pochod podzimní suché makovice, ze kterých se sype mák – hlavy-řehtačky, lidé-klepačky.

Můj otec chodil nervózně po jasně osvětleném krámě, s tvářmi zbarvenou ruměnci a s planoucíma očima – a naslouchal.

Tabulemi výkladní skříně a dveří sem z dálky doléhal šum města, přitlumený hukot plynoucího davu. Nad tichem krámu jasně planula petrolejová lampa, visící z mohutné klenby, a ze všech škvír a zákoutí vytlačovala každou sebemenší stopu stínu. Velká prázdná podlaha praskala v tichu a po délce i po šířce v tom světle přepočítávala své třípytivé čtverce, šachovnici velikých desek, které samy se sebou v tichu rozmlouvaly praskotem a hned zde, hned onde si odpovídaly hlasitým třeskem. Zato sukna ležela tiše a nehlasně ve své plstěné hebkosti a za otcovými zády si poděl stěn posílala pohledy a od police k polici si vyměňovala tichá spiklenecká znamení.

Otec naslouchal. Zdálo se, že se mu ucho v tom nočním tichu prodlužuje a rozvětňuje se ven z okna: fantastický korálovec, červený polyp, kolébající se v sedlinách noci.

Naslouchal a slyšel. S rostoucím neklidem slyšel daleký příliv zástupů, které se blížily. Zděšeně se rozhlížel po prázdném krámě. Hledal příruči. Ale ti tmaví a rudí andělé někam odletěli. Zůstal jen sám v obavě před zástupy, které měly každou chvíli zaplavit ticho krámu rabujícím, halasným davem a rozebrat si, rozlícitovat mezi sebou celý ten bohatý podzim, po léta shromažďovaný ve velké, pokojné sýpce.

Kde byli příruči? Kde byli ti ztepilí cherubínové, kteří měli bránit temné soukenné hradby? S bolestným tušením je otec podezíral, že právě hřeší v hlubinách domu s dcerami člověka. Nehybně, pln obav a s lesknoucíma se očima stál v jasném tichu obchodu a vnitřním sluchem cítil, co se děje uvnitř domu, v zadních komorách té velké barevné lucerny. Dům se před ním otvíral, místnost po místnosti, komora za komorou jako domek z karet – i viděl jak příruči pronásledovali Adělu všemi prázdnými a jasně osvětlenými pokoji, po schodech dolů a po schodech nahoru, až jim nakonec utekla, vtrhla do světlé kuchyně a tam se zabarikádovala kredencí.

Stála tam udýchaná, rozzářená a rozveselená a s úsměvem třepetala dlouhými řasami. Příruči seděli na bobku u dveří a pochechtávali se. Kuchyňské okno bylo otevřené do velké černé noci, plné přízraků a zmatení. Černé, nedovřené okenice planuly odleskem daleké iluminace. Třpytící se hrnce a láhve stály nehybně kolem a leskly se v tichu mastnou glazurou. Adéla opatrně vykláněla z okna barevnou, našminkovanou tvář s třepetavými očima. Hledala na tmavém dvorku příruči, přesvědčena o jejich nástrahách. A vtom je uviděla, jak opatrně putují husím pochodem po úzké římsě pod okny v prvním poschodí, podél stěny, zrudlé odleskem daleké iluminace, a jak se přikrádají k oknu. Otec hněvem a zoufalstvím vykřikl, ale v tu chvíli se halas hlasů docela přiblížil a jasně výlohy krámu se zalidnily blízkými tvářemi zkřivenými smichem, upovídánými tvářemi, kterým se zplošťovaly nosy na lesknoucích se tabulích. Otec zbrunátněl rozhořčením a vyskočil na pult. A když dav útokem dobýval tu tvrz a v halasném zástupu se dral do obcho-

*Zidě,
křesba tužkou,
asi 1934*

du, vymrštil se otec jediným skokem na police se sukem, a zavěšen vysoko nad davem, ze všech sil dul do obrovského pozounu z rohoviny a troubil na poplach. Klenba se však nenaplnila šumem andělů, spěchajících na pomoc, ale místo toho každému zakvílení trouby odpovídal velký, rozesmátý chór zástupu.

„Jakube, kšeftovat! Jakube, prodávat!“ volali všichni a to volání, stále opakované, se v chóru rytmizovalo a pozvolna přecházelo do melodie refrénu, zpívané všemi hrdly. V té situaci se otec podrobil, seskočil z vysoké římsy a s křikem se vrhl k barikádám sukna. Zveličelý hněvem, s hlavou nabobtnalou jako purpurová pěst, vyrazil jako bojující prorok na soukenné hradby a začal proti nim běsnit. Celým tělem se opíral do mohutných rolí vlněných látek, vyprošťoval je z roubení, nakládal si na sebe obrovské štůčky sukna, nosil je na shrbených bedrech a z vysokých příhrad je s tupými údery shazoval na pult. Štůčky letěly a ve vzduchu se třepetavě rozvinuly jako obrovské prapory a z polic jako pod úderem Mojžišovy hole vyrážely odevšad výbuchy drapérií a gejzíry sukna.

Tak se vylévaly zásoby polic, prudce zvracely a plynuly širokými řekami. Vytékal barevný obsah příhrad, rostl, množil se a zatápěl všechny pupty a stoly.

Stěny krámu zmizely pod mohutnými formacemi té soukenné kosmogonie, pod těmi pásmo pohoří, kupíci se na sebe v obrovitých masívech. Mezi horskými úbočími se otvíraly široké doliny a v rozlehlém patosu výšin hřměly linie kontinentů. Prostor krámu se rozšířil do panoramatu podzimní krajiny, plné jezer a dalek, a na pozadí této scenérie putoval můj otec mezi hřbety a údolními

fantastického Kanaánu, putoval velkými kroky, s rukama prorocky rozpaženými v oblacích, a údery nadšení formoval kraj.

A dole, u pat onoho Sinaje, vyrostlého z otcova hněvu, lid gestikuloval, rouhal se, uctíval Baala – a kupčil. Plnými rukama si nabírali měkké záhyby, řasili na sobě barevná sukna, halili se do improvizovaných domin a pláště a zmateně mluvili a mluvili.

Otec najednou, zveličen hněvem, vyrůstal nad handrkující se skupinky a z výše hřmál nad modloslužebníky mocným slovem. Potom, vyveden zoufalstvím z míry, vylezl na vysoké galerie polic a pomateně běžel po obrubách příhrad, po těch dunících prknech obnaženého lešení, pronásledován obrazy nestydaté prostopášnosti, kterou tušil za zády uvnitř domu. Příruční dosáhli právě železného balkónu na úrovni okna, a přitisknutí k balustrádě, uchopili Adélu v pase a vytáhli ji oknem, třepetající očima a vlekoucí za sebou stíhlé nohy v hedvábných punčochách.

Zatímco otec, zděšený hanebností hříchu, vrůstal hněvem svých gest do hrůzy krajiny, dole se bezstarostný lid Baalův oddával bezuzdné veselosti. Jakási parodistická vášeň, jakási náказа smíchu ovládla cháttru. Copak bylo možno žádat od nich vážnost, od toho lidu klepaček a louskáčků! Jak by na těch mlýncích, meloucích bez ustání barevnou dužinu slov, bylo možno žádat, aby pochopily otcovy velké strasti! Hluší k hromům prorockého hněvu, sedali si ti kupčiči v hedvábných bekeších v malých skupinkách na bobek kolem zřasených hor látek a se smíchem žvástavě přetřásali předností zboží. Ten černý trh roznášel na svých hbitých jazycích ušlechtilou substanci krajiny, sekačkou zvanivosti ji rozměľňoval a téměř ji polykal.

Kousek dál stály před vysokými vodopády světlých látek skupinky židů v barevných chalátech a s velkými kožešinovými kolpaky. Byli to mužové Velkého Shromáždění, pánové důstojní a plní cti-hodnosti, kteří si hladili dlouhé pěstěné brady a vedli zdrženlivé diplomatické rozmluvy. Ale i v té obřadné konverzaci a v pohledech, které si vyměňovali, byl záblesk úsměvné ironie. Mezi těmi skupinami se prodlíral obecný lid, beztvárný dav, chátra bez tváře a individuality. Vyplňovala poněkud mezery v krajině a vystýlala její pozadí zvonky a řehtačkami nesmyslného hovoru. Byl to prvek bláznovský, roztačený dav šašků a harlekýnů, který – sám bez vážných úmyslů nakupovat – dováděl svými šaškovskými šprýmy k absurditě tu a tam se navazující transakce.

Postupně však, znuděn svým kejklářstvím, rozprašoval se ten veselý nárudek do vzdálenějších oblastí krajiny a tam se pomalu ztrácel mezi skalními zákruty a dolinami. Snad ti kašpárkové jeden po druhém zapadali někam do škvír a vln terénu, jako děti unavené hrou zapadají během plesové noci do různých koutů a skulin bytu.

Otcové města, mužové Velkého Synhedrionu, se zatím procházeli ve skupinách plných vážnosti a důstojnosti a vedli tiché a hlubokomyšlné disputace. Potom se roztrousili po celé oné velké, hornaté krajině a po dvou nebo po třech putovali dalekými zátočinami cest. Jejich malé tmavé siluety zalidňovaly celou pouštní výšinu, nad kterou visela těžká obloha, zvrásněná a ponurá, zoraná do dlouhých rovnoběžných brázd, do stříbrných a bílých hrud, které směrem vzhůru odkrývaly stále další a další ložiska svého narvtvení.

Světlo lampy vytvářelo v oné krajině umělý den – den podivný, den bez úsvitu a večera.

Otec se pomalu uklidňoval. Jeho hněv opadal a stydl v ložiskách a vrstvách krajiny. Seděl nyní na galeriích vysokých polic a díval se do podzimějícího, rozlehlého kraje. Na dalekých jezerech viděl výlov ryb. V maličkých šupinkách loďek seděli po dvou rybáři a nořili síť do vody. Chlapci na březích nosili na hlavách koše plné mrskajícího se stříbrného úlovku.

Vtom si všiml, že skupiny poutníků v dálce obracejí hlavy k nebi a napřaženými rukama na cosi ukazují.

Obloha se okamžitě zarojila jakousi barevnou vyrážkou, vyrazily na ni kolébaté skvrny, které rostly, dozrávaly a naplnily hned prostor podivným národem ptáků, kteří kroužili a vířili ve velkých, křížujících se spirálách. Celé nebe se naplnilo jejich vznešeným letem, hlomozem křídel a majestátními liniemi tichého kroužení. Někteří z nich se jako ohromní čápi nehybně vznášeli na pokojně roztažených křídlech a jini, podobní barevným chocholům a barbarským trofejím, se těžce a neohrabaně třepetali, aby se udrželi na vlnách teplého vzduchu; a ještě jini, neschopné konglomeráty křídel, mohutných nohou a oškubaných krků, připomínali špatně vycpané supy a kondory, ze kterých se sypou piliny.

Byli mezi nimi ptáci dvouhlaví, ptáci mnohokřídli a byli tam i mrzáci, kulhající ve vzduchu jednokřídlym nemotorným letem. Nebe se začalo podobat staré fresce, plné nesvůr a fantastických zvířat, která kroužila, mijela a opět se vracela v barevných elipsách.

Můj otec se napřimil na podpěrách, a zalit náhlým trýpitem, na-

přáhl ruce a volal k sobě ptáky starým zaklínadlem. S vrcholným vzrušením je poznal. Bylo to daleké, zapomenuté potomstvo oné ptačí generace, kterou kdysi Adéla rozehnala do všech koutů oblohy. Nyní se, zrůdné a rozbujelé, vracelo to umělé potomstvo, degenerované a vnitřně zplanělé ptačí plémě.

Vzrůstem se nesmyslně rozmohlo, pošetile zmnohonásobilo, ale uvnitř bylo prázdné a bez života. Všechna životnost těch ptáků přešla do opeření a rozrostla se do fantastičnosti. Bylo to jako muzeum druhů stažených z oběhu, jako vetešnictví Ptačího ráje.

Někteří létali naznak, měli těžké, neohrabané zobáky, podobné závorám a zámkům a obtížené barevnými výrůstky, a byli slepi.

Jak otce rozrušil ten nečekaný návrat, jak se podívoval ptačímu instinktu, přichylnosti k Mistrovi, kterou onen vyhnaný rod choval v duši jako legendu, aby nakonec, po mnoha generacích, poslední den před zánikem plemene přitáhl zpět do pradávné otčiny.

Ale ti papírovi, slepi ptáci už otce nepoznávali. Nadarmo na ně volal dávným zaklínadlem, zapomenutou ptačí řečí – neslyšeli a neviděli ho.

Najednou vzduchem zasvištělo kamení. To kašpárkové, to hloupé a bezmyslenkovité plémě začalo mířit do fantastické ptačí oblohy.

Nadarmo je otec varoval, nadarmo hrozil zaklínajícími gesty – neslyšeli ho a nevíšali si ho. A ptáci klesali. Zasažení střelou, těžce schlíplí a ještě ve vzduchu uvadali. Než dopadli na zem, byla z nich už jen beztvářá hromádka peří.

V mžiku se celá pahorkatina pokryla těmi podivnými, fantastickými zdechlinami. Než otec doběhl na bojiště, ležel už všech ten skvostný ptačí rod mrtvý, rozmetán po skalách.

Teprve teď zblízka si mohl otec důkladně prohlédnout celou nuzotu té zubožené generace a celou směšnost její podřadné anatomie.

Byly to obrovské věchty per, ledabyle vycpané starou mršinou. U mnoha z nich nebylo možno najít hlavu, neboť v té kyjovité části těla se nejevily žádné znaky duše. Někteří byli pokryti chundelatou splenou srsti jako zubří a odporně páchli. Jiní připomínali hrbaté a olysá zdechlé velbloudy. A ještě jiní byli zřejmě z určitého druhu papíru, uvnitř prázdní, ale navenek skvostně barevní. Zblízka se ukázalo, že někteří jsou vlastně jen veliké paví ocasy, barevné vějíře, do kterých bylo nepochopitelným způsobem vdechnuto jakési zdání života.

Viděl jsem otcův smutný návrat. Umělý den se už pomalu zbarvoval odstíny všedního jitra. Ve zpusťšeném krámě se nejvyšší police sytily barvami ranní oblohy. Mezi zlomky pohaslé krajiny, mezi zbořenými kulisami noční scenérie – viděl otec, jak se příručí budi ze spánku. Zvedali se mezi balíky suken a zivali do slunce. V kuchyni v prvním poschodí Adéla rozehráta spánkem a se zcuhanými vlasy, mlela kávu a tiskla si mlýnek k bílým řádrům, z nichž do zrn prýštil třpyt a žár. Kocour se myl na slunci.

SANATORIUM NA VĚČNOSTI

KNIHA

I

Říkám jí prostě Kniha, bez dalších charakteristik a epitet, a je v té zdrženlivosti a sebekázni bezradný povzdech, tichá kapitulace před nesmírností transcendentna, neboť žádné slovo, žádný náznak se nedokáže zalesknout, zavonět, zachvátit tím mrazením hrůzy, předtuchou té věci beze jména, jejíž pouhé první ochutnání na špičce jazyka překračuje obsáhlost našeho nadšení. K čemu by byl patos přídavných jmen a nabubřelost epitet u srovnání s tou nezměrnou věcí, s tou nepředstavitelnou znamenitostí. Ostatně čtenář, opravdový čtenář, na něhož se spoléhá toto vyprávění, stejně pochopí, když se mu zadívám hluboko do očí a u samého dna zasvítím tím leskem. V tom krátkém a upřeném pohledu, v tom letmém stisku ruky pochopí, převezme, pozná – a přivře oči nadšením nad tím hlubokým vjemem. Neboť cožpak se pod stolem, který nás dělí, nedržíme všichni tajně za ruce?

Kniha . . . Kdesi v raném dětství, za prvního úsvitu života rozjasňoval se obzor jejím mírným světlem. Ležela slavnostně na otcově psacím stole, otec v ní byl tiše zahloubán a nasliněným prstem

trpělivě natíral hřbety těch potíštěných stránek, až se slepý papír začal zamlžovat, kalit, ukájet se blahou předtuchou a náhle se odlupoval v celých chomáčích a poodhaloval cípek ve tvaru pavího oka s řasami a umdlený zrak sestupoval k neposkvrněnému svítání božích barev, k zázračné vlhkosti nejčistšího blankytu.

Ó, takhle si protřít oči, ta invaze jasu, ó, blažené jaro, ó, otče . . .

Otec občas vstával od Knihy a odcházel. Tu jsem s ní zůstával zcela sám a vítr procházel jejími stránkami a obrazy vyvstávaly.

A když tak vítr tiše listoval těmi archy a vyfukoval barvy a postavy, procházelo chvění sloupci jejího textu a vypouštělo z písmen hejna vlaštovek a skřívánků. Tak odlétala stránka za stránkou, rozpadávala se a mizela beze stopy v krajině, kterou napájela pestrostí. Někdy spala, vítr ji rozfukoval tiše jako růži stolistou, a tu otvírala okvěti, plátek za plátkem, víčko za víčkem, všechna slepá, hebká a uspaná, skrývají ve svém nitru na dně blankytnou zřítelnici, paví dřev, křičící hnízdo kolibříků.

To bylo velmi dávnou. Matka tam tehdy ještě nebyla. Trávil jsem dny o samotě s otcem v našem pokoji, který byl veliký jako svět.

Hranolovité krystalky kolem lampy naplňovaly pokoj rozptýlenými barvami, rozprašovaly duhu do všech koutů, a když se lampa otáčela na svých řetízích, putoval celý pokoj fragmenty duhy, jako by se přesunovaly sféry sedmi planet a točily se přes sebe. Rád jsem stával mezi otcovými nohama a objímal je z obou stran jako sloupy. Občas psával otec dopisy. Seděl jsem na psacím stole a sledoval se zaujetím klikyháky podpisu, spleťtité a vířivé jako trylky koloraturního zpěváka. Na tapetách pučely úsměvy, proklubávaly se

oči, žerty metaly kozelce. Otec pouštěl do duhového prostoru myšlové bubliny z dlouhého stébla, aby mě pobavil. Narážely na stěny, praskaly a zanechávaly ve vzduchu své barvy.

Potom přišla matka a ta raná, jasná idyla skončila. Matka mě svedla svým laskáním a já zapomněl na otce. Můj život se ubíral novým, odlišným směrem, bez svátků a bez zázraků, a byl bych snad navždy zapomněl i na Knihu nebýt té noci a toho snu.

II

Jednou jsem se probudil do tmavého zimního jitra – pod záhyby temnot hořely hluboko dole ponuré ranní červánky – a jak jsem měl ještě pod víčky mravenčení mlhavých postav a znaků, začal jsem celý ztrápený a rozžalostněný nejasně a zamotaně blouznit o staré, ztracené Knize.

Nikdo mi nerozuměl a já, rozdrážděný tou tupostí, začal jsem být dotěrnější a s horečnou netrpělivostí jsem obtěžoval rodiče.

Bosý a jenom v košili, rozzechvělý vzrušením, přehrabal jsem otcovu knihovnu a rozčarováný, pohněvaný, popisoval jsem bezradně před užaslým auditóriem tu nepopsatelnou věc, již se nemohla vyrovnat žádná slova, žádný obraz načrtnutý mým chvějícím se nataženým prstem. Nepřestával jsem se namáhat udělováním popletených a protikladných informací a plakal jsem z bezmocného zoufalství.

Stáli nade mnou bezradní a rozpačití, styděli se za svou bezmoc-

nost. V hloubi duše nebyli tak zcela bez viny. Má prudkost, netrpklivý a hněvivý tón dodávaly mým žádostem zdání oprávněnosti, převahu dobře odůvodněného nároku. Přibíhali s různými knihami a strkali mi je do rukou. Pobouřeně jsem je odhazoval.

Jednu z nich, velký a těžký foliant, mi otec stále znovu podstrkoval s nesmělou nabídkou. Otevřel jsem ji. Byla to bible. Spatřil jsem na jejích stránkách velké stěhování zvířat, která táhla cestami a rozvětvenými průvody po širé zemi, spatřil jsem nebe plné ptačích klínů a mávání křídel, ohromnou obrácenou pyramidu, jejíž daleký vrcholek se dotýkal Archy.

Vrhl jsem na otce vyčítavý pohled: „Ty víš, otče,“ volal jsem, „ty dobře víš, nic nezatajuj a nevykrucuj se! Ta kniha tě prozradila. Proč mi dávaš tento nuzný apokryf, tisíce kopií, nepovedený falsifikát? Kam jsi dal Knihu?“

Otec sklopil oči.

III

Minuly týdny a mé pobouření opadlo a utišilo se, ale v mé duši dále hořel jasným plamenem obraz Knihy, velký šelestící Kodex, vzbouřená bible, jejímiž stránkami šel vítr a plnil ji jako obrovskou, rozpadávající se růží.

Když otec viděl, že jsem klidnější, přistoupil ke mně jednou opatrně a řekl smířlivým, vemlouvavým tónem: „V podstatě existují jenom knížky. Kniha je mýtem, v nějž věříme v mládí, ale během

let ho přestáváme brát vážně.“ Byl jsem už tehdy jiného přesvědčení, věděl jsem, že Kniha je postulátem, že je úkolem. Cítil jsem na svých bedrech tíži velkého poslání. Pln pohrdání a zatvrzelé, posupné pýchy jsem nic neodpověděl.

V té době jsem už totiž byl vlastníkem zlomku knížky, těch žalostných zbytků, které se podivným řízením osudu ocitly v mých rukou. Starostlivě jsem ukryval svůj poklad před všemi pohledy a truchlil nad hlubokým úpadkem té knihy, pro jejíž zmrzačené zbytky bych nedokázal získat ničí pochopení. Stalo se to tak.

Jistého dne oné zimy jsem zastihl Adélu při úklidu se smetákem v ruce, opřenou o pult, na němž ležel jakýsi potrháný papírový salát. Nahnul jsem se jí přes rameno, ani ne tak ze zvědavosti, ale abych se znovu opojil vůni jejího těla, jehož mladé kouzlo bylo již zjeveno mým nečasto probuzeným smyslům.

„Podívej se,“ říkala a bez námitek snášela mé přitulení, „je možné, aby někomu vyrostly vlasy až na zem? Chtěla bych mít takové.“

Pohlédl jsem na obrázek. Na velké foliové stránce byla podobizna ženy spíše mohutnějších a plnějších tvarů, s energickou a zkušennou tváří. Z hlavy této dámy splyvala mohutná hřiva vlasů, těžce se spouštěla ze zad a vlekla se konci silných pletenců po zemi. Byl to jakýsi neuvěřitelný rozmar přírody, vlnivý a hojný plášť, vypředený z vlasových kořínků, a bylo si těžko představit, že by toto břemeno nepůsobilo pronikavou bolest a neznavovalo vlády obtíženou hlavu. Ale zdálo se, že majitelka nosí tuto znamenitost s pýchou a text vytištěný vedle tučnými literami hlásal historii tohoto zázraku

a začínal slovy: **Já, Anna Csillagová, narozená v Karlovicích na Moravě, jsem měla řídké vlasy . . .**

Byl to dlouhý příběh, podobný svou konstrukcí historií Jobově. Anna Csillagová byla z božího dopuštění postižena nedostatkem vlasů. Celé městečko ji lítovalo, že byla tak krutě poznamenána, a odpouštělo jí, protože vedla bezúhonný život – ačkoli nemohlo být toto boží dopuštění tak zcela nezaviněné. A tu se stalo přispěním horoucích modliteb, že z její hlavy byla sňata kletba, Anna Csillagová dostoupila milosti osvícení, obdržela znamení a pokyny a zhotovila přípravek, zázračný lék, který navrátil její hlavě úrodnost. Začala porůstat vlasy, ale tím to neskončilo – její muž, bratři a bratřanci též ze dne na den obrostli hustým, černým kožichem chlupů. Na druhé straně byla ukázána Anna Csillagová za šest týdnů po objevení svého receptu uprostřed svých bratří, švagrů a bratřanců, vousatých mužů s bradami po pás – a člověk hleděl s obdivem na ten opravdový výbuch nefalšované medvědí mužnosti. Anna Csillagová obšťastnila celé městečko, jemuž se dostalo pravého požehnání v podobě vlajících čupřin a obrovských hřív a jehož obyvatelé zametali zemi plnovousy širokými jako březová košťata. Anna Csillagová se stala apoštolkou huňatosti. Když obšťastnila rodné město, zatoužila obšťastnit celý svět a prosila, pobízela, žádala, aby všichni přijali pro své spasení ten boží dar, ten zázračný lék, jehož tajemství znala ona samojediná.

Ten příběh jsem přečetl Adéle přes rameno a náhle mě oslnila myšlenka, pod jejímž úderem jsem stanul celý v plamenech. Tak to byla Kniha, její poslední stránky, její neúřední dodatek, zadní

trakt plný odpadků a haraburdí! Ulomky duhy zatančily ve vířících tapetách, vytrhl jsem Adéle z rukou ten salát a přiškrceným hlasem jsem vydechl: „Odkud jsi vzala tu knížku?“

„Hlupáku,“ řekla a pokrčila rameny, „vždyť tu přece leží pořád a denně z ní vytrháváme listy na maso z jatek a svačiny pro otce. . .“

IV

Odběhl jsem do svého pokoje. V hlubokém rozrušení jsem začal s rozpálenou tváří obracet chvějícíma se rukama stránky roztrhané knihy. Bohužel, bylo jich sotva přes tucet. Ani jedna stránka vlastního textu, pouze samé inzeráty a oznámení. Ihned po proroctvích dlouhovlasé Sibylы následoval list věnovaný zázračnému léku na všechny choroby a neduhy. Elsa-fluid s labuti – nazýval se ten balzám a dělal divy. Stránka byla plná ověřených svědectví, vzrušujících výpovědí osob, které doznaly působení zázraku.

Ze Sedmihradska, Slavonie, z Bukoviny přicházeli nadšení rekonvalescenti, aby dosvědčili a vroucím, vzrušeným slovem pověděli své příběhy. Šli obvázáni a shrbení a mávali nepotřebnou již berlí, odhazovali náplasti a pásky z očí a z krtic.

Prizmatem těchto putujících mrzáků bylo vidět daleká a smutná městečka s nebem bílým jako papír, která zlostejněla prozaickou každodenností. Byla to města zapomenutá v hlubině času, kde lidé přivykli svým malým osudům, od nichž se neodtrhovali ani na chvíli. Švec byl až do konce ševcem, voněl kůží, měl malou a zubo-

ženou tvář, krátkozraké bledé oči nad bezbarvým, čmouchajícím knírem a cítil se veskrze ševcem. A když je nebolely jejich vědy, neloupalo jim v kloubech a vodnatelnost je nezaháněla na pelech, byli šťastni tím bezbarvým, všedním štěstím, kouřili laciný tabák, žlutý císařskokrálovský tabák, nebo tupě snili před sběrnou lotynky.

Kočky jim přebíhaly přes cestu, hned z levé a hned zase z pravé strany, zdálo se jim o černém psu a svrběla je dlaň. Občas opisovali dopisy z listovníků, nalepovali na ně pečlivě známku a s váhavou nedůvěrou je svěřovali poštovní schránce, do níž tloukli pěsti, jako by ji budili. A potom se v jejich snech proháněli bili holubi s dopisy v zobáčcích a mizeli v oblacích.

Další stránky se povznášely nad sféru všedních záležitostí do oblastí čisté poezie.

Byly tam harmoniky, citery a harfy, druhdy nástroje kůrů andělských, zpřístupněné dnes díky průmyslovému rozvoji za lidové ceny prostému člověku, bohabojnému národu pro potěšení srdce a ušlechtilou zábavu.

Byly tam flašiny, skutečné záznaky techniky, v jejichž nitru byly ukryty flétny, pískadla a pišťalky, foukací harmoniky tremolující sladce jako hnízda tlukoucích slavíků, neocenitelný to poklad pro invalidy, pramen výnosných příjmů pro mrzáky a vůbec nezbytné v každé muzikální domácnosti. A bylo vidět tyto flašiny, pěkně malované, jak vandrují na zádech nenápadných prostých dědečků, jejichž tváře vyjedené životem jako by byly opředeny pavučinou a úplně bez výrazu, tváře se slzícíma, nehybnýma očima, které

zvolna vytékaly, tváře zbavené projevů života, tak odbarvené a nevinné jako stromová kůra popraskaná od veškeré nepohody a podobně vonici už jenom deštěm a nebem.

Dávno zapoměli, jak se jmenovali a kým byli, a tak ztraceni sami v sobě šourali se s pokrčenými koleny drobnými, stejnoměrnými krůčky v obrovských těžkých botách po absolutně rovné a jednotvárné přímce mezi zákruty spletitých cest mimojdoucích.

Za bílých dopolední, kdy slunce nesvitilo, dopolední okoralých chladem, pohroužených do koloběhu všedního dne, vymotávali se nepozorovaně z davu, stavěli flašinet na třínožce na průsečíku ulic, pod žlutým nebem přeškrtnutým telegrafními dráty, mezi nevšimavě pospíchajícími lidmi s vyhrnutými límci a začínali svou melodii nikoli od počátku, ale v místě, kde včera přestali, a hráli: „Daisy, Daisy, ty mi odpověď dej . . .“, zatímco z kominů pyšně vlály bílé chocholy páry. A divná věc – ta sotva započatá melodie hned zapadala do volné mezery, na své místo v té hodině a krajině, jako by odedávna patřila k tomu zamyšlenému, do sebe propadlému dni, a v jejím taktu běžely myšlenky i všední starosti pospíchajících chodců.

A když po jistém čase končila dlouhým, protáhlým zaječením vyrvaným z vnitřnosti flašinetu, který začínal hrát něco úplně nového – myšlenky a starosti se na chvíli zastavovaly jako v tanci, aby změnilly krok, a potom se bez rozmýšlení začínaly točit opačným směrem v taktu nové melodie, která vyletěla z pišťalek flašinetu: „Markétko, poklade duše mé . . .“

A nikdo si v tupé lhůstivosti toho dopoledne ani nepovšiml,

že smysl světa se od základu změnil, že neběžel už v taktu „Daisy, Daisy . . .“, ale přímo opačně – „Mar-ké-tko . . .“

Znovu obracíme list . . . Co to? Bubnuje snad jarní déšť? Ne, to se sype na deštníky cvrlikání ptáček jako šedivé broky, neboť zde se nabízejí pravi harčtí kanáři, klece plné stehlíků a špačků, košíky s okřídlenými zpěváky a mluvky. Vřetenovíti a lehčí, jakoby vycpaní vatou, trhavě poskakující, otáčiví jako na obrtliku hladkých kvilivých os, rozštěbetaní jako hodinové kukačky – byli útěchou osamělých, nahrazovali mládencům teplo rodinného krbu, probouzeli v nejtvrděších srdcích blaženství mateřského citu, měli v sobě tolik pisklecího a dojmavého, že ještě když se s nimi obracela stránka, posílali odcházejícím své spojené, vábné cvrlikání.

Ale dál se řítila ta ubohá písemnost do stále hlubšího úpadku. Teď zabočila na scestí jakéhosi pochybného šarlatánského podivinství. Kdo tu nabízel své služby veřejnosti, zahalen v dlouhý plášť, s úsměvem napůl pohlceným černým plnovousem? Pan Bosco z Milánu, svého druhu mistr černé magie, a mluvil dlouho a nejasně, přičemž cosi předváděl na konečcích prstů, což nepřispívalo k lepšímu pochopení věci. A přestože podle vlastního přesvědčení dospíval k udívivým závěrům, které jakoby na okamžik vážil mezi citlivými prsty, než se jejich prchavý smysl rozplyne ve vzduchu, a přestože pointoval jemné záhyby dialektiky varovným zdvižením obočí připravujícím na věci neobyčejné, nebylo mu rozumět, a co horšího – nechtělo se mu rozumět a člověk ho opouštěl i s jeho gestikulací, tlumeným tónem a celou škálou nejasných úsměvů, aby rychle prolístoval poslední, rozpadávající se potrhané stránky.

Na těch posledních stránkách, které zcela zřetelně upadaly v blouznivé blábolení, do zjevného nesmyslu, nabízel jakýsi džentlmen svou zaručenou metodu, jak se stát energickým a neoblomně rozhodným, a hodně mluvil o zásadách a charakteru. Ale stačilo otočit stránku, aby byl člověk úplně dezorientován ve věci neoblomnosti a zásad.

Tam vycházela drobným krůčkem na scénu nějaká paní Magda Wang, spoutaná vlečkou svých šatů a z výše sešněrovaného dekoltu prohlašovala, že kašle na mužskou neoblomnost a zásady, a že její specialitou je lámat nejsilnější charaktery. (Tu pohybem nožky urovnávala vlečku na zemi.) K tomuto účelu existují metody, cedila skrze zuby, zaručené metody, o nichž se nechci šířit a odkazují na své paměti pod titulem „Z nachových dní“ (Nakladatelství Antroposofického institutu v Budapešti), v nichž jsem uložila své koloniální zkušenosti z oblasti drezúry lidí (to slovo s důrazem a ironickým leskem očí). A kupodivu se zdálo, že ta dáma, mluvící nedbale a bezohledně, je si jista souhlasem těch, o nichž s takovým cynismem hovořila, a uprostřed zvláštní závratí a mihotání bylo možno vycítit, že šipky morálních ukazatelů se podivně přemístily a že tu jsme v jiném klimatu, v němž kompas funguje opačně.

To bylo poslední slovo Knihy, které zanechávalo v duši příchut podivného omámení, směsici hladu a dráždivosti.

V

Skloněný nad tou Knihou, s tváří planoucí jako duha, jsem tiše hořel od extáze k extázi. Byl jsem pohroužen do čtení, zapomněl jsem na oběd. Předtucha mě nezklamala. Byl to Autentik, svatý originál – přes své hluboké ponížení a degradaci. A když jsem už skoro potmě ukládal s blaženým úsměvem ten papírový salát co nejlouhběji do zásuvky a snažil se ho zamaskovat vrstvou jiných knížek – tu se mi zdálo, že ukládám do prádelníku ke spánku červánky, které se vždy znovu samovolně rozhořivaly a procházely všemi purpurovými plameny, a ještě jednou se vracely a nechťely se skončit.

Jak mi byly všechny knížky lhostejné!

Neboť obyčejné knížky jsou jako meteory. Každá z nich má svou chvíli, jeden takový moment, kdy s křikem vzlétá jako fénix a všechny její stránky hoří. Pro tu jednu chvíli, pro ten jediný moment je potom milujeme, ačkoli jsou již jen pouhým popelem. A s trpkou rezignací putujeme někdy pozdě vychladlými stránkami a probíráme jejich mrtvé formulky s dřevěným klepotem jako zrnka růžence.

Vykladači Knihy tvrdí, že všechny knížky směřují k Autentiku. Žijí jen vypůjčeným životem, který se ve chvíli vzletu vrací k svému podivnému zdroji. Znamená to, že knížek ubývá a Autentik roste. Nechceme však unavovat čtenáře výkladem Doktríny. Chtěli bychom ho upozornit jen na jednu věc: Autenticita žije a roste. Co

z toho vyplývá? Nuže, až příště rozevřeme náš papírový salát, kdoví, kde už bude Anna Csillagová a její věrní. Možná, že spatříme tu dlouhovlasou poutnici, jak zametá svým pláštěm moravské cesty, jak prochází dalekými kraji, bílými městečky pohrouženými do prozaické všednosti a rozdává vzorky balzámu Elsa-fluid prošťáčkům božím, sužovaným hnisavými výtoky a svrabem. Ach, co udělají poctiví vousáči z městečka, jimž bujně ochlupení ztěžuje pohyb, co udělá ta věrná obec, odsouzená k pěstování a správě své nevidané nadúrody? Kdoví, zda si všichni nekoupí pravé flašiny ze Schwarzwaldu a nepustí se do světa za svou apoštolkou, aby ji hledali po celé zemi a na všech místech přítom hráli „Daisy, Daisy?“

Ó, odyseo vousáčů, bloudících s flašiny od města k městu v hledání své duchovní matky! Kdy se najde rapsod hodný této epepeje? Neboť komu zůstavili ohrazené místo svěřené jejich péči, komu předali vládu nad dušemi v městě Anny Csillagové? Což nemohli předpokládat, že město zbavené své duchovní elity, svých skvělých patriarchů, upadne v zoufalství a odstěpenectví a otevře své brány – komu? – ach, cynické a licoměrné Magdě Wang (Nakladatelství Antroposofického institutu v Budapešti), která v něm založí školu drezúry a lámání charakterů?

Ale vraťme se k našim poutníkům.

Kdo nezná tu starou gardu, ty kočovné Cimby, hloubavé bruneťy se zdánlivě mohutnými těly, zhotovenými z rozměklé tkáně bez životních štáv? Veškerá jejich síla, veškerá jejich pevnost přešla do vlasů a vousů. Antropologové si odedávna lámou hlavy nad tou

zvláštní rasou, oděnou vždy do černých šatů, která nosí těžké stříbrné klancečnický na břicho a na prstech má mohutné mosazné pečatní prsteny.

Mám je rád, jmenují se buď Kašpaři nebo Baltazarové, milují jejich hlubokou vážnost, jejich pohřební dekorativnost, ty nádherné mužské exempláře s hezkýma očima, které se mastně lesknou jako pražená káva, mám rád ten ušlechtilý nedostatek vitality v rozbujelech houbovitých tělech, morbidnost vyhasinajících rodů, sípavý dech v jejich mohutných prsou a dokonce i ten pach valeriánských kapek, jaký se line z jejich plnovousů.

Jak andělé boží stanou občas neočekávaně ve dveřích našich kuchyní, obrovští a funící, rychle unavení – utírají si pot z oroseného čela, blyškají namodralými očními bělmy, a v tu chvíli zapomínají na své poslání a udiveně hledají východisko, záminku pro svůj příchod – a natahují dlaň pro almužnu.

Vracíme se k Autentiku. My jsme ho přece nikdy neopustili. A tu upozorňujeme na podivuhodný rys papírového salátu, který je čtenáři už zřejmý – že se totiž při čtení rozrůstá, že má hranice na všech stranách otevřené všem fluktuacím a prouděním.

Teď například už nikdo nenabízí harcké stehličky, neboť z flašinetů těch brunetů, z přelomů a záhybů melodií vyletují v nepravidelných intervalech ty opeřené kometky a náměstí je jimi zasypáno jako pestrobarevnými písmeny. Ach, jaké mihotavé a štěbetavé zmnožení . . . Kolem všech výčnělků, tyček a praporků se tvoří opravdové pestrobarevné zácpy, třepotání a boj o místo. A stačí vystrčit z okna rukověť hole a pak ji zase vtáhnout zpět do světnice celou obsypanou třepetajícím se těžkým hroznem zpěváků.

Bližme se nyní v našem vyprávění milovými kroky k té nádherné, katastrofické epoše, která nese v našem životopise název geniální.

Zbytečně bychom zapírali, že již teď cítíme, jak se nám svírá srdce, cítíme ten blažený nepokoj, svatou trému, která předchází věci poslední. Brzy se nám bude v kelimcích nedostávat barev a v duši lesku, abychom mohli klást nejvyšší důrazy, namalovat nejprosvětlenější a téměř transcendentní kontury tohoto obrazu.

Co je to geniální epocha a kdy to bylo?

Tu jsme nuceni být na chvíli zcela esoteričtí jako pan Bosco z Milánu a snížit svůj hlas v pronikavý šepot. Musíme pointovat své vývody mnohoznačnými úsměvy a roztírat konečky prstů jemnou hmotu imponderabilii jako špetku soli. Není to naše vina, budeme-li občas vypadat jako prodavači neviditelných tkanin, kteří strojenými gesty předvádějí své ošidné zboží.

Udála se tedy geniální epocha nebo se neudála? Těžko odpovědět. Ano i ne. Neboť jsou věci, které se nemohou stát beze zbytku, až do konce. Jsou příliš velké a znamenité, než aby se mohly sméstnat v události. Ony se jenom pokoušejí dít, zkoušejí základ skutečnosti, zda je unese. A hned ustupují, protože se bojí ztratit svou integrálnost v zlomkovitosti uskutečnění. A jestliže narušily svůj kapitál, jestliže při těch pokusech o vtělení ztratily to či ono, pak si hned v návalu žárlivosti berou zpět své vlastnictví a odvolávají je, reintegrují se a potom v našem životopise zůstávají bílá místa, vonná stigmata, ty poztráčené stříbrné stopy bosých andělských nohou rozseté jako sedmimilové kroky po našich dnech a nocích,

zatímco ten úplněk slávy stále přibývá a doplňuje se a kulminuje nad námi a triumfálně překonává jedno oslnění po druhém.

Ale přesto je v jistém smyslu celá a integrální věc obsažena v každém ze svých nedostatečných a fragmentárních vtělení. Setkáváme se tu s jevem reprezentace a náhradní existence. Nějaká událost může být co do své proveniencce a svých vlastních prostředků malá a chudá, ale přesto, pohlédneme-li na ni blíže, může ve svém nitru otvírat nekonečnou a zářivou perspektivu díky tomu, že se v ní s prudkým zábleskem snaží vyslovit vyšší existence.

Tak tedy budeme sbírat ty nárážky, ty pozemské přiblížnosti, ty zastávky a etapy na cestách našeho života jako střepy rozbitého zrcadla. Budeme po kouscích sbírat to, co je jedinečné a nedělitelné – naši velkou epochu, geniální epochu našeho života.

Možná, že jsme ji v deminutivním zápalu, zterorizováni nesmírností transcendentna příliš omezili, otřáslí ji a uvedli ji v pochybnost. Ale přes všechny výhrady: ona byla.

Ona byla a nic nám nevezme tu jistotu, tu báječnou přichuť, kterou ještě cítíme na jazyku, to mrazivé pálení na púnebi, ten vzdech široký jako nebe a svěží jako doušek čistého ultramarínu.

Připravili jsme alespoň do jisté míry čtenáře na věci, které přijdou, můžeme tedy riskovat cestu do geniální epochy?

Naše tréma se zmocnila i čtenáře. Cítíme jeho nervozitu. Přestože vypadáme vesele, je i nám těžko u srdce a jsme naplněni úzkostí.

Nuže, ve jménu Páně – nasedat a odjezd!

GENIÁLNÍ EPOCHA

I

Běžná fakta jsou uspořádána v čase, jsou navlečena na jeho běh jako na nitku. Tam mají své antecedence i své konsekvence, které se na sebe hustě tlačí a bez ustání, bez jakékoli mezery si šlapou na paty. Má to svůj význam i pro vyprávění, jehož duší je nepřetržitost a následnost.

Co si však počít s událostmi, které nemají své vlastní místo v čase, s událostmi, které přišly příliš pozdě, když už byl všečen čas rozdaný, rozdělený, rozebraný a teď zůstaly jaksi na holičkách, nezařazené, ve vzduchoprázdnu, bloudící bez střechy nad hlavou?

Že by byl čas příliš těsný pro všechny události? Může se opravdu stát, že by už všechna místa v čase byla vyprodána? Ustaraní běžíme podél celého vlaku událostí a připravujeme se již k odjezdu.

Pro rány boží, cožpak tu opravdu neexistuje ani jakýsi spekuláční prodej lístků na čas . . . ? Pane průvodčí!

Jen klid! Bez zbytečné paniky, vyřídíme to diskrétně v rámci vlastních možností.

Zdalipak už čtenář něco slyšel o rovnoběžných časových pásmech

v dvoukolejném čase? Ano, existují takové vedlejší odbočky času. Sice trochu nelegální a problematické, ale když se veze kontraband, taková přespočetná, nezařaditelná událost, jako v našem případě – nemůže být člověk přespříliš vybíravý. Pokusme se tady v některém bodě příběhu odklonit takovou vedlejší odbočku, slepou kolej, abychom na ni odstavili ty nelegální události. Jen směle. Stane se to nepozorovaně, čtenář bude ušetřen jakéhokoli otřesu. Kdoví – možná, že jak o tom hovoříme, je už nečistá manipulace za námi a my jedeme již po slepé koleji.

II

Matka příběhla celá zděšená a objala můj křik, chtěla ho zdušit v náručí jako požár a utišit v záhybech své lásky. Zamkla mi ústa svými ústy a křičela spolu se mnou.

Ale odstrčil jsem ji a ukazoval na ohnivý sloup, na zlatý trám, který tkvěl našikmo v povětří jako zadřená tříška. Byla plná lesku a vířících zrnek prachu a nedala se odstranit. Přitom jsem křičel: „Vytáhni ji, vytrhni!“

Kamna se rozkohoutila a rozpálila velkou barevnou mazininou, která byla namalována na jejich čele, celá naběhla krví a zdálo se, že se z křečí těch žil a šlach, z celé té k prasknutí naběhlé anatomie osvobodí pronikavým kohoutím křikem.

Stál jsem v prorockém nadšení s rozpjatýma rukama a nataženými prsty jsem ukazoval, pln hněvu a nelítostného odhodlání, napřímený jako směrník a v extatickém rozzechvění.

Vedla mě má ruka, cizí a bledá, vlekla mě za sebou ta ruka ztuhlá a vosková, jak velké votivní dlaně povznesená k přísaze, jak ruka andělská.

Bylo to na sklonku zimy. Dny stály v kalužích a řeřavěly, měly půnebí rozpálené ohněm a pepřem. Lesklé nože krájely medovou kaší dne na stříbrné pláty, na hranoly, jejichž řez hrál barvami a kořenou pikantérií. Ale ciferník poledne hromadil na nepatrném prostoru všechny lesk těch dní a ukazoval všechny planoucí a ohnivé hodiny.

V tuto hodinu, kdy den nestačil obsáhnout všechny žár, svlékal ze sebe pláty stříbrného plechu, chrastící staniel vrstvu po vrstvě, a odhaloval tak svou dřev z litého lesku. A jako by to všechno ještě nestačilo, kominy dýmaly, stoupaly z nich kotouče třpytné páry a každá chvíle vybuchovala velkým vzletem andělů, bouří křídel, kterou pohlcovalo nenasytné nebe, stále otevřené novým výbuchům. Jeho světlá cimbuří explodovala bílými chocholy, daleké strážní věže se rozvíjely v tiché vějíře navrstvených výbuchů – pod třpytivou kanonádou neviditelné artilérie.

Okno pokoje, naplněné až po okraj nebem se vzdalovalo těmi nekonečnými vzlety a přelávalo se záclonami, které v plamenech a ohnivém dýmu splývaly zlatými stíny a chvěním vzduchových vrstev. Na koberci ležel kosý planoucí čtyřúhelník, leskle se vlnil a nemohl se odtrhnout od podlahy. Ten ohnivý sloup mě hluboce vrušoval. Stál jsem jako uhranutý s rozkročenýma nohama a pomlouval jsem ho změněným hlasem, cize, stroze jsem ho proklínal.

Na prahu v předsíni stáli konsternovaní, vylekání příbuzní,

sousedé, nastrojené tetičky – a lomili rukama. Přibližovali se po špičkách a odcházeli, zvědavě nakukovali dveřmi. A já křičel.

„Vidíte,“ křičel jsem na matku, na bratra, „vždycky jsem vám říkal, že všechno je zadrženo hrází, zazděno nudou, nevysvobozeno! A teď se dívejte, jaká je to záplava, jaký všeobecný rozkvět, jaká blaženost . . .!“

A plakal jsem šťastně a bezbranně.

„Procitněte,“ volal jsem, „pospěšte mi na pomoc! Cožpak mohu sám stačit na takovou záplavu, což mohu sám zvládnout tu potopu? Jak mám samojediný odpovédět na milión oslňujících otázek, kterými mě zaplavuje Bůh?“

A když mlčeli, volal jsem hněvivě: „Pospíchejte, nabírejte plná vědra té hojnosti, hromadte zásoby!“

Ale nikdo mě nemohl vystřídat, stáli bezradně a ohlíželi se za sebe, schovávali se za záda sousedů.

Tehdy jsem pochopil, co mám činit a horečně jsem začal vytahovat ze skřínky staré bible, otcovy popsané a rozpadávající se obchodní knihy a házel jsem je na podlahu pod ten ohnivý sloup, který ležel ve vzduchu a hořel. Nemohli mi stačit přinášet papír. Bratr s matkou přibíhali stále s novými náručemi starých novin a deníků a házeli je na zem na hromadu. A já seděl uprostřed těch papírů oslňený jasmem, s očima plnými výbuchů, raket a barev a kreslil jsem. Kreslil jsem v panickém spěchu napříč i našikmo na potišťených a popsaných stránkách. Mé pastelky létaly v nadšení přes sloupce nečitelných textů, běžely v geniálních mazanicích a krkolomných klikyhácích, zužujice se neočekávaně v anagramy

vizi, v rébusy světelných zjevení a znovu se v hledání inspirace rozvětvovaly v plané a slepé blesky.

Ó, ty kresby plné světla, vyrůstající jakoby pod cizí rukou, ty průzračné barvy a stíny! Jak často je nacházím ještě dnes ve snách, po tolika letech na dně starých zásuvek, zářící a svěží jako jítro – ještě vlhké první ranní rosou: postavy, krajiny, tváře!

Ó, ty blankyty, svírající dech zalykavostí strachu, ty zeleně zelenější než údiv, ta preludia a štěbetání tušených barev, které se teprve pokoušejí získat pojmenování!

Proč jsem jich tehdy spousty promrhal s tak nepochopitelnou lehkomyšlností? Dovoloval jsem sousedům, aby probírali a plenili ty hromady kreseb. Brali si jich celé svazky. Do jakých domácností se nezatoulaly, na jakých smetištích se tehdy nepovalovaly! Adéla jimi vytapetovala kuchyni, která se rozjasnila a vybarvila, jako kdyby v noci napadl za oknem sníh.

Bylo to kruté kreslení, plně nástrah a útoků. Když jsem tak nehnutě seděl na číhané, napjatý jako luk, a kolem mě v slunci jiskřivě plály papíry – stačilo, aby kresba přibitá mou tužkou naznačila sebemenším pohybem pokus o útek. Má ruka, křečovitě se chvějící novými reflexy a impulsy, se pak na ni vrhala jako kočka a již cizí, zdivočelá, dravá – bleskurychlými ranami tesáků zadavovala příšeru, která se jí chtěla vymknout z pod tužky. A od papíru se odpoutávala až tehdy, kdy mrtvé a nehybné ostatky rozkládaly v sešité svou pestrou a fantastickou anatomii jako v herbáři.

Byl to vražedný hon, boj na život a na smrt. Kdo by rozeznal útočníka a napadeného v tom vztekle prskajícím klubku, v tom

propletenci pískotu a zděšení! Stávalo se, že se má ruka dvakrát a třikrát vrhala skokem, aby někde na čtvrtém nebo pátém archu dostihla oběť. Nejednou křičela bolestí a zděšením v kleštích a klepetech těch příšer, svíjejících se pod mým skalpelem.

Hodinu od hodiny stále houfněji přibývaly vize, tlačily se, tvořily zácpy, až jistého dne nastalo rojení na všech cestách a stezkách, valily se průvody a celá země rozkošatěla putováním, rozběhla se táhlými defiládami - nekonečnými procesími šelem a zvířat.

Jako za dnů Noemových valily se ty pestré průvody, ty řeky srsti a hřív, ty vlnící se hřbety a ocasy, ty hlavy bez konce přitakávající rytmu kroků.

Můj pokoj byl hraniční závorou. Tady se zastavovaly, tlačily a prosebně bečely. Točily se a bázlivě i divoce přeshlapovaly na místě - ty hrbaté a rohaté existence zašité do všech zoologických kostýmů a zbrojí, vystrašené samy sebou, poplašené vlastní maskarádou, hleděly ustrašenýma a udivenýma očima skrze výtvary svých chlupatých kůží a bučely žalostně, jako by se dusily pod svými maskami.

Čekaly snad, abych je pojmenoval a rozluštil jejich hádanku, již nerozuměly? Ptaly se mě snad na své jméno, aby do něho vešly a naplnily je svou podstatou? Přicházely podivné maskary, stvoření - otázky, stvoření - návrhy a musel jsem křičet a odhánět je rukama.

Ustupovaly pozpátku, skláněly hlavu, mračily se a ztrácely se samy v sobě, při odchodu se rozpadávaly v bezejmenný chaos, ve smetiště forem. Kolik vodorovných i hrbatých hřbetů tehdy prošlo

pod mýma rukama, kolik hlav se pod nimi protáhlo s hebkou mazlivostí!

Tehdy jsem pochopil, proč mají zvířata rohy. Bylo to právě to nesrozumitelné, co se nemohlo vejít do jejich života, divoký a dotěrný rozmar, nerozumná a slepá zatvrzelost. Jakási fixní idea, která přerostla hranice jejich bytosti do výše, až nad hlavu, a když se vynořila na světlo, ztuhla v hmatatelnou a tvrdou hmotu. Tam přijímala výstřední, nevypočitatelný a nevěrohodný tvar, zakroutila se do fantastické, děsivé arabesky, neviditelné jejich očima, do neznámé šifry, pod jejíž hrozbou ta zvířata žila. Pochopil jsem, proč mají sklon k nerozumné a divoké panice, k splašené pomatenosti: když byla pohlcena svým šílenstvím, nemohla se vymotat ze spleti těch rohů, z níž hleděla se schýlenou hlavou smutně a divoce, jako by hledala průchod mezi jejich větrovím. Ta rohatá zvířata byla na hony vzdálena vysvobození a se smutnou rezignací nosila na hlavě stigma svého prohřešku.

Ale ještě dál k osvicení měly kočky. Jejich dokonalost znepokojovala. Byly uzavřeny v preciznosti a přesnosti svých těl, neznaly žádnou chybu ani odchylku. Na chvíli sestupovaly do hloubky, na dno své bytosti, a tehdy nehybněly ve svém měkkém kožíšku, hrozně a slavnostně vážněly a jejich oči se zaokrouhlovaly jako měsíce, vstřebávající zrak do svých ohnivých nálevek. Ale již za okamžik byly vyvrženy na břeh, na povrch, a zivaly svou nicotou, rozčarované a bez iluzí.

V jejich životě, plném do sebe uzavřené grácie, nebylo místa pro žádnou alternativu. A znuděné v tom vězení bezvýhodné

dokonalosti, proniknuté spleenem – prskaly svráštělým pyskem, s bezpředmětnou ukrutností v krátké tváři, kterou rozšiřovaly pruhy. Spodem kradmo proklouzávaly kuny, tchoři a lišky, zloději mezi zvířaty, stvoření se špatným svědomím. Urvaly své místo v životě podvodem, pletichami, trikem, navzdory stvořitelovu plánu – a stíhané nenávisti, ohrožené, v neustálém střehu, v stálých obavách o to místo – milovaly horoucně svůj kradený, po norách se skrývající život, připravené dát se roztrhat na kousky při jeho obraně.

Konečně přešla všechna zvířata a v mém pokoji se rozhostilo ticho. Začal jsem znovu kreslit, ponořen do svých starých papírů, které vydechovaly jemnou záři. Okno bylo otevřené a na okenní římsě se trásly v jarním větru hrdličky a holubi. Nakláněli hlavu na stranu a ukazovali z profilu korálkovité oko, podivně ustrašené a plné letu. V poslední době dny změkly, byly opálové a světlé, jindy zase perleťové a zamlžené sladké.

Přišly velikonoční svátky a rodiče odjeli na týden k mé vdané sestře. Nechali mě v bytě samotného na pospas mé inspiraci. Adéla mi denně nosila obědy a snídaně. Nevnímal jsem její přítomnost, když stávala svátečně oblečená na prahu a z jejího jemného tylu a hedvábí to vonělo jarem.

Otevřeným oknem vplouvaly mírné závany větru a naplňovaly pokoj odleskem dalekých krajů. Jen chvílku se držely ty naváté barvy jasných dálek ve vzduchu a pak se hned rozplývaly, rozptylovaly se v modrý stín a tklivé dojetí. Povodeň obrazů se trochu uklidnila, příliv vizi se zmírnil a utichl.

Seděl jsem na zemi. Kolem mě ležely na podlaze pastelky a knoflíčky barev, boží palety, blankyty dýšící svěžestí, zeleně zbloudilé až na samu hranici úžasu. A když jsem bral do ruky červenou barvičku – šly do jasného světa šťastné fanfáry červeně a všechny balkóny pluly vlnami rudých praporů a domy se stavěly podél ulice do triumfálního špalíru. Městští hasiči defilovali v parádních malinových uniformách po světlých, šťastných cestách a pánové smekali buřinky třešňové barvy. Třešňová sladkost, třešňové štetění stehlíků naplňovalo lehce zářivé a levandulí vonící ovzduší.

A když jsem sáhl po světle modré barvičce – procházel všemi okny v ulicích odlesk kobaltového jara, otvírala se jedna zvonivá okenní tabule za druhou a všechny byly plné blankyty a nebeského plápolu, záclony vstávaly jako na poplach a radostný lehký průvan kráčel tím špalírem mezi vlajícími mušelinou a oleandry na prázdných balkónech, jako by na druhém konci té dlouhé a světlé aleje se zjevil někdo velmi vzdálený a blížil se – celý zářil, předcházela ho legenda, předtucha, zvěstovaly ho lety vlaštovek, třpytivá poselství rozhazovaná od mile k míli.

III

Právě o velikonočních, koncem března či počátkem dubna, opouštěl Šloma, syn Tobiášův, vězení, kam ho na zimu zavírali po letních a podzimních výtržnostech a prostopášnostech. Jednoho jarního odpoledne jsem ho viděl oknem vycházet od holiče, který byl

městským lazebníkem, ranhojičem a chirurgem v jedné osobě. Otvíral skleněné, blyštivé dveře holičství s distingvovaností, které ho naučil vězeňský kázeňský řád, a sestupoval po třech dřevěných schůdkách vymydlený a omlazený, s pečlivě ostříhanou hlavou, v poněkud krátkém kajzeroku a vysoko povytažených kostkovaných kalhotách, štíhlý a mladistvý přes svých čtyřicet let.

Náměstí sv. Trojice bylo v té době pusté a čisté. Po jarním táni a blátě, jež bylo spláchnuto prudkými dešti, zůstala nyní umytá dlažba, vysušená v řadě dni tichého, diskrétního počasí, v těch dnech už velkých a snad až příliš rozlehlých na tu časnou dobu, protažených víc než se sluší, zvláště za večerů, kdy se soumrak nekonečně prodlužoval a byl ještě niterně prázdný, byl marný a jalový ve svém ohromném očekávání. Když za sebou Šloma zavřel skleněné dveře holičství, vstoupilo do nich okamžitě nebe jako do všech malých oken tohoto jednopatrového domu, otevřeného do čisté hlubiny stinné klenby nebeské.

Sešel ze schůdků a ocitl se zcela sám na břehu velké, prázdné mušle náměstí, přes níž plul nebeský blankyt bez slunce.

To velké, čisté náměstí leželo onoho odpoledne jak skleněná baň, jako nový, nezačatý rok. Šloma stál na jeho břehu celý zevšednělý a pohaslý, zasypaný blankytem, a nemohl si dovolit lámat svým rozhodnutím tu dokonalou kouli neopotřebovaného dne.

Jeň jednou do roka, v den, kdy vyšel z vězení, cítil se Šloma tak čistý, nezatížený a nový. Tehdy ho den přijímal do sebe omytého z hříchů, znovuzrozeného, usmířeného se světem, a s povzdechem před ním otvíral čisté kruhy svých horizontů ověncené tichou krásou.

Nepospíchal. Stál na pokraji dne a nedovoloval si překročit, přeškrtnout svou drobitvou, mladou, lehce kulhavou chůzi tu mírně klenutou ulitu odpoledne.

Průzračný stín ležel nad městem. Mlčení té třetí hodiny po poledni dobývalo z domů čistou křídovou bělobu a bezhlesně ji rozdávalo jako karetní partii kolem náměstí. Sotva rozdalo jednu rundu, hned začínalo další a zásoby běloby přitom čerpalo z velké barokní fasády sv. Trojice, která podobná obrovské košili Boží padající z nebe, zrasené ploše vypouklými sloupy, přístavky a výklenky, explodující patosem menších i obrovských ozdobných spirál – si na sobě ve spěchu urovnávala ten velký rozvichřený šat.

Šloma zvedl hlavu a větril. Mírný vánek nesl vůni oleandrů, vůni svátečních domácností a skořice. Tu mohutně kýchl, a síla jeho kýchnutí byla proslavená. Poplašil tím holuby na policejní strážnici, kteří se prudce vznesli. Šloma se sám pro sebe usmál: Bůh mu dával otřesem jeho nozder znamení, že nastalo jaro. Bylo to znamení jistější než přiletě čápů a od této chvíle měly být dny protkány těmito detonacemi, které se ztrácely v šumu města a hned blíž, hned zase dál glosovaly jeho události svým vtipným komentářem.

„Šlomo!“ zavolal jsem z okna dolního patra.

Šloma mě zahlédl, usmál se svým milým úsměvem a zasalutoval.

„Jsem teď sami na celém náměstí, já a ty,“ řekl jsem tiše, protože vyduťat nebeská baň rezonovala jako sud.

„Já a ty,“ opakoval se smutným pousmáním, „jak prázdný je dneska svět.“

Mohli bychom ho znova rozdělit a pojmenovat, tak leží otevřený,

bezbranný a ničí. V takový den přichází Mesiáš až na břeh obzoru a hledí odtud na zemi. A když jí tak vidí bílou, tichou, s jejími blankyty a zamyslením, může se stát, že přehlédne hranici, modravá pásma oblak se mu podloží pod nohy jako přechod a sám nevěda, co činí, sestoupí na zem. A země si ve svém zadumání ani nepovšimne toho, který sestoupil na její cesty, a lidé se proberou z odpolední dřimoty a nebudou si nic pamatovat. Celá historie bude jakoby vymazána a vše bude jak za dávných věků, ještě před započetím dějin.

„Je Adéla doma?“ zeptal se s úsměvem.

„Nikdo tu není, pojď na chvilku ke mně, ukážu ti své výkresy.“

„Když není nikdo doma, neodepřu si to potěšení. Otevři mi.“

A rozhlížeje se ve vratech na obě strany, vklouzl dovnitř jako zloděj.

IV

„To jsou senzační kresby,“ říkal a vzdaloval je od sebe znaleckým gestem. Jeho tvář se rozzářila odleskem barev a světél. Občas přikládá stočenou dlaň k oku a díval se tím improvizovaným kukátkem, přičemž se rysy jeho obličeje stahovaly v grimasu člověka vážného a poučeného.

„Dalo by se říci,“ pověděl, „že svět prošel tvýma rukama, aby se obnovil, aby v nich zlenivěl a svlékl se z kůže jako kouzelná ještěrka. Ó, myslíš si snad, že bych byl kradl a páchal tisíce hlouposti, kdyby se svět neopotřeboval a neupadl, kdyby v něm věci nebyly

ztratily své pozlátko – daleký odlesk božích rukou? Jak nezoufat, jak neklesat na duchu, když je všechno zamčeno na sedm západů, zazděno nad svým smyslem a všude klepeš jen na cihlu jako na stěnu vězení? Ach, Josefe, měl ses narodit dřív.“

Stáli jsme v tom polotemném, hlubokém pokoji, který se podle zákonů perspektivy prodlužoval k oknu, otevřenému na náměstí. Přicházely odtud až k nám mírně pulzující vzduchové vlny a rozkládaly své ticho. Každý příliv přinášel nový náklad ticha okořeněný barvami dalek, jako by byl předešlý už opotřebovaný a vyprodaný. Tmavý pokoj žil jen odlesky vzdálených domů za oknem a odrážel jejich barvy ve své hlubině jako camera obscura. Oknem bylo vidět jako tubou dalekohledu načepýřené holuby na policejní strážnici, kteří se procházeli podél atiky nad římsou. Občas všichni najednou prudce vzlétali a opisovali půlkruh nad náměstím. Tehdy se v pokoji dělalo na chvíli jasněji od jejich roztažených letek, pokoj se rozšiřoval odleskem jejich dalekého třepetání a potom pohasinal, když se snášeli a skládali křídla.

„Tobé, Šlomo,“ řekl jsem, „mohu prozradit tajemství těch kreseb. Již od počátku se mě zmocňovaly pochybnosti, zda jsem opravdu jejich autorem. Někdy mi připadají jako bezděčný plagiát, jako cosi, co mi bylo napovězeno, podstrčeno . . . Jako by něco cizího použilo mého nadšení pro vlastní, mně neznámé cíle. Musím se ti totiž přiznat,“ dodal jsem tiše, hledě mu do očí, „že jsem našel Autentik . . .“

„Autentik?“ zeptal se s tváří ozářenou náhlým světlem.

„Ano, ostatně sám se podívej,“ řekl jsem a poklekl nad zásuvkou prádelníku.

Nejdříve jsem vytáhl Aděliny hedvábné šaty, krabičku se suškami a nové střevičky s vysokými podpatky. Vůně pudru či parfému se roznesla vzduchem. Vyndal jsem ještě několik knížek: na dně ležely vzácné ostatky knihy, které jsem vlastně již dlouho neviděl, a zářily.

„Slomo,“ řekl jsem s pohnutím, „podívej se, tady leží . . .“ Ale on stál pohroužený v myšlenkách s Aděliným střevíčkem v ruce a nemírně vážně si ho prohlížel.

„Bůh to nepověděl,“ řekl, „a přesto, jak hluboce mě to přesvědčuje, zahání do úzkých, bere mi to poslední argument. Ty linie jsou nezapuditelné, otřesně případné, definitivní a bijí jako blesk do samé podstaty věci. Jak se před nimi ukryješ, v čem najdeš protiváhu, když sám jsi už podplacen, přehlasován a zrazen nejvěrnějšími spojenci. Šest dní stvoření bylo božích a světých. Ale sedmého dne Bůh nevydržel. Sedmého dne pocítil On pod rukama cizí osnovu a zděšeně odtáhl ruce od světa, ačkoli jeho tvůrčí zápal mohl vytrvat ještě mnoho dní a nocí. Ó, Josefe, stráž se sedmého dne . . .“

A zvedaje s hrůzou Adělin štihlý střevíček, mluvil jakoby očarován lesklou, ironickou výmluvností té prázdné lakované slupky: „Chápeš nestvůrný cynismus tohoto symbolu na ženské noze, provokaci jejího prostopášného našlapování na těch obmyslných kramflíčích? Jak bych tě mohl ponechat pod nadvládou tohoto symbolu! Bůh chraň, kdybych to měl učinit . . .“

Při těchto slovech si zastrkoval hbitými pohyby Aděliny střevičky, šaty i korále za košili.

„Co to děláš, Slomo?“ řekl jsem užasle.

Ale on rychle mířil ke dveřím a lehce pokulhával ve svých kraťouchkých kostkovaných kalhotách. Ve dveřích ještě jednou otočil svůj všední, úplně bezvýrazný obličej a zvedl prst k ústům, aby mě uklidnil. A už byl za dveřmi.

JARO

I

Toto je příběh jednoho jara, jara, které bylo skutečnější, zářivější a barevnější nežli jiná jara, takového jara, které prostě bralo vážně svůj doslovný text, ten nadšený manifest, psaný nejjasnější sváteční červení, červení pečatního vosku a kalendáře, červení barevné pastelky a červení entuziasmu, amarantovou červení šťastných telegramů odkudsi z dálky . . .

Každé jaro tak začíná, těmi horoskopy velikými a omamnými, nepřiměřenými jedné roční době, každé – musím to už jednou říci – obsahuje všechno: nekonečné průvody a manifestace, revoluce i barikády, každým provívá v jisté chvíli ten horký vítr bláznivín, ta bezhraničnost smutku i opojení, hledající marně svůj rovnocenný protějšek ve skutečnosti.

Ale potom všechny ty nadsázky a vrcholy, zvichřlení i extáze vstupují v údobí rozkvětání, vcházejí zcela do hřívosti chladného listí, do jarních zahrad rozjitřených nocí, a šumění je zplna pohlčí. Takto se jara zpronevěřují sama sobě – jedno za druhým – pohrou-

žena v udýchaný šelest kvetoucích parků, v jejich povodně a přivaly – zapominají na své přísahy, ztrácejí ze své závěti list po listu.

Jedině toto jaro mělo odvahu vytrvat, zůstat věrné, dodržet všechny sliby. Po tolika nezdařených pokusech, vzletech, předzpěvech chtělo se zde na světě opravdu zařídít nastálo, propuknout jako jaro všeobecné a už navždy platné.

Ta vichřice události, ten uragán dobrodružství: šťastný státní převrat, dny patetické, vzletné a vítězoslavné! Chtěl bych, aby krok tohoto příběhu zachytil jejich vzrušující, nadšený rytmus, aby přejal bohatýrský tón epopoje, aby pochodoval v řadě, která si do kroku zpívá tuto jarní marseillaisu!

Jak všeobsáhlý je horoskop jara! Kdo mu může zazlívát, že se jej učí číst najednou starým způsobem, že nazdařbůh kombinuje, slabikuje všemi směry, šťastné, když se mu za matoucího dohadování ptáků podaří něco rozluštit. Čte si svůj text odpředu i odzadu, ztrácí smysl a znovu jej nachází, má všechny možné verze, tisíce alternativ, trylků a štěbetání. Text jara je totiž plný samoznaků, nedokončených slov, elips, vytečkovaný bez písmen do prázdného blankytu, a do mezer mezi slabikami ptáci vkládají své domněnky a dohady, jak jim napadne. Proto se tento příběh stejně jako jarní horoskop pustí po mnoha rozvětvených cestách a bude protkán skrz naskrz jarními pomlkami, vzdechy i mnoha tečkami.

II

Za předjarních nocí, divokých a rozlehlých, pokrytých obrovitým nebem, ještě syrovým a bez vůní, vedoucích po cestách necestách i vzdušných lánách do hvězdných bezcestí – brával mě otec s sebou na večeři do malé zahradní restaurace, uzavřené mezi zadními stěnami posledních domů náměstí.

Kráčeli jsme v mokřém světle luceren, pozvánějících v závech větru, napříč přes velkou vzklenulou rozlohu náměstí, osaměli, zavaleni nesmírností vzdušných labyrintů, ztraceni a dezorientováni v prázdných prostorách atmosféry. Otec zvedal k nebi obličej zalitý mizivým přísvitem a s hořkou obavou pohlížel na hvězdný šterk, poházený po mělčinách široce rozvětvených a rozlitych proudů. Jejich nepravidelné a nespočetné spousty se ještě neseskupovaly v žádné konstelace, žádné podoby ještě nepřevládaly v těch širých a jalových rozlivech. Smutek hvězdných pustin ležel nad městem jako břemeno, uspodu lucerny protkávaly noc stužkami paprsků a lhostejně na nich zadržovaly uzel za uzlem. Pod těmi lucernami se chodci zastavovali po dvou po třech v kruhu záře, která kolem nich vytvářela letmý přelud pokoje osvětleného stolní lampou – vprostřed lhostejné, nehostinné noci, rozpadající se nahore na nepravidelná prostranství, na divoké vzdušné krajiny, cárovitě oškubané údery větru, žalostné a ničící. Rozmluvě se nedařilo, usmívali se, skrývajíce oči v hlubokém stínu klobouku a naslouchajíce zamyšleně vzdálenému šumění hvězd, kterým prostory této noci kynuly jako těsto.

V zahradní restauraci byly cesty vysypány šterkem. Dvě lucerny na sloupech zamyšleně syčely. Muži v černých kajzročích seděli po dvou po třech, přihrbeni nad bíle prostřenými stolky, bezmyšlenkovitě zahleděni do lesklých talířů. Seděli a v duchu počítali jednotlivé tahy na velké černé šachovnici nebe, viděli v duchu přeskakovat mezi hvězdami koně i ztracené figury a konstelace, okamžitě zaujímající jejich místa.

Hudebníci na pódiu smáčeli kníry v půllitrech hořkého piva, tupě mlčeli, zahleděni sami do sebe. Jejich nástroje, housle a violoncella ušlechtilých obrysů, ležely pohozeny stranou pod nezvučné šumícím lijákem hvězd. Občas je brali do rukou a ladili na sténavý tón svých hrudí, který s odkašláváním zkoušeli vyloudit. Potom nástroje znovu odkládali, jako by byly ještě nedozrálé a neúměrné té noci, která lhostejně plynula dál. Tehdy v tichu a odlivu myšlenek, za tichého řinčení vidliček a nožů nad bíle prostřenými stoly, vstávaly náhle samy od sebe housle, před chvilkou ještě tak fňukavé a nejisté, ale teď předčasně dospělé a plnoleté, výmluvné, štíhlé, s útlým pasem, a podávaly hlášení o svém zplnomocnění, ujímaly se na chvíli odročeného lidského sporu a vedly dál ten prohraný proces před lhostejným tribunálem hvězd, mezi nimiž se rýsovaly vodotiskové vlnovky a profily nástrojů, nedokončené houslové i basové klíče, lyry i labutě, imitátorský, bezmyšlenkovitý komentář hvězd in margine hudby.

Pan fotograf, který na nás už hezkou chvíli vrhal od sousedního stolu spiklenecké pohledy, si k nám konečně přisedl a přenesl svoji sklenici piva z jednoho stolu na druhý. Mnohoznačně se

usmíval, bojoval s vlastními myšlenkami, luskal prsty, znovu a znovu ztrácel nezachytitelnou pointu situace. Od samého začátku jsme cítili její paradoxnost. Toto improvizované restaurační tábořiště sub auspiciis vzdálených hvězd beznadějně ztroskotávalo, uboze kapitulovalo, nemohlo dostát nadměrně vzrůstajícím nárokům noci. Co jsme mohli postavit proti jejím bezedným prázdnotám? Noc rozmáchle škrtila to lidské divadlo, které se marně snažily bránit housle, vyplňovala tu mezeru, táhla se svými hvězdokupami na znovu získané pozice.

Viděli jsme rozpelešené tábořiště stolů, bojiště plné odhozených ubrusů a ubrusů, které noc triumfálně překračovala, světlavá a nevyočitatelná. Zvedli jsme se také, ale naše myšlení dávno předstihlo těla a už dlouho utíkalo za hlučným drkotáním jejich vozů, za vzdáleným, široce rozsypaným hvězdným drkotáním těch velkých a jasných cest.

Šli jsme tedy pod raketami jejich hvězd a přímhouřenýma očima jsme předem viděli její vždy silnější a silnější třpyt. Ach, ten cynismus triumfující noci! Když se zmocnila celého nebe, hrála teď na jeho prostorách domino, lenivě, aniž počítala, a miliónové výhry shrabovala bez mrknutí. Potom si znuděna kreslila na zadní stranu odhozených kostek průsvitné klikyháky, usměvavé obličejce, stále jeden a týž neměnný úsměv v tisícerych kopiích, který za okamžik – už věčný – přecházel k hvězdám a rozptyloval se v hvězdnou lhostejnost.

Cestou jsme se zastavili na pár kousků v cukrárně. Sorvaže jsme vstoupili zvučícími skleněnými dveřmi do bílé, cukrovou polevou

omítnuté místnosti, plné lesklých sladkostí – noc se všemi svými hvězdami se okamžitě zastavila, náhle bděla a pozorná, zvědavá, zda ji neunikneme. Čekala na nás trpělivě celou tu dobu, hledala u dveří, svítila z výše a okny nahlížela dovnitř svými nehybnými hvězdami, zatímco jsme si s dlouhým rozmyšlením vybírali kousky cukroví. Tehdy jsem poprvé spatřil Bianku. Stála, obrácena profilem k pultu, vedle své vychovatelky, měla bílé šaty, byla štíhlá a kaligrafická, jako by vystoupila ze zvěrokruhu. Neotáčela se, stála ve vzorném postoji mladých dívek a pojídala krémový řez. Neviděl jsem ji jasně, byl jsem ještě celý poškrtaný hvězdnými klikyháky. Tehdy se poprvé zkřížily naše horoskopy, doposud velmi mlhavé. Setkaly se a lhostejně se odloučily. Ještě jsme v tom raném hvězdném aspektu nepochopili svůj úděl a lhostejně jsme odešli, řinčíce skleněnými dveřmi.

Vraceli jsme se potom oklikou přes vzdálené předměstí. Domy byly stále nižší a řidly, až se konečně před námi rozestoupily i ty poslední a vkročili jsme do jiného podnebí. Vstoupili jsme náhle do lahodného jara, do teplé noci, stříbrně zářící v blátě světlem mladého fialkového měsíce, který právě vyšel. Ta předjarní noc chvatně postupovala, horečně předbíhala své pozdní fáze. Vzduch, ještě před okamžikem prosáklý obvyklou trpkostí této roční doby, stal se náhle sladký a mdlý, plný vůně dešťových kapek, vlhkého jilu a prvních sněženek, lunaticky rozkvétajících v magickém bílém světle. A byl to div, že se pod štědrým měsícem nezahezila noc na stříbrných mokřadích žabi rosolovinou, nevylihla se spoustou jiker, nerozpovídala se tisícem žvatlavých tlamiček tam na písč-

nách u řeky, proplouvajících lesklou sítí sladké vody. A bylo třeba dořici, domyslet si skřehotání v té noci hovorné a pramenité a plně skrytého trásu, aby – na chvíli zastavena – vykročila dále, a měsíc vrcholil, stále bělejší a bělejší, jako by přeléval svoji běl z poháru do poháru, vždy vyšší a vždy zářivější, vždy magičtější a transcendentálnější.

Tak jsme šli pod vzrůstající gravitaci měsíce. Otec a pan fotograf mě vzali mezi sebe, protože jsem se ospalostí sotva držel na nohou. Naše kroky chřestily v mokřém pisku. Už jsem dávno v chůzi spal a měl jsem pod víčky všecku fosforescenci nebe, plnou světelných znaků, signálů a hvězdných jevů, když jsme konečně zůstali stát v širém poli. Otec mě uložil na plášti rozestřeném po zemi. Se zavřenýma očima jsem viděl, jak se slunce, měsíc a jediná hvězda seřadilo k slavnostní přehlídce po nebi a defillovalo přede mnou. „Bravo, Josefe!“ zvolal otec a uznale zatleskal. Byl to zřejmý plagiát, jehož se dopustil na jiném Josefu a jehož bylo poprvé použito za zcela jiných okolností. Nikdo mu to nevyčítal. Můj otec Jakub kýval hlavou a mlaskal jazykem, a pan fotograf rozestavil svoji třínožku na pisku, roztáhl měch aparátu jako harmoniku a celý se ponořil do záhybů černého sukna: fotografoval ten zvláštní jev, ten lesklý horoskop na nebi, zatímco já s hlavou plující v jasném trpytu jsem ležel oslněn na plášti a přidržoval bezmocně ten sen pro expozici.

III

Dny se začaly dlužit, byly jasné a prostorné, snad až příliš prostorné vzhledem k obsahu dosud chudému a nijakému. Byly to dny, z nichž se hned tak nevyroste, dny plně čekání, pobledlé nudou a netrpělivostí. Jasný dech, lesklý vítr šel prázdnotou těchto dní, ještě nezkalen výpary nahých, sluncem naplněných zahrad, čistě vyfoukával ulice, až stály dlouhé, jasné, svátečně zametené, jako by čekaly na čísi dosud daleký a neurčitý příchod. Slunce pomalu mířilo k ekvinoxálnímu bodům, zmírňovalo svůj běh, docházelo k vzorné pozici, v níž mělo v ideální rovnováze nehnuté stát a vypouštět proudy ohně, dávku za dávkou, na prázdnu, lačnou zemi.

Světělý a nekonečný průvan vál po celé šíři obzoru, stavěl špalíry i aleje do čistých obrysů perspektivy, veliké, prázdné vání jej vyhlazovalo, až posléze zůstával stát, udýchaný, obrovský a zrcadlovitý, jako by chtěl ve svém všezahrnujícím zrcadle uzavřít ideální obraz města, fatu morgánu prodlouženou do jeho světelné proláklosti. Tehdy svět na okamžik znehybněl, zastavoval se bez dechu, oslněný, s touhou zcela vstoupit do přeludného obrazu, do provizorní věčnosti, která se mu otvírala. Ale šťastná nabídka pomijela, vítr rozbíjel své zrcadlo a čas nás opět přijímal pod svou vládu.

Nastaly velikonoční prázdniny, dlouhé a nepřehledné. Neměli jsme školu, toulali jsme se po městě bez cíle a bez potřeby, neuměli jsme využít svobody. Byla to svoboda prázdna, neurčitá a bez po-

užiti. Sami dosud bez definice očekávali jsme ji od času, který ji neměl nalézt a bloudil mezi tisíci vytáčkami.

Před kavárnou už postavili na dlažbu stolký. Ženy u nich seděly v světlých barevných šatech a polykaly vítr po malých soustech jako zmrzlinu. Sukně šustily, vítr do nich zdola kousal jako malý vzteklý psík, ženám naskakovaly ruměnce, tváře je od suchého větru pálily a rty opuchly. Stále ještě trvalo meziakti a veliká nuda meziakti, svět se pomalu a s trémou blížil k jakési hranici, předčasně dorážel do jakéhosi cíle a vyčkával.

Měli jsme všichni v těch dnech vlčí hlad. Běhali jsme větrem vysušení domů a tam v tupém zamyšlení hltali obrovské krajice chleba s máslem, kupovali jsme na ulici veliké preclíky, tak čerstvé, že nádherně chřupaly, seděli jsme všichni v řadě v prostorné chodbě domu na náměstí – v prázdné, klenuté chodbě – bez jediné myšlenky v hlavě. Nízkými arkádami bylo vidět bílé a čisté náměstí. Sudy od vína stály v řadě u zdi a voněly. Seděli jsme na dlouhém pultě, na němž se ve dnech trhu prodávaly barevně venkovské vlnáky, a bubnovali jsme nohama do prkén pultu z bezradnosti a nudy.

Náhle Rudolf, ústa plná preclíků, vytáhl ze záhradčí zásobník známek a rozložil jej přede mnou.

IV

Pochopil jsem tenkrát, proč bylo jaro doposud tak prázdné, skleslé a zaražené. Nevědouc o tom, tichlo samo v sobě, umkalo, couvalo do hloubky – dělalo místo, otvíralo se celé do čistého prostoru, prázdný blankyt bez úsudku a bez definice – udivená nahá forma pro přijetí neznámého obsahu. Odtud ta blankytná, jakoby ze spaní vzbuzená neutralita, ta veliká a jakoby lhostejná ochota ke všemu. Toto jaro stálo v pohotovosti nezalidněné a rozsáhlé, celé se dávalo k dispozici, bez dechu a bez paměti – jedním slovem čekalo na čas svého příchodu. Kdo mohl tušit, že vyjde zcela připraveno, v plné zbroji a oslnivosti – z Rudolfova zásobníku známek.

Byly to podivné zkratky a formule, recepty na civilizaci, příruční amulety, v kterých bylo možno uchopit mezi dva prsty esenci podnebí i provincii. Byly to poukázky na impéria i republiky, na souostrovi i pevniny. Co víc mohli vlastnit císařové a uzurpátoři, dobyvatelé a diktátoři? Poznal jsem náhle sladkost vlády nad zeměmi, osten té nenasytnosti, již lze ukojit jenom panováním. Zatoužil jsem s Alexandrem Makedonským mit celý svět. A ani o piď méně nežli svět!

Neznalý, nadšený, plný neúměrné lásky přijímal jsem hold všeho stvoření, pochoduji země, lesklé průvody, které jsem viděl v intervalech skrze purpurové zatmění, ohlušen pulsováním krve, připlývající do srdce v rytmu tohoto univerzálního pochodu všech národů. Rudolf dirigoval před mýma očima tyto batalióny a pluky, řídil slavnostní přehlídku, pln horlivosti a zájmu. On, majitel alba, jako by se dobrovolně degradoval na pobočnicka a skládal hlášení slavnostně, pln zaujetí, jako přísahu, zaslepený a dezorientovaný ve své nejasné a dvojnásobné roli. Nakonec vzrušen, v záchvatu jakési vášnivé velkodušnosti mi připjal jako řád na prsa – růžovou Tasmánii, hořící jako máj, a Hajdarábád, hemžící se cikánským švadroněním propletených písmen.

Tehdy se ukázalo to zjevení, ta náhlá vidina rozhořelé krásy světa, tehdy přišla ta šťastná zvěst, tajemné poslání, ta speciální mise o nepoznaných možnostech života. Dokořán se otevřely obzory barevné, strmé a beroucí dech, svět se chvěl a mihotal ve svých záhybech, nebezpečně se nakláněl a hrozil vykojením ze všech měr a pravidel.

Čím je pro tebe, drahý čtenáři, poštovní známka? Čím ten profil

Františka Josefa I. s pleší ověncenou vavřínem? Není symbolem všednosti, určením veškerých možností, zárukou nepřekročitelných hranic, do nichž je svět už navždy uzavřen?

Svět byl tenkrát ze všech stran vymezen Františkem Josefem I. a nebylo před ním úniku. Vyrůstal všude na obzoru, vynořoval se za každým rohem, jeho všudypřítomný a nevyhnutelný profil uzavíral svět na klíč jako vězení. A hle, když už jsme ztratili naději a plní hořké rezignace se vnitřně smířili s jednoznačností světa, s tou těsnou něměností, jejímž mocným ručitelem byl František Josef I. – tu jsi znenadáni, jako něco jen málo významného, otevřel přede mnou ten zásobník známek, ó Bože, dovolil jsi mi vrhnout bezděčný pohled do této knihy obestřené třípytem, do zásobníku odhalujícímu se stránku za stránkou, stále barvitějšího a až k úleku úžasnějšího a úžasnějšího . . . Kdo mi bude zazlívát, že jsem stál tenkrát oslněn, bezmocný vzrušením, a že mi z očí přeplněných září stékaly slzy. Jaký oslnivý relativismus, jaký kopernikovský čin, jaká plynulá pohyblivost všech kategorií a pojmů! Poskytl jsi tedy tolik způsobů bytí, ó Bože, tvůj svět je tedy nespočítatelný! Je to vic, nežli jsem si představoval v nejsmělejších snech. Je tedy pravdivá ta časná předvidavost duše, která navzdory očividnosti tvrdošíjně hájila svůj názor, že svět je nespočítatelný!

VII

Svět byl tenkrát ohraničen Františkem Josefem I. Na každé poštovní známce, na každé minci i na každém razítku potvrzovala jeho podobizna neproměnnost světa, nevzrušené dogma jeho jednoznačnosti. Takový je svět, a není světa krom takového světa – hlásala pečeť s císařskokrálóvským starcem. Všecko ostatní je výmysl, divoká náročnost, uzurpátorství. Na všecko se položil František Josef I. a zastavil svět v růstu.

Podstata naší bytosti směřuje k zákonnosti, drahý čtenáři. Loajálnost naší povolné povahy není necitlivá k půvabu autority. František Josef I. byl nejvyšší autoritou. Jestliže ten autoritativní stařec vrhal veškerou svou důstojnost na misku této pravdy – nedalo se nic dělat, bylo nutno rezignovat na sny duše, na její vroucí předtuchy – zařídít se v tom jedině možném světě jak jen lze, bez přeludů a bez romantiky – a zapomenout.

Ale když už se vězení neodvolatelně zavírá, když je zadržán poslední otvor, když se všecko spiklo, aby tě zamlčelo, ó Bože, když už František Josef I. zatarasil, ucpal poslední škvíru, abys nebyl spatřen, tu jsi povstal v šumícím plášti moří i pevnin a usvědčil jej ze lži. Vzal jsi tehdy na sebe, Bože, opovržení hereze a vytryskl jsi na svět tím obrovským, barevným a nádherným rouhačstvím. Ó nádherný Rouhači! Zasáhl jsi mě tehdy tou hořící knihou, explodoval jsi z Rudolfovy kapsy v podobě zásobníku. Neznal jsem ještě tenkrát jeho trojúhelníkovitý tvar. Ve své slepotě jsem si jej

spletl s papírovou pistolkou, z které jsme ve škole stříleli pod lavicí a soužili tak naše profesory. Ó, jak jsi z něho vystřelil, ó Bože! To byla tvoje nadšená tiráda, to byla tvoje plamenná a skvělá filipika proti Františku Josefu I. a jeho mocnářství prózy, to byla skutečná kniha oslnění.

Otevřel jsem ji a zaplály přede mnou jasné barvy světů, větrem neobsáhlé prostory, panoráma kroužících obzorů. Ty jsi procházel stránku za stránkou a táhl za sebou tu vlečku utkanou ze všech pásem i podnebí. Kanada, Honduras, Nicaragua, Abrakadabra, Hiporabundia . . . Pochopil jsem, ó Bože. To vše byly výhonky tvého bohatství, to byla první slova, která tě nazdařbůh napadla. Sáhl jsi rukou do kapsy a ukázal jsi mi jako hrst knoflíků možnosti, kterých je v tobě nepřeberně. Nešlo ti o přesnost, mluvil jsi, co ti slina přinesla na jazyk. Mohl jsi stejně říci: Panfibras a Haleliva, a vzduch mezi palmami by zašuměl mohutnými vzmachy papouščíh křídel a nebe jako obrovská safirová růže stolistá, dodna rozevřená vanutím větru, ukázalo by oslnivou podstatu – tvé oko, pavoké, obrvené a úděsné, a zamihotalo by zářivou dění tvé moudrosti, zalesklo by se nadbarvou, zavonělo by nadvůní. Tys mě chtěl oslnit, ó Bože, pochlubit se, zakoketovat se mnou, protože i ty míváš okamžiky marnivosti, kdy jsi nadšen sám sebou. Ó, jak miluji takové okamžiky!

Kterak jsi byl ponížen, Františku Josefe I., ty i tvoje evangelium prozaičnosti! Můj zrak tě marně hledal. Nakonec jsem tě našel. Byl jsi rovněž v tom davu, ale jak malý, z trůnu sesazený a šedivý. Pochodoval jsi s ostatními prachem silnice hned za Jižní Amerikou a před Austrálií a zpíval jsi s ostatními: Hosana!

VIII

Stal jsem se vyznavačem nového evangelia. Spřátelil jsem se s Rudolfem. Obdivoval jsem se mu v nejasné předtuše, že je pouze nástrojem, že kniha je určena někomu jinému. Vskutku se zdálo, že je spíše jen jejím hlídačem. Katalogizoval, nalepoval, odlepoval, schovával do skříně a zamykal na klíč. V podstatě byl smutný jako ten, kdo ví, že sám začne ubývat, zatímco já začnu přibývat. Byl jako ten, který přichází připravovati cesty Páně.

IX

Měl jsem mnoho důkazů, že tato kniha byla určena mně. Mnohá znamení ukazovala na to, že ke mně se obracela jako speciální mise, poselství a osobní příkaz. Poznal jsem to už podle toho, že nikdo se necítil být jejím vlastníkem. Ani Rudolf, který ji spíše jen obsluhoval. Byla mu v podstatě cizí. Byl jako neochotný a lenivý sluha robotující z povinnosti. Někdy mu hořce zalévala srdce závist. Bouřil se v duchu proti své úloze klíčníka pokladu, který mu nenáležel. Hleděl žárlivě na pablesk vzdálených světů, putující po mém obličejí tichou stupnicí barev. Teprve z odrazu na mém obličejí k němu přicházel vzdálený jas těch stránek, kde se jeho duše něčeho neúčastnila.

X

Viděl jsem jednou kouzelníka. Stál na pódiu, štíhlý, ze všech stran viditelný, a ukazoval všem svůj cylindr, jeho prázdné a bílé dno. Zabezpečiv takto své umění nade vši pochybnost před podezřením z podvodných manipulací, opsal hůlčičkou ve vzduchu své spletené magické znamení a okamžitě začal s okázalou přesností a nápadností vytahovat hůlčičkou z cylindru papírové stužky, barevné stužky, celé lokty, celé sáhy, a nakonec celé kilometry. Místnost se naplňovala tou barevnou šeststíci hmotou, rozjasňovala se tím stonásobným zmožením, načechraným a lehkým hedvábným papírem, světlavou pyramidou, a on nepřestával vytahovat ten nekonečný útek, nedbaje ulekáných hlasů, plných nadšeného protestu, výkřiků extáze, křečovitých vzlyků, až nakonec bylo jasné jako na dlani, že ho to nic nestojí, že tuto hojnost nečerpá ze svých vlastních zásob, že se mu prostě otevřely nadzemské prameny, nepodléhající lidským mirám a výpočtům.

Tenkrát kdosi, kdo byl předurčen chápat hlubší smysl té podivné, odcházel domů zamyšlen a v nitru oslněn, do hloubi duše prosycen pravdou, která do něho vstoupila: Bůh je nespočítatelný . . .

XI

Teď je vhodné rozvinout krátkou paralelu mezi Alexandrem Velikým a mou osobou. Alexandr Veliký měl cit pro aróma zemi. Jeho chřípí předvíдалo neslýchané možnosti. Byl jedním z těch, nad jejichž tvář Bůh přejel ve snu svou dlaní, takže vědí, co nevědí, jsou plni dohadů a podezření a přes zavřená víčka jim přebíhají odlesky vzdálených světů. Ale on vzal božské narážky příliš doslovně. Protože byl člověkem činu, čili plytkého ducha, vysvětlil si svoje poslání jakožto poslání dobyvatele světa. Jeho hrud přepřinovala táž nenasytnost jako moji, rozpínaly ji stejné vzdechy, vstupující do jeho duše obzor po obzoru, krajina po krajině. Neměl nikoho, kdo by ho vyvedl z omylu. Ani Aristoteles ho nechtěl. Tak umřel rozčarovaný, třebaže dobyl celého světa, neboť přestal věřit v Boha, který před ním stále prchal, a v jeho divy. Alexandrův portrét zdobil mince i známky všech zemí. Stal se za trest Františkem Josefem své doby.

XII

Chtl bych čtenáři aspoň přibližně naznačit, čím byla tehdy ta kniha, na jejichž stránkách se předběžně určovaly a utvářely mezni problémy toho jara. Nevýslovný, zneklidňující vítr vanul lesklým špalírem známek, vyzdobenou ulicí erbů a praporců, a rozvíval

horlivé znaky i emblémy vlnící se v určeném tichu, ve stínu mračen, hrozivě vyčnělém nad obzorem. Potom se na liduprázdné ulici náhle objevovali první heroldové v svátečních kabátcích, s rudými páskami na paži, lesknoucí se potem, bezradní, horlivě zaujati svým úkolem. Dávali mlčky znamení, do hloubi duše vzrušení a plni slavnostní důstojnosti, a už se ulice černala přicházejícími proudy demonstrantů, ze všech příčných ulic se sbíhaly temné zástupy, ozýval se hukl tisíců přicházejících nohou. Byla to obrovská manifestace zemi, univerzální První máj, monstřpřehlidka světů. Svět manifestoval tisícem jakoby k přísaze zvednutých rukou, vlajek i praporců, manifestoval tisícem hlasů, že nestojí za Františkem Josefem I., ale za kýmisi mnohem, mnohem větším. Nade vším se vlnila světle červená barva, téměř růžová, nevyličitelná, osvobodivá barva nadšení. Ze San Dominga, ze San Salvadoru, z Floridy přicházely udýchané, uhřáté delegace, všechny v malinových oblecích, a skláněly buňky třešňové barvy, zpod nichž vyletovali rozezpívání stehlici po dvou či po třech. Lesklý vítr zaostroval v šťastných zákmitech třpyt polnic, měkce a nenásilně oprašoval hrany nástrojů, z nichž na všech okrajích sršely tiché kartáčky elektriny. Přes všechnenával, přes hromadnou přehlidku tisíců, odbývalo se všechno v pořádku, obrovská revue se rozvíjela plánovitě a v tichu. Jsou okamžiky, že prapory na balkónech, vlnící se horce a prude, kroutící se v zřídlem vzduchu v amarantových křečích, v prudkých tichých třepotáních, v marných vzryech nadšení – povstávají nepohnutě jako při slavnostní výzvě a celá ulice je náhle rudá, barevná a plná mlčenlivého poplachu, zatímco

kdoš v ztemnělé dálce pozorně počítá duté salvy kanonády, čtyřicet devět detonací v stmívaném vzduchu.

Potom se obzor chmuří prudce jako před jarní bouří, ostře se lesknou jen nástroje orchestrů a v tichu se ozývá mručení temnějšího nebe, šum vzdálených prostor, zatímco z blízkých zahrad připlouvá v soustředěných dávkách vůně střemchy a rozplývá se bezbranně v nevýslovných rozlohách.

XIII

Až jednoho dne koncem dubna bylo dopoledne šedé a teplé, lidé šli, hleděli před sebe do země, pořád jen na ten čtvereční metr vlhké země před sebou, a necítili, že míjejí po stranách stojící stromy parku, černě rozvětvené, pukající na různých místech sladkými, jítivými ranami.

Šedé, dusivé nebe, uvázlé v černé větevnaté síti stromů leželo lidem na šíjích – vichernatě navršené, neforemně těžké a obrovské jako duchna. Lidé se zpod něho v té teplé vlhkosti hrabali rukama i nohama jako chrousti, očíhávající citlivými tykadly sladkou hlínu. Svět ležel hluchý, rozvíjel se a rostl kdesi nahoře, kdesi vzadu a v hloubce – blaženě bezmocný – a plul. Chvillemi zvolňoval a cosi mlhavě připomínal, větevnatěl v stromech, pokukoval hustou, lesklou sítkou ptačího cvrlikání, přehozenou přes ten šedivý den, a směřoval do hloubky, do podzemní hadoviny kořenů, do slepého pulsování červů a housenek, do hluchého polovedomí černozemě a hlíny.

A pod tímto neforemným, obrovským prostorem přisedali na bobek lidé ohlušení a bez myšlenky v hlavě, přisedávali na bobek s hlavami v dlaních, shrbeně viseli na lavičkách v parku, s plátkem novin na kolenou, z nichž text stekl do veliké, šedé bezmyšlenkovitosti dne, viseli nemotorně v póze ještě včerejší a bezděčně slin-tali.

Snad je ohlušovaly ty husté řehtačky cvrlikání, ty neúnavné makovice sypané šedivé broky, jimiž temněl vzduch. Chodili ospale pod tím olověným krupobitím, a buď v hustém lijáku posunkovitě rozmlouvali, nebo rezignovaně mlčeli.

Ale když se kolem jedenácté dopoledne kdesi v kterémsi bodu prostoru skrze velké, oteklé tělo mračen proklubalo bledým klíčkem slunce – tu náhle v ratolestných koších stromů hustě zasvítily všechny pupence a šedivý závoj štěbetání se pomalu odloučil v podobě bledozlaté sítky od tváře dne, který otevřel oči. A to bylo jaro.

Tu najednou v jediném okamžiku je alej parku, před chvíli prázdna, poseta lidmi spěchajícími různým směrem, jako by byla křížovatkou všech městských ulic, a rozkvétá oděvy žen. Některé z těch hbitých a hezkých dívek spěchají do práce, do obchodů a kanceláří, jiné na schůzku, ale několik minut, kdy procházejí ažurovaným košem alejí, vydechujícím skleníkovou vlhkost a zkrápěným ptačími trylky – patří k této aleji a této hodině, jsou – aniž o tom vědí – statistkami výjevu v divadle jara, jako by se zrodily na promenádě společně s jemnými stíny větévek i listků, které se zrovna před očima derou z pupenců na temně zlatém pozadí vlhkého pisku, a běží pár zlatých, horkých a drahocenných pulsů,

a potom náhle zblednou, povléknou se stínem, vsáknou do písku, průzračně jako filigrán, když slunce vstoupí v zamyšlenost oblak.

Ale jednu chvíli se alej zahemžila jejich svěžím spěchem a zdálo se, že z šelestu jejich prádla proudí bezejmenná vůně aleje. Ach, ty vzdušné a svěže naškrobené košilky, vedené na procházku pod ažurovým stínem jarní chodby, košilky s mokřými skvrnami v podpaždí, jež schnou ve fialkových závanech dálky. Ach, ty mladé, rytmické, pohybem uhráté nohy v nových, hedvábně vrzavých punčochách, pod nimiž se skrývají rudé skvrny a uhříky – zdravé jarní vřidky horké krve. Ach, celý ten park je drze uhřikovatý a na všech stromech vyrazily uhříky pupenců, které pukají cvrlikáním.

Potom se alej znovu vyprázdní a pod klenbou promenády tiše povrzává drátěnými pružinami dětský kočárek na štihlých kolech. V malém lakovaném člunu, položeno v záhonu vysokých, naškrobených hedvábných kanýrů spí jako v kytici cosi jemnějšího nežli květiny. Dívka, která pomalu tlačí kočárek, se nad nim chvílemi naklání, přejíždí jen po jeho zadních kolech, až péra drnčí, a překlápi k sobě ten houpatý košík, rozkvetlý svěží bělobou, a něžně rozfoukává kytici tylu až k sladkému dřímajícímu jádru, jehož spánkem putuje jako pohádka, zatímco kočárek míjí pruhy stínu – to proudění oblaků a světla.

Potom v poledne se stále ještě parčík plný poupat proplétá světlem a stínem, a jemnými oky jeho sítě se donekonečna sype ptačí štěbetání – sype se z větve na větev, sype se jako perly drátěnou klecí dne, ale ženy kráčejíci po okraji promenády jsou už unaveny, mají vlasy pocuchané migrénou a tváře ztýrané jarem, a pak se už

alej úplně vyprázdni a odpoledním tichem pomalu táhne pach jídel ze zahradní restaurace.

XIV

Den co den, vždy v stejnou hodinu, jde Bianka se svou vychovatelkou alejí v parku. Co mám říci o Biance, jak ji popsat? Vim jenom, že je v kouzelném souhlase sama se sebou, že dokonale plní svůj program. Se srdcem sevřeným hlubokou radostí vidím pokaždé znovu, jak – krok za krokem – vchází do vlastní bytosti, lehká jako tanečnice, a jak bezděčně každým pohybem proniká přesně k podstatě.

Jde docela obyčejně, ne s přemírou grácie, ale s prostotou, která chytá za srdce, a srdce se svírá štěstím, že lze býtí Biankou tak prostě, bez jakékoli vyumělkovanosti a jakéhokoli úsílí.

Jednou ke mně pomalu zvedla oči a moudrost jejího pohledu mnou pronikla skrz naskrz jako střela. Od té doby vím, že ji nic nezůstává utajeno, že zná všecky mé myšlenky od samého začátku. Od toho okamžiku jsem se jí dal do služeb, bezhraničně a nedílně. Přijala to sotva patrným kývnutím víček. Stalo se to beze slova, v chůzi, v jediném pohledu.

Když si ji chci představit, mohu si přivolat jen jednu nevýznamnou podrobnost: její chlapecky drsnou kůži na kolenou, což je hluboce dojemné a zavádí myšlenky do trýznivých průsmýků protikladů, mezi oblažující antinomie. Všecko ostatní, výše i níže, je transcendentní a nepředstavitelné.

XV

Znovu jsem se dnes ponořil do Rudolfova zásobníku. Jaké kouzelné studium! Text je plný odkazů, narážek, náznaků a dvojznačného mihotání. Ale všechny paprsky se sbíhají k Biance. Jak blažená souhra! Od uzlu k uzlu běží mé podezření jako poděl doutnáku, zapáleno světlavou nadějí – stále víc a víc oslněno. Ach, jak je mi těžko, jak se mi svírá srdce tajemstvími, jež tuším.

XVI

V městském parku hraje teď večer co večer hudba a alej se změnila v jarní korzo. Lidé chodí sem a tam, mijejí a potkávají se v symetrických, stále se opakujících arabeskách. Mladí muži nosí nové jarní klobouky a nedbale drží v ruce rukavičky. Mezi kmeny stromů a živým plotem svítí v sousedních alejích šaty dívek. Chodívají vždy dvě a dvě, kolébají se v bocích, načechrané pěnou kanýrů a volánů, nosí s sebou jako labuťe to bílé a růžové peří – zvony plné kvetoucího mušelinu, a občas s ním usednou na lavičku – jakoby znaveny prázdnotou parádou oděvu – sedají si v celé té velké růži tylu a batistu, která se rozvíjí do bohatých plátků. A pak se objevují nohy, položené jedna přes druhou, zkřížené – spletené v bílý tvar neodbytně výmluvný, a mladí muži přecházející kolem mlknou a blednou, zasaženi trefností argumentu, naprosto přesvědčeni a přemoženi.

*Pro sestřenicí,
kresba tužkou. 1937*

Nastává okamžik těsně před setměním a barvy světa krásni. Všecky barvy vystupují na koturny, jsou najednou slavnostní, nadšené a smutné. Park se rychle plní růžovým šelakem, lesklým nátěrem, který způsobuje, že věci jsou náhle překvapivě barevné a iluminované. Ale v těch barvách je už trocha lazuru příliš sytého, trocha krásy příliš nápadné a už podezřelé. Ještě chvíli, a houština parku, sotva obsypaná mladou zelení, ještě větevnatá a nahá, celá zasvítí růžovou hodinou smrákání, prosycenou balzámem chladu, prosáklou nevýslovným smutkem věci navždy a smrtelně krásných.

A tu se náhle celý park stává obrovským mlčícím orchestrem, slavnostním a soustředěným, čekajícím pod zdviženou taktovkou dirigentovou, až v něm hudba uzraje a vzedme se, a najednou nad tou obrovskou, potenciální a vroucí symfonií padá rychlý, barevný divadelní soumrak, jakoby vlivem tónů prudce bobtnajících ve všech nástrojích – kdesi ve výši přehlušuje mladou zeleň hlas žluvy, skryté v houštině – a náhle je všude kolem tak slavnostně, osaměle a pozdně jako ve večerním lese.

Stěží zachytitelný vánek proplouvá vrcholky stromů, z nichž se drolivě syje uschlý květ střemchy – nepostizitelný a hořký. Přesypává se vysoko pod soumrákným nebem, v nekonečném vzduchu smrti proudí to hořké aróma, do něhož první hvězdy roní své slzy jako kvítky bezu, uštíplé z keře té bledé, liliové noci. (Ach, vim: její otec je lodním lékařem, její matka byla mišenka. To na ni čeká v přístavu noc co noc ten malý říční parníček s koly po stranách a nerozsvěcuje lucerny.)

Tehdy do přecházejících dvojic, do mladíků i dívek, stále se

pravidelně navracejících a setkávajících, vstupuje jakási podivná síla a nadšení. Každý z nich se stává neodolatelným krasavcem jako Don Juan, překonává sám sebe, pyšný a vítězný, a má v pohledu vražednou moc, pod níž dívčí srdce umdlévají. A dívkám se prohlubují oči, otvírají se v nich jakési rozlehlé zahrady rozvětvené alejemi, labyrinty parků, tmavé a šumící. Jejich zřetelnice se rozšiřují svátečním třpytem, bez odporu se otvírají a vpouštějí ty dobyvatele do špalířů svých tmavých zahrad, rozcházejících se v mnoha symetrických stezkách jako sloky kancóny, aby se jako v smutné písni potkali a našli na růžových prostranstvích kolem kulatých záhonů anebo u fontán hořících pozdním odleskem červánků, a znovu se rozcházejí a ztrácejí mezi černými spoustami parku, večerními houštinami, stále hustšími a šumivějšími, v nichž se ztrácejí a mizí jako v spletutých kulisách, sametových závěsech a tichých alkóvnách. A bůhví kdy odcházejí chladem těch velmi soumrákných zahrad do zcela zapomenutých, neznámých zákoutí, do jakéhosi jiného, tmavšího šumění stromů, plujícího jako smuteční příkrov, v němž tma kvasí a přestává být tmou a ticho se v letech mlčení a rozkladu fantasticky kazí jako v starých, zapomenutých sudech po vině.

Takto poslepu bloudí dvojice černým plyšem těch parků a posléze se setkávají na osamělé mýtině, pod posledním zátřpytem červánků nad rybníčkem, odedávna zarůstajícím vrstvou černého šlemu, a na drolivé balustrádě, kdesi na pomezí času, u zadní branky světa, ocitají se znovu v jakémsi dávno uplynulém životě, ve vzdálené praexistenci a v cizím čase, v kostýmech dávných století,

nekonečně vzlykají nad mušelinem jakési vlečky, natahují se na špičky k nedostižným přísahám, vcházejí po schodech náruživosti a docházejí k vrcholům a hranicím, za nimiž je už pouze smrt a trnutí nepojmenované rozkoše.

XVII

Co je to jarní soumrak?

Dostali jsme se k jádru věci, anebo už tato cesta nikam dál nevede? Jsme u konce svých slov, která tu už začínají být blouznivá, tlachavá a nezodpovědná. A přece teprve za jejich hranicemi začíná to, co je u tohoto jara všeobsáhlé a nevýslovné. Mystérium soumraku! Teprve za našimi slovy, kam už nesahá moc naší magie, šumí ten temný, nepostihlý živel. Slovo se tu rozpojuje a rozkládá v prvky, vrací se do své etymologie, vchází zpět do hloubi, k svému temnému kořeni. Jak, do hloubi? Rozumějme tomu doslovně. Hle, stmívá se, naše slova se ztrácejí v nejasných asociacích: Acherón, Orkus, Podsvětí . . . Citíte, jak od těchto slov vane stmívání, jak se sypou krtince, jak tu zastudilo hlubinou, sklepem, hrobem? Co je to jarní soumrak? Ještě jednou klademe tu otázku, ten vroucí refrén našich výzkumů, na který není odpověď.

Když kořeny stromů chtějí promluvit, když se pod drny nashromáždí velmi mnoho minulosti, starých příběhů, prastarých historek, když se pod kořeny nakupí příliš mnoho udýchaného šepotu, neartikulované dřevě a toho temného a bezdechého, co je před

každým slovem – tehdy kůra stromů černá a drsně se rozpadá na silné šupiny, na hluboké zářezy, a dřevě se otvírá tmavými póry jako medvědí kožišina. Když vnoříme obličej do toho huňatého kožichu soumraku, nastane na chvíli úplná tma, hluchota a bezdechost jako pod vikem. Tu je třeba přiložit oči jako pijavky k nejčernější tmě, lehce je donutit, protlačit je neproniknutelnem, prostrčit skrz naskrz hluchou hlinou – a hle, jsme najednou u cíle, na druhé straně věci, jsme v hloubce, v Podzemi. A vidíme . . .

Vůbec zde není tma, jak by se dalo soudit. Naopak – celý vnitřek pulsuje světlem. Je to zřejmě vnitřní světlo kořenů, bludná fosforescence, mizivé žilky přísvitů, jimiž je mramorována tma, putující světlavé blouznění hmoty. Vždyť stejně tak, když spíme, odtrženi od světa, daleko zbloudili v hluboké introverzi, v návratné pouti k sobě samým – vidíme rovněž, vidíme jasně pod zavřenými víčky, protože v těch chvílích se v nás myšlenky rozsvěcují vnitřní loučí a doutnavě těkají podél dlouhých zápalných šňůr, rozhořivajice se uzel po uzlu. Takto se v nás uskutečňuje ústup na celé linii, couvání do hloubky, zpětná pouť ke kořenům. Takto se v hloubi rozvíjíme anamnézou, zachvívajice se podzemním třásem, který nás zachvacuje, podkožně sníme po celém blouznivém povrchu. Neboť jen nahoře, v světle – ať už je to jednou řečeno – jsme chvějivým artikulovaným svazkem melodie, zjasněným skříváním vrcholem – a v hloubce se opět rozspáváme do černého mručení, bzukotu, nesčetnosti nekonečných příběhů.

Teprve teď vidíme, na čem vlastně jaro roste, proč je tak nevýslovně smutné a obtížené věděním. Ach, nevěřili bychom, kdyby-

chom to neviděli na vlastní oči. Hle, tu jsou labyrinty nitra, skladiště a špýchary věcí, tu jsou ještě teplé hroby, práchnivina a mrva. Prastará historie. Sedm vrstev jako v dávné Tróji, chodby, komory, klenotnice. Kolik je tu zlatých masek, maska vedle masky, zploštělé úsměvy, vyhlodané obličejy, mumie, prázdné kukly . . . Zde jsou ta kolumbária, ty šupliky na mrtvé, v nichž leží zaschli, černi jako kořeny a čekají na svůj čas. Zde jsou ty velké drogerie, kde stojí na prodej v slznicích, kelimcích, krabičkách. Stojí po celá léta ve svých regálech, v dlouhých slavnostních řadách, třebaže je nikdo nekupuje. Snad už oživil v přehradách svých hnízd, třebaže je nikdo uzdravení, čistí jako kadidlo a vonní – cvrlikavé medikamenty, probuzené netrpělivé léky, balzámy a masti na rány, vážící svou časnou chuť na špičce jazyka. Zazdéné holubníky jsou plny klubajících se zobáčků a nejprvnějšího, pokusného, světlavého štěbotu. Jak jitrně, přede dnem i před veškerým časem, je najednou v těch prázdných a dlouhých špalírech, kde se zemřeli postupně probouzejí, zplna odpočati – do zcela nového úsvitu!

Ale zde ještě není konec, sestupme hlouběji. Jen beze strachu. Prosim, podejte mi ruku, ještě krok a jsme u kořenů, a hned je tu větevnatě, stmívaně a kořenně jako v hlubokém lese. Voni tu drny i práchnivina, kořeny ve tmě putují, splétají se, vstávají, miza do nich vzrušeně proudí jako v sacích pumpách. Jsme na druhé straně, jsme u podšívky věcí, ve tmě zběžně sestehované proplétavou fosforescenci. Jaké kolotání, pohyb a tlačence! Jaké mravenčení a miza, národy a generace, tisícínásobně zmnožené bible a iliady! Jaké putování a vřava, motanice a shluk dějin! Dál už tato

cesta nevede. Jsme na samém dně, u temných základů, jsme u Matek. Zde jsou ta nekonečná inferna, ty beznadějně ossianské prostory, ty žaluplné nibelungiády. Zde jsou ty veliké lihné příběhů, fabulistické továrny, mlžnaté kuřárny dějů a pohádek. Teď konečně lze chápat velký a smutný mechanismus jara. Ach, roste na příbězích! Kolik příhod, kolik událostí, kolik osudů! Všecko, co jsme kdy četli, všechny vyslechnuté historky a všechny, které se nám – nikdy neslyšené – zdají od dětství – zde, a nikde jinde mají domov a vlast. Odkud by spisovatelé brali své nápady, odkud by čerpali smélost vymýšlet si, kdyby za sebou necitili tyto rezervy, tento kapitál, ty nepřeborné zásoby, jimiž se Podzemí zachvívá. Jaký propletenec šepotů, jaký mumlavý hovor země! V sluchu ti tepe nevyčerpateľné přesvědčování. Jdeš s přivřenými očima v tom teple šepotů, úsměvů a nabídek, bez konce oslovován, nabodáván tisícovými otázkami jako milióny sladkých komářích osáků. Chtěly by, abys od nich něco přijal, cokoli, aspoň štipec těch netělesných, šeptaných příběhů, přijal je do svého mladého života, své krve, a zachránil je a žil s nimi dál. Neboť čím je vlastně jaro, ne-li zmrtvýchvstáním příběhů! Ono jediné je mezi vším netělesnem živé, skutečné, chladné a zhora nevědomé. Ó, jak přitahuje mladá, zelená krev jara a jeho rostlinná nevědomost ty přízraky, všechny ty fantomy, ty zakulence, ty fantasy! A jaro je přijímá do svého snu, bezbranné a naivní, a spí s nimi, a vzbouzí se za svítání, a nic neví, a nic si nepamatuje. Proto je tak těžké úhrnem toho, co zapomnělo, a tak smutné, že musí samojedinec žít za tolik životů, za tolik odmítnutých a opuštěných být krásné . . . A má na to jen beze-

dnou vůni střemchy, plynoucí jediným, věčným, nekonečným tokem, v němž je všechno . . . Vždyť co to znamená zapomenout? Na starých příbězích vyrašila přes noc nová zeleň, měkký zelený poprašek, světlé, husté pupence vyrazily v každém póru rovnoměrnými štětičkami jako chlapecké vlasy druhý den po stříhání. Jak se jaro zelená zapomenutím, jak ty staré stromy znovu získávají sladkou a naivní nevědomost, jak se nezatíženy paměti probouzejí větévkami, jen s kořeny zarostlými do starých příběhů! Ta zeleň je bude ještě jedenkrát čist úplně znova a slabikovat od samého začátku, tou zelení příběhy omládnou a začnou žít ještě jednou, jako by se nikdy neudály.

Je tolik nenarozených příběhů. Ó ty žalostné sbory mezi kořeny, ty navzájem se překřikující povídačky, ty nevyčerpatelné monology uprostřed náhle propukajících improvizací! Bude dost trpělivosti k naslouchání? Před nejstarší vyslechnutou historkou byly jiné, které jste neslyšeli, byli bezejmenní předchůdci, nepojmenované romány, obrovské, bledé a monotónní epeje, beztvaré byliny, neforemné kadluby, giganti bez obličejů zaléhající obzor, temné texty k večerním dramátům oblak a ještě dále – knihy – legendy, knihy nikdy nenapsané, knihy – věční nápadníci trůnu, bludné a svržené knihy in partibus infidelium . . .

Mezi všemi příběhy, které se nerozpletou tisíci u kořání jara, je jeden, který už dávno přešel v majetek noci, navždy usedl jako naplavenina na dně oblohy – věčný doprovod a pozadí hvězdnatých

prostor. Každou jarní noci, ať se v ní děje cokoli, prochází tento příběh velikými kroky přes nesmírný kvákot žab a nekonečné klapání mlýnů. Muž jde pod hvězdnatým semelkem, sypoucím se z žernovů noci, jde nebem, jde velikými kroky, v záhybech pláště skrývá děťátko, je ustavičně na cestě, na neustálé pouti nekonečnými pláněmi noci. Ó obrovitá žalosti samoty, ó nezměrná sirobo v prostorách noci, ó zářpyty vzdálených hvězd! Na tomto příběhu už čas pranic nezmění. V každém okamžiku právě přechází přes hvězdné horizonty, právě jde kolem nás velikými kroky, a tak to bude věčně, stále znova, neboť jedenkrát vykolejen z času je nevyměřitelný, bezedný, žádným opakováním nevyčerpatelný. Muž jde a drží v náruči dítě – schválně opakujeme tento motiv, to žalostné moto noci, abychom mohli vyjádřit přerušovanou plynulost jeho chůze, chvílemi zastíranou propletencem hvězd, chvílemi zcela neviditelnou po dlouhé němé intervaly, kterými profukuje věčnost. Vzdálené světy přicházejí blízko, blizoučko – strašlivé barvitě, posílají věčnosti prudké signály v němých, nevyslovných hlášeních – a on jde a konejší děvčátko, ustavičně, monotónně a beznadějně, bezmocný vůči tomu šepotu, tém strašně sladkým domlouvám noci, tomu jedinému slovu, v němž se utvářejí ústa ticha, zatímco je nikdo neposlouchá . . .

Je to příběh o unesené a vyměněné princezně.

XVIII

A když se pozdě v noci tiše navracejí do rozlehlé vily uprostřed sadů, do nízkého bílého pokoje, v němž stojí dlouhý černý lesklý klavír, mlčící všemi strunami, velikou skleněnou stěnou jako okny oranžerie se sem sklání celá jarní noc – bledá a mžívá hvězdami – ze všech flakónů a nádob hořce voní nad chladným plátnem bílého lůžka střemcha – tu velikou, bezesnou noci probíhá neklid a naslouchání, a srdce ze spaní mluví, a letí, a klopýtá, a vzlyká v rozlehlé, orosené, nočními mramry hemživé noci, střemchou nahořklé a světlavé . . . Ach, ta hořká střemcha tak rozšiřuje bezednou noc, a srdce znavené letem, uběhané po šťastných honičkách, chtělo by na okamžik usnout na nějaké větrné hranici, na nějakém nejtenčím rozhraní, ale z bledé, nekonečné noci se stále vynořuje nová noc, vždy bledší a bledší, netělesnější a netělesnější, poškrtaná světlymi čarami a klikyháky, spirálami hvězd a bledých letů, tisíckrát nabodnutá sosáky neviditelných komárů, bezšelestných a sladkých divčí krvi, a neúnavné srdce už znovu blábolí ze sna, neodpovědné, zapletené do hvězdných a spleťtých afér, udýchaného spěchu, měsíčního poplachu, nanebevzaté a stonásobné, vpletené do bledé fascinace, do strnulých náměsíčných snů a zimničné letargie.

Ach, všechny únosy a pronásledování té noci, zrady a šepoty, černoši a kormidelníci, mříže balkónů i noční žaluzie, mušelinové šaty a závoje vlající za udýchanými uprchlíky . . .! Až posléze náhlým soumrakem, hluchou a černou pauzou, přichází ten oka-

mžik – všechny loutky leží ve svých krabicích, všechny záclony jsou upevněny a všechna dávno hotová vydechnuti přecházejí klidně tam a zpět po celé šíři toho jeviště, zatímco na zklidnělém, rozlehlém nebi úsvit nehlukně staví svoje daleká města, růžová a bílá, své jasné, vzduťé pagody a minarety.

XIX

Teprve pro pozorného čtenáře Knihy se stává přirozenost tohoto jara jasná a čitelná. Všecky ty ranní přípravy dne, celá jeho časná toaleta, všecko to váhání, pochyby a skrupule výběru – odhalují svou podstatu tomu, kdo je zasvěcen v tajemství známek. Znamky ho uvádějí do složité hry ranní diplomacie, do toho vleklého rokování, atmosférické kolisavosti, jež předcházejí poslední a konečnou redakci dne. Z rudých mlh deváté hodiny – je to jasně vidět – chtělo by se prodrat pestré a skvrnité Mexiko s hadem kroutícím se v zobanu kondora, horké a zkropené barevnou výrazkou, ale v průrvě blankytu, ve vysoké zeleni stromů papoušek ustavičně opakuje: „Guatemala,“ tvrdošijně, v rovnoměrných přestávkách, se stále stejným přízvukem, a od tohoto zeleného slova začíná být najednou třešňově, svěže a listnatě. A tak se pomalu za obtíží a konfliktů koná hlasování, ustaluje se běh ceremonii, seznam slavnostní přehlídky, diplomatický protokol dne.

V květnu byly dny růžové jako Egypt. Na tržišti se třpyt vyléval ze všech hranic a vlnil se. Na nebi kupy letních oblak klečely

schouleny pod štěrbinami třpytu, sopečnaté, pestře olemované, a – Barbados, Labrador, Trinidad – všecko se barvilo do červena, jakoby viděno rubínovými brýlemi, a po dva tři tepy, zčernání, rudé zatemnění krve valící se do hlavy, proploovala po celém nebi veliká korveta Guayany, vybuchující všemi plachtami. Sunula se vzedmutá, frkala plátnem, těžce plula vprostřed napjatých lan a křiku těch, kdo ji táhli, plula pobouřením racků a červeným jasem moře. Tehdy na celé nebe vyrůstala a doširoka se rozkládala ohromná, propletená takeláz provazů, žebříků a žerdi; a pohřmivajíc vysoko rozepjatým plátnem, rozvíjelo se mnohonásobné, mnohapatrové povězné divadlo plachet, lan a ráhnovi, v jeho mezerách se na chvíli objevovali malí čiperní černoušci, rozbíhali se v tom plátěném labyrintu a ztráceli se mezi znameními a postavami fantastického nebe obratníků.

Potom se scénérie mění, na nebi v masivech oblak vrcholila najednou tři růžová ztmění, dýmala lesklá láva, obkreslující světlavou linkou hrozivé obrysy mračen, a – Kuba, Haiti, Jamajka – dřeň světa sahala stále hloub a hloub, uzrávala stále zářivěji a zářivěji, pronikala k podstatě, a náhle se vylévala čistá esence těchto dní: šumící oceánnost obratníků, souostrovnic azurů, šťastných povodí a virů, rovníkových a slaných monzunů.

Četl jsem to jaro se zásobníkem známek v ruce. Cožpak to nebyl velký komentář doby, gramatika jejich dnů i noci? Toto jaro bylo skloňováno všemi Kolumbiemi, Kostarikami i Venezuelami, neboť co je v podstatě Mexiko a Ecuador a Sierra Leone, ne-li nějaká důvtipná zvláštnost, nějaké přikøořeni chuti světa, nějaký krajní

a přemrštěný extrém, slepá ulička aromatu, do níž svět ve svém hledání vbíhá, když se pokouší hrát a cvičit na všech klávesách.

Hlavní věc je nezapomenout – jako Alexandr Veliký – že žádné Mexiko není konečné, že je pouze průchozím bodem, který svět překračuje, že za každým Mexikem se otvírá nové Mexiko, ještě barevnější – nadbarvy a nadvůně . . .

XX

Bianka je celá šedá. Její snědá pleť má v sobě jakoby rozpuštěnou přísadu vyhaslého popela. Myslím, že dotek její ruky musí převyšovat každou představu.

V její disciplinované krvi tkví celé generace drezúry. Je dojemná ta rezignovaná poslušnost příkazů taktu, svědčící o přemoženém vzdoru, o potlačených vzpourách, o tichých vzlycích v noci i násilí, zasazeném její pýše. Každým svým pohybem se Bianka, plná dobré vůle a smutného půvabu, snaží vejít do předepsaných forem. Nedělá nic, než co je nutné, každé její gesto je skoupě odměřené, sotva vyplňující formu, vstupující do ní bez nadšení, jakoby jenom z trpného pocitu povinnosti. Z hloubi tohoto přemáhání čerpá Bianka svou předčasnou zkušenost, svou znalost všech věcí. Bianka ví všecko. A neusmívá se této moudrosti, její moudrost je vážná a plná smutku, a ústa nad ní přivřená v linii dokončené krásy – obočí načrtnuté s přísnou důkladností. Ne, ze své moudrosti nečerpá podnět k shovívavému uvolnění, k měkkosti a nevázanosti.

Přímo naopak. Jako by té pravdě, na niž se zahleděly její smutné oči, bylo možno čelit pouze vypjatou pozorností, pouze nejpřesnějším zachováváním formy. A v tom bezúhonném taktu, v té loajalitě k formě je celé moře smutku a těžce překonaného utrpení.

A přece jen, ač zlomena formou, vyšla z něj Bianka vítězně. Ale jakou obětí vykoupila tento triumf!

Když jde – štihlá a rovná – není jasné, či pýchu nosí s prostotou v nehledaném rytmu své chůze, zda svoji vlastní přemoženou hrdost, anebo triumf zásad, jimž podlehla.

Zato když se podívá prostým, smutným vzhlednutím – vi náhle všecko. Mládi ji neuchránilo před uhádnutím nejskrytějších věcí. Její tichá mírnost je zkonejšení po dlouhých dnech pláče a vzlyků. Proto jsou její oči podkrouženy a skrývají vlhký, horký žár i tu nikterak marnotratnou cílevědomost pohledů, která se nikdy nechybí.)

XXI

Bianka, kouzelná Bianka je pro mne hádankou. Studuji ji s tvrdošijností, s urputností – i zoufalstvím – podle zásobníku známek. Jak to? Cožpak zásobník známek pojednává i o psychologii? Naivní otázka! Zásobník známek je univerzální kniha, je to kompendium veškerých vědomostí o člověčenstvu. Samozřejmě v narážkách, zmínkách, nedokončených slovech. Člověk musí mít jistou schopnost domýšlet si, jistou smělost srdce, jistou vzletnost,

aby našel osnovu, tu ohnivou stopu, ten blesk probíhající po stránkách knihy.

Jen jediné věci je nutno se vystříhat: úzkoprsé malichernosti, pedantsví, tupé doslovnosti. Všecky věci jsou navzájem spojeny, všecky niti vedou k jednomu klubku. Všimli jste si, že mezi linkami některých knih proletují hejna vlaštovek, celé řádky chvějivých, špičatých vlaštovek? Je třeba číst z letu těch ptáků . . .

Ale vracím se k Biance. Jak dojemně krásné jsou její pohyby. Každý z nich je učiněn s rozvahou, po staletí určen, s rezignací vykonán, jako by předem znala celý průběh a neodvratnou následnost svých životních příběhů. Stává se, že se jí chce na něco pohledem zeptat, v myšlenkách o něco poprosit – když sedím naproti ní v aleji v parku – a pokouším se zformulovat svou otázku či prosbu. Ale než se mi to podařilo, ona už odpověděla. Odpověděla smutně jediným hlubokým, obsažným pohledem.

Proč mívá sklopenou hlavu? Na co se upírají její oči s pozorností, se zamyšlením? Je tak bezedně smutné dno jejího údělu? A přece jen přese všecko – cožpak nenesete tuto rezignaci důstojně, s hrdostí, jako by to mělo být právě tak a ne jinak, jako by jí toto vědomí, jež jí zbavuje radosti, obdařovalo zato jakousi nedotknutelností, jakousi vyšší svobodou, nalezenou na dně dobrovolné poslušnosti? To dodává její pokoře půvab triumfu a vítěz nad ní.

Sedí proti mně na lavičce vedle vychovatelky, obě čtou. Její bílé šaty – nikdy jsem ji neviděl v jiné barvě – leží na lavičce jako rozevřený květ. Štihlé nohy do sněda opálené jsou přeloženy s nevýslovným půvabem jedna přes druhou. Dotyk jejího těla musí až bolet soustředěnou posvátností spojení.

Pak obě vstávají, když předtím sklapy knihy. Jediným krátkým pohledem Bianka přijímá a vrací můj horoucí pozdrav a jakoby ničím neobtěžena vzdaluje se meandrickým propletením kroků, melodicky vpadařícím do rytmu velkých, pružných kroků vychovatelčinyh.

XXII

Propátral jsem celý prostor majorátu kolem dokola. Obešel jsem několikrát celý ten rozlehlý terén, chráněný vysokou ohradou. Bílé zdi vil s terasami a rozlehlými verandami se mi objevovaly vždy v nových a nových záběrech. Za vilou se táhne park, přecházející v rovinu beze stromů. Stojí tam podivné stavby, napůl továrny, napůl čeledníky. Přitiskl jsem oko ke škvíře v ohradě, a to, co jsem spatřil, byl jistě nějaký klam. V tom horkém zřidlém jarním vzduchu lze nejjednou vidat věci vzdálené, zrcadlené přes celé míle chvějivého povětří. A přece mi hlava třeští nejprotichůdnějšími myšlenkami. Musím se poradit se zásobníkem.

XXIII

Je to možné? Biančina vila exteritoriálním územím? Její domov pod ochranou mezinárodních smluv? K jakým úžasným objevům mě vede studium zásobníku známek! Cožpak tuto překvapivou pravdu

znám jenom já sám? A přece nelze brát na lehkou váhu všechny náznaky a argumenty, které zásobník hromadí kolem této otázky.

Prozkoumal jsem dnes zblízka celou vilu. Už týden jsem se točil kolem velké, umělecky kované brány s erbem. Využil jsem chvíle, kdy dvě velké, prázdné ekvipáže vyjely ze zahrady. Křídla brány byla dokořán otevřena. Nikdo je nezavíral. Vstoupil jsem nedbalým krokem, vytáhl jsem z kapsy skicák a dělal jsem, že opřen o sloup brány kreslím jakousi architektonickou podrobnost. Stál jsem na pískem vysypané stezce, po níž tolikrát kráčela Biančina lehká nožka. Srdce se mi bezhlesně zastavovalo šťastným strachem při pomýšlení, že z některých balkónových dveří vyjde její štíhlá postava v lehkých bílých šatičkách. Ale všechna okna i dveře byly zataženy zelenými stórami. Seběmenší šelest neprozrazoval život v tomto domě. Na obzoru se stahovaly mraky, v dálce se blyšklo. V teplém, zřidlém vzduchu nezavanul seběmenší vánek. V tichu tohoto šedého dne promlouvaly jenom křídlové bílé zdi vily nehlasnou, ale štědrú výmluvností bohaté členité architektury. Její lehká, s vervou pronášená řeč hýřila pleonasmy, tisícerými varian-tami téhož motivu. Poděl jasně bílého vlysu běžely v rytmických kadencích ploše tesané girlandy doleva i doprava a v rozích se nerozhodně zastavovaly. Z výše střední terasy sbíhaly mramorové schody – patetické a obřadné – mezi rychle se rozestupujícími balustrádami a architektonickými vřazy, široce stekly na zem a jako by sbíraly a stahovaly zpět svůj vzvednutý šat v hluboké úkloně.

Mám podivně citlivý smysl pro styl. Tento styl mě dráždil

a zneklidňoval čímsi nevysvětlitelným. Za jeho stěží zvládnutým nadšeným klasicismem, za tou zdánlivě chladnou elegancí se skrývalo nezachytitelné mrazení hrůzy. Tento styl byl příliš horký, příliš ostře pointovaný, plný nečekaných příchutí. Jakási kapka neznámého jedu vkápnutá do žil tohoto slohu činila jeho krev temnou, výbušnou a nebezpečnou.

Vnitřně dezorientován, zachvívaje se protichůdnými pocity, obcházel jsem po špičkách průčelí vily a plašil na schůdkách spící ještěrky.

Kolem vyschlého, kulatého bazénu byla země rozpukaná sluncem a ještě holá. Tu a tam vyrazila ze štěrbin trocha horlivé, fanatické zeleně. Vyrval jsem hrstku tohoto býlí a schoval ji do skicáku. Celý jsem se trásl vzrušením. Nad bazénem stál vzduch, šedý, nesmírně průzračný a trpytívý, vlnící se horkem. Barometr na blízkém sloupu ukazoval katastrofální pokles. Kolem dokola leželo ticho. V bezvětrí se nepohnula ani větévka. Vila spala se spuštěnými žaluziemi a svítila křídovou bělí v nekonečné mrtvotě šedého vzduchu. Náhle jako by tato nehybnost dosáhla kritického bodu, vzduch se rozechvěl barevným kvasem a rozpadl se na pestré vločky a mihotavý třepot.

Byli to obrovští, těžcí motýli, pár vedle páru zaujati milostnou hrou. Mrzácký, chvějivý třepot se chvíli držel v mrtvém vzduchu. Motýli se střídavě o píď předháněli a znovu v letu spojovali, rozkládající v ztemnělém vzduchu celý karetní vějíř barevných zátěpytů. Anebo to byl jenom rychlý rozklad vyubujelé aury, fata morgána vzduchu plného hašise a rozmarů? Udeřil jsem čapkou

a těžký plyšový motýl třepetající křídly spadl na zem. Zvedl jsem ho a schoval. Další důkaz.

XXIV

Uhádl jsem tajemství toho slohu. Linie této architektury ve své dotěravé hovornosti tak dlouho opakovaly stejnou nesrozumitelnou větu, až jsem pochopil tu zrádnou šifru, to přimhouřené oko, tu lechtivou mystifikaci. Byla to opravdu příliš průhledná maškaráda. V těch nepřírozených a pohyblivých liniích s přemrštěnou elegancí byla jakási příliš ostrá paprika, jakýsi přebytek horké pikanterie, bylo tu cosi rtuťovitého, nadšeného, příliš nápadně gestikulujícího – jedním slovem cosi barevného, koloniálního, blýskajícího očima . . . Ano, tento sloh měl u dna cosi neslýchaně odpuzujícího – byl prostopášný, vumělkovaný, tropický a neslýchaně cynický . . .

XXV

Nepotřebuji vysvětlovat, jak mnou tento objev otřásl. Vzdálené linie se přibližují a spojují, nečekaně se kupí hlášení i podobnosti. Pln pobouření svěřil jsem Rudolfovi svůj objev. Ukázalo se, že ho to příliš nevzrušuje. Dokonce se na mne mrzutě obořil a vyčítal mi, že přeháním a vymýšlím si. Stále častěji mi vytýká chvastounství, úmyslné lhaní. Jestliže jsem choval k němu, jakožto k vlastníku známek, nějaký cit, pak jeho závistivé, neskrývanou hořkostí pře-

plněné výbuchy mě od něho stále víc a více odpuzují. Nedávám ale najevo svou dotčenost, jsem na něm bohužel závislý. Co bych si počal bez zásobníku známek? On to ví a využívá své převahy.

XXVI

Příliš mnoho se děje letos na jaře. Příliš mnoho tužeb, nekonečných nároků, nakupených a nesplněných citižádostivých snah přeplňuje ty temné hlubiny. Rozpinavost jara nezná hranic. Řídit tu obrovskou, rozvětvenou a rozrostlou podívanou je nad mé síly. Chtěl jsem přenést část břemene na Rudolfa, proto jsem ho jmenoval spoluvládce. Samozřejmě anonymně. Společně s jeho zásobníkem známek tvoříme my tři neoficiální triumvirát, na němž spočívá tíha odpovědnosti za celou tu neprozkoumanou a neobsáhnutelnou sféru.

XXVII

Neměl jsem odvahu obejít vilu a dostat se na druhou stranu. Bezpochyby bych byl zpozorován. Proč jen mám přesto pocit, jako kdybych tam už někdy byl – někdy velmi dávno? Neznáme vlastně už předem všechny krajiny, s nimiž se v životě setkáme? Může se vůbec stát ještě něco úplně nového, co bychom v nejhlubších skrýších nitra už dávno nepředvíдали? Vim, že jednou ve velmi

pozdní hodině budu stát tam na prahu zahrad ruku v ruce s Biankou. Vstoupíme do těch zapomenutých zákoutí, kde jsou mezi starými zdmi uzavřeny otrávené parky, ty umělé Poeovy ráje plné blínu, máku a opiatových svačců, hořících pod tmavošedým nebem velmi starých fresek. Probudíme bílý mramor sochy spící s prázdnými očima v tom světě za okrajem, za hranicí zvadlého odpoledne. Vyplašíme jejího jediného milence, červeného upíra, podřimujícího v jejím klíně se složenými křídly. Nezvučně odleti, měkký, plující a vlnící bezmocným, netělesným, křiklavě červeným cárem bez kostry a bez hmoty, zavíří, roztřepetá se a zmizí beze stopy v zmrzlém vzduchu. Malou brankou vejde na zcela prázdnou mýtinu. Rostliny tam budou spálené jako tabák, jako prerie v pozdním indiánském létě. Bude to možná ve státě New Orleans nebo Louisiana – avšak země jsou jen pouhou záminkou. Usedneme na kamenné obezdívce čtvercového rybníčka. Bianka si smočí bílé prsty v teplé vodě, plné žlutého listí, a nepozvedne oči. Na druhé straně bude sedět černá štihlá postava, celá zahalená. Šeptem se optám, kdo je to, Bianka zatřese hlavou a tiše odpoví: „Neboj se, neposlouchá, je to moje zemělá matka, která zde bydlí.“ Potom mi bude vyprávět věci nejsladší, nejtišší a nejsmutnější. Nebude už žádná útěcha. Bude se stmívat . . .

XXVIII

Události se ženou šíleným tempem. Přijel Biančin otec. Stál jsem dnes na rohu Fontánové a Skarabeovy ulice, když přijel lesklý otevřený landaur s vnitřkem širokým a mělkým jako mušle. V té bílé hedvábné mušli jsem uviděl Bianku, měla tylové šaty a napůl ležela na sedadle. Její jemný profil byl zastíněn krepkou klobouku, která byla sklopená a přidržovaná stužkou pod bradou. Bianka se utápěla v chmýří bílého hedvábí; seděla vedle pána v černém císařském kabátě a bílé pikové vestě, na níž se leskl těžký zlatý řetěz s mnoha přívěsky. Pod černým, hluboko posazeným cylindrem se šedala uzavřená, zachmuřená tvář s licousy. Při pohledu na něho jsem se otřásl do hloubi duše. Nemohlo být pochybnosti. Byl to pan de V . . .

Zatímco mě mijel elegantní povoz diskrétně dunící pružnou kočárovou boudou, Bianka prohodila cosi k otci, ten se obrátil a upřel na mě svoje velké černé brýle. Měl obličej jako šedý bezhřívý lev.

Vzrušen, téměř nepříčetný velmi protikladnými city, jsem zvolal: „ . . . počítej se mnou . . . !“ – a – „do poslední kapky krve . . .“ a vystřelil jsem do vzduchu z pistole, kterou jsem vytáhl ze západě.

XXIX

Mnohé svědčí o tom, že František Josef I. byl vlastně mocným a smutným demiurgem. Jeho oči, úzké, tupé jako knoflíčky, sedící v trojúhelníkovitých deltách vrásek nebyly očima člověka. Jeho obličej, orámovaný mléčně bílými, dozadu sčesanými licousy jako u japonských démonů, byl obličejem starého, nevrlého lišáka. Z dálky, z výšek schönbrunnských teras tento obličej zásluhou jistého složení vrásek vypadal usměvavě. Zblízka se tento úsměv demaskoval v grimasu hořkosti a přízemní střízlivosti, nerozjasněné třpytem nějaké ideje. V okamžiku, kdy se na jevišti světa objevil v generálském zeleném chocholu, v tyrkysovém plášti až na zem, lehce přihrbený a salutující, svět ve svém vývoji došel k jakési šťastné hranici. Všecky formy, které vyčerpaly svůj obsah v nekonečných metamorfózách, visely už volně na věcech, napůl odlouplé, jenjen spadnout. Svět se dral prudce z kukly, líhl se v mladých, štěbetavých a neslychaných barvách, šťastně se uvolňoval ve všech uzlech a záhybech. Chybělo jen málo, a mapa světa, ta plachta plná záplat a barev, byla by rozvlátná a plná nadšení ulítla do vzduchu. František Josef I. to pocítil jako osobní nebezpečí. Jeho živlem byl svět zasazený v pravidla prózy, v pragmatiku nudy. Duch kancelářů a oběžníků byl jeho duchem. A podivná věc. Ten suchý a otupělý stařec, který neměl v sobě nic poutavého, dokázal přetáhnout velkou část všeho stvoření na svoji stranu. Všichni loajální a prozíraví otcové rodin se pocítili ohroženi spolu

s ním a s úlevou si oddychli, když se tento mohutný démon položil plnou váhou na věci a zadržel vzlet světa. František Josef I. zamřížkoval svět do rubrik, seřídil jeho běh pomocí výnosů, zasadil jej do hranic úředního jednání a zabezpečil před vykolejením do nepředvidatelná, dobrodružná a nevypočitatelná.

František Josef I. nebyl nepřítelem důstojné a bohabojné radosti. To on si vymyslel v své jistým způsobem prozíravé dobrotě c. k. loterii pro lid, egyptské snáře, obrázkové kalendáře a c. k. trafiky. Sjednotil nebeskou službu, oděl ji do symbolických modrých uniforem a vypustil na svět personál andělských zástupů, rozdělený na hodnostní stupně a třídy, v podobě listonošů, průvodčích a financů. I ten nejposlednější z těchto nebeských poslů měl ještě ve tváři od Tvůrce vypůjčený odlesk odvěké moudrosti a žoviální úsměv laskavosti, zarámovaný licousy, dokonce i když jeho nohy po vydatných pozemských poutích páchly potem.

Ale jestlipak někdo někdy slyšel o zmařeném spiknutí u samého podnoží trunu, o velké palácové revoluci, v zárodku zardoušené, hned na začátku slavné vlády Všemocného? Trůny vadnou, nejsou-li zalévány krví, jejich životnost vzrůstá nahromaděnou křivdou, popřením života, toho věčně jiného, co bylo trůnem odstrčeno a odmítnuto. Odhalujeme tu věci tajné a zakázané, dotýkáme se státních tajemství, tisíckrát uzamčených a zapečetěných tisícero pečeti mlčenlivosti. Demiurg měl mladšího bratra, zcela jiného ducha a jiných idejí. Kdo ho nemá v té či oné formě, koho neprovází jako stín, jako protiklad, jako partner věčného dialogu? Podle jedné verze to byl jen bratranec, podle druhé se vůbec

nenarodil. Byl pouze vyvozen z obav, z demiurgových blouznění, pronášených ze sna. Možná že jej ledajak zfalšoval, že za něho ledakoho podstrčil, jen aby symbolicky sehrál toto drama, aby ještě jednou, už po bůhvíkolikáté, opakoval s ceremoniemi a obřady ten předústavni a osudný akt, který nemohl vyčerpat v tisícovém opakování. Ten podmínečně narozený, profesionálně ve své roli ukřivděný a nešťastný protagonista nesl jméno arciknížete Maxmiliána. Už pouhé jméno, vysloveno šepem, obnovuje v našich žilách krev, činí ji jasnější a červenější, kvapněji pulsující tou zářivou barvou nadšení, poštovního pečetního vosku a červené tužky, již jsou psány šťastné telegramy odkudsi z dálky. Maxmilián měl růžové tváře a jasné azurové oči, všechna srdce k němu utíkala, vlašťovky, štěbetající radosti, mu křížily cestu, a vždy znovu a znovu jej zajímaly do chvějivých uvozovek – šťastný citát, rozštěbetaný a psaný sváteční kurzívou. Sám demiurg jej potají miloval, třebaže uvažoval o jeho zkáze. Jmenoval ho nejprve velitelem levantinské eskadry v naději, že se zaplete do námořních dobrodružství na jižních mořích a bídně utone. Zakrátko však uzavřel tajnou úmluvu s Napoleonem III., který ho úkladně zatáhl do mexického dobrodružství. Všecko bylo předem smlouveno. Mladík plný fantazie a nadšení, zvábený nadějí vytvořit nad Pacifikem nový, šťastnější svět, vzdal se všech práv na korunu i dědictví Habsburků. Na francouzské válečné lodi „Le Cid“ vyjel přímo do pastí, jež na něho byla uchystána. Akta toho tajného spiknutí nespátrala nikdy denní světlo.

Tak se rozptýlila poslední naděje nespokojenců. Po jeho tragické

smrti zakázal František Josef I. pod záminkou smutku u dvora červenou barvu. Černožlutý smutek se stal oficiální barvou. Amarantová barva – vlající prapor nadšení – plápolala jen tajně v hrudích jeho vyznavačů. Avšak demiurg ji nedokázal z přírody úplně vyplevelit. Vždyť je obsažena aspoň potenciálně v slunečním světle. Stačí zavřít v jarním slunci oči, a už nám horce běží pod víčky, vlna za vlnou. Fotografický papír se spaluje právě touto červení v jarním třpytu, přelévajícím se přes všechny hranice. Býci vedení s plachtou přehozenou přes rohy slunnou ulici města ji vidí v zářivých plochách a shýbají hlavu, připraveni útočit na imaginární toreadory, kvapně prchající v plamenných arénách.

Někdy uplývá den, celý zářivý ve výbuších slunce, v navrstvení oblak, po okrajích světelně a chromaticky obkreslených, na všech koncích plný přetékající červeně. Lidé chodí omámeni světlem, se zavřenýma očima, a uvnitř jim explodují rakety, světlice a soudky prachu. Potom k večeru se ten uragánový oheň světla zmirní, obzor se zaokrouhluje, krásní a naplňuje azurem jako zahradní skleněná koule s miniaturní a světlavou panorámou světa, se šťastně uspořádanými plány, nad nimiž se jako závěrečné věnce řadí nad obzorem oblaka, rozkutálená v dlouhé řadě jako sloupce zlatých medailí nebo zvuky zvonů, doplňující se v růžových litaních.

Lidé se shromažďují na náměstí, mlčí pod tou obrovskou světelnou kupolí, tvoří bezděčně skupinky a doplňují se ve velké nehybné finále, v soustředěnou scénu čekání, oblaka se vrší víc a víc do růžova, na dně všech očí je hluboký klid a odlesk světlavé dálky a náhle – když tak čekají – svět dosahuje svého zenitu, dozrává ve

dvou třech pulsech k nejvyšší dokonalosti. Zahrady se už s konečnou platností seskupují na křišťalové číši obzoru, májová zelen se pění a kypí třpytným vínem, aby se za okamžik přelila přes okraje, pahorky se utvářejí podle vzorů oblak: sorvaže překročí nejvyšší vrchol, krása světa se odděluje a vzlétá – nesmírnou vůni vstupuje do věčnosti.

A zatímco lidé ještě nehybně stojí, sklopené hlavy plné jasných a obrovských vizí, okouzlení tím velikým, světlavým vzletem světa, nečekaně vyběhává z davu ten, na kterého bezděčně čekali, udýchaný posel, celý růžový, v krásném malinovém trikotu, ověšen zvonky, medailemi a řády, běží přes čisté prostranství náměstí, vroubené tichým davem, ještě pln letu a zvěstování – přidávek mimo program, čistý zisk odhozený tím dnem, který si jej šťastně ušetřil ze všeho třpytu. Šestkrát sedmkrát obíhá náměstí v krásných mytologických kruzích, v kruzích krásně zaoblených a zatočených. Běží pomalu, všem na očích, víčka sklopená, jako by se styděl, ruce za zády. Poněkud těžké břicho otrášené rytmickým během se houpá. Obličej purpurový námahou se leskne potem pod černým bosňáckým knírem, a medaile, řády a zvonky stejnoměrně poskakují v hnědém výstřihu jako svatební kširování. Je ho zdaleka vidět, jak v ohybu zatáčí po přesné parabolické dráze, blíží se s janičářskou kapelou svých zvonků, krásný jako bůh, nepravděpodobně růžový, s nehybným hrudníkem, a s kosým blýsknutím očí odhání důtkami smečku psů, která na něho poštekává.

Tehdy František Josef I., odzbrojen všeobecnou harmonií, vyhláší mlčky amnestii, dovoluje červeně, dovoluje ji na ten jediný

májový večer v rozředěné, sladké a karamelkové podobě, a usmířen se světem i se svým protikladem stojí v otevřeném okně Schönbrunnu, v tomto okamžiku je ho vidět na celém světě, na všech obzorech, pod nimiž na čistých prostranstvích náměstí, vroubených mlčícím davem, běží růžoví závodníci, je ho vidět jako obrovskou c. k. apoteózu na pozadí oblak, opřeného rukama v rukavičkách o balustrádu okna, v tyrkysové modrém kabátě, se stuhou komtura maltéžského řádu – oči zúžené jakoby v úsměvu mezi deltami vrásek, blankytné knoflíky bez dobroty a bez laskavosti. Stojí tak s dozadu přihlazenými, sněhobílými licousy, vyhlíží jako zosobněná dobrota – zahořklý lišák, a z dálky imituje úsměv svým obličejem bez humoru a bez geniality.

XXX

Po dlouhém váhání jsem Rudolfovi vyprávěl, co se v posledních dnech událo. Nemohl jsem déle udržet tajemství, které mě tížilo. Ztemněl ve tváři, vykřikl, vyčítal mi lež, nakonec vybuchl očividnou závistí. Všecko je lež jako věž, volal a pobíhal se zvednutýma rukama. Exteritorialita! Maxmilián! Mexiko! Cha cha! Bavlňkové plantáže! Dost, s tím je konec, ani mu nenapadne půjčovat svůj zásobník známek k takovým ohavnostem. Konec spojenectví. Vypovídá smlouvy. Chytil se v pobouření za vlasy. Byl vyveden z míry, odhodlán ke všemu.

Začal jsem jej uklidňovat a všecko mu vysvětlovat – sám velmi

polekán. Doznal jsem, že celá věc je na první pohled vsutku nepravděpodobná, přímo k nevíře. Já sám – přiznával jsem – nevycházím z překvapení. Žádný div, že on, úplně nepřípravený, nemůže ji hned přijmout. Apeloval jsem na jeho srdce i čest. Cožpak si může vzít na svědomí, že by mi právě teď, kdy celá věc vstupuje do rozhodného stadia, odmítl svou pomoc a svou neúčastí všecko uvedl vniveč? Nakonec jsem se uvolil dokázat mu právě zásobníkem známek, že vše je slovo od slova pravda.

Trochu uchláhlen rozložil album. Nikdy jsem nemluvil s takovou vervou a ohněm, překonával jsem se. Argumentoval jsem známkami, a nejenže jsem odrazil všechny výtky, rozvál všechny pochyby, ale došel jsem k závěrům přímo úžasně objevným, že sám jsem zůstal oslněn perspektivami, které se otvíraly. Rudolf přemožen mlčel, nepadlo už ani slovo o rozvázání spojenectví.

XXXI

Lze považovat za náhodu, že právě v těch dnech přijelo velké divadlo iluzí – nádherné panoptikum a rozbilo svůj stan na náměstí svaté Trojice? Už dávno jsem to předvídal a vítězoslavně jsem to zvěstoval Rudolfovi.

Byl větrný a vyplašený večer. Chystalo se k dešti. Na žlutém a mdlém obzoru se den už připravoval k odjezdu, natahoval v pospěchu nepromokavé šedé plachty nad houfem svých vozů, táhnoucích v řadě k pozdním a chladným záněm. Pod tmavnoucí, už

zpola spuštěnou oponou se ještě na okamžik objevily daleké a poslední cesty červánků, klesající do velké ploché, nekonečné roviny, plné rozlehlých pojezeří a zrcadlení. Žlutý a ulekáný, už skoro pohaslý pablesk šel od těchto jasných cest šikmo přes půl nebe, opona rychle klesala, střechy se bledě leskly mokřým třípytem, stmívalo se a za chvíli začaly okapní rýny monotónně prozpěvovat.

Panoptikum bylo už jasně osvětleno. V tom poplašeném a chvatném soumraku se lidé jako tmavé siluety s deštníky v plavém světle zapadajícího dne tlačili do osvětlené předsíně stanu, kde s úctou kladli vstupné před dekoltovanou, barevnou dámu, třípytici se klenoty i zlatou plombou v zubech – živé poprsi, ušněrované a namalované, dole nepochopitelným způsobem mizející ve stínu samotných závěsů.

Vešli jsme poodhrnutou portiérou do jasně osvětlené prostory. Byla už plná lidí. Skupiny v pláštích promáčených deštěm, s vyhrnutými límci se mlčky sunuly z místa na místo a zastavovaly se v soustředěných půlkruzích. Poznal jsem mezi nimi bez obtíží ty, kdo už jen zdánlivě patřili k témuž světu, ale ve skutečnosti vedli oddělený, reprezentativní a nabalzamovaný život na piedestalu, život vystavený na odiv a okázale prázdný. Stáli v strašlivém mlčení, oblečení do slavnostních císařských kabátů, převlečníků i žaketů z dobrého sukna, ušitých pro ně na míru, velmi bledí, s ruměnci posledních nemocí, na něž zemřeli, a blýskali očima. V hlavách už dávno a dávno neměli jedinou myšlenku, jen zvyk ukazovat se ze všech stran, vášeň reprezentovat svou prázdnou existenci, která je z posledních sil držela na nohou. Už dávno

měli ležet v posteli, polknout lžičku medicíny, být zabaleni do chladného prostěradla, zavřít oči. Bylo zneužitím držet je ještě tak pozdě večer na úzkých podstavcích a židlich, na nichž strnule seděli, v těsných lakýrkách, na mile vzdáleni od někdejšího bytí, s lesknoucíma se očima a zcela bez paměti.

Každému z nich visel z úst už mrtvý, jazyku zardoušence podobný poslední výkřik, od té doby, co opustili blázinec, kde nějaký čas pobývali jako v očištění, považováni za maniaky, nežli vstoupili sem, za poslední práh. Ano, nebyli to zcela autentičtí Dreyfusové, Edisonové a Luccheniové, byli to do jisté míry simulanti. Možná to byli opravdu šílenci, chyceni in flagranti v okamžiku, kdy do nich vstoupila oslnivá idée fixe, v okamžiku, kdy jejich šílenství bylo na chvíli pravdou a – dovedně vypreparováno – stalo se podstatou jejich nové existence, čisté jako živel vržený vcelku na tuto jedinou kartu a už nezměnitelný. Od té doby měli v hlavě už jen jedinou myšlenku jako vykřičník a stáli za ní, na jedné noze, jako v letu, zastaveni vpolou pohybu.

Hledal jsem ho tam v davu očima, pln neklidu, přecházející od skupiny ke skupině. Posléze jsem ho našel, vůbec ne v skvělé uniformě admirála levantinské eskadry, v níž vyplul na velitelské lodi „Le Cid“ z Toulonu v roce, kdy měl zasednout na mexický trůn, ani v zeleném fraku generála kavalerie, jež tak rád nosival v posledních dnech svého života. Byl v obyčejném císařském kabátě s dlouhými faldovatými šosy a v světlých kalhotách, bradu mu podpíral vysoký límec s náprsenkou. S úctou a dojetím jsme se s Rudolfem zastavili ve skupině lidí, která jej polokruhovitě obstou-

pila. Vtom jsem strnul jako solný sloup. Tři kroky od nás v první řadě diváků stála Bianca v bílých šatečkách se svou vychovatelkou. Stála a dívala se. Její obličejík v posledních dnech pohubl a pobledl, její oči s tmavými kruhy a plné stínu hleděly k smrti smutně.

Stála nehybně, propletené ručky ukryté v záhybech šatů, a hleděla zpod svého vážného obočí očima plnými hluboké žalosti. Při pohledu na ni se mi srdce bolestně sevřelo. Bezděčně jsem sledoval její smrtelně smutný pohled, a hle, co jsem spatřil: jeho tvář se pohnula, jakoby probuzena, koutky úst se v úsměvu pozvedly, oči zablyskly a začaly se v důlcích otáčet, hrud' třpytící se mnohými řády se rozvlnila povzdechem. Nebyl to zážrak, byl to obyčejný mechanický trik. Patříčně natočen, obracel se arcikníže kolem dokola, poslušen mechanických zákonů, dovedně a obradně, jak tomu za života uvykl. Klouzal postupně pohledem po přítomných, co chvíli upíraje pozorný zrak hned na toho, hned na onoho.

Tak se v jednom okamžiku jejich pohledy setkaly. Zachvěl se, zaváhal, polkl slinu, jako by chtěl něco říci, ale za okamžik už, poslušen mechanismu, obrátil pohled jinam, klouzal očima po dalších tvářích, s týmž k odvaze vybízejícím a zářivým úsměvem. Vzal Biančinu přítomnost na vědomí, došla mu až k srdci? Kdo to mohl vědět? Vždyť nebyl v plném slova smyslu sám sebou, byl sotva svým vlastním vzdáleným dvojníkem, velmi zredukovaným a ve stavu hlubokého vyčerpání. Avšak trváme-li na pouhopouhých faktech, je třeba přiznat, že byl jaksi svým nejbližším příbuzným, ba byl snad dokonce sám sebou v tom stupni, v jakém to bylo možné za tohoto stavu věcí, tolik let po své smrti. Bylo jistě obtížné

Ilustrace k povídce Jaro,
kresba Těškou, 1938

vstoupit rádně v sebe sama při tomto voskovém zmrtvýchvstání. Bezděčně se při té příležitosti do něho muselo vkrást cosi nového a hrozivého, musilo se do něho přimísit cosi z šílenství toho geniálního maniaka, který ho zkoncipoval ve své megalománii, a co muselo Bianku naplnit děsem a hrůzou. Vždyť už ten, kdo je velmi nemocen, odsunuje se a vzdaluje sám od sebe, jakým byl kdysi, a což teprve tak nepatřičně zmrtvýchvstal! Jak se teď choval k své nejbližší pokrevní příbuzné? Pln umělé veselosti a bravury hrál svoji šaškovsko-cisařskou komedii, usměvavý a skvělý. Musel se tak velice maskovat, anebo se tak velice bál dozorců, kteří ho odevšad sledovali, jak stojí na odív vystaven ve špitálním sále voskových figur, kde oni všichni žili pod knutou – nemocničních zákazů? Cožpak se on, obtížně vydestilovaný z šílené představy kohosi neznámého, čistý, vyléčený a posléze zachráněný, nemusel třást, že by ho znovu uvrhli do neklidu a chaosu?

Když můj zrak opět vyhledal Bianku, spatřil jsem, že si skryla obličej do kapesníku. Vychovatelka ji objala paži a zablýskla prázdnyma emailovanými očima. Nemohl jsem déle pohlížet na Biančinu bolest, cítil jsem, že mě zachvacuje křečovitý pláč, a zatahl jsem Rudolfa za rukáv. Zamířili jsme k východu.

Za našimi zády ten našminkovaný předeek, ten děd v květu života, posílal dál všem okolo své zářivé vladařské pozdravy, v přemíře horlivosti pozvedl dokonce ruku, málem za námi posílal polibky v tom nehybném tichu uprostřed sykotu acetylenových lamp a tichého šumění deště na plátně stanu, z posledních sil vystupoval na špičky, skrz naskrz nemocný a jako všichni jeho druhové teskníci po práchnivině smrti.

V předání nás oslovilo našminkované poprsí paní pokladní. třpytící se brilianty a zlatou plombou na černém pozadí magických drapérií. Vyšli jsme do noci, rosné a teplé deštěm. Střechy plné stékající vody se leskly, okapy jednotvárně plakaly. Běželi jsme pleskajícím lijákem, ozářeným světlem luceren pozvánějících v dešti.

XXXII

Ó propasti lidské licoměrnosti, ó vskutku pekelná intriko! V či myslí se mohla vylihnout ta jedovatá a satanská myšlenka, svou smělostí daleko překonávající nejkrajnější výmysly fantazie? Čím hlouběji pronikám k její propastné ničemnosti, tím větší podiv se mě zmocňuje nad tou nekonečnou perfidností, tím zátřpytem geniálního zla v jádře zločinného nápadu.

Předtucha mě tedy nemýlila. Zde, v naší blízkosti, vprostřed zdánlivé zákonnosti, vprostřed obecného míru a pravoplatnosti se odehrával zločin, nad nímž hrůzou vstávaly vlasy na hlavě. Ponuré drama se tu odehrávalo v dokonalém tichu, tak zamaskovaném a utajeném, že se ho nikdo nemohl domyslit a vysledovat mezi nevinnými úkazy tohoto jara. Kdo mohl mít jen stín podezření, že mezi nímým, očima loupajícím a na kličku natočeným manekýnem a jemnou, tak pečlivě vychovanou, tak pěkně rostlou Biankou se odehrála rodinná tragédie? Kdo vlastně byla Bianka? Máme tedy posléze poodhalit cípek tajemství? Co na tom, že nepocházela

ani z pravoplatné mexické císařovny, ba ani z nelegitimní manželky, morganatické Isabely d'Orgaz, která z jeviště kočovné opery zvábila knížete svou krásou?

Co na tom, že její matkou byla malá kreolka, již nazýval lichotivým jménem Conchita a která pod tímto jménem vstoupila do dějin – jaksi vchodem pro služebnictvo? Zprávy o ní, které se mi podařilo s pomocí zásobníku známek sebrat, lze shrnout několika slovy.

Po císařově pádu odjela Conchita se svou malou dceruškou do Paříže, kde žila z vdovské renty, zachovávajíc bezúhonnou věrnost císařskému milenci. Historie zde ztrácí další stopu této dojemné postavy a přenechává slovo domněnkám a dohadům. O manželství její dcerky a o jejich dalších osudech nic nevíme. Zato v roce 1900 odjíždí jakási paní de V., žena neobyčejné a exotické krásy, s malou dceruškou a manželem na falešný pas z Francie do Rakouska. V Salcburku, na bavorských hranicích, v okamžiku, kdy přestupuje do vídeňského rychlíku, je celá rodina zadržena rakouským četnictvem a uvězněna. Podivné je, že po prozkoumání falešných dokladů je pan de V. propuštěn, nesnaží se ale nikterak o propuštění ženy a dcerušky. Odjíždí téhož dne zpět do Francie a stopa po něm mizí. Zde se všechny nitky ztrácejí v naprosté tmě. S jakým úžasem jsem znovu našel jejich stopu, jež byla plamennou čarou vyznačena v zásobníku známek. Mou zásluhou, mým objevem zůstane navždy identifikace zmíněného pana de V. s jistou vysoce podezřelou osobností, vystupující pod zcela odlišným jménem a v jiné zemi. Ale pst ...! O tom ještě ani slova! Stačí, že Biančin původ je zjištěn nad veškeru pochybnost.

XXXIII

Až potud kanonická historie. Ale oficiální dějiny jsou neúplné. Jsou v nich úmyslné mezery, dlouhé pauzy a zámlky, v nichž se rychle zabydluje jaro. Nechává tyto mezery rychle zarůst svými poznámkami na okraji, přeplácí listim nespočetně vypučelým a rostoucím o závod, balamuti nesmyslnými žvásty ptáků, hádkami těch křidlačů, plnými protimluvů a lži, naivních otázek bez odpovědi, tvrdošijných vyumělkovaných refrénů. Je zapotřebí hodně trpělivosti, abychom za touto změti našli patřičný text. K tomu vede pozorná analýza jara, gramatický rozbor jeho vět i údobí. Kdo, co? Koho, čeho? Je nutno vyloučit šálivé ptačí překřikování, jejich špičaté příslovce i předložky, jejich plachá zvratná zájmena, aby se pomalu vylouplo zdravé jádro smyslu. Zásobník je mi v tom ukazatelem cesty, a ne ledajakým. Hloupé, nevybiravé jaro! Zarůstá bez výběru všecko, plete páté přes deváté, věčně šaškuje – na všecko kulí oči, je nekonečně lehkomyšlné. Že by se i jaro spřáhlo s Františkem Josefem I., že by s ním bylo spojeno pouty společného spiknutí? Je nutno mít na paměti, že každý lot smyslu, jenž se toho jara prodral na světlo, je okamžitě překřičen stonásobnými tlachy, bůhvíjakými nesmysly a žvásty. Ptáci tu zastírají stopy, kříží plány pomocí falešné interpunkce. Tak je pravda odevšud vytlačována tím bujným jarem, které každou volnou píď, každou škviru okamžitě zaplňuje svým listnatým rozkvětem. Kam se má podít, chuderka kletbami pronásledovaná, kde najít útočiště, ne-li tam,

kde ji nikdo nehledá – v těch jarmarečních kalendářích, v těch špaličích, v těch žebráckých a kolovrátkářských zpěvnících, které v přímé linii pocházejí ze zásobníku známek?

XXXIV

Po mnoha slunečných týdnech přišla série dní mračných a horkých. Nebe ztemnělo jako na starých freskách, v dusném tichu se vzdula nakupená mračna jako tragická bojiště na obrazech neapolské školy. Na pozadí těchto olověných a hnědých chuchvalců zářivé svítily domy křidovou, horkou bělobou, ještě zdůrazněnou ostrými stíny říms a piliřů. Lidé chodili se svěšenými hlavami, uvnitř plni tmy, která se v nich hromadila jako před bouří za tichých elektrických výbojů.

Bianka se už neobjevuje v parku. Zřejmě ji střeží, nedovolují ji vycházet. Zvěřili nebezpečí.

Viděl jsem dnes ve městě skupinu pánů v černých fracích a cylindrech, kráčející přes náměstí rovnoměrným krokem diplomatů. Bílé náprsenky ostře svítily v olověném vzduchu. Mlčky si prohlíželi domy, jako by je oceňovali. Šli stejným, pomalým rytmickým krokem. Mají jako uhel černé kníry v hladce vyholeném obličejí a lesklé oči, lehce se obracející v očních důlcích, jakoby naolejované a plné výmluvnosti. Chvillemi snímali cylindry a stírali si z čela pot. Jsou všichni vysocí, štíhlí, středních let a mají snědé obličej gangsterů.

XXXV

Dny jsou temné, zachmuřené a šedivé. Vzdálená očekávaná bouře leží dnem i nocí na dalekých obzorech a nevybije se lijákem. Ve velkém tichu provane občas ocelovým vzduchem dech ozónu, vůně deště, vlhký a svěží vítr.

Ale potom opět jenom zahrady rozehvívají vzduch obrovskými povzdechy a tisíckrát zmožují listí, o závod, dnem i nocí, v akordu. Všecky vlajky visí těžce, počernale, a bezmocně vylévají poslední vlny barev do zhoustlého vzduchu. Občas v průlomu ulice obrátí někdo k nebi zářivou, ze tmy vyňatou polovinu tváře s okem vyděšeným a svítícím – naslouchá šumění prostoru, elektrickému mlčení sunoucích se oblak, a hloubku vzduchu protínají jako střely chvějivé a špičaté černobílé vlaštovky.

Ekvádor a Kolumbie mobilizují. V hrozivém mlčení se na molo hrnou šiky pěchoty, bílé kalhoty, bílé řemení křížem přes prsa. Chilský jednorozec se postavil na zadní. Lze jej po večerech vidět na nebi, patetické zvíře strnulé hrůzou, s kopyty v povětří.

XXXVI

Dny zacházejí stále hloub a hloub do stínu a teskliviny. Nebe se uzavřelo, zatarasilo, napuchlo stále temnější a temnější ocelovou bouří a mlčí, nízce vyklenuto nad zemí. Spálená a strakatá země

přestala oddechnout. Pouze zahrady bezděše rostou, obsypávají se lupením, bezvědomé a opilé, a zarůstají každou volnou škvíru chladnou listovou hmotou. (Pupence byly lepkavé jako svědivé vřidky, bolestivé a hnisající – teď se hojí chladnou zelení, zazijívají se mnohokrát list na listu, vynahrazují si vše stonásobným zdravím, do zásoby, nad míru a bez počítání. Už překryly a zdušily pod tmavou zelení ztracené volání kukaččino, je slyšet již jenom vzdálený a ztlumený hlas, schovaný v hloubce křovin, mizící v záplavě šťastného rozkvětu.)

Proč domy tak svítí v té potměšilé krajině? Čím více se smráká šumění parků, tím ostřejší je vápenná běl domů a svítí bez slunce horkým odrazem spálené země, stále zářivěji, jako by se měla za chvíli pokrýt černými skvrnami nějaké křiklavé barevné a pestré nemoci.

Psi pobíhají omámeni, s čumáky vzhůru. Cosi větrí, roztékani a vzrušeni, a prohánějí se v kypré zeleni.

Ze zhoustlého šumotu těchto smrákavých dní chce cosi vykvasit – cosi objeveného, cosi nad veškerou míru obrovského.

Zkousím a měřím, jaká událost by mohla stačit na ten negativní souhrn očekávání, které se kupí v ohromnou nálož záporné elektřiny, což by se mohlo vyrovnat té katastrofální barometrické níži.

Kdesi už narůstá a mohutní to, co v celé naší přirozenosti chystají tato prohlubeň, tato forma, tato bezděchá rozevřená ústa, jež parky opojnou vůní bezu nemohou vyplnit.

XXXVII

Černoši, černoši, davy černochoů ve městě! Viděli je tu i onde, na několika místech současně. Pobíhají po ulici ve velkém, halasném, otrhaném houfu, vnikají do potravinářských obchodů a plundrují je. Žerty, šfouchance, smích, široce otáčivá bělma, hrdelní zvuky a bílé, lesklé zuby. Nežli byla přivolána policie, zmizeli jako pára.

Tušil jsem to, nemohlo to být jinak. Byl to přirozený následek meteorologického napětí. Teprve teď si uvědomuji, že jsem od začátku tušil: toto jaro má ve službách černochoy.

Kde se v našem pásmu vzali černoši, odkud přivandrovaly ty černošské hordy v pruhovaných bavlněných pyžamech? Cožpak nablízku rozbil svůj tábor velký Barnum, táhnoucí s nesčetným průvodem lidí, zvířat a démonů, anebo se někde v okolí zastavily jeho vlaky, nacpané ustavičným povykem andělů, zvířat a akrobatů? Ani nápad. Barnum byl daleko. Moje podezření je zaměřeno zcela jiným směrem. Nic nepovím. Mlčím kvůli tobě, Bianco, a žádné mučení ze mne nevynutí doznání.

XXXVIII

Oblékal jsem se toho dne dlouho a pečlivě. Nakonec, už hotov a před zrcadlem, dal jsem své tváři výraz klidné a neúprosné ráznosti. Opatrně jsem ošetril pistoli, dříve než jsem ji vložil do

zadni kapsy kalhot. Ještě jednou jsem vrhl pohled do zrcadla, dotkl jsem se rukou kabátu, kde jsem měl na prsou ukryty dokumenty. Byl jsem připraven postavit se mu tváří v tvář.

Cítil jsem se hluboce klidný a odhodlaný. Šlo přece o Bianku, a co bych pro ni nebyl schopen učinit! Rozhodl jsem se, že se Rudolfovi s ničím nespěším. Čím blíže jsem ho poznával, tím pevněji jsem byl přesvědčen, že je nízkého rozletu, neschopný povznést se nad všednost. Měl jsem už dost jeho obličej, tuhnoucího nepřijemným překvapením a blednoucího závisti, jímž vital každý můj nový objev.

V zamyšlení jsem rychle přešel nevelkou vzdálenost. Když se za mnou s třeskem zavřela velká železná brána, chvějící se tlumenou vibrací, vkročil jsem okamžitě do jiného podnebí, do jiného vzduchu, do cizího a chladného okolí velkého roku. Černé větve stromů se rozrůstaly v odlišný a odtržený čas, jejich ještě bezlisté vrcholky mířily černou vrbovou vidlicí na vysoko plující bílé nebe jakési jiné a cizí sféry, uzavřené ze všech stran alejemi – odlehle a zapomenuté jako zátoka bez odtoku. Hlasy ptáků, ztracené a potichlé ve vzdálených prostorách tohoto rozlehlého nebe, přistříhovaly ticho jiným způsobem, braly je do díla v zamyšlení, těžké, šedé, opačně zrcadlené tichým rybníčkem, a svět padal bez rozmyslu do tohoto zrcadlení, tihl, pln vzrušení, k tomuto velkému, všeobecnému, šedému zamyšlení, k těm obráceným vývrtkám stromů bez konce ubíhajících, k té velké rozechvělé bledosti bez hranic a bez cíle.

Hlavu zvednutou, chladný a do hloubi duše klidný, dal jsem se ohlásit. Uvedli mě do zpla temné haly. Vládlo tam pološero,

vibrující tichým přepychem. Vysokým otevřeným oknem jako otvorem flétny proudil vzduch ze zahrady v mírných vlnách, balzamic-ký a zdrženlivý, jako do pokoje, v němž leží nevy léčitelně nemocný. Tyto tiché závan, vnikající neviditelně filtrem záclonek lehce oddýchujících, mírně vzedmutých zahradním vzduchem, oživovaly předměty, vzbouzely se s povzdechem, lesklá předtucha přebíhala v bázlivých pasážích řadami benátských sklenic v hluboké vitrině, listí tapet šelestilo vyplašené a stříbřité.

Potom tapety pohasínaly, zastíraly se stínem a jejich vypjaté zamyšlení, po léta natlačené v těch houštinách plných temné spekulace, se uvolňovalo slepým blouzněním vůni a prude vyvolávalo představy jako staré herbáře, po jejichž vyschlých proudech se kmitají hejna kolibříků i stáda bizonů, stepní požáry i hloučky pronásledovatelů, mávajících skalpem u sedla.

Podivná věc, jak ty staré vnitřky domů ne a ne najít klid nad svou vzbouřenou, temnou minulostí, jak se v jejich tichu stále kdosi pokouší znovu inscenovat dokonané a zapadlé příběhy, jak se stejné situace znovu a znovu tvoří v nespočetných variantách, popírány na všech stranách neplodnou dialektikou tapet. Tak se rozkládá toto ticho skrz naskrz zkažené a zdemoralizované v tisícinašobných úvahách, v osamělém přemýšlení, a bloudivé obíhá tapety v nespěšných záblescích. Proč to skrývat? Cožpak tu nemuseli noc co noc uklidňovat to nadměrné rozčilení, nahromaděné třeštění horečky, tišit je injekcemi tajemných drog, jež je odváděly do rozlehlých, konejšivých a mírných krajín, plných vzdálených vod a zrcadlení – mezi rozestupujícími se tapetami?

Uslyšel jsem jakýsi šustot. Upozorněn lokajem, scházel po schodech zavalitý, statný muž, střídmy v pohybech, oslepený odleskem velkých rohových brýlí. Poprvé jsem mu stanul tváří v tvář. Byl neproniknutelný, ale ne bez zadostiučinění jsem už po svých prvních slovech postřehl dvě vrásky souzení a hořkosti, jež se mu vtínaly do rysů obličje. Zatímco si za slepým třpytem svých brýlí kladl na tvář masku nádherné nedostupnosti, viděl jsem mezi záhyby té masky úkradkem pronikat bledý zmatek. Postupně se ho zmocňoval stále větší a větší zájem, z pozornějšího výrazu bylo vidět, že mě teprve teď začíná oceňovat. Pozval mě do své pracovny, ležici hned vedle. Když jsme vešli, odskočila ode dveří jakási ženská postava v bílých šatech, vyplašená, jako by byla tajně naslouchala, a vzdálila se do dalších pokojů bytu. Byla to Biančina vychovatelka? Když jsem přestupoval práh tohoto pokoje, zdálo se mi, že vcházím do džungle. Kalně zelené pološero bylo vodnaté pruhované stínem destičkovitých žaluzií v oknech. Zdi byly ověšeny botanickými tabulkami, ve velkých klecích poletovali malí barevní ptáci. Chtěl zřejmě získat čas, proto mi ukazoval vzory primitivních zbraní, kopí, bumerangy a tomahavky, rozvěšené po stěnách. Můj zbystřený čich zachytil vůni kurare. Zatímco manipuloval s jakousi barbarskou halapartnou, doporučil jsem mu co největší opatrnost a ovládání pohybů, a zdůraznil jsem svoji výstrahu náhle vytaženou pistolí. Usmál se křivě, trochu vyveden z rovnováhy, a položil zbraň na místo. Usedli jsme k mohutnému ebenovému psacímu stolu. Poděkoval jsem za doutník, který mi nabídl, s tím, že nekouřím. Tolik obezřelosti mi přece jen

získalo jeho uznání. S doutníkem v koutku pokleslých úst si mě prohlížel s hrozivou, důvěru nikterak nevzbuzující náklonností. Potom – jakoby roztržitě a nedbale přitom listoval v šekové knížce – mi znenadání nabídl kompromis, uváděje mnohamístnou číslici, zatímco jeho zřetelnice prchly do očních koutků. Můj ironický úsměv jej přiměl, aby rychle opustil tento námět rozhovoru. S povzdechem rozložil účetní knihy. Začal mi vysvětlovat stav jmění. Biančino jméno mezi námi nepadlo ani jedenkrát, třebaže byla přítomna v každém našem slově. Hleděl jsem na něho bez hnutí, z úst mi nemizel ironický úsměv. Posléze se bezmocně opřel o opěradlo křesla. „Jste nesmiřitelný,“ prohodil jakoby sám pro sebe, „co vlastně chcete?“ Začal jsem znovu mluvit. Hovořil jsem tlumeným hlasem, s tlumeným ohněm. Na tváře mi vystoupily ruměnce. Několikrát jsem se zachvěním vyslovil Maxmiliánovo jméno, vyslovil je s důrazem, a pokaždé jsem si všiml, jak se tvář mého protivníka pokrývá vždy větší a větší bledostí. Nakonec jsem s těžkým oddychováním skončil. Seděl zdrcen. Už neovládal svůj obličej, náhle starý a unavený. „Vaše rozhodnutí mi ukáže,“ končil jsem, „zdali jste pochopil nový stav věcí a zdali jste ochoten uznat jej činem. Žádám fakta a ještě jednou fakta . . .“

Roztřesenou rukou chtěl sáhnout po zvonku. Zastavil jsem jej pohybem ruky a s prstem na spoušti pistole jsem vycouval z pokoje, zády k dveřím. U východu mi sluha podal klobouk. Ocítil jsem se na sluncem zalité terase, v očích ještě plno kroužícího soumraku a chvění. Sestupoval jsem ze schodů, aniž jsem se otočil, pln vítězoslávy a jist, že teď se už za mnou nevysune ze spuštěných žaluzií paláce žádná skrytě vraždící hlavaň pušky.

Důležité záležitosti, nejzávažnější státní záležitosti mě nyní často nutí k důvěrným poradám s Biankou. Připravuji se na ně do všech podrobnosti, až do noci vysedávám u psacího stolu nad těmi dynastickými problémy najchoulostivějšího rázu. Čas plyne, noc tiše stojí v otevřeném okně nad stolní lampou, stále pozdnější a krásnější, načíná stále vzdálenější a tmavší vrstvy, překračuje stále hlubší stupně zsvěcení a vybíjí se, bezmocná, v okně v nevyšlovných povzdeších. Dlouhými, pomalými doušky pohlcuje temný pokoj těžce dostupné části parku, vyměňuje si v chladných transfúzích svůj obsah s velkou nocí, která přichází, vzedmuta tmou, s osetkem pernatých semen, temného poprašku a bezhlesých plyšových mūr, obletujících stěny v tichém zděšení. Houštiny tapet se ve tmě ježí strachy, stříbřité rozčuchané, a prosévají sypajícím se listím bludné a letargické mrazení, chladné extáze a vzněty, transcendentální bážeň a neovladatelnost, jimiž je májová noc za svými okraji daleko po půlnoci přeplněna. Její průzračná a skelná fauna, lehký plankton komárů, usedá na mně, schýleném nad listinami, a obrůstá prostor stále výš a výše tím napěněným, mistrným bílým vyšíváním, kterým noc sama sebe vyšívá dlouho po půlnoci. Na papírech usedají luční kobylky a moskyti, zhotovení z téměř průsvitné tkaničky nočních výmyslů, skleněné larvičky, temné monogramy, arabesky vymyšlené nocí, stále větší a fantastičtější, velké jako netopýři, jako upíři, vyrobené jen a jen z kaligrafie a ze vzduchu. Zálona se

zrovna rojí tou pohyblivou krajkou, tichou invazí té imaginární bílé fauny.

V takové noci za okrajem, neznající hranic, ztrácí prostor svůj smysl. Obkroužen jasným, viřivým tancem komárů, se svazkem listin konečně hotových, dělám několik kroků neurčitým směrem, kamsi do slepé uličky noci, která musí končit dveřmi, právě Biančinými bílými dveřmi. Stisknu kliku a vcházím k ní, jakoby z pokoje do pokoje. A přesto se můj černý zednářský klobouk třepotá jakoby větrem daleké pouti, když překračuji práh, má propletená kravata fantasticky šelesti v průvanu, tisknu si k hrudi aktovku plnou přísně důvěrných dokumentů. Jako bych z předsíně noci vstoupil do pravé noci! Jak zhluboka lze dýchat ten noční ozón! Je zde prales, je zde dřev jasmínové noci! Zde teprve zahajuje noc svůj pravý příběh. Veliká lampa s růžovým stínítkem hoří v hlavách lůžka. V jejím růžovém polostínu odpočívá Bianka v obrovských poduškách, nesena bílými prostěradly jako přílivem noci, pod oknem dokořán otevřeným a oddychujícím. Bianka čte, opřena o bílé ramínko. Na moji hlubokou poklonu odpovídá krátkým vzhlednutím od knihy. Zblízka viděna je její krása jakoby zmírněna, vchází sama do sebe jako stažená lampa. Se svatokrádežnou radostí pozoruji, že její nosík není tak ušlechtilého tvaru a pleť má daleko k ideální dokonalosti. Pozoruji to s jistou úlevou, třebaže vím, že její záře je toliko přitlumena jenom z jakéhosi milosrdenství a jen proto, aby nezarážela dech v hrudi a nezastavovala slova v hrdle. Ta krása se rychle regeneruje médiem vzdálenosti a je pak bolestná, nesnesitelná a překračující každou míru.

Osmělen jejím kývnutím usedám u lůžka a začínám podávat zprávy, pomáhaje si připravenými dokumenty. Otevřeným oknem za Biančinou hlavou připlouvá bezděčné šumění parku. Celý les, natlačen za oknem, pluje průvodem stromů, proniká stěnami, rozestupuje se, všudypřítomný a všezahrnující. Bianka naslouchá s jistou roztržitostí. Je vlastně k zlosti, že nepřestává číst. Svoluje, abych každou záležitost osvětlil ze všech stran, ukázal všecka pro i proti, pak pozvedá od knihy oči, mrká trochu nesoustředěně, ale rozhoduje rychle, zběhle a s udivující jistotou. S bdělosti a pozorností pro každé její slovo zachycuji horlivě tón jejího hlasu, abych pronikl k skrytému smyslu. Potom ji pokorně předkládám dekrety k podpisu a Bianka podpisuje, její sklopené řasy vrhají dlouhý stín a Bianka zpod nich s lehkou ironií pozoruje, jak proti jejímu podpisu kladu svůj.

Možná že pozdní hodina, dávno překročená půlnoc, nepřeje soustředěnosti nad státními problémy. Noc vykročí přes poslední hranici a začíná být nakloněna rozpustilosti. Zatímco rozmlouváme, iluze pokoje se víc a více rozptyluje, jsme vlastně v lese, trsy kapradin zarůstají všechny kouty, hned za lůžkem se posunuje zeď houštiny, pohyblivá a plná propletenců. Z té listové stěny vystupují ve světle lampy velkooké veverky, datlí a noční živočichové a hledí nehybně do světla lesklýma, vypouklýma očima. Od jisté chvíle vstupujeme do ilegálního času, do noci zbavené kontroly, podléhající všem nočním rozmarům a výstřelkům. To, co se ještě děje, je už jaksí nadpočetné, nezúčtovatelné, plné drobnůstek, nespočítatelných vybočení a nočního čtveráctví. Jen tomu mohu připsat

podivné změny, jež se projevují v Biančině povaze. Ona, vždy tak se ovládající a vážná, ztělesnění kázně a krásné disciplíny, začíná být teď plna rozmarů, vzdoru a nevypočitatelnosti. Papíry leží rozloženy na velké rovině její pokrývky, Bianka je nedbale bere do ruky, mimovolně do nich nakoukne a lhostejně je vypouští z prstů. Podloží si bledou paži pod hlavu a s našpulenými rty odkládá své rozhodnutí a nechává mě čekat. Anebo se ke mně obrací zády, zacpe si uši a zůstává hluchá k mým prosbám i přesvědčování. Náhle beze slova, jediným kopnutím nožky pod pokrývkou shazuje všechny listiny na zem a dívá se přes rameno z výše svých podušek záhadně rozšířenýma očima, jak hluboce skloněn sbírám horlivě papíry ze země a sfoukávám z nich jehličí. Tyto rozmary, byť plné půvabu, mi neusnadňují už beztak těžkou a odpovědnou úlohu regenta.

Při našich rozhovorech šum lesa zmnožený chladným jasmínem putuje přes pokoj celými mílemi krajín. Sunou se a putují nové a nové kusy lesa, průvody stromů i křovin, plují celé lesní scenérie a rozestupují se pokojem. Tu se stává zřejmým, že jsme vlastně od začátku v jakémsi vlaku, v lesním nočním vlaku, pomalu jedoucím po okrajích rokle v lesnatém okolí města. Proto ten opojný a hluboký průvan, který profukuje skrz naskrz všecka kupé stále znovu a znovu v nekonečně prodloužené perspektivě předtuch. Dokonce i průvodčí s lampičkou se tu odkudsi objeví, vychází ze skupiny stromů a procvikuje nám lístky svými kleštěmi. Tak vjždíme do hlubší a hlubší noci, otvíráme její zbrusu nové komnaty, plné zavíraných dveří a průvanu. Biančiny oči se prohlubují, tváře jí planou,

půvabný úsměv jí rozvírá malá ústa. Chce mi něco svěřit? Největší tajemství? Bianka vypráví o zradě a její líčka hoří extází, oči se úží v přívalu rozkoše, když se jako ještěrka krouží pod pokrývkou a nabádá mě k zradě nejsvětějšího poslání. Úporně sonduje moji pobledlou tvář sladkýma očima, které začínají šilhat. „Udělej to,“ šeptá naléhavě, „udělej to. Staneš se jedním z nich, jedním z těch černých černochů . . .“ A když pln zoufalství příkládám zapřísahajícím pohybem prst k ústům – její tvářička se náhle stává zlá a jedovatá. „Jsi směšný se svou nezlomnou věrností a s celým svým posláním. Bůhvíproč si představuješ, že jsi nepostradatelný. A co kdybych si zvolila Rudolfa! Mám ho tisíckrát radši než tebe, nudný pedante! Ach, ten by byl poslušný, poslušný až k zločinu, až k vymazání své bytosti, až k sebezničení . . .“ Potom se náhle s vítězoslavným pohledem ptá: „Pamatuješ se na Lonku, dceru pradleny Antošky, s kterou sis hrával, když jsi byl malý?“ Udiveně jsem se na ni zadíval. „To jsem byla já,“ řekla a zachichotala se, „jenže jsem byla tenkrát ještě chlapcem. Líbila jsem se ti tehdy?“

Ach, v samé podstatě jara se cosi kazí a uvolňuje. Bianco, Bianco, copak mě klameš i ty?

XL

Bojím se předčasně ukázat svoje poslední trumpfy. Hrají o příliš velkou věc, abych to mohl riskovat. Rudolfovi jsem už dávno přestal podávat hlášení o běhu události. Jeho chování se ostatně od

jisté doby změnilo. Závist, která byla převažujícím rysem jeho povahy, ustoupila jistě velkodušnosti. Jakási chvatná přejicnost smíšená s rozpaky se projevuje v jeho gestech i neobratných slovech, kdykoli se náhodou potkáme. Dříve se však pod jeho nabručeným vzhledem nemluvy, pod jeho vyčkávavou rezervovaností skrývala sžíravá zvědavost, hladná každé nové podrobnosti, každé nové verze. Nyní je podivně zklidnělý, už netouží něco se ode mne dovědět. Je mi to teď vlastně velice vhod, protože noc co noc mívám nesmírně důležité schůze v panoptiku, které musí prozatím zůstat hlubokým tajemstvím. Dozorci zmoženi vodkou, kterou neskrblím, spí ve svých komůrkách spánkem spravedlivých, zatímco já ve světle několika čadivých svíček pořádám v tomto důstojném shromáždění konference. Mezi nimi jsou přece i korunované hlavy a vyjednávání s nimi nepatří k snadným věcem. Z dřívějších dob si zachovali svůj bezpředmětný heroismus, teď prázdný a bez textu, ten plamen, to spalování se v ohni nějaké koncepce, to sázení celého života na jednu kartu. Jejich myšlenky, pro něž žili, se jedna za druhou zdiskreditovaly v próze všedního dne, jejich doutnávky dohořely, stojí teď prázdní a plní nevyžité dynamiky, blyškají duchaprázdně očima a čekají na poslední slovo své úlohy. Jak snadno lze v tomto okamžiku zfalšovat to slovo, podstrčit jim první ideu, která se naskytne – vždyť jsou tak nekritičtí a bezbranní! To mi výtečně usnadňuje úlohu. Na druhé straně je však nesmírně těžké proniknout k jejich myslí, zapálit v ní světlo nějaké ideje, takový průvan je v jejich duši, tak pustinný vítr je provívá skrz naskrz. Už samo jejich probuzení ze spánku stálo mnoho námahy.

Leželi všichni v postelích, smrtelně bledí a bez dechu. Nakláněl jsem se nad nimi, pronášeje šeptem slova pro ně nejpodstatnější, slova, která jimi měla projet jako elektrický proud. Otvírali jedno oko. Báli se dozorců, tvářili se, že jsou mrtví a hlui. Teprve když se přesvědčili, že jsme sami, maličko se pozvedli na svém loži, ofačovani, složení z kousků, svírající své dřevěné protězy, imitované, falešné plíce a střeva. Byli zpočátku velmi nedůvěřiví a chtěli recitovat naučené role. Nemohli pochopit, že se po nich chce něco jiného. A tak tupě seděli, občas zafňukali, ti skvělí mužové, výkvět lidstva, Dreyfus a Garibaldi, Bismarck a Viktor Emanuel I., Gambetta a Mazzini a mnoho jiných. Nejméně chápavý byl sám arcikníže Maxmilián. Když jsem mu vášnivým šepotem znovu a znovu opakoval přímo do ucha Biančino jméno, pomrkal nevědomě očima, na jeho obličeji se zračil neslýchaný údiv a ani zátřpyt pochopení nepřelétl jeho rysy. Pouze když jsem vyslovil pomalu a zřetelně jméno Františka Josefa I., kmitla po jeho tváři divoká grimasa, nic než bezděčný reflex, který už neměl s jeho duší nic společného. Ten komplex byl už dávno vytlačen z jeho vědomí, jak by s ním mohl žít, s tím výbušným napětím nenávisti, on, jehož po onom krvavém zastřelení ve Vera Cruz stěží dali dohromady a zajizvili mu rány. Musel jsem ho nanovo a od začátku učit jeho životu. Anamnéza byla nesmírně chabá, navazoval jsem na podvědomé záblesky citu. Vštěpoval jsem mu prvky lásky a nenávisti. Ale následující noci se ukazovalo, že všechno zapomněl. Jeho kolegové, chápavější nežli on, mi pomáhali, napovídali mu reakce, jimiž měl odpovídat, a tak výchova pozvolna pokračovala. Byl velice

zanedbaný, prostě vnitřně zpustošený svými dozorci, a přesto jsem dokázal, že při zvuku jména Františka Josefa vytahoval šavli z pochvy. Jen taktak neprobodl Viktora Emanuela, který mu dost rychle neustoupil z cesty.

Tak se stalo, že všichni ostatní z toho skvělého kolegia se nadchli a zapálili pro myšlenku mnohem dříve nežli těžce chápající, nešťastný arcikníže. Jejich nadšení neznalo mezí. Musel jsem je ze všech sil mírnit. Nelze říci, zda pochopili v plné šíři ideu, pro niž měli bojovat. Meritorní stránka nebyla jejich věcí. Předurčení k tomu, aby shořeli v ohni nějakého dogmatu, byli plni zanicení, že mou zásluhou získali heslo, za něž mohli padnout v boji, ve víchru vzrušení. Uklidňoval jsem je hypnózou, s námahou jsem jim vštěpoval, že musí zachovat tajemství. Byl jsem na ně hrdý. Kdy měl nějaký vůdce pod svým velením štáb tak skvělý, generalitu složenou z duchů tak plamenných, gardu – sice jen invalidů, ale jak geniálních!

Posléze nastala ta noc, bouřlivá a víchrná, až do dna otřesená tím, co se v ní připravovalo, ohromné a bezhraničné. Blesk za bleskem trhal tmu, svět se otvíral, rozdrásán až do nejhlubších útrob, ukazoval své zářivé, úděsné a bezdeché nitro a znovu je s třesnutím zavíral. A plynul dále, s šuměním parků, s pochodem lesů, s průvodem kroužících obzorů. Pod pláštěm tmy jsme opustili muzeum. Šel jsem v čele té nadšené kohorty, postupující vpřed s kulháním, pády, klepáním berel a hůlek. Blesky se odrážely od obnaženého ostří šavli. Takto jsme ve tmě dorazili k bráně vily. Našli jsme ji otevřenou. Zneklidněn, v předuše nějakého úskoku,

jsem poručil zapálit pochodně. Vzduch zrudl smolnými loučemi, vyplašení ptáci vzletli v rudém třpytu do výše; v tom bengálském světle jsme jasně spatřili vilu, její terasy, její balkóny, vše jakoby v záři požáru. Ze střechy vlál bílý prapor. Hnán zlým tušením, vkročil jsem do dvora v čele svých bojovníků. Na terase se objevil majordomus. Scházel z monumentálních schodů, pozdravoval nás, přibližoval se váhavě, bledý, s nejistými pohyby, stále výraznější ve světle loučí. Namířil jsem na jeho hrud' ostrím své šavle. Moji věrní stáli nehnutě, zvedajíce vysoko hořící pochodně, v tichu bylo slyšet jen šumění kolmo šlehajících plamenů.

„Kde je pan de V.?" zeptal jsem se.

Prazvláštním pohybem rozhodil ruce.

„Odjel, pane," řekl.

„Ihned se přesvědčíme, zda je to pravda. A kde je infantka?"

„Její Výsost rovněž odjela, všichni odjeli . . ."

Neměl jsem, proč bych o tom pochyboval. Někdo mě zřejmě zradil. Nebylo možno ztrácet čas.

„Na kůň!" zvolal jsem. „Musíme jim zatarasit cestu!"

Vylomili jsme dveře stáje, ve tmě na nás dýchlo teplo a pach zvířat. Za okamžik jsme všichni seděli na ořích, kteří se pod námi vzpínali a ržáli. Unášeni jejich cvalem vyrazili jsme v protáhlé kavalkádě do noční ulice, kopyta cvakala o dlažbu. „Lesem k řece," křikl jsem dozadu a zabočil jsem do lesní aleje. Kolem nás se rozběsnily hlubiny lesního houští. Ve tmě jako by se otevřely zvichřené krajiny katastrof a potop. Letěli jsme vodopádem šumění, rozkymácenými zástupy stromů, plameny pochodní se ve velkých plátech

odtrhovaly za naším cválajícím zástupem. Hlavou mi letěl uragán myšlenek. Byla Bianka unesena, anebo v ní zvítězilo otcovo nízké dědictví nad matčinou krví a nad posláním, jež jsem se jí marně snažil vštípit? Alej se víc a víc úžila, změnila se v úvoz, v jehož ústí se otvírala velká lesní mýtina. Tam jsme je konečně dostihli. Už zdaleka nás zpozorovali a zastavili kočáry. Pan de V. vysedl a zkrřížil na prsou ruce. Šel k nám pomalu, pochmurný, blýskající brýlemi, purpurový v záři pochodní. Dvanácte třpytivých šavlí se obrátilo proti jeho hrudi. Blížili jsme se velkým púlkruhem, mlčky, koně šli krokem, zastínil jsem si oči rukou, abych lépe viděl. Třpyt pochodní dopadl na kočár, spatřil jsem uvnitř na sedadle smrtelně bledou Bianku a vedle ní – Rudolfa. Držel její ruku a tiskl si ji k prsům. Pomalu jsem se sevezl z koně a chvějivým krokem jsem šel ke kočáru. Rudolf se zvolna zvedl, jako by mi chtěl vyjít v ústrety.

Zastaviv se u kočáru, obrátil jsem se ke kavalkádě, zvolna postupující širokým obloukem, se šavlemi tasenými k ráně, a pronesl jsem: „Pánové, obtěžoval jsem vás zbytečně. Toto panstvo je volné a odjede svobodně, nikým nezdržováno. Ani vlas z hlavy jim nepadne. Splnili jste svou povinnost. Schovejte šavle do pochvy. Nevím, do jaké míry jste pochopili ideu, k jejíž službě jsem vás získal, do jaké míry vás prostoupila a stala se krví vaší krve. Tato ideu, jak vidíte, krachuje, krachuje na celé čáře. Domnívám se, že pokud jde o vás, přežijete to bez větší úhony, když už jste přežili bankrot své vlastní idey. Jste už nezničitelní. Pokud jde o mne . . . ale co záleží na mé osobě. Chtěl bych jen," tu jsem se obrátil k těm v kočáře, „abyste se nedomnívali, že to, co se stalo, mě zastihuje

zcela nepřipraveného. Není tomu tak. Už dávno jsem to vše předvídal. Jestliže jsem tak dlouho zdánlivě setrval ve svém omylu, jestliže jsem mnohé nebral na vědomí, pak jenom proto, že mi nepříslušelo znát věci, jež překračují oblast mé působnosti, nepříslušelo mi předbíhat události. Chtěl jsem vytrvat na místě, kam mě osud postavil, chtěl jsem do konce splnit svůj program, zůstat věrným úloze, kterou jsem sám pro sebe uzurpoval. Neboť nyní s litostí doznávám, byl jsem přese všechno našeptáván své ctižádosti pouze uzurpátorem. Ve své zaslepenosti jsem se ujal výkladu Pisma, chtěl jsem být vykladačem boží vůle, ve své falešné horlivosti jsem lapal slepé náznaky a obrysy, kmitající zásobníkem známek. Spojoval jsem je bohužel jen v podobu, jež mi odpovídala. Vnutil jsem tomuto jaru svou režii, vkládal jsem v jeho všeobšáhly rozkvět svůj vlastní program a chtěl jsem je ohnout, seřadit podle vlastních plánů. Nějaký čas mě neslo na vlně svého rozkvětu, trpělivě a lhostejně, sotva mě vnímajíc. Jeho necitlivost jsem považoval za snášenlivost, ba za solidárnost, za souhlas. Myslíl jsem, že odhaluji z jeho rysů lip než ono samo jeho nejhlubší záměry, že mu čtu v duši, že předjímám, co ono samo, poblázněno vlastní nesmírností, neumi vyjádřit. Ignoroval jsem všechny projevy jeho divoké a nezkrotné nezávislosti, neviděl jsem prudké perturbace, do hloubi je rozrušující a nevypočitatelné. Ve svém velikášství jsem se dostal tak daleko, že jsem se odvážil zasáhnout do dynastických problémů nejvyšších mocností, zmobilizoval jsem vás, pánové, proti Demiurgovi, zneužil jsem vaši důvěry k ideám, vaši šlechtěné nekritičnosti, a vstipil jsem vám falešnou a svět ohrožující doktrínu, zneužil jsem

vašeho plamenného idealismu k šíleným činům. Nechci rozhodovat, zda jsem byl povolán k věcem nejvyšším, po nichž sahala moje ctižádost. Byl jsem snad povolán jen k vzbouzení iniciativy, nejdřív povolán, potom odmítnut. Překročil jsem své meze, ale i to bylo předem určeno. Znal jsem v podstatě svůj vlastní osud od samého začátku. Stejně jako úděl tohoto nešťastného Maxmiliána byl i můj úděl údělem Ábelovým. Byla chvíle, kdy oběť moje vonná byla bohu příjemná, a tvůj dým šel k zemi, Rudolfe. Ale Kain vždycky vítězí. Tato hra byla předem naplánována.“

V tom okamžiku otrásla vzduchem vzdálená detonace, nad lesy se zvedl ohnivý sloup. Všichni otočili hlavy. „Buďte klidni,“ pravil jsem, „to hoří panoptikum, nechal jsem tam, opouštěje muzeum, soudek prachu se zapáleným doutnákem. Nemáte už domov, šlechtetní pánové, jste bez domova. Doufám, že vás to příliš nedojímá?“

Avšak ty mohutné individuality, ti vyvolenci lidstva mlčeli, stáli bezduše v bojovém šiku v září vzdáleného požáru a bezradně blýskali očima. Pohlíželi jeden na druhého – v hlavách ani špetku vlastního úsudku – a mžikali víčky. „Vy, Sire,“ obrátil jsem se k arciknížeti, „jste neměl pravdu. Snad i z vaší strany to bylo velikášství. Chtěl jsem neoprávněně reformovat vaším jménem svět. A možná, že jste to vůbec neměl v úmyslu. Červená barva je stejná barva jako ostatní, teprve všechny dohromady tvoří plnost světa. Promiňte mi, že jsem zneužil vašeho jména k cílům, jež jsou vám cizí. Ať žije František Josef I.!“

Arcikníže se při zvuku tohoto jména zachvěl, sáhl po šavli, ale

po chvíli jako by se vzpamatoval, jeho naličené tváře pokryla živější červen, koutky úst se zvedly jakoby v úsměvu, oči v důlcích se začaly otáčet, rovnoměrně a důstojně se obracel kolem dokola, jednoho po druhém obdařoval zářivým úsměvem. Pohoršené od něho ustupovali. Ta recidiva císařského majestátu v okolnostech tak nepříhodných vyvolala nejhorší dojem.

„Nechte toho, Sire,“ řekl jsem, „nepochybuji, že dokonale ovládáte dvorní ceremoniál, ale teď na to není vhodná doba.“

Chtěl jsem vám přečíst, vážení pánové, i tobě, infantko, svou abdikáční listinu. Abdikuji na celé čáře. Ruším triumvirát. Skládám regentství do Rudolfovy rukou. A vy, šlechtí pánové,“ tu jsem se obrátil k svému štábu, „jste volní. Měli jste nejlepší úmysly a já vám vřele děkuji jménem idey, naší sesazené idey,“ slzy se mi zatřpytily v očích, „která přese všechno . . .“

V té chvíli se kdesi nablízku rozlehl výstřel. Všichni jsme obrátili hlavy tím směrem. Pan de V. stál, v ruce kouřící pistoli, podivně strnulý a šikmo zakloněný. Ošklivě se usklíbl. Náhle se zachvěl a padl na tvář. „Otče, otče!“ zvolala Bianka a vrhla se k němu na zem. Nastal zmatek. Garibaldi, který se jako starý praktik vyznal v zraněních, nešťastníka prohlédl. Koule prolétla srdcem. Piemontský král a Mazzini jej vzali opatrně v podpaždí a položili na nosítka. Bianka, podpíraná Rudolfem, vzlykala. Černoši, kteří se teprve teď shromáždili pod stromy, obstoupili svého pána. „Massa, massa, náš dobrý massa,“ bédovali sborem.

„Tato noc je vskutku osudná!“ zvolal jsem. „Nebude to v jejich památných hodinách poslední tragédie. Doznávám, že toto jsem

nepředvidal. Ukřivdil jsem mu. V jeho hrudi bilo vlastně šlechterné srdce. Odvolávám svůj úsudek o něm, krátkozraký a zaslepený. Byl možná dobrým otcem, dobrým pánem svých nevolníků. Moje koncepce i zde zkrachovala. Ale beze stínu žalu ji opouštím. Rudolfe, tobě připadá úkol uchláholit Biančin smutek, milovat ji dvojnásobnou láskou, nahradit ji otce. Zajisté jej budete chtít vzít s sebou na palubu, utvoříme průvod a ubírejte se k přístavu. Loď vás už dávno svolává hlasem sirény.“

Bianka opět nasedla do kočáru, my na koně. Černoši vzali nosítka na ramena a ubírali jsme se k přístavu. Kavalkáda jezdců uzavírala tento smutný pochod. Bouře se za mě promluvy utišila, světlo pochodní otevíralo v nitru lesa hluboké škvíry, protáhle černé stíny v stovkách přelétaly po stranách i nahoře a velkým půlkruhem zacházely za našimi zády. Posléze jsme vyjeli z lesa. V dálce již bylo vidět paroloď a její kola.

Už nezbývá mnoho co dodat, náš příběh končí. Za pláče Bianky i černochů bylo odneseno tělo zemřelého na palubu. Naposled jsme se seskupili na břehu. „Ještě jedna věc, Rudolfe,“ řekl jsem, chytaje ho za knoflík kabátu. „Odjíždíš jako dědic obrovského jmění, nechci ti nic vnucovat, to spíše já bych se měl postarat o bezstarostné stáří těchto zde přítomných hrdinů lidstva, ale bohužel jsem nuzák.“ Rudolf okamžitě sáhl po šekové knížce. Krátce jsme se opodál poradili a rychle jsme se dohodli.

„Pánové,“ zvolal jsem, obraceje se k své gardě, „tento můj spanilomyslný přítel se rozhodl napravit můj čin, jenž vás zbavil střechy nad hlavou. Po tom, co se stalo, vás nepřijme už žádné panoptikum,

tim spíše, že je velká konkurence. Budete muset trochu slevit ze své ctížádosti. Stanete se zato svobodnými lidmi a vím, že to dovedete ocenit. Protože vás bohužel nikdo nevyučil žádnému praktickému povolání, vás, předem určené k ryzi reprezentaci, financuje můj přítel zakoupení dvanácti flašinetů ze Schwarzwaldu. Rozejdete se po světě, budete lidu vyhrávat k povzbuzení srdcí. Výběr árií, to je vaše věc. Proč plynout slovy – nejste skuteční Dreyfusové, Edisoni a Napoleonové. Jste jimi, abych tak řekl – z nedostatku lepších. Teď rozmnožíte řady mnoha svých předchůdců, těch anonymních Garibaldiů, Bismarcků a Mac-Mahonů, kteří se v tisících nepoznání toulají světem. V hloubi srdce jimi zůstanete navždy. A teď, drazí přátelé a vážení pánové, provolejte společně se mnou: Ať žijí šťastní novomanželé Rudolf a Bianka!“ – „Ať žijí!“ zvolali sborem. Černoši začali zpívat černošský song. Když se všecko utišilo, znovu jsem je pohybem ruky shromáždil, poté jsem se postavil doprostředka, vytáhl pistoli a zvolal: „A nyní sbohem, pánové, z toho, co za chvíli spatříte, si vezměte ponaučení, aby se nikdo nikdy neodvažoval odhadovat boží záměry. Neboť nikdo nikdy nepronikl k záměrům jara. Ignorabimus, drazí pánové, ignorabimus!“

Přiložil jsem pistoli k spánku a střílel jsem, ale v tom okamžiku mi kdosi vyrazil z ruky zbraň. Vedle mne stál důstojník feldjégrů, držel v ruce papíry a ptal se: „Pane, jste Josef N.?“

„Ano,“ odpověděl jsem udiven.

„A zdál se vám před jistou dobou,“ řekl důstojník, „standardní sen biblického Josefa?“

„Možná . . .“

„Souhlasí,“ řekl důstojník nahlížeje do papírů. „A víte, že tohoto snu si povšimli na nejvyšších místech a podrobili jej přísné kritice?“

„Neodpovídám za svoje sny,“ řekl jsem.

„Naopak, odpovídáte. Jménem Jeho císařského a královského Veličenstva vás zatýkám!“

Usmál jsem se.

„Jak pomalá je ruka spravedlnosti. Byrokracie Jeho císařského a královského Veličenstva je poněkud těžkopádná. Už dávno jsem ten časný sen překonal činy mnohem těžšího kalibru, za něž jsem si chtěl sám vyměřit spravedlivý trest, a hle, ten promlčený sen si zachraňuje život. Jsem vám k dispozici.“

Spatřil jsem, jak se ke mně blíží četa feldjégrů. Sám jsem natáhl ruce, aby mi vložili pouta. Ještě jednou jsem odvrátil oči. Naposledy jsem spatřil Bianku. Stála na palubě a mávala kapesníčkem. Garda invalidů mi mlčky salutovala.

ČERVENCOVÁ NOC

Letní noci jsem poznal poprvé ve svém maturitním roce o prázdninách. Do našeho domu, kterým celý den profoukávaly otevřenými okny průvany, šumy, záblesky horkých letních dnů, nastěhoval se nový nájemník, malinkatý, durdivý, vřeštivé stvořeníčko, chlapeček mé sestry. Přivolał na náš dům jakýsi návrat k primitivním poměrům, posunul sociální vývoj zpět do kočovnické a harémové atmosféry matriarchátu s ležením peřin a povlaků, plínek a věčné praného a sušícího se prádýlka, s nedbalostí ženské toalety, směřující k bohatému obnažování, které mělo jakýsi vegetativně nevinný charakter, s nakyslým pachem nemluvněte a prsů napučelých mlékem.

Sestra odjela po těžkém porodu do lázni, švagr se objevoval jen v době jídla a rodiče bývali do pozdní noci v obchodě.

Nad domácností rozvinula své panování kojná děťátka, jejíž expanzivní ženská ještě znásobovala a utvrzovala role matky živitelky. V majestátu této hodnosti vtiskovala ona žena svou širokou a důležitou existencí celému domu pečef gynokracie, která sou-

časně znamenala převahu syté a bujně tělesnosti moudře odstupňované mezi ní samu a dvě služebné, jimž každá činnost umožňovala rozvinout jako paví vějíř celou stupnici soběstačné ženskosti. Na tiché kvetení a dozrávání zahrady, plné listnatých šelestů, stříbrných třpytů a stinných zamýšlení, odpovídal náš dům arómatem ženskosti a mateřství, vznášejícím se nad bílým prádlem a kvetoucím masem, a když se v ponuře oslnivou polední hodinu zděšeně zvedaly všechny záclony v oknech pozotvíraných proti sobě a všechny plinky rozvěšené na šňůrách povstávaly třpytivým špalírem – plula tím bílým vzbouřením tkanin a pláten chmýrnatá semínka, zrníčka pelu, zatoulané okvětní listky a pokojem procházela zvolna zahrada s prouděním svých světél a stínů, s putováním šumů a zádu, jako by se v této hodině Páně zvedaly všechny přehrad a stěny a světa se za odlivu rozumu a citu zmocňovalo zimní chvění všeobšáhle jednoty.

Večery tohoto léta jsem trávil v městském biografu. Opouštěl jsem jej po posledním představení.

Z černě kinosálu rozervané panikou létajících světél a stínů se vcházelo do tichého světlého vestibulu jako z bezmezna bouřlivé noci do útulné hospůdky.

Po fantastické honičce cestami necestami filmu se srdce, uhožené výstřelky filmového plátna, uklidňovalo v té světlé čekárně, oddělené stěnami od náporu veliké patetické noci, v tom bezpečném přístavu, kde se kdysi dávno zastavil čas a žárovky zbytečně vylévaly jalové světlo, vlnu za vlnou, v rytmu, určeném jednou provždy temným dusotem motoru, jimž se lehce zachvívala budka pokladny.

Vestibul, ponořený do nudy pozdních hodin jako nádražní čekárny dlouho po odjezdech vlaků, zdál se chvillemi prvotním základem bytí, tím, co zůstane, když pomínou všechny události, když se vyčerpá shluk mnohosti. Na velikém barevném plakátu se potácela Asta Nielsenová, na čele už navždy černé stigma smrti, ústa jednou provždy otevřena posledním výkřikem a oči nadlidsky vyčištěné a nekonečně krásné.

Pokladní odešla už dávno domů. Jistě teď šukala ve svém pokojíku kolem odestlané postele, která na ni čekala jako loďka, aby ji odnesla na černé laguny spánku, do zmatku snových příběhů a dobrodružství. Ta, co seděla v budce, to byla jenom její slupka, klamný fantóm, zirájící znavenýma, výrazně podmalovanýma očima do prázdnoty světla, třepotající bezmyšlenkovitě řasami, aby setřásl zlatý pel ospalosti, sypající se bez konce z elektrických lamp. Chvillemi se blbě poušmívala na seržanta od hasičů, který, sám dávno opuštěn svou realitou, stál opřený o zeď, navždy znehybnělý ve své blyštivé přílbě, v jalové slavnostnosti epolet, stříbrných šňůr a medailí. Z dálky drnčely v rytmu motoru tabule skleněných dveří, vedoucích do pozdní červencové noci, ale odraz elektrického lustru oslepoval sklo, negoval noc, záplatoval, jak mohl, iluzi bezpečného přístavu, neohroženého živlem obrovité noci. Ale nakonec muselo kouzlo čekárny přece jen prasknout, skleněné dveře se otvíraly, černý závěs ve vzdouval dechem noci, která se pojednou stávala vším.

Citíte tajemný, hluboký smysl onoho dobrodružství, v němž utly a bledý maturant vychází skleněnými dveřmi z bezpečného přístavu

sám a sám do nesmírnosti červencové noci? Probrodí se někdy těmi černými močály, bažinami a propastmi nekonečné noci, přistane kteréhosi rána v bezpečném přístavu? Kolik desítek let bude trvat ta černá odysea?

Ještě nikdo nenapsal topografii červencové noci. V geografii vnitřního kosmu zůstaly tyto listy nepopsány.

Červencová noc! S čím ji porovnat, jak ji popsat? Porovnáám ji s vnitřkem ohromné černé růže, která nás pokrývá stonásobným spánkem tisíců aksamitových okvětních listků? Noční vitr prodouvá do hloubi její hebkost a na vonném dně nás zasahuje pohled hvězd.

Porovnáám ji s černou oblohou přivřených víček, plnou putujících prášků, bílého máku hvězd, raket a meteorů?

A což, srovnat ji s nočním vlakem dlouhým jako svět, který jede nekonečným černým tunelem? Kráčet červencovou nocí znamená prodírat se namáhavě z vagónu do vagónu tlačeníci ospalých pasažérů, úzkými chodbičkami, dusnými oddíly a křižujícími se průvany.

Červencová noc! Tajemné fluidum soumraku, živá, citlivá a neklidná materie temnoty, jež neustále něco vytváří z chaosu a každý tvar opět okamžitě zavrhuje! Černá stavební hmota, vršící kolem ospalého chodce jeskyně, klenby, výklenky a průchody! Provází osamělého chodce jako dotěrný mluvka, a uzavírajíc ho do kruhu svých přízraků, neúnavná ve vymyšlení, žvástání, fantazirování – halucinuje před ním hvězdné dálky, bílé mléčné dráhy, labyrinty nekonečných kolosei a fór. Vzduch noci, ten černý Proteus, který

si jen tak ze šprýmu uhnětává aksamitová zhuštění, proudy jasmínové vůně, kaskády ozónu, nenadálá vzduchoprázdňná závěťří, rozrůstající se jako černé bání donekonečna, příšerné hrozny temnot nabobtnalé temnou šťávou. Prodirám se mezi těmi úzkými arkýři, skláním hlavu pod těmi nízko zavěšenými oblouky a klenbami, a tu najednou se trhá strop, s hvězdným zavzdechnutím se na okamžik otvírá bezedná kupole, ale vzápětí mě znovu vrhá mezi těsné stěny, průchody a arkýře. V těch bezdechých tišínách, v těch zálivech tmy stojí ještě úryvky rozhovorů, které zde zanechali noční chodci, fragmenty nápisů na plakátech, ztracené takty smichu, proudy šeptů, které závan noci nerozehnal. Někdy mě noc zavře jakoby v těsném pokoji bez východu. Zmocni se mne ospalost, neuvědomuji si, zda nohy ještě jdou, anebo zda už dlouho odpočívám v tom hotelovém pokojíku noci. Ale pojednou ucítím sametový horký políbek ztracený v prostoru voňavými rty, otevřou se jakési žaluzie, já překročím vysokým krokem parapet okna a putuju dál pod parabolami padajících hvězd. Z labyrintu noci vycházejí dva chodci. Klábosí spolu, vytahují ze tmy jakýsi dlouhý, beznadějný vrkoč rozhovoru. Deštník jednoho z nich tluče monotónně o dlažbu (takové deštníky se nosí do deště hvězd a meteorů), veliké hlavy v baňatých buřinkách se klátí jako opilé. Jindy zase mě na okamžik zastaví spiklenecký pohled černého šilhavého oka a veliká kostnatá pěst s výraznými klouby pokulhává noci na chůdě hole, sevřena kolem rukojeti ze srnčího parůžku (v takových holích bývají ukryty dlouhé tenké dýky).

Na konci města se noc konečně vzdává svých špilců, shodí závoj,

odhalí svou vážnou a věčnou tvář. Už nás nezazdívá do iluzivního labyrintu halucinací a přízraků, otvírá před námi svou hvězdnou věčnost. Nebeská bání se rozrůstá donekonečna, souhvězdí planou v nádeře svých odvěkých poloh a kreslí na obloze magické obrazy, jako kdyby chtěla svým pronikavým mlčením něco zvěstovat, oznámit něco kategorického. Z mihotání těch vzdálených světů proudí kvákání žab, stříbrné hvězdné štěbetání. Cervencová nebesa rozsévají neslyšný mák meteorů, jenž tiše vsakuje do vesmíru.

V kterousi noční hodinu – konstelace snily na nebi svůj odvěký sen – ocitl jsem se znovu ve své ulici. U jejího ústí stála nějaká hvězda a voněla cizí vůní. Když jsem otvíral domovní vrata, protahoval ulici průvan jako tmavou chodbou. V jídelně se ještě svítilo, v bronzovém svícnu čadily čtyři svíce. Švagr nebyl ještě doma. Co sestra odjela, opožďoval se k večeři, vracival se až pozdě v noci. Probouzejte se, vidal jsem ho, jak se s tupým a zamyšleným pohledem odstrojuje. Pak zhášel svíčku, vysvlékal se donaha a dlouho ležel bezesně na chladné posteli. Poznenáhlu na něj sestupoval neklidný polospánek a postupně ochromoval jeho veliké tělo. Ještě něco bručel, funěl, těžce vzdychal, potýkal se s nějakou tíhou, která mu zaléhala hrudí. Někdy se stávalo, že znenadáni tiše, suše zavzlykal. Vystrašen, ptával jsem se ho ve tmě: „Co je ti, Karle?“ Ale on už zatím putoval dále svou těžkou cestou spánku, šplhaje pracně na jakousi strmu horu chrápání.

Za otevřeným oknem dýchala pomalým pulsem noc. V její veliké, nezformované hmotě se přelévalo chladné vonné fluidum, v jejích tmavých hroudách se uvolňovaly vazby, protékaly jimi tenké struž-

ky vůně. Mrtvá hmota tmy hledala vysvobození v nadšených vzletech jasmínové vůně, ale nesmírné masy v hlubinách noci ležely ještě stále nevysvobozené a mrtvé.

Škvíra kolem dveří do vedlejšího pokoje svítila jako zlatá struna, zvučná a citlivá jako spánek nemluvněte, které tam poplakávalo v kolébce. Odtamtud doléhalo švitoření něžňůstek, idyla kojné a dítěte, selanka první lásky, prvních milostných muk a truců, atakovaná ze všech stran demony noci, kteří zahušťovali tmu za oknem, přilákanou tou teplou jiskérkou života, jež tu doutnala.

Z druhé strany přiléhala k našemu pokoji prázdná a tmavá místnost a za ni byla ložnice rodičů. Když jsem napjal sluch, slyšel jsem, jak se otec, přísátý k prsu spánku, dává v extázi unášet na jeho vzdušné cesty, celou bytostí se oddávaje dalekému letu. Jeho zpěvavé a vzdálené chrápání vyprávělo o událostech té pouti po neznámých bezcestích snu.

Tak přecházely duše pozvolna do tmavého afélie, na bezslunečnou stranu života, jejíž podobu nikdo živý nespattřil. Leželi jako mrtví, strašně chroptíce a plačice, zatímco na jejich duchu leželo lhostejným olovem černé zatmění. A když konečně minuli černý nadir, nejhlubší podsvětí duší, když se ve smrtelném potu probouvali jeho prapodivnými mysy, měchy plic se opět začaly nadouvat jinou melodií a vzlétat nadšeným chrápáním k úsvitu.

Mrtvá, hustá tma tížila zemi, její těla ležela zabitá jako černá bezvládná hovada s vyhřezlými jazyky, se slintajícími bezmocnými tlamami. Ale jakási jiná vůně, jakási jiná barva tmy zvěstovala vzdálené přiblížování úsvitu. Temnoty otékaly otrávenými ferment-

ty nového dne, jejich fantastické těsto kynulo jako na droždí, tékalo do silných tvarů, přelévalo se přes všechna koryta a díže, kvasilo překotně, v panice, jen aby je svítání nepřistihlo při té nevázané plodnosti a nefixovalo na věky ty chorobné nádory, ty zrůdné děti samoplození, které vyrostly z chlebových díží noci, koupajice se jako démoni po dvou v dětských vaničkách. To je chvíle, kdy se na sebestřízlivější, na sebenespavější hlavu snášívá na okamžik ospalá mdloba. Lidé nemocní, velice smutní a rozháraní mívají tehdy chvíli úlevy. Kdo ví, jak dlouho trvá tento okamžik, v němž noc spouští oponu nad tím, co se děje v jejich hlubinách, ale tato krátká přestávka stačí k přestavění scény, k odstranění obrovské aparatury, k likvidaci veliké podívané noci s celou její tmou, fantastickou pompou. Probouzíš se vyděšeně, s pocitem, že jsi něco zmeškal – a skutečně: na obzoru vidíš jasný pruh úsvitu a černou konsolidující se hmotu země.

MŮJ OTEC SE DÁVÁ K HASIČŮM

V prvních říjnových dnech jsme se s matkou vraceli z letoviska ležícího v sousedním okrese, v lesnatém poříčí Slotvinky, nasáklém pramenitým zurčením tisíce potůčků. V uších ještě šumění olšin protkané švitořením ptáků, jeli jsme ve velkém staříckém landauru, nabobtnalém obrovskou boudou, jako v tmavé, rozložitě krčmě, namačkání mezi vaky, v hluboké, aksamitem vypolštářované alkovně, do níž padaly oknem list po listu barevné obrázky krajiny, jakoby pomalu přendávány z ruky do ruky.

K večeru jsme přijeli na náhorní planinu navátou větry, na veliké, udivené rozhraní kraje. Nebe nad tím rozhraním stálo hluboké, bezdeché a v zenitu se otáčelo jako barevná větrná růžice. Zde bylo poslední mýto kraje, poslední zatačka, za níž se v údolí otvírala rozsáhlá pozdní podzimní krajina. Zde byla hranice a zde stál starý, ztrouchnivělý hraniční sloup s omšelým nápisem a hrál ve větru.

Veliké obruče landauru zaskřípěly a uvízly v písku, mihotavě paprsky kol umlkly, jen velká bouda dutě duněla a temně se třepo-

tala v křížujících se větrech rozhraní jako archa dosednuvši na poušť.

Matka platila mýto, jeřáb závory se skřípavě vznesl a landaur vjel těžce do podzimu.

Vjeli jsme do povadlé nudy obrovské roviny, do vyrudlého a bledého váni, které zde rozevíralo svou mdlou nekonečností nad žlutou dálkou. Z vybledlých rozloh stoupala jakási pozdní a obrovská věčnost a vanula.

Jako ve starém romantickém příběhu obracely se zažloutlé listy krajiny stále bleději a bezmocněji, jako by měly skončit jakousi velkou rozvátou prázdnotou. V té rozváté nicotě, v té žluté nirváně byli bychom mohli zajet za čas a skutečnost a zůstat už navždy v té krajině, v tom teplém jalovém vanutí – nehybný dostavník na velikánských kolech, uvízlý na pergamenu oblohy mezi oblaky, stará ilustrace, zapomenutý dřevoryt ve starém salátovém románku – kdyby byl kočí posledními silami netrhl oprátemi, nevyvedl landaur ze sladké letargie těch větrů a nezahnul do lesa.

Vjeli jsme do husté a suché načechranosti, do tabákového uvadání. V okamžiku bylo kolem nás ticho a hnědě jako v krabičce trabuk. V tom cedrovém soumraku nás mijely kmeny stromů, suché a vonné jako doutníky. Jeli jsme, les temněl stále víc, voněl stále aromatictěji tabákem, až nás nakonec zavřel jako do suchého pouzdra s violoncellem, které nezvučně ladil vítr. Kočí neměl zápalky; nemohl rozsvítit lucernu. Funicí koně nacházeli ve tmě cestu instinktem. Klapot kol se zpomaloval, až utichl, obruče jely měkce po vonicím jehličí. Matka usnula. Čas ubíhal nepočítán a vytvářel prapodivně

uzly, abreviatyry svého odtékání. Tma byla neproniknutelná, nad boudou hučelo ještě suché šumění lesa, když tu náhle půda pod kopyty koní zhroudatela v tvrdou dlažbu ulice, vůz se na místě otočil a zastavil. Zastavil tak blízko zdi, že se o ni takřka otřel. Přimo proti dvírkům landauru nahmatala matka domovní dveře. Kočí vykládal tlumoky.

Vstoupili jsme do veliké rozvětvlující se chodby. Byla tam tma, teplo a ticho jako ve staré prázdné pekárně ráno, po vyhasnutí pece, anebo v láních pozdě v noci, kdy opuštěné vany a škopky stydnou ve tmě a v tichu, odměřovaném odkapáváním kapek. Cvrček trpělivě vypárával ze tmy bludné švy světla, tenounký steh, od něhož nebylo jasněji. Tápařice, našli jsme schody.

Když jsme se dostali na vrzající odpočívadlo v jejich zákrutu, řekla matka: „Probuď se, Josefe, podlamuji se pod tebou nohy, už jenom pár schodů.“ Ale já, omámen ospalostí, přivinul jsem se k ní ještě úžeji a usnul nadobro.

Nikdy jsem se pak nemohl od matky dovědět, kolik skutečnosti bylo v tom, co jsem oné noci viděl skrz zavřená víčka, znaven těžkým spánkem, zapadaje neustále do tupého zapomnění, a kolik z toho bylo výplodem mé imaginace.

Byla tu jakási velká debata mezi mým otcem, matkou a Adélou, protagonistkou této scény, debata zásadního významu, jak dnes tuším. Jestliže se marně pokouším uhodnout její neustále unikající smysl, pak jsou tomu zajisté vinny mezery v mé paměti, slepé skvrny spánku, jež se snažím vyplnit dohadem, supozicí, hypotézou. Bezvládny a bezvědomý, odplouval jsem vždy znovu a znovu do

tupého nevěděni a na zavřená víčka mi sestupoval závan hvězdnaté noci, rozpjaté v otevřeném okně. Noc dýchala čistými tepy a náhle shazovala průhlednou roušku hvězd, nahlížela z vysoka do mého spánku svou starou a věčnou tváří. Paprsek vzdálené hvězdy, zapletený do mých řas, rozlil se stříbrně po slepém očním bělmu a já viděl škvírou mezi víčky pokoj ve světle svíce, vcuchané do spleti čar a klikyháků.

Je ostatně možné, že se ona scéna odehrála někdy jindy. Ledacos poukazuje na to, že jsem se stal jejím svědkem až značně později, když jsme se kteréhosi dne po zamčení krámu vraceli s matkou a příručimi domů.

Na prahu bytu vyrazila matka ze sebe výkřik úžasu a nadšení, příruční, omráčení, oněměli. Uprostřed pokoje stál skvělý mosazný rytíř, opravdický svatý Jiří, zobrovitělý kyrysem, zlatými pukličí nárameníků, celou tou řinčivou výstrojí vyleštěných zlatých plechů. S podivem i s radostí jsem poznal otcův načepýřený knír a jeho zježenou bradu, která trčela zpod těžké pretoriánské prilby. Pancíř se vzdouval na jeho vzbouřené hrudi, mosazné prstence dýchaly spárami jako tělo obrovského hmyzu. Zolbřimělý zbroji, v lesku zlatých plechů, podobal se archistratégovi zástupů nebeských.

„Bohužel, Adélo,“ hovořil otec, „nikdy jsi neměla porozumění pro vyšší věci. Všude a vždy jsi křižila mé počínání výbuchy neuváženě zloby. Ale zakován do zbroje, směji se dnes tvému lechtání, kterým jsi bezbranného uváděla v zoufalství. Bezmocný vztek strháva dnes tvůj jazyk k politováníhodné vervnosti, jejíž hrubost a nevybiravost si podává ruku s tupostí. Věř mi, že mě to naplňuje

smutkem a litostí. Chybi ti ušlechtilý vzlet fantazie, a proto planěš mimoděkou závistí proti všemu, co se povznáší nad všednost."

Adéla si otce změřila pohledem plným bezmezného pohrdání, otočila se k matce a řekla pobouřeně, v očích proti své vůli slzy podráždění: „Bere nám všechnu naši šťávu! Vynáší nám z domu všechny láhve s malinovou šťávou, kterou jsme letos v létě spolu uvařili! Chce ji dát vypít těm povalecům od stříkačky. A k tomu ke všemu mě zasypává impertinencemi!" Adéla krátce vzlykla. „Kapitán hasičů, kapitán ničemů!" Vykřikovala a měřila si otce nenávistným pohledem. „Mám jich tady všude plno. Ráno, když chci jít pro pečivo, nemůžu otevřít dveře. To se rozumí, dva z nich usnuli v předsíni na prahu a zatarasili je. Na schodišti se jich povaluje a spí v těch mosazných helmách po jednom na každém schodě. Vtírají se do kuchyně, strkají mezi dveře ty své králičí ksichty v mosazných kastrólech, stříhají dvěma prsty jako žáčci ve škole a skučí škemravě: cukr, cukr . . . Vyrhávají mi z ruky vědýrko a běží pro vodu, tancují kolem mne, lisají se ke mně, dív že nevrtní ocasem. Přitom loupají co chvíli zarudlými víčky a odporně se olizují. Stačí, když po některém hodím očkem, a už mu obličej otéká nestydatým červeným masem jako krocanovi. A takovým mám dávat naši malinovou šťávu! . . ."

„Tvá primitivní povaha," pravil otec, „zoplzli všechno, čeho se dotkne. Vymalovalas tady obraz těch synů ohně hodný tvého plytkého rozumu. Co mne se týče, patří tomu nešťastnému rodu salamandrů, těm ubohým, vyděděným ohnivým bytostem všechny mé sympatie. Celá vina toho kdysi posvátného rodu záleží v tom,

Skica, kresba tužkou

že se oddal službě lidem, že se jim zaprodal za lžici mizerné lidské stravy. Odplatili mu to pohrdáním. Tu post plebsu nemá mezi. Dohnali ty jemné bytosti k nejhlubšímu úpadku, ke krajnímu zubožení. Nic divného, že jim nechutná strava, ta mdlá a tuctová strava, kterou vaří školnice městské školy ve společném kotli jim i městským vězňům. Jejich podnebí, choulostivé a geniální podnebí ohnivých duchů, si žádá ušlechtilých a tmavých balzámů, aromatických a barvami hýřících fluid. A proto také té slavnostní noci, kdy budeme svátečně sedět ve velkém sále městské radnice u bíle prostřených stolů, v tom sále s vysokými, jasně osvětlenými okny, vrhajícími svou zář do hlubin podzimní noci, a kdy se město kolem dokola zarojí tisíci světlými slavnostními osvětlení, bude si každý z nás s pietismem a labužnictvím, které je synům ohně vlastní, namáčet rohlík v poháru malinové šťávy a pomalu upíjet z toho ušlechtilého a hustého lektvaru. Posiluje se tím vnitřní podstata hasiče, regeneruje se bohatství barev, které tento lid ze sebe vyvrhuje v podobě ohňostrojů, raket a bengálských ohňů. Má duše je plna soucitu s jejich bídou, s jejich nezavinenou degradací. Jestliže jsem z jejich rukou přijal kapitánskou šavli, pak jen v naději, že se mi podaří pozvednout to plémě z úpadku, vyvést je z ponížení a rozvinout nad ním prapor nové ideje."

„Jsi celý jakoby vyměněný, Jakube,“ řekla matka, „jsi skvělý. Neodejdes přece na noc z domova. Nezapomeň, že jsme od mého návratu neměli příležitost pořádně si spolu promluvit. A co se týče těch od střičkačky,“ otočila se k Adéle, „mám opodstatněný dojem, že se tvé jednání řídí nějakým předsudkem. Jsou to milí hoši,

třebaže povaleči. Hledím pokaždé s potěšením na ty stíhlé mladíky v jejich elegantních uniformách, utažených v pase poněkud více, než je zapotřebí. Mají v sobě mnoho přirozené elegance a dojemná je jejich horlivost a nadšení, s nímž jsou v kterýkoli okamžik ochotni prokázat službu dámám. Kdykoli mi na ulici vypadne z ruky deštníček, rozváže se tkanička střevíce, pokaždé přiběhne některý z nich, pln účasti a plamenné pohotovosti. Nemám to srdce zklamat jejich horlivou snahu a vždycky trpělivě čekám, až přiběhne a prokáže mi službu, neboť mám dojem, že ho to činí šťastným. Když pak vykoná rytířskou povinnost a odchází, obklopí ho okamžitě hlouček kolegů, kteří s ním živě hovoří o celé příhodě, a hrdina jim názorně předvádí, jak se to všechno odehrálo. Na tvém místě bych jejich galantnosti ochotně přijímal."

„Považuji je za darmojevy,“ prohlásil starší příručí Teodor. „Vždyť přece právě pro jejich dětinskou nezodpovědnost jim nedovolujeme hasit požáry. Abychom prokoukli zralost jejich králičího rozumu, stačí je vidět, jak závistivě vždycky postávají u hloučků kluků, kteří se baví cvrknáním knoflíků o zeď. Když se v ulici rozlehne divoký řev hry, můžeme takřka najisto, vyhlédneme-li oknem, uvidět v hloučku kluků i ty pořizky, stržené hrou a uhoněné, nevázanou honičkou takřka smyslů zbavené. Když vidí požár, šlejí radostí, tleskají a tančí jako divoši. Ne, k hašení se nehodí. Používáme k tomu kominíků a městské policie. Zbývají tedy jen zábavy a národní svátky, kdy jsou nepostradatelní. Například při takzvaném útoku na Kapitol na podzim před úsvitem se převlékají za Kartagiány, obléhají za pekelného kraválu Basiliánský pahorek a všichni zpívají ‚Hannibal, Hannibal ante portas‘.

A k dovršení všeho se koncem podzimu stávají líni a ospalí, usínají vstoje, a když napadne první sníh, nenajdete je, kdybyste je za bílého dne se svíčkou hledali. Vyprávěl mi jeden starý kamnář, že když opravuje komíny, nachází je v jejich šarlatových uniformách a lesklých přílbách zalezlé v kanálech udíren, nehybné jako kukly. Takhle spí vstoje, zpiti malinovou šťávou, uvnitř plni lepka-
vé sladkosti a ohně. Lidé je vytažují za uši ven, a opilé spánkem, omámené, odvádějí jítřními podzimními ulicemi, pomalovanými prvními mraziky, do kasáren, zatímco uličníci házejí po nich kamením, ale oni se usmívají svým zahanbeným úsměvem, plným viny a špatného svědomí, a potácejí se jako opilí."

„Buď jak buď,“ pravila Adéla, „šťávu jim nedám. Když jsem ji vařila, neказila jsem si pleť nad plotnou proto, aby moji šťávu vypili nakonec ti ničemové.“

Otec místo odpovědi zvedl k ústům pišťalku a pronikavě zapískal. Jako kdyby naslouchali u klíčové dírky, vrazili dovnitř čtyři štihlí mladíci a seřadili se u zdi. V pokoji se rozjasnilo od lesku jejich přílb a oni, zaujívše vojenský postoj, tmaví a opálení pod světlými helmami, čekali na rozkaz. Na otcův pokyn uchopili dva z nich z obou stran veliký demizón opletený vrbovým proutím a plný purpurové tekutiny, a než jim v tom Adéla stačila zabránit, seběhli s dupotem ze schodů i s drahocenným lupem. Dva zbylí po vojensku pozdravili a odešli za oněmi prvními.

Chvilu se zdálo, že se Adéla dá strhnout k nějakým nepředložným činům, takové blesky metaly její krásné oči. Ale otec nečekal na výbuch jejího hněvu. Jediným skokem se ocitl na předprsni

okna a rozpráhl paže. Rozběhli jsme se za ním. Náměstí, hojně poseté světly, hemžilo se pestrými zástupy. Před našim domem rozprostřelo osm hasičů velikou lodní plachtu. Otec se ještě jednou otočil, blýskl celým přepychem své výstroje, mlčky nám zasalutoval a pak, paže rozpjaté, jasný jako meteor, skočil do noci, která planula tisíci světly. Byl to krásný pohled, tak krásný, že jsme všichni nadšeně zatleskali. Dokonce i Adéla zapomněla na svůj hněv a zatleskala tomu skoku, provedenému s takovou elegancí. Otec mezitím seskočil pružně z prostěradla, natřásl si řinčivé plechové skořápky a postavil se do čela oddílu, který se postupně řadil do dvojstupu, až se za pochodu rozvinul v dlouhý útvar, jenž se pomalu vzdaloval špalírem davu, blýskaje mosaznými pouzdry přílb.

DRUHÝ PODZIM

Z mnoha vědeckých prací, na nichž můj otec pracoval ve vzácných chvílích klidu a vnitřní pohody v přestávkách mezi ranami pohrom a katastrof, na který byl jeho bouřlivácký a dobrodružný život tak bohatý – byla nejbližší jeho srdci bádání ve srovnávací meteorologii, zvláště pak studium specifického klimatu našeho kraje, plného jedinečných zvláštností svého druhu. On právě, totiž můj otec, položil základy vědecké analýzy klimatických formací. Jeho „Náčrt obecné systematiky podzimu“ objasnil jednou provždy podstatu této roční doby, která bere v našem provincionálním klimatu na sebe onu rozvleklou, rozvětvenou, paraziticky rozrostlou podobu a pod názvem „čínského léta“ se protahuje hluboko do našich barevných zim. Jaképak dlouhé řeči: On první objasnil druhotný, odvozený charakter této pozdní formace, která není nic jiného než svého druhu otrava klimatu miasmaty přezrálého a degenerujícího barokního umění, namačkaného v našich muzeích. Tyto muzeální umělecké předměty se v nudě a zapomnění rozkládají, uzavřeny bez možnosti odtoku, cukernatí jako staré zavaření-

ny, přeslazují naše klima a jsou příčinou oné krásné malarické horečky, těch pestrých delirií, jimiž nás vleklý podzim agonizuje. Krása je totiž nemoc, učil můj otec, je svého druhu zimnici záhadné infekce, temnou předzvěstí rozkladu, předzvěstí, která se zvedá z hlubin dokonalosti a kterou dokonalost vítá povzdechem nehlubšího štěstí.

Několik věcných poznámek o našem provincionálním muzeu přispěje snad k lepšímu pochopení problému . . .

Toto muzeum sahá svými počátky do XVIII. století a souvisí s obdivuhodným sběratelským nadšením otců basiliánů, kteří obdařili město tímto parazitickým nádorem a zatížili tak městský rozpočet nadměrnými a neproduktivními vydáními. Řadu let se pokladna Republiky, která sbírky za pakatel od zchudlého řádu odkoupila, tím mecenáštvím, hodným spíše nějaké královské rezidence, velkomyslně ruinovala. Ale už příští generace otců města, která byla založena praktičtěji a nezavírala oči před hospodářskými nezbytnostmi, když předtím bezvýsledně jednala se správou arciknížecích sbírek, již se muzeum snažila odprodat, sály se sbírkami uzavřela, zrušila jejich administrativu a poslednímu kustodovi přiznala doživotní penzi. Během oněch pertraktací konstatovali znalci mimo všechnu pochybnost, že hodnota sbírek byla místními patrioty značně přeceněna. Ctihodní mniši získali v chvályhodném nadšení nejeden falzifikát. V majetku muzea nebyl ani jeden obraz mistra první velikosti, zato však celé kolekce malířů velikosti třetí a čtvrté, celé provincionální školy, známé jen odborníkům, zapomenuté, slepé uličky dějin umění.

Jedno bylo divné: ušlechtilí mniši měli militaristické záliby, většina obrazů byla malována na batalistické náměty. Očoudlý zlatý soumrak temněl na těch stářím zetlelých plátnech, na nichž flotily galér a karavel a stará zažloutlá loďstva trouchnivěla v zátokách bez odtoku, kolébající na vzdutých plachtách majestátně dávno pominuvších států. Zpod začazených a ztmavělých laků prosvítaly sotva viditelné kontury jízdních potyček. Pustinami spálených plání, pod černou a tragickou oblohou táhly za hrozivého ticha seřazené kavalkády, sevřené z obou stran navršeninami a vyrážkami dělostřelecké palby.

Na obrazech neapolské školy bez konce stárne odpoledne, osmahlé a uzené, jakoby viděné skrz tmavou láhev. Zdá se, že potmělé slunce v těch zavržených krajinkách uvadá před očima jakoby v předvečer kosmické katastrofy. A proto mají zlaté rybářky, prodávající se zmanýrovatělým půvabem svazky ryb potulným kejklířům, úsměvy a gesta tak nevýrazná. Celý tento svět je už dávno odstaven a dávno zapomenut. Proto ta bezmezná sladkost posledního gesta, které, jedno jediné, ještě trvá, vzdáleno sobě samému a ztracené, vždy znovu a znovu opakované, už nezměnitelné.

A ještě dále, hlouběji v oné zemi, obydlené bezstarostným národem šprýmařů, harlekýnů a ptáčníků s klickami, v té zemi bez vážnosti a bez skutečnosti uplácávají malé Turkyně kyprými dlaněmi medové placky seřazené na prknech, dva hoši v neapolských kloboucích nosí koš plný vrkajících holubů a nosí ho na holi, která se lehce prohýbá pod tím vrkavým křídlatým břemenem. A ještě

hlouběji, na samém rozhraní večera, na posledním proužku země, kde se na hranici matně zlaté nicoty komihá vadnoucí trs akantu – hrají ještě pořád partičku karet, poslední lidskou sázku před velikou nocí, která se blíží.

Všechno tohle harampáčí staré krásy prodělalo pod tlakem dlouhých let nudy bolestnou destilaci.

„Dovedete,“ ptal se můj otec, „pochopit zoufalství té odsouzené krásy, její dny a noci? Vždy znovu a znovu se vzhopuje k iluzorním dražbám, inscenuje zdařilé výprodeje, hlučné a přeplněné aukce, vzrušuje se divokým hazardem, spekuluje s baisse, rozhazuje gestem marnotratníka, plýtvá svým bohatstvím, aby pak po vystřízlivění poznala, že to vše je marné, že to dokonalost odkázanou na sebe samu nevyvádí mimo uzavřený kruh a nemůže tedy ulevit bolestnému přesycení. Není divu, že ta netrpělivost, ta bezradnost krásy se nakonec musela prozradit do naší oblohy, rozhořet záři nad naším obzorem, zvrhnout se v ty atmosférické kejkle, v ta oblačná, obrovská a fantastická aranžmá, kterým říkáme náš druhý podzim, náš pseudopodzim. Tento druhý podzim našeho kraje není nic jiného než chorobná fata morgana, vyzářená na naši oblohu ve zveličelé projekci právě onou umírající, uzamčenou krásou našich muzeí. Ten podzim, to je obrovské putovní divadlo, které klame pozíi, je to velikánská pestrobarevná cibule, která se plátek po plátku odlupuje vždy novou a novou panorámou. Nikdy nelze dojit k nějakému jádru. Za každou kulisou, když zvadne a šustivě se svine, objeví se nový a znovu zářící prospekt, chvíli živý a skutečný, dokud, pohasínaje, neprozradí svou papírovou podstatu. A všechny perspek-

řívý jsou malovány, všechny panorámy jsou z lepenky a jen vůně je skutečná, vůně vadnoucích kulis, vůně velké šatny plné šminky a kadidla. A za soumraku – jaký to veliký nepořádek a míšmaš kulis, chaos odhozených kostýmů, a ty se tím vším brodiš bez konce jako šustícím zvadlým listím! Panuje velké bezvládní, kdekdo tahá za provazy opon a nebe, veliké podzimní nebe visí v čárech prospektů a je plné skřípání kladek. A ta překotná horečka, ten udýchaný a opožděný karneval, ta panika předjitřních plesových sálů a babylón masek, které nemohou najít své skutečné oděvy!

Podzim, podzim, to alexandrijské období roku, hromadící ve svých obrovských bibliotékách jalovou moudrost 365 dnů slunečního oběhu. Ó, ta stařecká jitra, žlutá jako pergamen, sladká moudrosti jako pozdní večery! Ta dopoledne, chytře se usmívající jako moudré palimpsesty, mnohovrstevnatá jako staré zažloutlé knihy! Ach, podzimní den, ten starý šibal knihovnik, lezoucí ve vyrudlém županu po žebřících a ochutnávající ze zavařenin všech věků a kultur! Každá krajinka je pro něj něco jako úvod ke starému příběhu. Jak dobře se baví, když vypouští hrdiny dávných románů na procházku pod zakouřenou a medně nebe, do té kalné a smutné, pozdní sladkosti světla! S jakými novými dobrodružstvími se setká Don Quijote v Lešetině? Jak se bude vyvíjet Robinsonův život po návratu do rodných Peček?"

Za dusných, nehybných večerů, zlátnoucích červánky, předčítával nám otec úryvky ze svého rukopisu. Strhující let myšlenek mu na chvíli dával zapomenout na nebezpečnou Adélinu přítomnost.

Privály teplé moldavské větry, přitáhla ta obrovská žlutá mono-

tónie, to sladké, jalové váni od jihu. Podzim nechtěl skončit. Jako mýdlové bubliny probouzely se dny stále hezčí a éteričtější a každý z nich se zdál vypulirován až po nejzazší mez tak, že každá chvíle jeho trvání byla zázrakem prodlouženým přes miru a téměř bolestným.

V tichu těch hlubokých a krásných dnů se nepostřehnutelně měnila materie listoví, až jednoho dne tu stály stromy ve slaměném požáru zcela dematerializovaného listí, v kráse lehké jako povlak plev, jako nálet pestrých konfetů – nádherní pávi a fénixové, kterým teď už jen zbývá se otrást a zatřepotat, aby ztratili to skvoucí, cigaretového papíru lehčí, vylínané a už zbytečné peří.

MRTVÁ SEZÓNA

I

V pět hodin ráno – ráno oslnivé časným sluncem, koupal se náš dům už dávno v jiskřivém a tichém jitřním jasu. V tuto sváteční hodinu, nikým nešpehován – zatímco v pokoji v pološeru spuštěných stór vanulo ještě solidárně souladné oddechování spáčů – vstupoval celý dům potichu do fasády zářící sluncem, do ticha časného žáru, jako by měl celý povrch ulepen z blaženě spících víček. Tak, využívaje ticha těch slavnostních hodin, vstřebával první oheň rána svou blaženě spící tvář, jež v tom jasu omdlávala, lineaturou svých obrysů, které se ve spánku lehce zachvívaly snem této vypjaté hodiny. Stín akátů před domem, vlnící se oslnivě na těch horkých víčkách, opakoval na jejich povrchu jako na piano vždy znovu a znovu týž třpytivý motiv, vždy znovu smývaný závanem, a snažil se marně proniknout do hloubi toho zlatého snu. Plátěné rolety hltaly jitřní požár porci za porci a bronzové se opalovaly, omdlévající v nekonečném jasu.

V tuto časnou hodinu, protože nemohl už najít spánek, sestupoval můj otec s nákladem knih ze schodů, aby otevřel krám v příze-

mi budovy. Chvilu stál nehybně v bráně, odolávaje s přivřenými očima mohutnému útoku slunečního ohně. Osluněná stěna domu ho sladce vtahovala do své blaženě znivelizované plochosti, vyhlazené až do nicoty. Na okamžik byl otec plochý, vrostlý do fasády a cítil, jak se rozvětvené ruce, chvějící se a teplé, ploše vjízvují mezi zlaté štukatury na fasádě. (Kolík otců už takto navždy vrostlo do fasády domu v pět hodin ráno, v okamžiku, kdy sestupovali z posledního stupně schodů. Kolík otců se takto navždy stalo dveřníky svého vlastního vchodu, reliéfem ve výklenku, ruku na klice a tvář řešenu v samých rovnoběžných a šťastných vráskách, po nichž pak láskyplně přejíždějí prsty synů, hledajících poslední stopy po otci, vtaveném už navždy do univerzálního úsměvu fasády.) Ale pak se zbytkem vůle přece jen odtrhl, nabyt znovu třetího rozměru, a opět zlidštěn, osvobozoval kované dveře krámu od visacích zámků a železných tyčí.

Když otevíral to těžké, železem okované křídlo krámských dveří, ucouvla nabručená tma na krok od vchodu, ustoupila o píď dále do krámu, změnila místo a uložila se lině vzadu. Jitřní svěžest, vypařující se neviditelně z dosud chladných dlaždic chodníku, stanula nesměle na prahu pomijivou, chvějící se stružkou vzduchu. Vzadu ležela tma mnoha předcházejících dní a nocí, vrstvenatě uložena v nenačatých stůčkách sukna, táhla se ve špalírech, tlumenými průvody a procesimi do hloubi krámu, až se bezmocně zastavovala v samém jádru obchodu, v tmavém skladišti, kde se už nediferencovaná a nasycená sama sebou rozpouštěla ve hostejnou, nejasně se rýsuující soukennou prahmotu.

Otec krácel podél té vysoké zdi ševiotů a kordů a přejížděl rukama po obrysech soukenných stůčků jako po výstřizích ženských šatů. Pod jeho dotekem se ty řady slepých trupů, schopné kdykoli ztropit zmatek a porušit pořádek, uklidňovaly a upevňovaly ve svých soukenných hierarchiích a žebříčích.

Pro mého otce byl náš krám místem věčného utrpení a soužení. Tento výtvar jeho rukou začínal naň už delší dobu – jak se rozrůstal – den ze dne neúprosněji útočit, hrozivě a nepochopitelně jej přerůstat. Byl pro něho přílišným úkolem, úkolem nad síly, úkolem vznešeným a nekonečným. Obrovitost toho poslání jej děsila. S hrůzou zahleděn v jeho velikost, již nemohl dostat, i kdyby na tuto jedinou kartu vsadil celý život, pozoroval se zoufalstvím lehkomyšlnost příručních, jejich plytký, bezstarostný optimismus a jejich žertovné a bezmyslenkovité manipulace, odehrávající se na okraji té velké záležitosti. S hořkou ironií zkoumal tu galerii obličejů nezkalených žádnou starostí, čel, na něž neútočila žádná myšlenka, vtápěl se až na dno těch očí, jejichž nevinnou důvěřivost nezamlčoval sebelehčí stín podezření. Kolik mu tady mohla pomoci matka, byt' sebeloajálnější a sebeoddanější? Odraz té přespřílišné věci nedolétl do její prosté duše, která netušila nebezpečí. Matka nebyla stvořena pro heroické úkoly. Cožpak neviděl, jak se za jeho zády rychlými pohledy dorozumívala s příručími, majíc radost z každého nehlídaného okamžiku, v němž mohla být účastna jejich nerozumných šaškáren?

Otec se od tohoto světa lehkomyšlně bezstarostnosti stále více odtahoval, utikal se k tvrdé řeholi svého řádu. Zděšený nezáva-

ností, která se kolem něho šířila, uzavíral se v osamělé službě vysokému ideálu. Jeho ruka nikdy nepopustila přitažené otěže, nikdy si nedopřál zmírnění reguli, pohodlné snadné mělkosti.

To si mohl dovolit Balanda a spol. a jiní diletanti v branži, jimž byl cizí hlad po dokonalosti, asketismus vysokého mistrovství. Otec pozoroval s bolesti úpadek branže. Kdo z dnešní generace obchodníků se strážním zbožím znal ještě dobré tradice někdejšího umění, kdo z nich například ještě věděl, že hranice soukenných stůčků, uložených do polic regálů podle pravidel kupeckého umění, musela pod prstem přejíždějícím shora dolů vydat tón jako stupnice na klaviatuře? Kdo z těch dnešních se vyznal ve vrcholných finesách stylu při výměně not, memorand a dopisů? Kdo ještě znal celý ten půvab kupecké diplomacie, diplomacie dobré staré školy, celý ten nesmírně napínavý průběh jednání od neoblomné upjatosti, od uzavřené rezervovanosti při příchodu zplnomocněného ministra zahraniční firmy přes pozvolné tání pod vlivem diplomatova neúnavného úsili a lichocení až po společnou večeři s vínem, která se podávala na psacím stole, na lejtstřech, za povznesené nálady, za častého poštiování posluhující Adély do zadečku a za peprného a nenuceného hovoru jako mezi pány, kteří vědí, čím jsou povinováváni okamžiku a okolnostem – a která končila oboustranně výhodným obchodem.

Můj otec doufal, že v tichu oněch ranních hodin, v nichž dozrávalo vedro, najde šťastný a nápaditý obrat, který potřeboval, aby mohl zakončit dopis pánům Kristiánovi Seiplovi a synům, strojní prádelny a tkalcovny. Bylo to briskní odmítnutí neoprávněných

požadavků těchto pánů, replika přerušená právě v rozhodujícím místě, kde se styl dopisu měl vypnout k silné a vtípné vrcholné pointě, při níž dochází k onomu elektrickému výboji, pocítovanému jako lehké vnitřní zamrazení, a po níž je už jen možno klesnout nějakým rozmáchlým, elegantním obratem, uzavírajícím a definitivním. Cítil obrys té pointy, která mu už řadu dní unikala takřka mezi prsty, užuž ji svíral, ale byla nepolapitelná. Chyběla mu ona chvíle šťastné nálady, okamžik šťastné vervy, aby mohl zdolat šturmem překážku, o níž se pokaždé rozbíjel. Vždy znovu sahal po čistém archu, aby s novým rozběhem překonal nesnáz, která se vysmívala jeho námaze.

Mezitím se krám poznenáhlu zalidňoval příručními. Přicházeli zarudlí časným horkem a zdaleka obcházelí otcův psací stůl, pomrkávající po něm ustrašeně, plní špatného svědomí.

Naplnění nedostatky a slabostmi, cítili na sobě tíhu jeho mlčenlivého pohrdání, proti němuž nemohli postavit pranic. Nic nemohlo uprosit tohoto šéfa, uzavřeného do svých starostí, žádnou horlivostí nebylo možno uchlácholit toho muže, číhajícího jako škorpión za psacím stolem, přes který jedovatě poblýskával skly brýlí, šustě v papírech jako myš. Čím více silil sluneční žár, tím více vzrůstalo jeho vzrušení, tím více se vzmáhala jeho nedefinovatelná vášeň. Čtyřúhelník jasu na podlaze planul. Kovově lesklé polní mouchy protínaly jako blesky vchod do krámu, zastavovaly se na okamžik na dveřním rámu, jakoby vyfoukané z olovnatého skla, skleněné bubliny vyfouknuté z horké pišťaly slunce, ze skelné hutě toho plamenného dne, usedaly s rozpjatými křídélky, plny letu a hbitos-

tí, a vyměňovaly si svá místa vzteklými cikcaky. Ve světlém obdélníku dveří omdlávaly v jasu vzdálené lípy v městském parku, daleká věžička kostela se tyčila v tom průhledném a roztřeseném vzduchu docela blízko jako v čůčce dalekohledu. Plechové střechy žhnuly. Nad světem se vzdouvala obrovská, zlatá baň vedra.

Otcova podrážděnost rostla. Bolestně schoulen, zesláblý průjmem, bezradně se rozhlížel. V ústech měl chuť horčejší než pelyněk.

Vedro sililo, vybičovávalo vzteklost much, vykřesávalo na jejich kovových zatečcích jasné skvrny. Čtyřúhelník světla dospěl k psacímu stolu a papíry hořely jako apokalypsa. Oči, oslněné přemírou světla, nemohly už unést jeho bílou jednotlivosť. Svými tlustými chromatickými skly vidí otec všechny předměty olemované purpurem, ve fialově zelených rámečcích, a z té exploze barev, z té anarchie kulérů, která šli nad světem ve světelných orgiích, zmocňuje se ho zoufalství. Ruce se mu třesou. Podnebí má hořké a suché jako před záchvatem. Oči, číhající ve škvírách vrásek, sledují pozorně vývoj události v nitru.

II

Když se otec v poledne, už na pokraji šílenství, bezradný vedrem, třesoucí se bezpředmětným pobouřením, stáhl do horních pokojů a stropy v patře praskaly v tichu hned tu hned tam pod jeho číhavým příděpnutím, nastávala v krámě chvíle přestávky a úlevy – blížila se hodina polední siesty.

Příruči metalí na stůčkách sukna kozelce, rozbíjeli na pultech soukenné stany, z drapérií si dělali houpačky, rozmotávali temně dunící stůčky, pouštěli na svobodu hebkou, stonásobně smotanou, stoletou tmou. Lety přeleželé, plstnaté šero, puštěno na svobodu, naplňovalo horní prostory vůní jiného času, pachem minuvších dnů, poskládaných zde trpělivě v bezpočetných vrstvách za dávných chladných podzimů. Do zšerelého vzduchu vypadávali slepí moli, péřové a vlněné chmýří poletovalo po celém krámu tím rozsevem temnot a vůně apretury, hluboká a podzimní, naplňovala to temně ležení sukna a aksamitu. Příruči tábořili v tom ležení a měli plnou hlavu žertů a šprýmů. Dávali se svými kolegy až po uši pevně zabalit do tmavého, chladného sukna a leželi pak v řadě v blažené nehybnosti pod hromadou stůčků – živé stůčky, soukenné mumie kroutící očima v předstíraném údivu nad svou nehybností. Anebo se dávali houpat na obrovských rozprostřených soukenných ubrusech a vyházovat až ke stropu. Temně třepotání těch plachet a vanutí rozvířeného vzduchu je uvádělo v nepřítčetné nadšení. Zdálo se, že celý krám se chystá vzlétnout, sukna se vzdouvala, příruči vyletovali s rozevlátými šosy vzhůru jako proroci v krátkodobých nanebevstoupeních. Matka pohlížela na ty kousky shovívavé, uvolnění v těchto hodinách siesty ospravedlňovalo v jejich očích sebevětší výstřelky.

V létě obrůstal krám divoce a neuspořádaně býlím. Okno skladiště, vedoucí do dvora, se celé zelenalo plevelem a kopřivami, hlubinně mihotavé listnatými záblesky a vlnivými reflexy. V pološeru dlouhých letních odpolední v něm jako na dně staré zelené

lahve bzoukaly s nevléčitelnou melancholií mouchy – chorobně a monstrozni exempláře, vypěstované na sladkém otcově víně, kosmaté samotářky, oplakávající celý den v dlouhých monotónních epopějích svůj prokletý úděl. Tato degenerovaná rasa krámských much, náchylná k výstředním a nevypočitatelným mutacím, byla bohatá na zrůdné jedince, plody krvesmilných křížení, zvrhávala se v jakousi nadrasu těžkopádných obrů, veteránů s hlubokým a smutečním témbrem, divokých a ponurých druidů svého utrpení. Koncem léta se konečně tito osamělí pohrobci, už poslední svého rodu, lihli podobní velikým modrým broukům, už němí a bez hlasu, se zakrnělými křídly, a živořili svůj smutný život, zběhávajice bez konce neúnavnými a bludnými poutěmi zelené tabule.

Zřídka otevřené dveře zarůstaly pavučinami. Matka spala za psacím stolem, v soukenné houpačce sítě zavěšené mezi pulty. Příruči, obtěžováni mouchami, sebou cukali a házeli v neklidném letním spánku a jejich obličej se neustále pitvořily. Na dvoře se zatím rozrůstalo býlí. Smetiště se v divokém slunečním žáru rozmnožovalo generacemi obrovských kopřiv a slézů.

Ze styku slunce a kapky spodní vody kvasila na tomto kousku země žiravá substance býlí, nesnášenlivý odvar, jedovatý derivát chlorofylu. Zde se vařil ve slunci ten zimničný ferment a bujel v lehké listové formace, mnohonásobné, zoubkované a pomačkané, tisíckrát se opakující podle jediného vzoru, podle jediné ideje v něm utajené. Když se dopracovala svého času, šířila se ta nakažlivá koncepce, ta plamenná a divoká idea jako oheň, zažehnutá sluncem, rostla pod oknem prázdným, papírovým žvaněním zele-

ných pleonasmů, býlná pustota stonásobně rozmnožená v nevybíravé, bohapusté žvásty, papírová veteší slátanina, tapetující zeď skladiště stále většími šelestivými záplatami, bobtnající chlupatě, tapeta na tapetě. Příruči se probouzeli z chvilkové dřímoty se zarudlými tvářemi. S podivným vzrušením se zvedali ze svých loží, plni horečné podnikavosti, plni vidin heroických bufonád. Stravování nudou, komíhali se na vysokých policích, bubnovali o ně nohama a marně vyhlíželi na prázdném, vedrem vymeteném prostranství rynku jakékoli dobrodružství.

To se pak stávalo, že se ve dveřích krámu váhavě zastavil venkovský sedláček, bosý a konopný, a nesměle nakukoval dovnitř. Pro unuděné příruči to bývala událost jako na zavanou. Bleskově se spouštěli z žebříků jako pavouci, když uvidí mouchu, a už musel chalupníček, obklíčen, tahán a popostrkován, zasypávan tisící otázkami, odrážet se stydlivým úsměvem všetečné dotazy dotěravců. Drbal se na hlavě, usmíval se, pokukoval nedůvěřivě po lísavých svůdcích. O tabák mu tedy jde? Ale o jaký? O ten nejlepší, makedonský, jantarově zlatý? Ne? Postačí obyčejný, dýmkový? Machorka? Jen račte dál, jen račte. Bez obav. Příruči ho za neustálých poklon dirigovali lehkými štouchanci dále do krámu, k bočnímu pultu u zdi. Příruči Leo zašel za pult a pokoušel se vytáhnout fiktivní zásuvku. Jak se, chudák, namáhal, jak si marným úsilím hryzal rty! Nešlo to. Musí se prý bušit do desky pultu, pěstmi a pořádně, vši silou. Chalupníček, pobídnut příručími, pustil se do toho s vervou, pln soustředěné pozornosti. Nakonec, když to nepomáhalo, vylezl na stůl, a přihrbený, sivoučký, bosýma nohama dupal do desky. Prohýbali jsme se smíchy.

Otec, ilustrace k povídce
Mrtvá sezóna, kresba tužkou, 1938

A právě tehdy došlo k onomu politováníhodnému incidentu, který nás všechny naplnil smutkem a studem. Nikdo z nás nebyl bez viny, třebaže jsme nejednali ve zlé vůli. To spíše naše lehkomyšlnost, nedostatek úcty a porozumění pro vysoké otcovy starosti, to spíše naše zbrkllost tváří v tvář otcově nevypočitatelné, ohroženecké, všeho schopné povaze nás dovedla k oněm vpravdě nešťastným důsledkům.

Jak jsme tak stáli v půlkruhu kolem chalupníčka a byli v nejlepším, vklouzl otec potichu do krámu.

Propásli jsme jeho příchod. Všimli jsme si ho teprve, když jím jako blesk projelo pochopení souvislosti věci a zpitvořilo mu obličej divokým záchvatem hrůzy. Matka vyděšeně přiskočila: „Co je ti, Jakube?“ zvolala bez dechu. Chtěla ho, zoufalá, uhodit do zad jako někoho, komu zaskočilo. Ale bylo už pozdě. Otec se celý najezdil a načepýřil, jeho tvář se začala překotně rozkládat na symetrické články úděsu a pod tíhou nesmírné katastrofy se před očima nezadržitelně zakuklovala. Než jsme stačili pochopit, co se stalo, otec prudce zavibroval, zabzučel a už se nám vznášel před očima jako monstrózní, hučící, kosmatá, kovově lesklá moucha, otloukající se v šíleném letu o všechny stěny krámu. Hluboce otřesení, naslouchali jsme beznadějně lamentaci, temnému, výmluvně modulovanému nářku, běžícímu pod tmavým stropem krámu dolů a nahoru všemi rejstříky bezmezně bolesti, neutišitelného utrpení.

Stáli jsme konsternováni, do hloubi duše zahanbeni tím žalostným faktem a naše pohledy se vyhýbaly jeden druhému. Hluboko

v srdci jsme však pociťovali jistou úlevu, že v kritické chvíli našel přece jen aspoň toto východisko z veliké blamáže. Obdivovali jsme nekompromisní hrdinství, s jakým se bez váhání vrhl do té slepé uličky zoufalství, z níž, jak se zdálo, nebylo už návratu. Ten otcův počin bylo ostatně nutno chápat cum grano salis. Bylo to spíše vnitřní gesto, prudká a zoufalá demonstrace, která však operovala s minimální dávkou skutečnosti. Nesmíme zapomenout: většinu toho, co tady vyprávíme, můžeme připsat na vrub oněch letních aberací, oně vedernaté poloskutečnosti, oněch nezodpovědných marginálií, odehrávajících se bez jakékoli záruky na okraji okurkové sezóny.

Naslouchali jsme mlčky. Byla to otcova rafinovaná pomsta, jeho odvěta na našich svědomích. Od této chvíle jsme byli navždy odsouzeni slyšet stále žalostný hluboký bzukot, žalující naléhavěji a naléhavěji, stále bolestněji, a umlkající, jako když utne. Okamžik jsme s úlevou vychutnávali to ticho, tu blahodárnou přestávku, během níž se v nás probouzela nesmělá naděje. Ale po chvíli se bzukot vrátil, neukojen, každým okamžikem plačtivější a podrážděnější, a my jsme pochopili, že pro tuto bezbrěhou bolest, pro tuto hučící kletbu, odsouzenou k bezdomému otloukání o všechny stěny – neexistuje cíl ani vysvobození. Ten plačtivý monolog, hluchý ke všemu přesvědčování, a ty přestávky, za nichž jako by na sebe na chvíli zapomínal, z nichž se však probouzel s pláčem ještě hlasitějším a hněvivějším, jako kdyby zoufale odvolával předchozí chvilku uklidnění – to vše nám drásalo nitro. Utrpení, kterému není konec, utrpení tvrdošijně uzavřené v kruhu své mánie,

utrpení, náruživě, zarputile bičující sebe sama – stává se nakonec pro bezradné svědky toho neštěstí nesnesitelné. Ten neustávající hněvívý apel k našemu soucitu obsahoval v sobě přespříliš jasnou výčitku, přespříliš křiklavou obžalobu našeho štěstí, než aby nezbuzoval odpor. Všichni jsme, místo litosti plni vzteku, v duchu replikovali. Cožpak pro něj už opravdu nebylo jiného východiska, než vrhnout se naslepo do tohoto žalostného a beznadějného stavu, a když už v něm byl, ať už svou nebo naší vinou, copak nemohl najít více vnitřní síly, více důstojnosti, aby jej snášel bez nářku? Matka jen stěží potlačovala hněv. Příručí seděli v tupém úžasu na žebřicích a měli krvelačné představy; v duchu se proháněli po pultech s koženou plácačkou, a oči jim nabíhaly rudé. Plátěná markýza nad portálem se pestře vlnila ve vedru, odpolední žár se hnal milemi projasněné roviny a pustošil širý svět pod sebou, ale v pološeru krámu, pod tmavým stropem, poletoval můj otec, bezvýchodně zamotán do klíček svého letu, šilený, matoucí sám sebe zoufalými cikcaky své honičky.

III

Jak jsou takové epizody přes veškeré zdání v podstatě bezvýznamné, o tom svědčí to, že ještě téhož dne večer seděl můj otec jako obvykle nad svými papíry. Zdálo se, že incident je dávno zapomenut, hluboká rána překonána a zajizvena. Rozumí se, že jsme se zdržovali jakýchkoli narážek. Pozorovali jsme s uspokojením, jak

otec zdánlivě v naprosté duševní rovnováze, jakoby v soustředění plném pohody popisuje pečlivě stránku po stránce svým krasopisným pravidelným písmem. O to těžší bylo zato zahladit stopy po kompromitující osobě chudáka chalupníčka – je přece známo, jak houževnatě se pozůstatky tohoto druhu zakořeňují v některých živných půdách. Úmyslně jsme si ho během těch prázdných týdnů nevšimli, jak tančí v tmavém koutě na pultu, den ze dne menší, den ze dne šedivější. Už téměř nepostřehnutelný, poškubával sebou ještě pořád na témže místě, na svém stanovišti, a s dobráckým úsměvem, přihrbený nad pultem, neúnavně klepal, pozorně naslouchal a něco si sám pro sebe potichu povídal. Klepání se stalo jeho skutečným posláním, v němž se nenávratně ztrácel. Neodvolávali jsme ho. Zašel už příliš daleko, než abychom ho mohli ještě dohonit.

Letní dny nemají soumrak. Než jsme se ohlédlí, už byla v krámě noc, rozsvítili jsme velikou petrolejovou lampou a krámské události pokračovaly. Za těch krátkých letních nocí nestálo za to vracet se domů. Zatímco noční hodiny ubíhaly, seděl otec ve zdánlivém soustředění a doteky pera označoval okraje dopisů černými poletujícími hvězdičkami, inkoustovými čertiky, chlupatými prášky bludně vířícími v zorném poli, atomy tmy, utrženými z veliké letní noci za dveřmi. Ta noc za dveřmi prášila jako pýchavka a ve stínu stínítka se vyséval ten černý mikrokosmos tmy jak nakažlivá vyrážka letních nocí. Brýle ho oslepovaly, petrolejová lampa visela za jejich skly jako požár, obklopený propletenci blesků. Otec čekal, čekal netrpělivě a naslouchal, zahleděn do pronikavé bělí papíru, po níž pluly ony tmavé galaxie černých hvězd a prášků.

Za otcovými zády, nějak bez jeho účasti, odehrával se velký rozhodující zápas o podstatu krámu a odehrával se, divná věc, na obraze, který visel za jeho hlavou mezi registraturou a zrcadlem, v jasném světle petrolejové lampy. Byl to obraz talisman, obraz nevyzpytatelný, obraz hádanka, bez konce interpretovaný, putující od generace ke generaci. Co představoval? Nekonečnou disputaci, vedenou věky, nikdy nedokončený proces mezi dvěma protichůdnými zásadami. Stáli tam proti sobě dva kupci, dvě antiteze, dva světy. „Já jsem prodával na úvěr,“ křičel ten hubený, otrhaný a užaslý a hlas se mu lámal zoufalstvím. „Já jsem prodával za hotové,“ odpovídal ten tlustý v křesle, dáváje si nohu přes nohu a točce palci rukou sepjatých na břiše. Jak otec nenáviděl toho tlustého! Znal je oba od dětství. Už ve školní škamně v něm vzbuzoval odpor ten otlý egoista, požírající o přestávkách nekonečný počet housek s máslem. Ale neztotožňoval se ani s hubeným. Udiveně pozoroval, jak se mu vymyká z rukou veškerá iniciativa, neboť jí strhli na sebe ti dva diskutující. Naježeně, hluboce zaujat, se zatajeným dechem, se znehybnělým šilhajícím okem za pošinutými břežemi očekával otec výsledek.

Krám, krám byl neproniknutelný. Byl metou všech myšlenek, nočních úvah, uděšených otcových zadumání. Nevyzpytatelný a bez hranic, stál za vším, co se dělo, chmurný a univerzální. Ve dne ležely ty soukenné generace, plné patriarchální vážnosti, uloženy podle posloupnosti, seřazeny podle generací a rodokmenů. Ale v noci se bufičská soukenná čern prudce osvobozovala a v pantomimických tirádách, v luciferických improvizacích útočila na sebe.

Na podzim krám šuměl, vytékal ze sebe, vzdut tmavým sortimentem zimního zboží, jako kdyby se celé hektary lesa daly na pochod širokou šumící krajinou. V létě, v okurkové sezóně, chmurněl a stahoval se do svých tmavých rezervací, nedostupný a nabručený ve svém soukenném brlohu. Příruči bušili za noci dřevěnými lokty jako cepy do slepé stěny stůčků a poslouchali, jak zazděn v medvědim soukenném jádru, řve bolesti.

Otec sestupoval po těch temně znějících stupních plsti do hlubin genealogie, na dno času. Byl poslední svého rodu, byl Atlassem, na jehož bedrech ležela tíha veliké závěti. Dny a noci přemýšlel otec o tezi této závěti, snažil se pochopit v náhlém záblesku její meritum. Nejednou se tázavě, pln očekávání, zahledl na příruči. Sám bez signálu v duši, bez direktiv, očekával, že se těm mladým a naivním, sotva vykuklým lidem znenadání zjeví smysl krámu, smysl, který jemu zůstával skryt. Tiskl je ke zdi naléhavým mrkáním, ale oni, tupí a blábolící, vyhýbali se jeho pohledům, utkali očima a plácali v rozpacích úplně nesmysly. Brzy z rána, opíraje se o dlouhou hůl, procházel se otec jako pastýř mezi tím slepým vlněným stádem, těmi nahromaděnými zátarasy, těmi vlnícími se, mečícími, bezhlavými trupy u napajedla. Ještě čekal, oddaloval ještě onu chvíli, kdy pozvedne veškeren svůj lid a vyrazí s tím zavazadly naloženým, hemžícím se, nespočetným Izraelem na pochod do rušné noci . . .

Noc za dveřmi byla jako z olova – bez prostoru, bez závanu, bez cesty. Po několika krocích slepě končila. Člověk přešlapoval jako v polosu na místě před tím náhlým předělem, a zatímco nohy, když vyčerpaly skoupý prostor, vlyly, myšlenka běžela dál, bez

konce, neustále zkoumána, vyslýchána, vedena všemi necestami té černé dialektiky. Diferenciální analýza noci vyplývala ze sebe samé. Až se konečně nohy v té slepé uličce bez odtoku zastavily docela. Člověk tam stál potmě, v nejintimnějším koutku noci, jakoby před pisoárem, v hluchém tichu, celé hodiny, s pocitem blažené blamáže. Jen myšlenky, ponechány samy sobě, se zvolna odmotávaly, spleť anatomie mozku se odvíjela jako z klubka a v kousavé dialektice probíhal bez konce abstraktní traktát letní noci, prokozelcoval se logickými patvary, podpírán z obou stran neúnavným a trpělivým vyptáváním, sofistickými otázkami, na které neexistovala odpověď. Tak se těžce profilosoval spekulativními prostoramí noci, a už netělesný, přecházel v definitivní ticho.

Bylo už hluboko po půlnoci, když můj otec zvedl prudce hlavu od papírů. Vstal, pln vážnosti, oči rozšířené, celý přeměněn v sluch. „Jde,“ řekl a tvář mu zářila. „Otevřete.“ Ještě než starší příručí Teodor doběhl ke dveřím zataraseným nocí, už se jimi prodral vaky obložený, černobradý, zářící a usměvavý – dávno očekávaný host. Pan Jakub, hluboce dojat, vyběhl mu vstříc, klaněl se a vztahoval k němu ruce. Objali se. Chvilí se zdálo, že před samé dveře krámu předjela černá, nízká, blýskající se lokomotiva. Nosič v železničářské čepici vnesl dovnitř na zádech ohromný kufr.

Nikdy jsme se nedozvěděli, kdo vlastně byl ten významný host. Starší příručí Teodor trval neochvějně na tom, že to byl osobně Christían Seipel a synové (strojni přádelny a tkalcovny). Byla to domněnka nepodložená, a matka se netajila výhradami k této koncepci. Ale ať už tomu bylo jakkoli, nebylo pochyb, že to musel být

mocný démon, jeden ze sloupů Ústředního svazu věřitelů. Jeho tučný, lesknoucí se, důstojný obličej obklopoval černý, navoněný plnovous. S otcovou paží kolem ramen kráčel, neustále se ukláněje, do kontoáru.

Nerozuměli jsme cizímu jazyku, a naslouchali jsme tedy s úctou ceremoniální konverzaci plně úsměvů, mhouření očí a něžného poklepávání po zádech. Když si vyměnili úvodní zdvořilůstky, přešli oba pánové k meritu věci. Otec rozložil na stůl knihy a papíry a otevřel láhev bílého vína. Vonná cigára v koutcích úst, tvář staženou do grimasy nedůtklivé spokojenosti, vyslovovali oba pánové krátká hesla, jednohláskové dorozumívací znaky, prstem křečovitě přidržující knihu ve správné poloze, v pohledu šibalský lesk augurů. Poznenáhlu se diskuse dostávala do varu, bylo na nich vidět těžce potlačované pobouření. Kousali se do rtů, z obličejů pojednou zklamaných a nevlidných visela hořká a vyhaslá cigára. Tráslí se vnitřním pobouřením. Otec dýchal nosem, rudé skvrny pod očima, vlasy nad zpoceným čelem se mu zježily. Situace se přirostřovala. Byl okamžik, že oba pánové vyskočili ze svých míst a stáli, nepřičetní, těžce sipající a slepě blýskající brýlovými skly. Vyděšená matka začala otce prosebně poplácávat po zádech, chtějíc předejít katastrofě. Když spatřili dámu, oba pánové zchladli, připomněli si společenská pravidla, s úsměvem se jeden druhému uklonili a usedli k další práci.

Kolem druhé hodiny po půlnoci otec konečně zabouchl těžké desky hlavní knihy. Plni neklidu jsme se z obličejů obou partnerů snažili vyčíst, na čí stranu se kloní vítězství. Otcův humor se nám

zdál umělý a vynucený, zato však černobradý se rozvaloval v křesle s nohama přes sebe a doslova sálal benevolentností a optimismem. S ostentativní štědrostí poděloval příruči dískrecemi.

Pánové poskládali papíry a účty a zvedli se od psacího stolu. Tvářili se nadmíru slibně. Pomrkávali spiklenecky na příruči a dávali tak najevo, že jsou plni odhodlání. Za matčinými zády naznačovali, že by měli chuť pořádně si zaflámovat. Bylo to bohapusté vytahování. Příruči věděli, co si o tom myslit. Ona noc nevedla nikam. Končila nad kanálem, na známém místě, slepou zdi nicotností a zahanbující blamáže. Všechny stezky, které do ní vedly, vracely se zpět do krámu. Všechny eskapády do hlubin jejich prostorů měly od prvopočátku zlomená křídla. Příruči zdvořile odbroukávali.

Černobradý a otec se uchopili podpaždí a nesmírně čile opustili krám, sledováni shovívavými pohledy příručích. Hned za dveřmi jim gilotina noci jedinou ranou stála hlavy, žbluňkli do noci jako do černé vody.

Kdo probádal bezednost červencové noci, kdo změřil, kolik sáhů se v ni propadá do prázdna, kde se nic neděje? Když proletěli celou tou černou nekonečností, stáli znovu přede dveřmi krámu, jako kdyby byli právě odešli, a měli opět své sražené hlavy, ještě se včerejším nespotřebovaným slovem na rtech. Tak stáli, kdovi jak dlouho, monotónně klábosili a předstírali, že se vrací z daleké výpravy, spjati kamarádstvím neskutečných nočních příhod a dobrodružství. Pohyby podnapilých si posouvali klobouky do týla, potáčeli se na slabých nohou.

Vyhnuli se osvětlenému portálu krámu, vstoupili krádí do domovních dveří a jali se potichoučku stoupat po vrzajících schodech do patra. Tak se dostali na zadní pavlač před Adéline okno a snažili se jim nakouknout ke spícímu děvčeti. Nemohli ji vidět, ležela ve stínu, stehna roztažena, zmitajíc se křečovitě a nepřičetně v objektu spánku, hořící hlavu zakloněnu, fanaticky oddána snům. Cvrnkali do černých tabulí, zpívali sprosté kuplety. Ale ona, letargický úsměv na pootevřených rtech, putovala, strnulá a kataleptická po svých dalekých cestách, na mile vzdálená a nedosažitelná.

A tak se vzdali, rozvalili se na zábradlí balkónu, zešíroka a hlasitě zivali a bubnovali nohama na prkna balustrády. V kterousi pozdní a neznámou noční hodinu našli pak svá těla, neznámo jak, na dvou úzkých postýlkách, jak se vznášejí na vysoko navršených peřinách. Pluli rovnoběžně a spali o závod, střídavě se předbíhající usilovným tryskem chrápání.

Na kterémsi kilometru spánku – spojil jejich těla proud spánku anebo se nepozorovaně spojily v jedno jejich sny? – ucítili v jednom bodě toho černého bezprostoru, že si leží v objeti a bojují spolu v těžkém nepřičetném zápase. Za toho neplodného úsilí si dýchali navzájem do obličejů. Černobradý ležel na otci jako Anděl na Jakubovi. Ale otec ho ze všech sil sevřel koleny, a odplouvaje strnule do tupé nepřítomnosti, ukrádal ještě potají mezi jedním a druhým kolem krátké posilující zdřímnutí. Tak bojovali, oč? o boha? o smlouvu? – zápasili ve smrtelném potu, vydávali ze sebe zbytky sil a proud spánku je zatím unášel do stále dalších a podivnějších krajín noci.

IV

Nazítří otec zlehka pokulhával na jednu nohu. Jeho obličej zářil. Hned za úsvitu našel hotovou a omračující pointu dopisu, o níž marně bojoval tolik dní a nocí. Černobradého jsme už více nespátřili. Odjel brzy ráno s kufrem a s vaky aniž se s někým rozloučil. Byla to poslední noc okurkové sezóny. Počínaje onou letní nocí začalo pro krám sedm dlouhých úrodných let.

SANATORIUM NA VĚČNOSTI

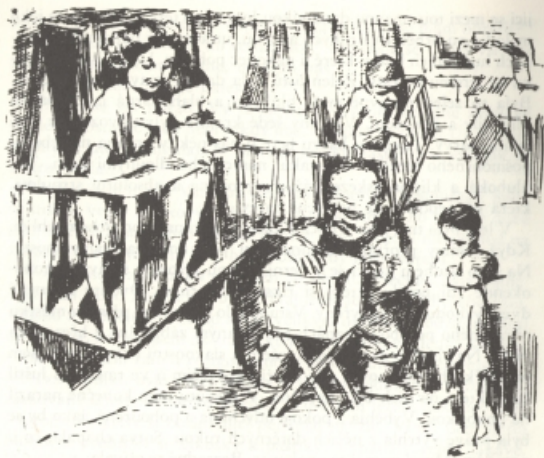
I

Cesta trvala dlouho. Na této vedlejší, zapomenuté trati, na které jezdí vlak jen jednou týdně, jeelo sotva několik pasažérů. Dosud nikdy jsem neviděl tyhle vagóny archaického typu, z jiných tratí už dávno vyřazené, prostorné jako pokoje, tmavé a plné zákoutí. Ty chodbičky, zahýbající v různých úhlech, ty prázdné, labyrintové a studené oddíly měly v sobě něco divně opuštěného, něco téměř děsivého. Stěhoval jsem se z vagónu do vagónu a hledal nějaký útulný koutek. Všude to foukalo, studené průvany si hledaly cestu těmi interiéry a provrtávaly skrz naskrz celý vlak. Tu a tam seděli na podlaze lidé s uzlíčky, neodvažující se posadit na přehnaně vysoké lavice. Ostatně ta vikslajvantová bachratá sedadla byla studená jako led a lepila se stářím. Na liduprázdných stanicích nepřistupoval ani jeden cestující. K další cestě se vlak rozjížděl bez zahvízdání, bez zasupění, pomalu, jakoby zamysleně.

Nějakou dobu mi dělal společnost člověk v rozedrané železničářské uniformě, mlčenlivý, pohroužený do myšlenek. Na oteklou bolavou tvář si tiskl kapesník. Pak i on někam zmizel, vystoupil

nepozorovaně v kterési stanici. Zůstal po něm vytlačený důlek v slámě, již byla pokryta podlaha, a černá, poničená brašna, kterou tu zapomněl.

Brodil jsem se slámou a odpadky a procházel potácivě z vagónu do vagónu. Dveře oddílů, pozotvřítané skrz naskrz, mlátily sebou v průvanu sem a tam. Nikde ani jeden pasažér. Konečně jsem potkal průvodčího v černé uniformě železničářů této trati. Omotával si krk teplým šátkem, balil svých pět švestek, lucernu, služební knížku. „Už tam budem,“ řekl a pohlédl na mě úplně bílými očima. Vlak se zvolna zastavoval, bez supění, bez bušení, jako by z něho s posledním dechem páry unikal život. Zastavili jsme. Ticho a prázdno, žádná staniční budova. Když vysedal, ukázal mi ještě kterým směrem leží sanatorium. Se zavazadlem v ruce jsem se vydal po bílé úzké silnici, ústící zakrátko v temném houšti parku. S jistotou zvědavosti jsem si prohlížel krajinu. Cesta, po níž jsem šel, se zvedala a stoupala na hřbet nízké vyvýšeniny, z níž bylo možno obsáhnout široký obzor. Den byl úplně šedivý, přitlučený, bez kontrastů. A snad právě tou těžkou a bezbarvou atmosférou potemněla celá ta velická mísa obzoru, na níž byla aranžována rozlehlá lesnatá krajina, postavená kulisovitě ze zalesněných pásem a vrstev, stále vzdálenějších a šedivějších a stékajících v pruzích, v mírných sklonech hned zleva, hned zase zprava. Celá ta tmavá, vážná krajina jako by téměř nepostřehnutelně tekla sama v sobě, přesouvala se přes sebe jako zamračená vrstevnatá obloha, plná skrytého pohybu. Zdálo se, že tekuté pásy a úseky lesů šumí a rostou tím šumem jako mořský příliv, stoupající nepozorovaně k pobřeží. Bílá cesta, zveda-

*Ilustrace k povídce Sanatorium Na věčnosti,
latinskou perokresba, 1938*

jíci se mezi tou tmavou dynamikou lesnatého terénu, vinula se jako melodie po hřbetech širokých akordů, utlačovaná naporem mohutných hudebních hmot, které ji nakonec pohltily. Uštípl jsem větvičku ze stromu u cesty. Zelen listů byla docela tmavá, téměř černá. Byla to zeleně podivně sytá, hluboká a blahodárná jako spánek plný síly a posílnění. Všechny šedé krajiny byly odvozeny z této jediné barvy. Takovou barvu bere u nás někdy krajina na sebe za pošmourného letního soumraku, nasyceného dlouhými dešti. Táž hluboká a klidná askeze, táž rezignovaná a absolutní strnulost, která už nepotřebuje potěšení barev.

V lese byla tma jako v noci. Kráčel jsem tápavě po tichém jehličí. Když stromy prořídly, zaduněly mi pod nohama trámy mostu. Na jeho druhém konci se v černí stromů rýsovaly šedivé, mnohookenné zdi hotelu, který si říkal sanatorium. Dvojitě skleněné dveře vchodu byly otevřeny. Vstupovalo se do nich přímo z můstku ohrazeného po obou stranách rozvíkláným zábradlím z březových větví. Na chodbě panovalo pološero a slavnostní ticho. Začal jsem po špičkách postupovat ode dveří ke dveřím a ve tmě jsem luštil čísla, která na nich byla napsána. V zákrutu jsem konečně narazil na pokojskou. Vyběhla z pokoje udýchaná a pobouřená, jako by se byla právě vytrhla z něčích dotěrných rukou. Sotva chápala, co jí povídám. Musel jsem ji to opakovat. Bezradně se ošivala.

Dostali můj telegram? Rozhodila ruce, její pohled uhnul stranou. Čekala jen na vhodný okamžik, aby mohla skočit k pootevřeným dveřím, po kterých pošilhávala.

„Přijel jsem zdaleka, objednal jsem si telegraficky v tomto domě

pokoje,“ řekl jsem poněkud netrpělivě. „Na koho se mám obrátit?“

Nevěděla. „Zajděte si do restaurace,“ zaplétala se. „Teď všichni spí. Až pan doktor vstane, ohlásím vás.“

„Spí? Je den, noc je daleko . . .“

„U nás se spí pořád. Vy to nevíte?“ Zvedla ke mně zvědavě pohled. „Ostatně tady není nikdy noc,“ dodala koketně. Už neměla v úmyslu utéci, žmoulala v prstech krajku zástěrky a všelijak se nakrucovala.

Nechal jsem ji být. Vstoupil jsem do polotmavé restaurace. Stály tu stolky, velký bufetový pult zabíral celou stěnu. Po dlouhé době jsem opět jednou pocítil jakousi chuť k jídlu. Potěšil mě pohled na zákusky a dorty, jimiž byly hojně obloženy mísy bufetu.

Položil jsem zavazadlo na jeden ze stolků. Všechny byly volné. Zatleskal jsem. Žádná odpověď. Nahlédl jsem do vedlejšího sálu, většího a světlejšího. Tento sál se velikým oknem či lodžii otevíral do krajiny, kterou jsem už znal a která tu v rámu výklenku stála ve svém hlubokém žalu a rezignovanosti jako smuteční memento. Na ubrusech stolků bylo vidět zbytky nedávno podávaného jídla, odzátkované láhve, nedopité sklenice. Tu a tam leželo dokonce ještě i spropitné, které si obsluhující personál nevzal. Vrátil jsem se do bufetu a prohlížel si zákusky a paštiky. Vypadaly velmi lákavě. Uvažoval jsem, zda se hodí, abych se obsloužil sám. Pocítil jsem přívál nezvyklého hltounství. Zvláště při pohledu na jeden druh křehkého zákusku s jablečnou zavařeninou sbíhaly se mi v ústech sliny. Už jsem chtěl jeden ten zákusek podebrat stříbrnou lopatkou, když jsem za sebou ucítil něčí přítomnost. Pokojská v tichých bačko-

rách vstoupila dovnitř a dotkla se prsty svých zad. „Pan doktor prosí,“ řekla, prohlížejíc si nehty.

Šla přede mnou, a jista si magnetismem, který vyzařovalo vlnění jejich boků, vůbec se neohlédla. Bavila se tím, že zesilovala působení tohoto magnetismu: jak jsme procházeli mimo celých desítek dveří, označených čísly, regulovala vzdálenost našich těl. Na chodbě bylo stále temněji. V místě, kde tma byla už úplná, opřela se letmo o mne. „Tady jsou doktorovy dveře,“ šeptla, „vejděte.“

Doktor Gotard mě přijal, stoje uprostřed pokoje. Byl to nevysoký muž, široký v ramenou, s černými vousy.

„Dostali jsme váš telegram už včera,“ řekl. „Poslali jsme na stanici ústavni kočár, jenže vy jste přijel jiným vlakem. Bohužel, železniční spojení tady není nejlepší. Jak se cítíte?“

„Žije otec?“ zeptal jsem se a vnořil jsem neklidný pohled do jeho usměvavého obličejce.

„Žije, přirozeně,“ odpověděl, snažejc klidně můj palčivý pohled. „Ovšem v mezích, podmíněných situací,“ dodal a přimhouřil oči. „Víte stejně dobře jako já, že nazíráno z hlediska vašeho domova, z perspektivy vaší vlasti – váš otec zemřel. To se už naprosto nedá změnit. Ta smrt vrhá na jeho zdejší existenci určitý stín.“

„Ale otec neví, netuší?“ zeptal jsem se šeptem. Zavrtěl zcela přesvědčivě hlavou. „Buďte klidný,“ řekl přítlumeným hlasem, „naši pacienti netuší, nemohou tušit . . .“

„Celý trik záleží v tom,“ dodal, hotov jeho mechanismus demonstrovat na prstech, „že jsme posunuli nazpět čas. Jsme tady s časem opoždění o jistý interval, jehož velikost není možno určit. Celou

věc lze vysvětlit prostým relativismem. Zde se zkrátka otcova smrt dosud neuskutečnila, ona smrt, která ho už zasáhla ve vaší vlasti.“

„Pak tedy,“ řekl jsem, „otec umírá anebo je blízek smrti . . .“

„Nerozumíte mi,“ odporoval se shovívavou netrpělivostí. „Reaktivujeme zde minulý čas se všemi jeho možnostmi, a tedy i s možností uzdravit se.“

Hleděl na mne s úsměvem, ruku na plnovousu.

„A teď asi budete chtít pana otce vidět. Jak jste si přál, rezervovali jsme vám druhou postel v otcově pokoji. Zavedu vás tam.“

Když jsme vyšli na dlouhou chodbu, hovořil doktor Gotard už šeptem. Všiml jsem si, že má na nohou stejně jako pokojská plstěné bačkory.

„Umožňujeme našim pacientům dlouho spát, šetříme jejich životní energii. Ostatně stejně tady nemají nic lepšího na práci.“

Před jedněmi z mnoha dveří se zastavil. Dal si ukazovák před rty.

„Vstupte potichu – váš pan otec spí. Lehnete si taky. To je to nejlepší, co teď můžete udělat. Na shledanou.“

„Na shledanou,“ zašeptal jsem a cítil, jak mi bušení srdce stoupá do hrdla. Zmáčkli jsem kliku, dveře povolily samy, otevřely se jako ústa, bezradně se otevírající ve spánku. Vstoupil jsem dovnitř. Pokoj byl téměř prázdný, šedivý a holý. Na obyčejné dřevěné posteli pod malým okénkem ležel v záplavě peřin otec a spal. Jeho hluboký dech vyzvedával z hlubin snu doslova sloje chrápání. Zdálo se, že celý pokoj je už tím chrápáním obložen od podlahy až ke stropu

a že stále ještě přibývají nové položky. Dojatě jsem hleděl do pohublé, zubožené otcovy tváře, zaujaté nyní zcela tou prací s chrápáním, do tváře, která se ve vzdáleném transu – odhodivši svou pozemskou masku – kdesi na odlehlém břehu zpovídala ze své existence slavnostním odpočítáváním svých minut.

Druhá postel tu nebyla. Od okna to táhlo pronikavým chladem. V kamnech se netopilo.

Nezdá se, že by tady o pacienty příliš dbali, pomyslíl jsem si. Tak nemocný člověk, a oni ho vydají na pospas průvanu! A nikdo tu zřejmě neklíží. Silná vrstva prachu ležela na podlaze, pokrývala noční stolek s léky a se sklenicí vystydlé kávy. V bufetu leží hory zákusků, a pacientům dávají místo něčeho vydatného čistou černou kávu! Ale ve srovnání s dobrodiním času posunutého zpět je to ovšem maličkost.

Pomaloučku jsem se svlékl a vklouzl do otcovy postele. Neprobudil se. Jen jeho chrápání, vytažené zřejmě už příliš vysoko, kleslo o oktávu níž a vzdalo se vzletnosti své deklamace. Změnilo se, dá-li se to tak říci, v jakési soukromé chrápání, v chrápání pro vlastní potřebu. Naplácal jsem kolem otce peřinu, abych ho tak, pokud to bylo vůbec možné, ochránil před průvanem táhnoucím od okna. Zakrátko jsem vedle něho usnul.

II

Když jsem se probudil, v pokoji se stmívalo. Otec seděl, už oblečen, u stolu a pil čaj, v němž si namáčel suchary s cukrovou polevou. Měl na sobě dosud nový černý oblek z anglické látky, který si pořídil minulé léto. Kravatu měl uvázanou poněkud nedbale.

Když viděl, že nespím, řekl s milým úsměvem na tváři pobledlé chorobou: „Mám moc velkou radost, že jsi přijel, Josefe. To je mi ale překvapení! Citím se tady tak osaměle. Pravda, v mé situaci si nemohu stěžovat, zažil jsem už horší věci, a kdybych chtěl udělat **facit** všech položek . . . Ale nechme toho. Představ si, hned první den mi tu naservírovali výtečné **filet de boeuf** na hříbkách. Bylo to ďábelské maso, Josefe. Varuju tě co nejdůrazněji – kdyby ti tu kdokoli chtěl podat **filet de boeuf** . . . Ještě teď cítím v břiše oheň. A průjem za průjmem . . . Vůbec jsem si s tím nevěděl rady. Ale musím ti oznámit novinu,“ pokračoval. „Nesměj se, ale najal jsem si tady krám. Ano. A gratuluji si, že jsem dostal ten nápad. Viš, z duše jsem se tady nudil. Nedovedeš si představit, jaká je tady nuda. A tak mám aspoň příjemné zaměstnání. Ale ne, aby sis představoval, že je to nějaká nádhera. Vůbec ne. Mnohem skromnější lokál než náš někdejší krám. Bouda ve srovnání s ním. U nás v městě bych se byl styděl za takový stánek, ale tady, kde jsme toho museli z našich nároků tolik slevit – není-liž pravda, Josefe? . . .“ Zasmál se bolestně. „Ale i tak se dá jakž takž žít.“ Bylo mi trapně. Styděl jsem se za rozpaky svého otce, který si uvědomil, že použil nesprávného slova.

„Vidím, že jsi ospalý,“ řekl po chvíli. „Prospi se ještě trochu a pak mě přijdeš navštívit do krámu – ano? Právě tam spěchám, abych se podíval, jak to pokračuje. Nemáš zdání, jak těžce jsem sháněl úvěr, jak nedůvěřivě tady jednají se starými obchodníky, s obchodníky, kteří mají za sebou solidní minulost . . . Vzpomínáš si na optikův krámeček na náměstí? Tak tedy hned vedle je náš obchod. Štít ještě nemá, ale najdeš to i bez něho. Nemůžeš se splést.“

„To jdete ven bez pláště?“ zeptal jsem se starostlivě.

„Zapomněli mi ho zabalit – představ si to – nenašel jsem ho v kufru, ale vůbec ho nepostrádám. To mírné klima, ten sladký vzduch! . . .“

„Vezměte si můj plášť,“ naléhal jsem, „rozhodně si ho vezměte.“ Ale otec si už nasazoval klobouk. Pokynul mi rukou a vyklouzl z pokoje.

Ne, nebyl jsem už ospalý. Cítil jsem, že jsem odpočatý . . . a že mám hlad. S potěšením jsem si vzpomněl na bufetový pult obložený zákusky. Oblékal jsem se a uvažoval, jak si pochutnám na různých druhích těch lahůdek. Přednost jsem hodlal dát křehkému zákusku s jablky, ale nezapomněl jsem ani na skvěle vypadající piškot plněný pomerančovou kůrou, který jsem tam uviděl. Postavil jsem se před zrcadlo a chtěl si uvázat kravatu, ale jeho plocha skryla můj obraz – jako plocha sférického zrcadla – někam do hloubky a vířila jako kalná tuň. Marně jsem zkoušel různé vzdálenosti, přistupoval blíž a zase couval, ze stříbrné tekuté mlhy se nechtěl vyloupnout žádný obraz. Musím požádat, aby sem dali jiné zrcadlo, pomyslíl jsem si a opustil pokoj.

*Ilustrace k povídce Sanatorium Na věčnosti,
kresba tužkou, 1938*

Na chodbě byla úplná tma. Dojem slavnostního ticha umocňovala ještě blikotavá plynová lampička, která hořela namodralým plamínkem v ohni chodby. V tom labyrintu dveří, výklenků a zákoutí jsem mohl jen těžce najít vchod do restaurace. Půjdu do města, rozhodl jsem se náhle. Pojím někde v městě. Snad tam najdu nějakou dobrou cukrárnu.

Za branou mě ovanul těžký, vlhký a sladký vzduch zdejšího zvláštního klimatu. Chronická šed' ovzduší sestoupila ještě o několik stupňů hlouběji. Bylo to jako den, viděný skrz smuteční flór.

Nemohl jsem dosytit oči aksamitovou, šťavnatou černí nejtmaších partií, stupnicí matných šedi plyšových popelů, která stoupala jako pasáže tlumených tónů zlomených dusítkem kláves – nokturno krajiny. Bohaté a řasnaté ovzduší mi obtřepotalo obličej měkkou plachtou. Mélo v sobě mdlou sladkost odstáté dešťové vody.

Opět to šumění černých lesů, vracející se samo do sebe, ty hluché akordy, rozehvívajícím prostor už za hranici slyšitelnosti! Byl jsem na zadním nádvoří sanatoria. Ohlédl jsem se na vysoké zdi zadního traktu hlavní budovy, zalomeného do podkovy. Všechna okna byla zavřena černými okenicemi. Sanatorium bylo pohrouženo v hluboký spánek. Prošel jsem branou z železných tyčí. Vedle ní stála psi bouda – nezvyklých rozměrů – opuštěná. Znovu mě pohltit a objal černý les, jehož tmou jsem tápal po tichém jehličí jakoby se zavřenými očima. Když se trochu rozjasnilo, objevily se mezi stromy obrysy domů. Ještě pár kroků a stál jsem na prostranném náměstí.

Podivná, klamná podobnost s náměstím našeho rodného města!

Jak jsou si vlastně podobny všechny rynky na světě! Takřka tytéž domy a obchody:

Chodníky byly téměř liduprázdné. Z nedefinovatelně šedé oblohy se sypal smuteční a pozdní soumrak neurčité denní doby. Snadno jsem přečetl všechny plakáty a štíty, a přesto bych se nebyl podívil, kdyby mi byl někdo pověděl, že je právě hluboká noc! Otevřeny byly jen některé krámy. Jiné měly rolety napůl stažené, jejich majitelé je překotně zavírali. Hutný a bujný vzduch, vzduch opojný a bohatý, pohlcoval místy část rozhledu, smýval jako mokrá houba tu pár domů, tu lucernu, tam kousek vývěsního štítu. Chvillemi mi bylo zatěžko zvednout víčka, klesající podivnou lhostejností či ospalostí. Začal jsem hledat optikův krám, o kterém se otec zminil. Hovořil o tom jako o něčem, co znám, dovolával se jakoby mé znalosti místních poměrů. Copak nevěděl, že jsem tady poprvé? Nepochybně to má v hlavě pomotané. Ale co jsem mohl očekávat od otce, jen napůl skutečného, od otce žijícího životem tak podmíněným, relativním, omezeným tolika výhradami! Těžko nepřiznat, že jsem musel vynaložit mnoho dobré vůle, abych mu vůbec mohl přiznat jakýsi způsob existence. Byla to politováníhodná náhražka života, závislá na shovívavosti okolí, na onom „consensu omnium“, z něhož čerpala své ubohoučké šťávy. Bylo jasné, že to žalostné zdání života se mohlo aspoň na chvíli udržet v tkáni skutečnosti jen díky solidárnímu přimhuřování obou očí před zřejmými a křiklavými nedostatky tohoto stavu věcí. Sebenepatrnější opozice jim mohla otrást, sebeslabší závan skepse jej mohl porazit. Mohlo mu sanatorium doktora Gotarda zabezpečit tu skleníkovou atmosféru

blahosklonné tolerance, ochránit ho před studenými závany střizlivosti a kriticismu? Bylo obdivuhodné, že si otec za tohoto nebezpečného, problematického stavu věcí dovedl ještě zachovat tak výbornou náladu.

Zaradoval jsem se, když jsem spatřil výlohu cukrárny, přeplněnou bábovkami a dorty. Má chuť k jídlu ožila. Otevřel jsem skleněné dveře s tabulkou Zmrzlina a vstoupil do tmavého krámu. Vonělo to tam kávou a vanilkou. Zezadu vyšla divenka s tvářmi smazanou šerem a přijala objednávku. Konečně po dlouhé době jsem se mohl dosyta posilnit výbornými koblihami, které jsem si namáčel v kávě. Ve tmě, obtančen vířícími arabeskami soumraku, hltal jsem další a další kousky pečiva a cítil, jak se mi víření tmy dere pod víčka a svým teplým pulsováním, miliónnásobným hemžením jemných doteků ovládá pokradmu mé nitro. Nakonec svítil šedou skvrnou v naprosté tmě už jen obdélník okna. Marně jsem ťukal lžičkou na desku stolu. Nikdo nepřicházel inkasovat účet za posilnění. Nechal jsem na stole ležet stříbrnou minci a vyšel na ulici. Vedle v knihkupectví ještě svítili. Příruči třídili knihy. Zeptal jsem se jich na otcův krám. „Je to hned druhý krám vedle nás,“ vysvětlovali mi. Úslužný chlapec přiskočil dokonce ke dveřím, aby mi ukázal, kde. Portál byl skleněný, výloha ještě neupravena, zakryta šedým papírem. Hned u dveří jsem si s údivem povšiml, že krám je plný zákazníků. Otec stál za pultem a sčítal položky dlouhého účtu, slině co chvíli tužku. Pán, jemuž ten účet vystavoval, skloněn nad pultem, přejížděl ukazováčkem každou připsanou cifru a polohlasem počítal. Ostatní zákazníci mlčky přihlíželi. Otec,

prst na položce, u níž se zastavil, vrhl na mne přes brýle krátký pohled a řekl: „Máš tady nějaký dopis, leží na psacím stole mezi papíry.“ A znovu se pohroužil do počítání. Příruči zatím odkládali stranou koupené zboží, balili je do papíru, převazovali provázkem. Regály byly vyplněny sukem jen zčásti. Většina jich byla ještě prázdná.

„Proč si nesednete, tatínku?“ zeptal jsem se potichu, když jsem zašel za pult. „Jste tak nemocný, a vůbec na sebe nedáváte pozor.“ Zvedl odmitavě dlaň, jako by odstrkoval mé přemlouvání, a nepřestal počítat. Vypadal velmi špatně. Bylo nabíledni, že jen umělé vydráždění, horečná činnost jej udržuje při síle a oddaluje okamžik úplného zhroucení.

Chvilu jsem hledal na psacím stole. Byl to spíše balík než dopis. Před několika dny jsem psal jednomu knihkupectví stran jisté pornografické publikace, nyní mi ji posílají sem, už zjistili mou adresu, či spíše adresu mého otce, sotva si stačil otevřít krám, bez štítu a bez firmy. Skutečně překvapující organizace výzvědné služby, obdivuhodná pružnost expedice! A ten neobvyklý spěch!

„Můžeš si to přečíst vzadu v kanceláři,“ řekl otec, posílaje mi nespokojený pohled, „vidíš přece, že tady mám málo místa.“

Kancelář za krámem byla ještě prázdná. Skleněnými dveřmi sem vnikalo trochu světla z prodejny. Na stěnách visely pláště příručích. Otevřel jsem dopis a dal se ve slabém světle od dveří do čtení.

Oznamovali mi, že žádaná kniha není bohužel na skladě. Začali po ní pátrat, ale aniž by chtěli předbíhat výsledek pátrání, dovoluji si mi zatím nezávazně poslat jistou věc, která, jak předpokládají,

mne bude nepochybně zajímat. A pak následoval spletitý popis skládacího hvězdářského refraktoru veliké světelnosti a s rozličnými přednostmi. Zvědavě jsem vytáhl z obálky ten přístroj, vyrobený z černého voskovaného plátna, složeného do ploché harmoniky. Dalekohledy mne bavily odjakživa. Začal jsem rozkládat mnohonásobně složený plášť přístroje. Vystužen tenkými proutky, rostl mi pod rukama obrovský měch teleskopu, prodlužující se svým prázdným tubusem, labyrintem temných komor, dlouhým komplexem optických temnic, zasunutých z polovice do sebe, na délku celé místnosti. Bylo to něco jako dlouhý automobil z lakovaného plátna, jakási divadelní rekvizita, imitující lehkým materiálem papíru nebo tuhé tkaniny masivnost skutečnosti. Pohlédl jsem do černého trychtýře okuláru a spatřil v dálce nejasně se rýsující kontury zadní fasády sanatoria. S probuzeným zájmem soukal jsem se hlouběji do zadní komory aparátu. Sledoval jsem teď v zorném poli dalekohledu pokojskou, jak kráčela polotmou sanatorní chodby s podnosem v ruce. Otočila se a usmála. Copak mě vidí? – pomyslíl jsem si. Neodbytná ospalost mi zahalovala oči mlhou. Seděl jsem vlastně v zadní komoře teleskopu jako v nějaké limuzině. Lehký pohyb pákou – a aparát začal šumět třepotem papírového motýla a já jsem ucítil, že se i se mnou dává do pohybu a zatáčí ke dveřím.

Jako veliká černá housenka vyjel dalekohled do osvětleného krámu. Mnohočlánkový trup, obrovský papírový šváb s imitací dvou svítilen vpředu. Zákazníci se smáčkli, ustupující před tím slepým papírovým drakem, příručí otevřeli dokořán dveře do ulice a já jsem pomalu vyjížděl ven špalírem lidí, provázejících tento můj skutečně skandální odjezd pohoršenými pohledy.

Ilustrace k povídkě *Sanatorium Na vědomí*,
perokresba, 1938

III

Tak se žije v tomto městě a čas ubíhá. Většinu dne člověk prospí, a to nejen v posteli. Ne, člověk tady v té věci není příliš vybíravý. Kdekoli, v kteroukoli denní hodinu je hotov si zdravě zdřímnout. S hlavou na restauračním stole, v drožce, ba dokonce vstoje cestou, v chodbě nějakého domu, kam si chvíli odskočí, aby se na vteřinku poddal nepřemožitelné potřebě spát.

Když se probudíme, pokračujeme, ještě omámení a nejisti, v pře-rušeném hovoru, v namáhavé cestě, posouváme kupředu zamotanou záležitost bez počátku a bez konce. To má za následek, že někde cestou se nějak mimochodem ztrácejí celé intervaly času, ztrácíme kontrolu nad souvislostí dne a nakonec se jí přestáváme dožadovat, vzdáváme se bez litosti výztuže nepřerušené chronologie, jejímuž pozornému ověřování jsme kdysi přivykli z vášně i z pečlivé všední disciplinovanosti. Dávno už jsme obětovali tu neustálou pohotovost skládat účty z prožitého času, to puntičkářské vyúčtovávání spotřebovaných hodin na halér – tu pýchu a ctizádost naší ekonomiky. Těchto kardinálních ctností, u nichž jsme kdysi neznali zapochybování ani prohřešku, vzdali jsme se už dávno.

Jako ilustrace tohoto stavu věci ať poslouží několik příkladů. V kterousi denní či noční hodinu – denní doby se různí jen sotva postizitelnou nuancí oblohy – probudím se u zábradlí na můstku, který vede do sanatoria. Je šero. Zřejmě jsem, zmožen ospalostí,

dlouho nevědomky putoval městem, než jsem se smrtelně unaven dovlékl k tomuto můstku. Nemožu říci, zda mě na té cestě po celou tu dobu doprovázel dr. Gotard, který teď stojí přede mnou a končí právě jakousi dlouhou argumentaci vyvozováním konečných závěrů. Unesen vlastní výřečností, bere mě dokonce za ruku a táhne za sebou. Jdu s ním, ale ještě dříve, než přejdeme dunící prkna můstku, spím znovu. Zavřenými víčky vidím nejasné sugestivní doktorovu gestikulaci, úsměv v hlubinách jeho černého plnovousu a marně se snažím pochopit ten znamenitý logický obrat, ten poslední trumf, jímž doktor na vrchu své argumentace, znehybněn s roztaženými rukama, triumfuje. Nevím, jak dlouho ještě jdeme takto vedle sebe, pohroužení do toho hovoru plného nedorozumění, když tu se v určitém okamžiku probouzím docela. Doktor Gotard zde už není, je úplná tma, ale to jen proto, že mám oči ještě stále zavřeny. Otvírám je a jsem v posteli ve svém pokoji, kam jsem se dostal, nevím jak.

Ještě drastičtější příklad:

Vstupuji v době oběda do restaurace v městě, do chaotického hluku a zmatku obědvajících lidí. A koho tu nepotkám uprostřed sálu, u stolu, který se prohýbá pod pokrmy? Otce. Všechny oči jsou upřeny na něj, a on, blýskaje brilantovou jehlicí, nezvykle živý, rozplývá se téměř extaticky, naklání se afektovaně na všechny strany v mnohomluvném hovoru s celým sálem najednou. S násilnou bravurností, na kterou se nemožu dívat, aniž by se mne nezmocňoval prudký neklid, objednává stále nová a nová jídla, která se vrší na stole do vysokých hranic. Se zalíbením je hromadí kolem sebe,

třebaže se nevypořádal ještě ani s prvním chodem. Mlaská jazykem, zvyká a hovoří najednou, posunky i mimikou dává najevo, jak vysoce je s touto hostinou spokojen, provází obdivným pohledem pana Adolfa, číšníka, a chrlí naň se zamilovaným úsměvem stále nové a nové objednávky. A když je číšník, povivaje ubrouskem, běží splnit, obrací se otec s prosebným gestem na všechny, bere všechny za svědky, jaké neodolatelné kouzlo má v sobě ten zdejší Ganimedes.

„Neocenitelný chlapec,“ volá s blaženým úsměvem a přivírá oči, „andělský chlapec! Uznejte, pánové, že je okouzlující!“

Opouštím znechucené sál, aniž mě otec zpozoroval. Kdyby ho tam správa hotelu z reklamních důvodů nastrčila úmyslně, aby animoval hosty, nebyl by se mohl chovat provokativněji a ostentativněji. S hlavou zatemněnou ospalosti se potácím ulicemi a spěchám domů. Opřu se na chvíli o poštovní schránku a dopřávám si krátkou siestu. Konečně nahmatám ve tmě bránu sanatoria a vstupuji dovnitř. V pokoji je tma. Otočím vypínačem, ale nejde proud. Od okna to táhne chladem. Ve tmě zavrzá postel. Otec zvedne hlavu nad peřiny a povidá: „Ach, Josefe, Josefe! Už dva dny tady ležím bez jakékoli péče, zvonky jsou zpřetrhány, nikdo se na mne nejde podívat, a můj vlastní syn mě opustí, mne, těžce nemocného člověka, a toulá se po městě za děvčaty. Podívej, jak mi buší srdce.“

Jak to dát dohromady? Sedí otec v restauraci, zachvácen nezdravějším hltavostí, anebo leží těžce nemocen ve svém pokoji? Nebo existují dva otcové? Vůbec ne. Všim jsem vinen prudký rozpad času, nekontrolovaného neustálou bdělostí.

Víme všichni, že ten nedisciplinovaný živel držíme na jakés takés uzdě jen zásluhou neustálé kultivace, starostlivé péče, úzkostlivého regulování a korigování jeho výstřelků. Zbaven této péče, má okamžitě sklony k extravagancím, k divokým aberacím, k trope ní nevypočitatelných žertiků, k šaškovinám bez hlavy a paty. Stále zřetelněji vystupuje na povrch nesouhlasnost našich individuálních časů. Čas mého otce a můj vlastní čas už do sebe nezapadaly.

A jen tak mimochodem, otcova výtky stran uvolněnosti mých mravů je nepodložená insinuace. Nesblížil jsem se tady ještě ani s jediným děvčetem. Když se potácím jako opilý z jednoho spánku do druhého, ve strážlivějších okamžicích si zdejšího krásného pohlaví sotva všimnu.

Ostatně chronické šero v ulicích ani pořádně nedovolí rozlišovat obličej. Jediné, čeho jsem si stačil povšimnout jako mladý muž, který buď jak buď má ještě na tomto poli jisté zájmy, byla zvláštní chůze děvčat.

Je to chůze po neúprosně přímé přímce, která nepočítá s žádnými překážkami, poslušná jen jakéhosi vnitřního rytmu, jakéhosi zákona, který ta děvčata odmotávají jako z klubička a mění jej v nit přímočarého cupitání, plného akurátnosti a odměřené grácie.

Každá v sobě nosí jako natažené péro nějakou jinou, individuální zákonitost.

Když tak kráčeji před sebe, zahleděny do této zákonitosti, plynou soustředěně a vážnosti, tu se zdá, že jsou proniknuty jedinou starostí, totiž aby z ní nic nevynechaly, nepopletly to obtížné pravidlo, neodchýlily se od něho ani o milimetr. A tu začíná být jasné,

že to, co tak pozorně a zaujatě nosí v sobě, není nic jiného než jakási fixní idea vlastní dokonalosti, která se silou jejich přesvědčení stává téměř skutečností. Je to jakási anticipace, podniknutá na vlastní riziko, bez jakékoli záruky, nedotknutelné dogma, povýšené nad jakoukoli pochybnost.

Kolik vad a nedostatků, kolik nosiků ohrnutých či zploštělých, kolik pih a uhrů propašovávali bravurně pod vlajkou této fikce! Neexistuje taková ošklivost a všednost, kterou by vzletnost oné viry nestrhávala s sebou do tohoto fiktivního nebe dokonalosti.

Pod sankcí oné viry tělo zřetelně krásní a nohy, skutečně hezky modelované a elastické nohy v obuvi bez poskvrny, hlásají svou chůzí, vysvětlují překotně plynulým, blyskavým monologem kráče- ni bohatství té ideje, o níž pyšně mlčí uzavřená tvář. Ruce mají ty dívky v kapsách svých krátkých přiléhavých kabátků. V kavárně a v divadle si nohy, odhalené vysoko ke kolenům, překládají přes sebe a výmluvně jimi mlčí. Tolik na okraj jen o jedné zvláštnosti města. Zmínil jsem se o zdejší černé vegetaci. Pozornosti si zaslouží zvláště jeden druh černého kapradí, jehož obrovské listy zdobí vázy v každém zdejším obydlí a v každé veřejné místnosti. Je to takřka smuteční symbol, funebrální erb tohoto města.

IV

Poměry v sanatoriu jsou den ze dne nesnesitelnější. Těžko popřít, že jsme prostě padli do pastí. Od okamžiku, kdy jsem přijel a kdy před nově přichozím rozvinula jakési zdání hostitelské starostlivosti, nedává si správa sanatoria sebemenší práci s tím, aby v nás vzbudila třeba jen iluzi nějaké péče. Jsme zkrátka odkázáni sami na sebe. Nikdo se nestará o naše potřeby. Už dávno jsem zjistil, že vedení elektrických zvonků končí hned nade dveřmi a nikam nevede. Služebnictvo se neukáže. Chodby jsou ve dne v noci ponořeny do tmy a ticha. Mám silné podezření, že jsme v tomto sanatoriu jedinými hosty a že ona tajuplnost a diskrétnost, s níž pokojská pečlivě zavírá dveře pokojů, když do nich vstupuje nebo z nich odchází, je prostě mystifikace.

Mívám někdy nutkání dveře těch pokojů jedny po druhých dokořán pozotvirat a nechat je tak doširoka otevřené, abych demaskoval nepoctivé intriky, do nichž nás zapletli.

A přece si nejsem tak docela jist svým podezřením. Někdy pozdě v noci vidám doktora Gotarda na chodbě, jak někam spěchá v bílém operačním plášti s klystýrem v ruce a před ním běží pokojská. Těžko ho v takových okamžicích zastavit v jeho spěchu a přitisknout ke zdi rozhodnou otázkou.

Nebýt restaurace a cukrárny v městě, mohl by tady člověk zemřít hladu. Dosud jsem nebyl s to doprosit se druhé postele. O čistém ložním prádle už vůbec nemluví. Je nutno přiznat, že všeobecné uvolnění kulturních zvyklostí nešetřilo ani nás dva.

Vlíztl do postele oblečen a v botách bývalo pro mne jako pro civilizovaného člověka odjakživa něčím prostě nepředstavitelným. Teď však se vracivám domů pozdě, opilý ospalostí, v pokoji je šero, záclony na okně se vzdouvají chladným vanem. Nic nevnímaje, padnu na postel a zahrabávám se do peřin. A takto spím po celé nepravdělné časové úseky, dny nebo týdny, cestuji prázdnými krajinami snů, neustále na cestách, neustále na strmých silnicích respirace, buďto lehce a pružně sjížděje z mírných svahů, anebo zase namáhavě stoupaje po kolmé stěně chrápání. Když dosáhnou vrcholu, obsáhnou nesmírné obzory té skalnaté a jalové pouště spánku. V kterousi hodinu, v kterémsi bodě, kdesi v prudkém zákrutu chrápání se napůl probudím a cítím v nohách postele otcovo tělo. Leží tam, stočen do klubička, malý jako kotě. Usnu znovu s otevřenými ústy a opět přede mnou vlnivě a majestátně defiluje celé to obrovské panoráma hornaté krajiny.

V obchodě vyvíjí otec nesmírně čilou činnost, provádí transakce, vynakládá veškerou svou energii, aby přesvědčil zákazníky. Tváře mu hoří vzrušením, oči svítí. V sanatoriu leží těžce nemocen, stejně jako v posledních týdnech doma. Těžko zatajit, že se proces rychlými kroky blíží ke trašnému konci. Slabounkým hlasem mi říkává: „Měl bys chodit častěji do krámu, Josefe, příruči nás okrádají. Vidíš přece, že na to už nestačím. Ležím tu už dlouhé týdny nemocen, a obchod, vydán napospas osudu, jde od desíti k pěti. Nepřišla nějaká pošta z domova?“

Začínám litovat celého toho podniku. Těžko nazvat šťastným nápadem, že jsme otce, oklamáni nabubřelou reklamou, poslali sem.

*Ilustrace k povídce Sanatorium Na věčnosti,
perokresba, 1938*

Čas, posunutý zpět . . . Na první pohled to zní hezky, ale co je to ve skutečnosti? Dostává se mu tady snad plnohodnotného, solidního času, času odmotaného jakoby z nového stůčku, času voničiho ještě novotou a barvou? Právě naopak. Je to dočista opotřebovaný, lidmi obnošený čas, čas ošoupaný, na mnoha místech déravý, průhledný jako řešeto.

Není divu, vždyť je to čas jakoby vyzvracený – rozumějte mi, prosím, dobře – čas z druhé ruky. Člověk by zaplakal . . .

A k tomu celá ta nanejvýš nevhodná manipulace s časem. Ty zcestné pikle, to vkrádání se do jeho mechanismu zadními dvířky, to riskantní rozdražďování poštvěáčků jeho citlivých tajemství! Jsou chvíle, kdy má člověk chuť uhodit do stolu a vykřiknout z plna hrdla: Dost, vari od času, čas je nedotknutelný, čas je zakázáno provokovat! To vám nestačí prostor? Pro člověka je prostor, v prostoru si můžete vyvádět, jak vám libo, metat si kozelce, padat, skákat z hvězdy na hvězdu. Ale pro boha svatého, nesahejte na čas!

A na druhé straně zase – může ode mne někdo žádat, abych o své újmě vypověděl smlouvu s doktorem Gotardem? Ať už je ta ubohoučká otcova existence jakákoli, přece jen ho vidím, jsem s ním, hovořím s ním . . . Měl bych vlastně být doktoru Gotardovi neskonale vděčen.

Už několikrát jsem si s ním chtěl otevřeně promluvit. Jenže doktor Gotard je nepolapitelný. „Teď právě šel do restauračního sálu,“ oznamuje mi pokojská. Mířím tam, když tu mě pokojská dohoni a povídá mi, že se zmýlila, že doktor Gotard je v operačním sále. Spěchám tedy do prvního poschodí a uvažuju, jaké operace

tady mohou dělat, vstoupím do předpokoje, a skutečně mi řeknou, abych počkal. Dr. Gotard přijde za chvíli, právě dooperoval, myje si ruce. Takřka ho vidím, malého, krácejícího dlouhými kroky v rozevlátém plášti, jak spěchá řadou nemocničních sálů. Jenže za chvíli, co se neukáže! Doktor Gotard tady vůbec nebyl, už léta se tu neoperovalo. Doktor Gotard spí ve svém pokoji a jeho černý plnovous trčí vyzývavě do vzduchu. Pokoj je naplněn chrápáním jako chuchvalci mraků, které se rozrůstají, vrství, zvedají na svých oblinách doktora Gotarda i s jeho postelí stále výš a výše – veliké patetické nanebevstoupení na vlnách chrápání a vzdouvajících se peřin.

Dějí se zde ještě podivnější věci, věci, které zatajují sám před sebou, věci, které jsou svou absurditou přímo fantastické. Kdykoli opouštím pokoj, mám dojem, že se někdo rychle vzdaluje ode dveří a zahýbá do postranní chodby. Anebo jde někdo přede mnou, aniž se ohlédne. Není to ošetřovatelka. Vim, kdo to je! „Mami!“ volám třesoucím se, vzrušeným hlasem a matka se otočí a s prosebným úsměvem se na mne chvíli dívá. Kde jsem? Co se to tu děje? Do jaké sítě jsem se to zapletl?

V

Nevím, působí-li to pozdní roční doba, ale dny jsou svou barvou stále vážnější, chmuří se a tmavnou. Vypadá to, jako by se člověk díval na svět úplně černými brýlemi.

Celá krajina jako by byla dnem obrovského akvária, naplněného světlým inkoustem. Stromy, lidé i domy splývají do černých siluet a vlní se jako vodní rostlinstvo na pozadí inkoustové tůně.

V okolí sanatoria se to hemží černými psy. Různě velicí a různých ras, pobíhají v šeru, hlavy nízko u země, po všech cestách a pěšínách, plně zaujati svými psími záležitostmi, tiši, plní napětí a střehu.

Probíhají kolem po dvou, po třech, ostražitě krky nataženy, uši špičatě vztyčeny, s žalostným tónem tichého skučení, které se mimoděk prodírá z chřtánu a signalizuje nejvyšší stupeň vzrušení. Zaneprázdnění svými záležitostmi, plní spěchu, neustále na cestě někam, vždycky upjati k nepochopitelnému cíli – sotva si všimnou chodce. Jen tu a tam loupnou po něm v letu očima a v takových okamžicích číší z toho černého a chytrého zašilhání vztek, držený ve svých chourkách na uzdě jedině nedostatkem času. Někdy dokonce podlehnou své zlobě, přibíhají se skloněnou hlavou a se zlověstným vrčením k noze, ale jen proto, aby v půli cesty opustili svůj záměr a velikými psími poskoky běželi dále.

Proti té psí metle není pomoci, ale proč u všech čertů drží správa sanatoria na řetězu obrovského vlčáka, strašnou bestii, skutečného vlkodlaka, doslova ďábelsky divokého?

Po zádech mi běhá mráz, kdykoli jdu kolem jeho boudy, u níž stojí, znehyněn krátkým řetězem, s divoce naježeným límcem chlupů kolem hlavy, kníratý, štětinatý a bradatý, s mašinérií mohutné tlamy plné tesáků. Vůbec neštěká, jenom jeho divoká vizáž je při pohledu na člověka ještě strašnější, rysy tuhnou do výrazu bezedné vzteklosti a on, zvedaje pomalu strašnou mordou, oddává

Ilustrace k povídce Sanatorium Na vůčivosti,
kresba tužkou, 1938

se vášnivě, v tiché křeči, nízkému, náruživému, z hlubin nenávisti vycházejícímu vyti, v němž se ozývá smutek a zoufalá bezmocnost.

Když spolu vycházíme ze sanatoria, prochází otec kolem té bestie lhostejně. Ale já bývám tou živelnou manifestací bezmocné nenávisti pokaždé hluboce otrášen. Jsem teď o dvě hlavy větší než otec, jenž malý a hubený cupitá vedle mne drobnými stařeckými krůčky.

Už když se blížíme k náměstí, vidíme neobvyklý ruch. Ulicemi pobíhají davy lidí. K našemu sluchu dolétají neuvěřitelné zvěsti, že do města vtrhla nepřátelská vojska.

Za všeobecného zděšení si lidé navzájem dávají poplašené a odporné informace. Je těžké to pochopit. Válka, již nepředcházely diplomatické akce? Válka uprostřed blaženého klidu, neporušeného žádným konfliktem? Válka s kým a oč? Říkají nám, že invaze nepřátelské armády dodala odvahy skupině nespokojenců v městě, a ti teď vyšli do ulic se zbraní v ruce a terorizují pokojné obyvatelstvo. Skutečně jsme spatřili hlouček těch vzbouřenců v černých civilních šatech s bílým řemením skříženým na prsou, postupujících mlčky, se skloněnými puškami. Dav před nimi ustupoval, tlačil se na chodníky, a oni šli a vrhali zpod cylindrů ironické, temné pohledy, pohledy, v nichž se zračil pocit převahy, záblesk zlomyslné radosti a jakési spiklenecké pomrkávání, jako kdyby potlačovali výbuch smíchu, který by demaskoval celou tu mystifikaci. Některé z nich dav poznává, ale radostné zvolání udusi hrozba skloněných hlavních. Prošli, aniž si s kýmoli něco začali. Opět se všemi ulicemi přelévá ustrašený, ponuře mlčící dav. Nad městem plane temné mručení. Zdá se, že v dále je slyšet rachot dělostřelectva, dunění

bedýnek se střelivem. „Musím se dostat do krámu,“ povídá otec, bledý, ale smířený s osudem. „Nemusíš jít se mnou, jen bys mi překážel,“ dodává, „vrať se do sanatoria.“ Hlas zbabělosti mi radí abych poslechl. Vidím, jak se otec vdírá do sevřené zdi davu, a ztrácím ho z očí.

Postranními uličkami se spěšně kradu na horní konec města. Uvědomuji si, že po těchto strmých cestách se mi podaří obejít půlkruhem střed města, uzavřený lidskou tlačenicí.

Tam, v horní části města, byl dav řidší, až konečně zmizel docela. Krácel jsem klidně prázdnými ulicemi do městského parku. Jak smuteční asfodely hořely tam tmavým modravým plamínkem lucerny. Každá byla obklopena rojem chroustů, těžkých jako koule, unášených šikmým bočním letem vibrujících křídel. Někteří, kteří spadli na zem, hrabali se nemohoucně na pisku, hřbety vypouklé, nahrbení tvrdými krovkami, pod něž se snažili poskládat rozprostřené jemné blány křídel. Po pažitech a pěšinách se procházeli lidé, pohroužení do bezstarostných rozhovorů. Poslední stromy parku visí svými korunami nad dvorky domů, stojících nízko v dolíku a přiléhajících ke zdi sadu. Krácel jsem podél této zdi, která z mé strany sahá sotva po prsa, ale zvenčí klesá na úroveň dvorků svahem asi patro vysokým. V jednom místě se z prostranství mezi dvorky zvedal až ke koruně zdi násep z udusané hlíny. Překročil jsem snadno bariéru a proklouzl po té úzké rampě mezi namačkanými budovami až na ulici. Mé výpočty, podepřené znamenitým orientačním smyslem, byly správné. Ocítl jsem se takřka proti sanatorní budově, jejíž zadní trakt se nejasně bělá v černém orámo-

vání stromů. Vcházím dovnitř jako obvykle zezadu, nádvořím, bránou v železné ohradě a vidím už z dálky psa na jeho stanovišti. Jako vždy naskočí mi při tomto pohledu husí kůže odporu. Chci kolem něho projít co nejrychleji, abych neslyšel ten nenáviděný sten, vycházející z hlubin srdce, když tu ke svému zděšení, nevěře vlastním očím, vidím, jak se dlouhými skoky vzdaluje od boudy, protože není uvázan, a s temným, jakoby ze sudu se ozývající štěkotem obíhá nádvoří, aby mi odřízl cestu zpět.

Strnulý hrůzou, ustupuji do protějšího, nejvzdálenějšího kouta nádvoří a instinktivně hledám nějaký úkryt. Nakonec se uchyluji do malého altánu, který tam stojí, i když jsem naprosto přesvědčen o marnosti svého úsili. Huňatá bestie se blíží dlouhými skoky a už je její morda u vchodu do altánu a uzavírá mě v pasti. Polomrtvý strachem si všímám, že rozvinul celou délku řetězu, který vlekl za sebou přes dvůr, a že altán je už mimo dosah jeho zubů. Uondán, zdeptán hrůzou, takřka nepocituji úlevu. Potáčeje se, napůl bez sebe, zvedám oči. Nikdy jsem ho neviděl tak zblízka, a teprve teď mi padají z očí šupiny. Jak veliká je síla předsudků! Jak mocná je sugesce strachu! Jaká zaslepenost! Vždyť je to člověk. Člověk na řetězu, a já ho ve zjednodušující metaforické, paušální zkratce považoval z nepochopitelných příčin za psa. Ale abyste mě nechápali špatně. Byl to pes – neklamně, jenže v lidské podobě. Kvalita psa je vnitřní kvalitou a může se projevat stejně dobře jak v lidské, tak ve zvířecí podobě. Ten, co stál přede mnou ve vchodu do altánu, s tlamou jakoby obrácenou naruby, se všemi zuby vyčněnými v hrozivém vrčení – byl muž střední postavy s černými

vousy. Obličej žlutý, kostnatý, oči černé, zlé a nešťastné. Podle černého obleku a civilizovaného tvaru plnovousu mohl by být považován za inteligenta, za vědce. Mohl by to být starší, nevydatý bratr doktora Gotarda. Ale tento první dojem klamal. Jeho veliké, lepkavě upatlané ruce, dvě brutální a cynické brázdí kolem nosu, ztrácející se v plnovousu, vodorovně, ordinární vrásky na nízkém čele rozvály brzy tu první iluzi. Byl to spíš knihař, křikloun, táborový řečník a partajník – člověk prudký, plný temných, výbušných vášní. A v tom právě, v těch propastech naruživosti, v tom křečovitém naježení všech nervů, v té šílené furii oštěkávající vztekle konec klacku na něj namířeného – v tom byl sto procentním psem. Kdybych přešel zadi bariérku altánu, myslím si, dostal bych se docela z dosahu jeho vzteku a mohl bych se postranní pěšinou dostat k bráně sanatoria. Už přehazuji nohu přes zábradlí, ale náhle se v půli pohybu zastavím. Cítím, že by to bylo příliš kruté, prostě si odejít a zanechat ho tak s jeho bezradným vztekem, neznačícím mezi. Představuji si jeho strašné rozčarování, nelidskou bolest, kdyby mě viděl utíkat z pasti, odcházet navždy. Zůstanu. Přistupuji k němu a povídám přirozeným, klidným hlasem. „Uklidněte se, odvážu vás.“

Po těchto slovech se jeho obličej, rozkouskovaný křečovitými záškuby, rozbouřený vibrací vrčení, sceluje, vyhlazuje a z hlubin se vynořuje tvář takřka úplně lidská. Přistupuji k němu bez obav a odpínám mu karabinku na krku. Kráčíme teď bok po boku. Knihař má na sobě slušný černý oblek, ale je bosý. Pokouším se navázat s ním rozhovor, ale z jeho úst se ozývá jen nesrozumitelné

blábolení. Jen z očí, z těch černých, výmluvných očí čtu divokou náruživost přichylnosti, sympatie, a to mi nahání hrůzu. Občas klopýtne o kámen, o hroudu hlíny a v takových okamžicích se jeho obličej tím otřesem ihned láme, rozsypá, naplň se z něho vynoří zděšení, hotové ke skoku, a hned za ním vztek, který čeká jen na okamžik, kdy bude opět moci proměnit ten obličej v klubko syčících zmijí. Tu ho pokaždé uklidňuji strohým kamarádkým napomenutím. Poplácám ho dokonce po zádech. A chvílemi se v jeho obličejí pokouší vzniknout udivený, podezřavý, sám sobě nedůvěřující úsměv. Ach, jak je mi na obtíž to strašné přátelství. Jak mě děsí ta zrůdná sympatie. Jenže jak se zbavit toho člověka, který kráčí vedle mne a visí pohledem, vši vášnivosti své psi duše na mém obličejí? Nesmím však dát najevo svou netrpělivost. Vytáhnu peněženku a povídám věcným tónem: „Jistě potřebujete peníze, rád vám půjčím.“ Když to však vidí, jeho obličej tak strašně zdívoci, že peněženku opět co nejrychleji schovám. Ještě dlouho se nemůže uklidnit a ovládnout tahty obličejce, které stále kříví křeč vytí. Ne, déle to už nevydržím. Všechno raději než tohle. Stejně se už vše zamotalo, beznadějně popletlo. Nad městem vidím zář požáru. Otec je někde v ohni revoluce v hořícím krámě, doktor Gotard je nedosažitelný a k tomu všemu ještě matka, která se tu nepochopitelně objevila, inkognito, s nějakým tajným posláním! Jsou to články nějakého velkého záhadného spiknutí, které se svírá kolem mé osoby. Pryč, pryč odtud. Kamkoli. Setrást ze sebe to odporné přátelství, toho knihaře páchnoucího psinou, který ze mne nespouští oči. Stojíme před bránou sanatoria. „Prosím, pojdte do mého pokoje.“

povídám se srdečným gestem. Civilizované pohyby ho fascinují, uspávají jeho divokost. Pouštím ho před sebou dovnitř, usazují ho na židli.

„Půjdu do restaurace, přinesu koňak,“ povídám.

Zděšeně vyskočí a chce jít se mnou. S mírnou rozhodností uklidňuji jeho neklid.

„Budete tady sedět, budete tu klidně čekat,“ říkám mu hlubokým vibrujícím hlasem, u jehož dna se ozývá utajovaný strach. Sedne si s nejistým úsměvem.

Vycházím ven a kráčím pomalu chodbou, pak po schodech dolů, chodbou k východu, procházím branou, mířím přes nádvoří, zabouchávám za sebou železnou branku a nyní se bez dechu, s tlukoucím srdcem, s bušením ve spáncích dávám do běhu tmavou alejí, která vede k nádraží.

V hlavě se mi převalují obrazy, jeden strašnější než druhý. Netvorova netrpělivost, jeho zděšení, jeho zoufalství, jakmile pozná, že byl podveden. Návrat fúrie, recidiva vzteku, propukající ničím netlumenou silou. Otcův návrat do sanatoria, jeho nic netušící zaklepání a nečekané tváří v tvář se strašnou bestii.

Štěstí, že otec vlastně už nežije, že se ho to vlastně už netýká, napadá mě s úlevou a už před sebou vidím černou řadu železničních vagonů, stojících u výjezdu z nádraží.

Nastupuji do jednoho z nich a vlak, jako by čekal jen na to, dává se pomalu, bez zahvizdání do pohybu.

V okně ještě jednou defiluje a pomalu se otáčí obrovská misa obzoru, naplněná tmavými šumícími lesy, v nichž se bělají zdi sanatoria. Sbohem, otče, sbohem, město, které už nespátřím.

Od té doby jedu, stále jedu, nějak jsem se na železnici zabydlil a oni mě tu tolerují, jak se toulám z vagónu do vagónu. Vozy, obrovské jako pokoje, jsou plné smetí a slámy a v těch šedivých, bezbarvých dnech jimi skrz naskrz protahují průvany.

Oblek se mi roztrhal, roztřepil. Darovali mi obnošenou železničářskou uniformu. Obličej mám ovázan špinavým hadrem, protože mám oteklou tvář. Sedím na slámě a podrímuji, a když mám hlad, stoupnu si do chodbičky před oddíly první třídy a zpívám. Házeji mi drobné mince do mé železničářské čepice, do černé konduktérské čepice s otrhaným štítkem.

DODO

Chodíval k nám v sobotu odpoledne v tmavém kabátci přes bílou piké kazajku, v buřince, kterou mu museli na rozměry jeho hlavy dát asi dělat na objednávku, přicházel posedět na čtvrt nebo půlhodinku nad sklenicí vody s malinovou šťávou, podumat s bradou opřenou o kostěný knoflík hůlčičky, kterou držel mezi koleny, zamyslit se nad blankytným dýmem z cigarety.

Obvykle bývali u nás tou dobou na návštěvě i jiní příbuzní a během nenuceného hovoru ustupoval Dodo jakoby do stínu, klesal v tom živém shromáždění do pasívní role statisty. Aníž si bral slovo, přejížděl oduševnělými očima pod nádherným obočím z jednoho hovořícího na druhého, při čemž se jeho obličej postupně prodlužoval, jako by se vymykal z kloubů, a ničím v tom živelném zaposlouchání nebrzděn, dostával hloupý výraz.

Mluvil jen tehdy, když ho přímo oslovili, a odpovídal v takových případech na otázky, ale jen jednoslabičně, jakoby neochotně, zahleděn někam na opačnou stranu, pokud ovšem ony otázky nepřesahovaly určitou oblast prostých, snadno řešitelných věcí.

Někdy se mu dařovalo udržet rozhovor ještě o pár otázek dále, za onen rámeček, a to záluhou zásoby výrazných posunků a gest, jimiž disponoval a která mu svou mnohoznačností prokazovala univerzální služby tím, že vyplňovala mezery v artikulované řeči a vytvářela svou živou mimickou expresivností zdání rozumné akce. Byla to však iluze, která se brzy rozplynula, rozhovor začal žalostně váznout a tazatelův zrak se pomalu a zamyšleně odvracel od Doda, jenž zůstaven sám sobě, upadal znovu do sobě vlastní role statisty a pasivního pozorovatele uprostřed všeobecné konverzace.

Neboť jak bylo možno pokračovat v hovoru, když například na otázku, zda doprovázel matku na cestě na venkov, odpověděl v mollové tónině: „Nevím,“ i když to znamenalo smutnou a zahanbující pravdomlupnost, protože Dodova paměť nesahala skutečně dál než za poslední okamžik a k nejbližší aktualitě.

Dodo prodělal kdysi dávno, ještě v dětství, nějakou těžkou mozkovou chorobu, během níž ležel mnoho měsíců v bezvědomí, blíže smrti nežli životu, a když se nakonec přece jen uzdravil, ukázalo se, že je už jakoby stažen z oběhu, že už nepatří do společenství rozumných lidí. Jeho výchova proběhla soukromě, jen tak pro formu, s velikou ohleduplností. Požadavky, tvrdě a neústupně uplatňované vůči jiným, ve vztahu k Dodovi nějak měkly, brzdily svou přísnost a byly plny blahovolnosti.

Kolem Doda se vytvořila jakási sféra podivné privilegovanosti, která ho jako ochranný val, jako neutrální pásmo oddělovala od náporu života a jeho nároků. Všichni vně této sféry byli v útočném dosahu jeho vlnobití, hlučně se jím brodili, dávali se jim strhovat,

zaujati, uchváteni v podivné náruživosti. Uvnitř sféry byl klid, pomlka, césura v té všeobecné vřavě.

Tak vyrůstal a výjimečnost jeho osudu rostla s ním, jako by se to rozumělo samo sebou, bez protestu odkudkoli.

Dodo nedostával nikdy nové šaty, ale vždy jen obnošené po starším bratrovi. Zatímco život jeho vrstevníků byl rozčleněn na fáze, na období, určená mezními událostmi, vznešenými a symbolickými okamžiky: jmeninami, zkouškami, zásnubami, povýšeními – plynul jeho život v nediferencované monotónnosti, kterou nerozvířovalo nic příjemného ani nepříjemného, a také budoucnost se jevila jako naprosto přímá a jednotvárná silnice bez události a překvapení.

Mýlil by se, kdo by se domníval, že se Dodo tomuto stavu věci vnitřně bránil. Přijímal jej prostě, jako formu života jemu vlastní, bez údivu, s věcným souhlasem, s vážným optimismem a zařizoval se, aranžoval podrobnosti svého života v mezích bezudálostní monotónie.

Denně před polednem vycházel do města na procházku a chodil v pokáždě po téže trase, třemi ulicemi, kterými prošel až na konec, a pak se stejnou cestou vracel. V elegantním, třebaže obnošeném bratrově obleku, ruce sevřené kolem hůlčičky za zády, kráčival distingovaně a beze spěchu. Působil dojmem člověka, který pro své potěšení cestuje a právě si prohlíží město. Ta absence spěchu, nějakého směru nebo cíle, který by se zračil v jeho pohybech, brala někdy na sebe kompromitující formy, neboť Dodo projevoval sklon k bezmyšlenkovitému civění před vchody do krámů, před dílnami,

v nichž se klepalo a kutilo, ba dokonce i před skupinou rozmlouvajících lidí.

Výraz jeho obličeje začal brzy dozrávat, a což je podivné, zatímco životní procesy a otřesy se zastavily na prahu tohoto života šetříce jeho prázdnotou nenarušenost, jeho extramarginální výjimečnost, Dodovy tahy se těmito prožitky, které procházely mimo něj, formovaly, anticipovaly jakýsi neuskutečněný životopis, který, ač se rýsoval sorva v oblasti možnosti, modeloval a vyřezával tu tvář v iluzorní masku velkého tragika, v masku plnou vědění a smutku všech věcí.

Jeho obočí se klenulo nádhernými oblouky, utápějíc ve svém stínu veliké a smutné, hluboko podkroužené oči. Kolem nosu se propadly dvě vrásky, plné abstraktního utrpení a iluzorní moudrosti, a směřovaly ke koutkům a ještě dále za ně. Malé a plné rty byly bolestně sevřeny a koketní „muška“ na dlouhé bourbonské bradě mu dodávala vzezření staršího a zkušeného bonvivána.

Je nasnadě, že tu jeho privilegovanou výjimečnost vyslidila, loupeživě vyčenichala chytře číhající a vždy obětivá lidská zlomyslnost.

A tak se stále častěji stávalo, že se k němu za jeho ranních procházek připojovali společníci, a patřilo k zákonitostem té jeho privilegované výjimečnosti, že to byli společníci zvláštního druhu, ne ve smyslu kamarádství a společných zájmů, ale ve smyslu velice problematického a cti nepřidávajícím. Vážného a důstojného Doda obklopovaly převážně značně mladší ročníky a rozhovory, které vedli, měly specifický tón, veselý a žertovný, a pro Doda – to nelze popřít – příjemný a osvěžující.

Když tak kráčel, převyšuje o hlavu veselé a větroplasně hejničko, vypadal jako peripatetický filozof, obklopený svými žáky, a na jeho obličej se zpod masky vážnosti a smutku prodíral frivolní úsměv, bojující s tragickou dominantou jeho výrazu.

Dodo se nyní vracival ze svých ranních procházek později, s rozčuchanou čupřinou, oděv poněkud v nepořádku, ale pln života a chuti k veselému výměně názorů s Karlou, chudou sestřenicí, již se teta Reticie ujala. Ostatně jako by vycítoval, že mu tyto schůzky mnoho cti nepřinášejí, zachovával Dodo doma na toto téma naprostou diskretnost.

Jednou nebo dvakrát došlo v tom monotónním životě k událostem, které svým formátem přechýlily mlčivou všedního dne.

Jednoho dne se z ranní procházky nevrátil k obědu. Nevrátil se ani k večeři, ani k obědu příštího dne. Teta Reticie byla blížká zoufalství. Ale toho dne k večeru se Dodo vrátil, trochu pomuchlaný, buřinku promáčkou a posazenou nakřivo, ale jinak zdrav a pln duševní pohody.

Bylo nesnadné rekonstruovat průběh té eskapády, o níž Dodo zachovával absolutní mlčení. Pravděpodobně se na procházce někde zacívil, dostal se do neznámých končin města a snad mu k tomu dopomohli i jeho mladí peripatetikové, kteří jistě s chutí postavili Doda do nových a neznámých životních podmínek.

Je možné, že to byl jeden z oněch dnů, v nichž Dodo posílal svou ubohou, přetíženou paměť na dovolenou a v nichž zapomínal svou adresu, ba dokonce i jméno a data, na která si jindy vždycky vzpomínával.

Nikdy jsme se nedověděli bližší podrobnosti o tom dobrodružství.

Když Dodův starší bratr odjel do ciziny, scvrkla se rodina na tři čtyři osoby. Kromě strýce Jeronýma a tety Reticie to byla ještě Karla, která plnila ve velkém strýcově hospodářství úlohu klíčnice.

Strýc Jeroným nevycházel už řadu let z pokoje. Od dob, kdy mu Prozítelnost něžně vzala z ruky kormidlo té rozvrzané a na měličně uvizlé lodi života, žil životem penzisty na těsném kousku prostoru mezi chodbou a tmavou ložnicí, kterou mu přidělili.

V županu dlouhém až k zemi seděl v přístěnku a zarůstal den ze dne fantastičtějším porostem. Dlouhý plnovous barvy papíru (na konečcích dlouhých pramínků takřka bílý) obtékal mu obličej kolem dokola, sahal až do půli tváře a ponechával odkryt jen krahující nos a dvě oči, koulející bělmy ve stínu křovitého obočí.

V tmavé alkovně, v tom těsném vězení, v němž byl odsouzen kroužit před skleněnými dveřmi do salónu sem a tam jako velký dravý kocour, stály dvě obrovské dubové postele, strýcův a tetin noční pelech, a celou zadní stěnu pokrýval veliký gobelín, rýsuji se v temném nitru ložnice nejasnou kresbou. Když oči přivykly tmě, vynořil se mezi bambusy a palmami obrovský lev, mohutný a ponurý jako prorok a majestátní jako patriarcha.

Jak tak seděli zády k sobě, vnímali se lev a strýc Jeroným navzájem, naplnění nenávisti. Neřvajíce se na sebe, hrozili si vyceněným odhaleným tesákem, výhružně vrčícím slovem. Chvillemi se lev podrážděně zvedal na předních tlapách, ježil hřívu na nataženém krku a jeho strašný řev se valil kolem dokola po chmurném obzoru.

Pak zase strýc Jeroným vyrůstal nad něho prorockou tirádou a jeho obličej se přemodeloval do hrozivého výrazu velikými slovy, jichž byl pln, zatímco plnovous se vlnil zápallem. V takových chvílích lev bolestně zužoval oči a pomalu odvracel hlavu, choule se pod náparem slova božih.

Ten lev a ten Jeroným naplňovali tmavou alkovnu věčným svárem.

Strýc Jeroným a Dodo žili v tomto těsném bytě tak nějak mimo sebe, ve dvou různých dimenzích, které se křížovaly, aniž se kdekoli dotýkaly. Jejich oči, kdykoli se spolu setkaly, pokračovaly v cestě, dál za toho druhého, jako u zvířat dvou různých a vzdálených druhů, které se navzájem vůbec nevnímají, neboť nejsou s to udržet cizí obraz prolétající vědomím, jež jej v sobě nedovede realizovat.

Nikdy spolu nemluvili.

Když se sedalo ke stolu, byla teta Reticie, sedící mezi manželem a synem, hranicí dvou světů, istmem mezi dvěma moři šilenství.

Strýc Jeroným jedl neklidně, dlouhý plnovous mu padal do talíře. Kdykoli vrzly dveře v kuchyni, napůl se zvedl z židle a uchopil talíř s polévkou, připraven utéci se svou porcí do alkovny, kdyby do obydlí vstoupil někdo cizí. Tu ho teta Reticie vždycky chlácholila: „Neboj se, nikdo nejde, to je služka.“ A současně Dodo vrhl na vyděšeného strýce hněvivý, rozhořčený pohled svých lesklých bulv a pohoršené bručel sám pro sebe: „Blázen, těžký případ . . .“

Než strýc Jeroným dostal absolutorium z příliš spleťtých živorních komplikací a než mu bylo dovoleno stáhnout se do svého

osamělého útočiště v alkovně, býval to člověk úplně jiného typu. Ti, kdož ho znali za mlada, tvrdili, že ten nezkrotný temperament neznal žádné zábrany, ohledy ani skrupule. S rozkoší oznamoval lidem nevyhlášenou nemocným, že je čeká smrt. Kondolenční návštěvy využíval k tomu, aby před ohromenou rodinou podroboval život nebožtíka, po němž ještě neuschly slzy, ostré kritice. Lidem, utajujícím nějaké nepříjemné a choulostivé osobní záležitosti, je nahlas a posměšně připomínal. Ale jednou v noci se vrátil z cest jako vyměněný, strachem bez sebe, a chtěl se schovat pod postel. Za několik dnů poté se mezi příbuzenstvem rozšířila zpráva, že strýc Jeroným se vzdal všech svých spleťtých, pochybných a riskantních obchodů, které mu přerostly přes hlavu, vzdal se jich na celé čáře a definitivně a začal nový život, život sevřený přísnou a přesnou, i když pro nás nepochopitelnou řeholí.

V neděli odpoledne jsme všichni chodívali k tetě Reticii na malou rodinnou svačinu. Strýc Jeroným nás nepoznával. Seděl v alkovně a skleněnými dveřmi vrhal na tu sešlost divoké a vyděšené pohledy. Ale někdy přece jen vystoupil neočekávaně ze své poustevny v tom dlouhém županu až po zem, s plnovousem vlnícím se kolem obličeje, učinil pažemi pohyb, jako by nás rozdělával, a řekl: A teď vás proboha prosím, tak jak tu jste, rozejděte se, rozběhněte se, tajně, potichu a nikým neviděni . . ." Pak nám tajuplně pohrozil prstem a dodal: „Všichni už říkají: Di-da.“

Teta ho jemně strkala zpět do alkovny, ale on se ještě ve dveřích varovně otáčel a se vztyčeným ukazovákem opakoval: „Di-da.“ Dodo to všechno nechápal hned, nýbrž pomalu, a trvalo vždycky

hezkou chvíli, plnou mlčení a konsternace, než se mu v jeho hlavě situace osvětlila. Tu pak, přejížděje zrakem z jednoho na druhého, jako by se ujišťoval, že se přihodilo něco veselého, propukal v smích a smál se hlučně a s rozkoší, potřásal litostivě hlavou a ve smíchu neustále opakoval: „Blázen, těžký případ . . .“

Na dům tety Reticie se snašela noc, krásy, už vydojeny, otíraly se ve tmě o prkna, dvě děvečky už spaly v kuchyni, ze zahrady připlouvaly bubliny nočního ozónu a praskaly v otevřeném okně. Teta Reticie spala v hlubinách své veliké postele. Na druhé posteli seděl v poduškách jako sýček strýc Jeroným. Jeho oči se ve tmě leskly, plnovous mu stékal na pokrčená kolena.

Slezl pomalu z postele a kradl se po špičkách k tetě. Stál pak nad spící, přikrčený jako před skokem, obočí a knír naježené. Lev na stěně krátce zívá a odvrátil hlavu. Teta se probudila a ulekla se té funicí hlavy s jiskřícíma očima.

„Jdi, jdi do postele,“ řekla a odháněla ho pohybem ruky jako kohouta.

S funěním ustoupil a ohlížel se, cukaje nervózně hlavou.

Ve vedlejším pokoji ležel Dodo. Dodo neuměl spát. Spánkové centrum v jeho mozku nefungovalo tak, jak by mělo. Vrtěl se, zmítal sebou v peřinách, převaloval se z boku na bok.

Matrace skřípěly. Dodo těžce vzdychal, supěl, bezradně se nadzvedával na poduškách.

Nežitý život se trápil, trpěl zoufalstvím, zmítal se jako kočka v kleci. V Dodově těle, v tom těle idiota, někdo bez zážitků stárnul, zrál k smrti bez kousička náplně.

Pojednou ve tmě srdceryvně zavzlykal.

Teta Reticie přiběhla k jeho posteli: „Co je ti, Dodo, boli tě něco?“

Dodo k ni užasle otočil hlavu. „Kdo?“ zeptal se.

„Proč sténáš?“ ptá se teta.

„To ne já, to on . . .“

„Jaký on?“

„Zazděný . . .“

„Kdože?“

Ale Dodo mávl rezignovaně rukou. „Ech . . .“ a otočil se na druhý bok.

Teta Reticie se po špičkách vrátila do postele. Když šla kolem něho, pohrozil jí strýc Jeroným prstem: „Všichni už říkají: Di-da . . .“

EDÍK

I

V témže poschodí domu, kde bydlíme my, v úzkém dlouhém křídle do dvora, bydlí Edík se svými rodiči.

Edík už dávno není malý chlapec, Edík je dospělý mužský se sytým a mužným hlasem, jimž občas zpívá operní árie.

Edík má sklon ke korpulentnosti, ale ne k té houbovité a měkké, nýbrž spíše k její atletické, svalnaté formě. V pažích má silu jako medvěd, jenže co z toho, když jeho nohy, zcela degenerované a znetvořené, nejsou k ničemu.

Když se člověk na Edíka dívá, nedovede vlastně definovat, v čem je to podivné mrzáctví. Vypadá to, jako kdyby nohy měly mezi kolenem a kotníkem příliš mnoho kloubů, nejméně o dva více než normální nohy. Není divu, že se v těch přespočetných kloubech žalostně ohýbají, a to nejen na strany, ale i dopředu a vůbec všemi směry.

Edík se tedy pohybuje s pomocí dvou berlí, berlí precizně vyrobených, hezky mahagonově politurovaných. O těch berlích chodívá dennodenně dolů koupit noviny a to je jeho jediná procházka,

jediné zpeštění. Je to nepříjemný pohled, když člověk pozoruje jeho transport po schodišti. Nohy se mu nepravdělně vykrivují, hned stranou, hned zase dozadu, lámou se v nejneočekávanějších místech a chodidla, krátká a vysoká jako koňská kopyta, duní na prknech jako klády.

Ale jen se Edík ocitne na rovině, nečekaně se změní. Napřímí se, nadme okázale hrud' a jeho tělo dostává švih. Opíraje se o berle jako o zábradlí, vyhazuje nohy daleko před sebe, a když dopadne s nestejným zaduněním na zem, přenesse berle dopředu a novým švihnutím hodí vši silou sám sebe vpřed. Takovými vrhy těla dobývá prostor. Nejednou, když manévruje berlemi na dvoře, může z přebytku sil, nahromaděných dlouhým sezením, předvádět se skutečně nádhernou náruživostí tu heroickou metodu pohybu na odív služkám z přízemí a prvního poschodí. Jeho krk se v takových chvílích nadme, pod bradou se vytvoří dva záhyby podbradku a v obličejí otočeném stranou, v obličejí se rty sevřenými námahou se objeví potlačovaná bolestná grimasa. Edík nemá žádné zaměstnání ani povolání, jako kdyby ho osud, který naň vrhl břímě mrzáctví, na revanš tajně osvobodil od tohoto prokletí Adamových dětí. Ve stínu své invalidity užívá Edík plně tohoto výjimečného práva na zahálku a je ve skrytu duše spokojen s touto svou soukromou, individuálně uzavřenou transakcí s osudem.

Přesto uvažujeme často o tom, čím si asi ten něco víc než dvacetiletý mladík vyplňuje čas. Mnoho práce mu dá četba novin. Edík je důkladný čtenář. Jeho pozornosti neujde ani jedna poznámka, ani jedno oznámení. A když konečně dočte poslední stránku dení-

ku, nečeká ho pro zbytek dne nuda, och, vůbec ne. Teď teprve začíná vlastní práce, na kterou se Edík těší už předem. Odpoledne, zatímco si ostatní jdou po obědě zdřímnout, vytáhne Edík své velké tlusté knihy, rozloží je na stůl u okna, připraví si lepidlo, štětec a nůžky a započne svou příjemnou a zajímavou práci, začne vystřihovat nejzajímavější články a zařazovat je podle určitého systému do svých knih. Berle stojí pro všechny případy připraveny, opřeny o okenní předprseň, ale Edík je nepotřebuje, protože má všechno po ruce, a tak mu v příčinlivé práci uběhne těch pár hodin do večera.

Každý třetí den si Edík holi své ryšavé vousy. Má rád tu činnost a všechny rekvizity, které k ni patří: horkou vodu, pěnicí mýdlo a hladkou, uklidňující břitvu. Zatímco si pěni mýdlo a obtahuje břitvu na koženém opasku, zpívá si Edík, neškoleně, neuměle, ale neafektovaně a z plných plic a Adéla tvrdí, že má příjemný hlas.

Přesto však se zdá, že doma u Edíka není všechno v pořádku. Mezi ním a rodiči vládne bohužel jakási velmi vážná rozladěnost, jejíž pozadí a kořeny jsou neznámé. Nebudeme opakovat domněnky a klepy a omezíme se na konstatování empiricky potvrzených faktů.

Docházívá k tomu obvykle večer, v teplém letním období, kdy je Edíkovo okno otevřeno, takže k nám doléhají zvuky rozmíšek. Slyšíme vlastně jen jednu půlku dialogu, a to Edíkovo úlohu, protože repliky jeho protihráčů, ukrytých ve vzdálenějších místnostech bytu, k nám nedolehnou.

Je nesnadné domyslit si z toho, co Edíkovi vyčítají, ale z tónu

jeho reakce lze usuzovat, že je tím hluboce zasažen, do krajnosti rozhořčen. Jeho slova jsou prudká a nerozvázná, diktovaná nesmírným pobouřením, ale tón, třebaže nadurděný, přece jen zbabělý a nuzácký.

„Ovšem.“ volá plačtivým hlasem, „no a co má být? . . . Kdy včera? – To není pravda! – A jestliže ano? – Pak tedy tatínek lže!“ A tak to jde dokola celé čtvrt hodiny, zpestřováno jen výbuchy Edíkovy lítosti a jeho pobouření, okamžiky, kdy si Edík buší pěsti do hlavy a v bezmocném vzteku si rve vlasy.

Někdy však – a to je právě pointa těch scén, pointa, která do nich přimíchává krapet specifického mrazení v zádech – dochází k tomu, nač se zatajeným dechem čekáváme. V bytě jako by se něco začalo hroutit, hlučně se otevírají nějaké dveře, dunivě se kácejí nějaké kusy nábytku a pak se rozlehne srdceryvné Edíkovo píštění. Nasloucháme otřesení a zahanbení, ale se zrůdnou rozkoší, která se v nás probouzí při představě divokého a fantastického násilí, páchaného na atletickém, i když na nohy nemohoucím mladíkovi.

II

Za soumraku, když je nádobí po časně večeři umyto, sedává Adéla na pavlači do dvora, nedaleko Edíkova okna. Dvůr lemují kolem dokola dvě dlouhé, dvakrát lomené pavlače, jedna v přízemí, druhá na úrovni prvního poschodí. Ve škvírách těch dřevěných

balkónů roste tráva a z jedné mezery trčí dokonce malý akátek a kymáci se vysoko nade dvorem.

Kromě Adély tam před svými dvěma sedávají i sousedé. Schlip-le schouleni na židlích a v lenoškách, vadnouce nezřetelně v soumraku, sedí tu, plní denní námahy, jako zavázané a němé pytle, čekající, až je tma dobrotivě rozváže.

Dvůr pod nimi nasakuje rychle tmou, vlna za vlnou, ale vzduch nahoře se nechce vzdát světla a září tím jasněji, čím více dole všechno uhnělati a smutečně černá – září, jasný, rozechvělý a mihotavý, zatmívaje se jen nezřetelnými drahami netopyřích přeletů.

Ale dole už započala rychlá a tichá práce soumraku, hemží se to tam oněmi hbitými, žravými mravenci, kteří rozkrádají, na kousičky rozkládají substanci věci, ožirají je až na bílé kosti, na kostru a na žebra, fosforeskující strašidelně na tom smutném bitevním poli. Ty bílé papíry, hadry na smetišti, ty nestrávené hnáty světla zůstávají v červivé tmě zachovány nejdéle a nemohou dojít svého konce. Už se zdá, že je tma pohltila, ale po chvíli jsou tu znovu a svítí. Oči, plné mravenčí vibrace, je co chvíli ztrácejí, ale člověk přestává už rozlišovat mezi těmi zbytky věci a hemžením oka, které právě nyní začíná blouznit jako ve snu, až nakonec sedí každý ve svém vlastním fluidu jako v mračnu komárů, obtancováván hvězdným rojením, jež pulsuje mozkiem, přeludnou anatomí halucinací.

Tehdy začínají ze dna dvorku stoupat žilky závanů, ještě nejisté svou existencí, a už se jí vzdávající, dříve než doletí k naší tváři, ty pruhy svěžesti, jimiž bývá na rubu jako hedvábnou podšívkou podšita řasnatá letní noc. Zatímco se na obloze rozsvěcují první

mihotavé hvězdy, vždy znovu sfoukávány, rozsouvá se velice pomalu dusný závoj soumraku, utkaný z víření a preludů a s povzdechem se otevírá letní noc, hluboká a ve svých hlubinách plna hvězdného prachu a vzdáleného kvákání žab.

Adéla uléhá bez světla do postele, do podušek zmuchlaných a zvalených z minulé noci, a sotva přivře víčka, už začíná ona honička po všech patrech a všemi byty v domě.

Pouze nezasvěcencům se zdá letní noc být odpočinkem a zapomněním. Jen totiž skončí denní činnost a unavený mozek by chtěl usnout a zapomenout, začíná ono neuspořádané pobíhání, onen spletitý, nepředstavitelný chaos červencové noci. Všechny byty v domě, všechny pokoje a výklenky jsou najednou plny bzučících hlasů, chození, vcházení a vycházení. Ve všech oknech stojí stolní lampy se stínítky, dokonce i chodby jsou jasně osvětleny a dveře se bezustání zavírají a otvírají. Jediný veliký, neuspořádaný, napůl ironický dialog se za neustálých nedorozumění proplétá a rozvětluje všemi buňkami tohoto úlu. V poschodí nevědí přesně, oč jde těm z přízemi, posílají tam posly s pilnými instrukcemi. Kurýři probíhají všemi byty, schodištěm nahoru, schodištěm dolů, cestou instrukce zapominají, neboť jsou neustále voláni zpět pro nové pokyny. A vždycky je tu něco, co je třeba doplnit, pokaždé zůstalo něco ještě nevyjasněno a celé to pobíhání plné smichu a žertů nevede k žádnému závěru.

Jen postranní pokoje, nezatažené do toho velikého zmatku noci, mají svůj samostatný čas, odměřovaný tikáním hodin, monology ticha, hlubokým oddechováním spících. Tam spí kojné, rozkynuté

a nalité mlékem, spí, nadšeně přísáty k břichu noci, s tvářemi hořícími extazi, a jejich spánkem bloudí nemluvnata se zavřenými očima, putují mazlivě jako čenichající zvířátka po modré mapě žilek na bílých pláňích prsů, lezou po nich něžně a hledají slepou tváří teplý rozstěp, vhod to tohoto hlubokého spánku, až citlivými ústy najdou bradavku snů, důvěru budící pupínek plný sladkého zapomnění.

A ti, kdo ve svých postelích polapili spánek, už ho nepouštějí a bojují s ním jako s andělem, který se jim vytrhává, až ho nakonec přemohou, přitisknou k poduškám a chrápají s ním na střídačku, jako by se hádali a připomínali si nazlobené historii své nenávisti. A když to zlobení a durdění ukojeno utichne, celá ta honička se rozpráší a poztrácí po všech koutech a pokoj po pokoji se noří do ticha a neexistence – stoupá příručí Leo tápavě do schodů, stoupá pomalu, s botami v rukou, a ve tmě hledá klíčem otvor v zámku. Vrací se jako každou noc z nevěstince, oči překrvené, otrásaný škytavkou a s nitkou sliny táhnoucí se od pootevřených úst.

V pokoji pana Jakuba hoří na stole lampa a pan Jakub sám, shrben nad stolem, píše dopis Christíanu Seiplovi a synům, strojní přádelny a tkalcovny, dopis dlouhý mnoho stránek. Na podlaze leží už dlouhá řada popsaných listů, ale konec je ještě daleko. Co chvíli vyskočí od stolu a obíhá pokoj kolem dokola, ruce v rozvichřených vlasech, a jak tak krouží, stává se, že vystoupí jen tak mimochodem na stěnu, letí podél tapet jako veliký nedefinovatelný komár, otlouká se blouznivě o arabesky vzorů na stěně a opět se běhne na podlahu a pokračuje ve svém zapáleném běhu kolem dokola.

Adéla spí tvrdě, ústa má pootevřena, obličej prodloužený a nepřítomný, ale její zavřená víčka jsou průsvitná a noc píše na jejich tenkých pergamen svých zápis, polou text, polou obrazy, zápis plný škrtů, oprav a klikyháků.

Edík stojí ve svém pokoji, svlečen do půl těla, a cvičí s činkami. Potřebuje hodně síly, dvojnásobnou sílu v pažích, které nahrazují bezvládné nohy, a proto cvičí horlivě, cvičí potají celé noci.

Adéla odplouvá zpět, za sebe, do nepřítomnosti a nemůže vykřiknout, zavolat, zabránit, aby Edík nevyšel oknem.

Edík vylézá na pavlač, neozbrojen berlemi, a Adéla se zděšeně dívá, zda ho nohy unesou. Ale Edík se nepokouší chodit.

Jako veliký bílý pes se blíží čtveronožnými přísedy, velikými šoupavými skoky po dunících prknech pavlače a už je u Adéliná okna. Jako každou noc přitiskne bledý, tučný obličej s bolestnou grimasou k okenní tabuli třeptící se světlem měsíce a plačtivě, naléhavě něco povídá, vypráví s pláčem, že mu na noc zamykají berle do skříně, takže teď musí běhat po nocích jako pes po čtyřech.

Adéla je však bez vlády, docela se vzdala hlubokému rytmu spánku, který jí protéká. Nemá dokonce ani dost sil, aby si přetáhla příkrývku přes obnažená stehna, a nemůže dělat nic proti tomu, že po jejím těle putují štěnice, šiky a armády štěnic. Ta lehounká a tenoučká těla-listečky běží po ní tak jemně, že necítí sebemenší zašimrání. Jsou to ploché váčky na krev, rudé pytlíčky na krev, bez očí, bez tváře, a teď pochoduji celými klany, velikým stěhováním národů rozdělených na pokolení a rody. Běží od nohou, v tisících, nespočetnou promenádou, stále větší, veliké jako můry, jako ploché

peněženky, jako velcí rudi bezhlaví upíři, lehké a papírové, na nožkách jemnějších než pavučina.

Ale jakmile proběhnou poslední opozdivší se štěnice a zmizí, pak ještě jedna, obrovská, a potom docela poslední – nastává úplné ticho, a zatímco pokoje pozvolna nasakují šedí úsvitu, protéká prázdnými chodbami a byty hluboký spánek.

Ve všech postelích leží lidé s pokrčenými koleny, s obličejem prudce odhozeným stranou, hluboce soustředěným, ponořeným do spánku a bezmezně mu oddaným.

Jak kdo ukořistí spánek, tak ho teď křečovitě drží, s tváří horlivou a nepřičetnou, zatímco jeho odychování ho předběhlo a bloudí na svou pést vzdálenými cestami.

A je to vlastně jediný veliký příběh, rozdělený mezi ty spící na dily, na kapitoly a na zpěvy. Když jeden přestane a umlká, druhý přebírá jeho nit, a tak se to vyprávění vine sem a tam širokým, epickým cikcakem, zatímco spáči leží bezmocně v pokojích tohoto domu jako mák v přihrádkách veliké duté makovice a rostou na tom oddychování k rozbřesku.

PENZISTA

Jsem penzista v doslovném a plném smyslu toho slova, na velmi vysokém stupni vývoje této vlastnosti, značně pokročilý penzista první jakosti.

Je možné, že jsem po této stránce dokonce překročil jisté nejvyšší a přípustné meze. Nechci to tajit, vždyť co je na tom neobyčejného? Proč to hned zveličovat a hledět na to s onou licoměrnou úctou, s tou slavnostní vážností, v níž je tolik utajované radosti nad neštěstím bližního? Jak málo nejpřimitivnějšího taktu je vlastně v lidech! Takováto fakta se mají přijímat s neobyčejnějším výrazem tváře, s jistou roztržitostí a s povrchností, která je u takových věcí na místě. Má se to přecházet mávnutím ruky, brčet si přitom jakoby něco pod vousy, tak, jak lehce to přecházím já. Snad proto jsem v nohou poněkud nejistý a musím klást chodidla na zem pomalu a opatrně, nohu před nohu, a dávat si velice dobrý pozor na směr. Za tohoto stavu se člověk přece tak snadno odchýlí. Čtenář snad pochopí, že nemohu být příliš srozumitelný. Má forma existence je do značné míry závislá na schopnosti domýšlet věci

a vyžaduje v tomto směru mnoho dobré vůle. Budu se jí nejednou dovolávat, jejich nejemnějších odstínů, o něž je možno se upomínat jediné jistým způsobem diskrétního pomrkávání, což je u mne zvláště ztíženo mou strnulou maskou, odvyklou mimickým pohybům. Ostatně nevnučuji se nikomu, jsem dalek toho, abych se rozplýval vděčností za azyl, poskytnutý mi blahosklonně v něčí chápavosti. Vzdávám se takové koncese bez pohnutí, chladně a naprosto lhostejně. Nemám rád, jestliže mi někdo spolu s dobrodíním pochopení předkládá účet na vděčnost. Nejlíp, když mě berou do jisté míry lehkomyšlně, s jakousi zdravou bezohledností, zertovně a kamarádsky. Po této stránce trefili na správnou notu mi dobří, duchem prostí kolegové z kanceláře, mladší kolegové z úřadu.

Zajdu se tam občas ze zvyku pořívat, každý měsíc kolem prvního, stojím tiše před zábradlím a čekám, až si mne všimnou. A tu se vždy odehrává takováto scéna: V jistém okamžiku odloží přednostu úřadu, pan Kavalkěvič pero, dá očima znamení úředníkům a najednou řekne, dívaje se mimo mne do prázdna, dlaň u ucha: „Jestli mě neklame sluch, jste, pane rado, někde tady v kanceláři mezi námi!“ Jeho oči, upřené do prázdna vysoko nade mnou, při těchto slovech zašilhají, obličej se šprýmovně usmívá. „Uslyšel jsem v prostoru nějaký hlas a hned jsem si pomyslel, že to asi bude pan rada!“ volá hlasitě, s důrazem, jako na někoho velmi vzdáleného. „Dejte nějaké znamení, rozvířte aspoň vzduch tam, co se vznášíte.“ – „Žerty stranou, pane Kavalkěvič,“ povídám mu já potichu, tváří v tvář, „přišel jsem si pro výplatu.“ – „Pro výplatu?“ křičí pan Kavalkěvič, ziráje šilhavě do vzduchu, „říkáte pro výplatu?“

Zertujete, milý pane rado. Už dávno jsme vás vyškrtli ze seznamu důchodců. Jak dlouho chcete ještě brát výplatu, milý rozmilý?"

Tak a podobně si ze mne utahují, hřejivě, povzbudivě a lidsky. Ta drsná přímost, to neceremoniální popadnutí za rameno mi přináší podivnou úlevu. Odcházím odtamtud osvěžen a veselý a rychle pospíchám k domovu, abych si domů donesl aspoň trochu toho příjemného vnitřního tepla, které už začíná vyprchávat.

Zato však ostatní lidé . . . Dotěrná, nikdy nevyšlovená otázka, kterou čtu neustále v jejich očích. Nelze se před ní ubránit. Připusťme, že je tomu tak – proč ale hned ty dlouhé obličejce, ty slavnostní výrazy v tváři, to mlčení, které jako by uctivě ustupovalo, ta vyděšená ohleduplnost? Aby se ani slůvkem nedotkli, aby diskrétně pomlčeli o mém stavu . . . Jak dobře jsem prokoukl tu hru! Od lidí to není nic jiného než jakési sybaritské zalíbení v sobě, vychutnávání své – našťásti! – jinakosti, kvapné distancování se od mého stavu, maskované pokrytectvím. Vyměňují si významné pohledy, mlčí a dovolují, aby se ta věc v mlčení rozrůstala. Můj stav! Je možné, že není zcela v pořádku. Snad má jistou nevelkou vadu zásadní povahy. Můj bože! Co na tom? To přece není ještě důvod k té překotné a zaražené ústupnosti. Nejednou se musím pustě smát, když vidím to náhle vážnějící pochopení, to překotné uznání, s nímž jakoby uvolňují místo mému stavu. Jako kdyby to byl naprosto nevyvratitelný, definitivní, neodvolatelný argument. Proč jim na tomto bodě tak záleží, proč je to pro ně tak nade všechno důležité a proč jim konstatování té věci přináší tak hluboké zadostiučinění, které ukrývají pod maskou vyděšené devótnosti?

Připusťme, že jsem, abych tak řekl, chlapík, který se nebere vážně, připusťme, že mě uvádějí do rozpaků jisté otázky jako např.: kolik je mi let, kdy slavím jmeniny atp. – ale je tohle důvod, aby někdo kolem těchto otázek neustále kroužil, jako by v nich tkvěla podstata věci? Ne, že bych se za svůj stav stydl. Ani trochu. Ale nesnáším přemrštěnost, s níž zveličují význam jistého faktu, jisté odlišnosti, ve skutečnosti tenké jako vlasek. Je mi k smíchu všechna ta falešná teatrálnost, ten slavnostní patos, který navršili na tu záležitost, to pečlivé strojení okamžiku do tragického kostýmu plného chmurné pompy. A zatím ve skutečnosti? Na světě není nic méně patetického, nic přirozenějšího, nic banálnějšího. Lehkost, nezávislost, nezodpovědnost . . . A hudebnost, mimořádná hudebnost údů, abych tak řekl. Člověk nemůže přejít kolem flašinetu, aby si nezatančil. Ne z veselosti, ale protože je nám všechno jedno a melodie má svou vůli, svůj tvrdohlavý rytmus. A tak se tedy člověk poddá. „Anduličko, poklade mé duše . . .“ Člověk je příliš lehký, příliš neodolný, než aby se tomu mohl opřít, a ostatně – ve jménu čeho bych se měl opřít tak nezávažně lákavé, tak nenáročné nabídky? A tak tančím, či spíše cupitám v taktu melodie drobnými krůčky penzistů a tu a tam si povyskočím. Málokdo si toho všimne, všichni jsou příliš zaujati svým každodenním spěchem. Jednomu bych však chtěl zabránit, aby si totiž čtenář nedělal přehnané představy o mém postavení. Důrazně varuji před jeho přeceňováním, a to jak v kladném, tak záporném smyslu. Jen žádnou romantiku. Je to postavení jako každé jiné, se znaky té nejpřirozenější samozřejmosti a obvyklosti. Jakákoli paradoxnost zmizí, ocitne-li se

člověk jednou na této straně věci. Veliké osvěžení – tak bych mohl nazvat svůj stav, odhození všech břemen, taneční lehkost, prázdnota, nezodpovědnost, nivelizace rozdílů, osvobození od všech pout, uvolnění mezí. Nic mě nedrží a nic mě neváže, nic neklade odpor, bezmezná svoboda. Podivný indiferentismus, s nímž se lehce pohybuji všemi dimenzemi jsoucna – mělo by to vlastně být příjemné – vím já? Ta bezednost, ta všudybylost, zdánlivě bezstarostná, lhotejná a lehkomyšlná – nechci si stěžovat. Je jedno úsloví: Nikde nezahřívát místo. Ano, to je ono: už dávno jsem přestal zahřívát místo pod sebou.

Když se z okna svého vysoko položeného pokoje dívám na město, na střechy, na požární zdi a komíny v hnědém světle podzimního šíření, na celou tu hustě zastavěnou krajinu z ptáčí perspektivy, na krajinu sotva vybalenou z noci, rozednívající se k bledě žlutým obzorům, rozstříhaným černými vlnicemi se nůžkami vraniho krákaní na jasné cáry – cítím: toto je život. Každý ten cár tkví v sobě, v kterém dni, do něhož se probouzí, v kterési hodině, která patří jemu, v kterém okamžiku. Někde v pološeré kuchyni se vaří káva, kuchařka odešla, špinavý odlesk plamene tančí na podlaze. Čas, oklamán tichem, teče chvíli zpět, za sebe, a během těch nepočítaných okamžiků vyrůstá na vlnicím se kocourově kožíšku opět noc. Žofka z prvního patra dlouho zívá a protahuje se, než otevře okno, aby mohla uklízet, a bohatě naspaný, nacheňpaný noční vzduch putuje lině k oknu, prochází jím a vstupuje pomalu do hnědé a zakouřené šedosti dne. Děvče noří váhavě ruce do těsta podušek, dosud teplých, nakyslých spánkem. Konečně, s vnitřním mrazením,

s očima plnýma noci, vytřásá v okně velikou břichatou peřinu a nad město letí chomáče peří, hvězdičky chmýří, liná setba nočních vidin.

V takových chvílích sním o tom, že se stanu roznašečem pečiva, montérem elektrických podniků anebo inkasistou nemocenské pokladny. Anebo aspoň kominikem. Ráno, za úsvitu, prochází člověk ve světle domovníkovy lucerny některými jen pootevřenými vraty, zvedne dva prsty ke štitku a s žertem na rtech vstoupí do toho labyrintu, který opustí až někdy večer na druhém konci města. Celý den chodit od bytu k bytu, od jednoho konce města k druhému, vést jeden jediný nekončící, zamotaný rozhovor, rozdělený po kapitolách na jednotlivé nájemníky, zeptat se na něco v jednom bytě a dostat odpověď v dalším, prohodit na jednom místě vtíp, a na dalších místech dlouho sbírat plody smíchu. Za neustálého bouchání dveřmi procházet úzkými chodbami, ložnicemi přeplněnými nábytkem, převrhovat nočníky, vrážet do vrzajících kočárků, v nichž pláče děti, shýbat se pro upuštěná chřestítka nemluvnat. Zbytečně dlouho se zdržovat v kuchyni a v předsíni, kde uklízejí služky, natahují mladé nohy, napínají vypouklé nártý, hrají, poblýskávají lacinou obuví, klapou volnými pantofličky . . .

Takové jsou mé sny v nezodpovědných zaokrajových hodinách. Nebráním se jim, třebaže vidím jejich nesmyslnost. Každý má znát meze svého postavení a vědět, co se pro něj hodí.

Pro nás penzisty bývá podzim nebezpečnou roční dobou. Kdo ví, jak těžko dosahuje člověk v našem stavu jakés takés stabilizace, jak nesnadné je právě pro nás, pro penzisty, vyvarovat se toho,

abychom nebyli rozprášeni, abychom nezmizeli sami sobě pod rukama, ten pochopí, že podzím, jeho víchřice, jeho atmosférické bouře a křeče nejsou příznivé naší i tak už ohrožené existenci.

Jsou však na podzím i jiné dny, dny plné klidu a melancholie, dny, které jsou k nám laskavé. Bývají někdy takové dny bez slunce, teplé, na vzdálených rozhraních zamlžené a jantarové. V pauze mezi domy se náhle otevře pohled do hlubin, na pruh oblohy táhnoucí se nízko, stále níže, až ke konečné rozevláté žluti nejvzdálenějších obzorů. V těch perspektivách, otevirajících se dovnitř do dne, putuje zrak jakoby do archivu kalendáře, vidí vrstvy dnů v průřezu, nekonečné registratury času, odcházející ve špalírech do žluté a světlé věčnosti. To všechno se vrství a řadí v plavých a rozmazaných formacích oblohy, zatímco v popředí je tento den a tato chvíle a málokdo zvedne zrak ke vzdáleným příhrádkám toho iluzivního kalendáře. Sklonění k zemi, všichni někam míří, netrpělivě se jeden druhému vyhýbají a celá ulice je počmáraná křivkami těch míření, setkání a vyhýbání. Ale v té proluce mezi domy, kudy zrak vzlétá nad celou městskou dolinu, nad celé to architektonické panoráma, prosvětlené odzadu pruhem jasu slábnoucího k mdlým obzorům, je přestávka a odmlka v tom zmatku. Tam, na rozšířeném a světlém plácku řezou dříví pro městskou školu. V kubících a metrech tam stojí sáhy zdravého, jadrného dříví, které pomalu, poleno po polenu, taje pod pilami a sekerami dřevorubců. Ach, dříví, důvěru vzbuzující, ušlechtilý, plnohodnotný materiál skutečnosti, skrznaskrz kladný a solidní, ztělesnění poctivosti a prózy života. Jakkoli hluboko bys hledal v nehlubší

jeho dřeni – nenajdeš nic, co by prostě a bez okolků nevyjevil už na povrchu, vždy rovnoměrně usměvavý a světlý tím teplým a věrným jasem svého vláknitého pletiva, utkaného k obrazu lidského těla. Na každém čerstvém lomu rozštípnutého polena se objevuje nová tvář, a přece pokaždé táž, usměvavá a zlatá. Ó, prapodivný inkarnát dříví, teplý, neexaltovaný, skrznaskrz zdravý, vonný a příjemný.

Opravdu posvátná činnost plná vážnosti a symboliky. Štipání dříví! Mohl bych tak stát celé hodiny v té jasné průluce otevirající se dovnitř pozdního odpoledne a dívat se na melodicky hrající pily, na rovnoměrnou práci seker. Zde je tradice, stará jako lidstvo samo. V té světlé štrbině dne, v té proluce času otevřené do žluté a povadlé věčnosti, štipají sáhy bukového dříví od dob Noemových. Tytéž patriarchální a odvěké pohyby, táž rozpřáhnutí a shýbnutí. Stojí po prsa v té zlaté tesařině a zařezávají se pozvolna do kubiků a sáhů dříví, obsypáni pilinami, maličkou jiskérku zrcadlení v očích, vtesávají se stále hlouběji do teplé a zdravé tkáně, do ryzi hmoty, a po každém úderu se jim v očích objeví zlatý záblesk, jako kdyby hledali něco v jádru dřeva, jako kdyby se chtěli dorubat zlatého salamandra, pišticího ohnivého stvořeníčka, které neustále prchá hlouběji do dřene. Ne, oni prostě dělí čas na drobná polínka, hospodaří s časem, plní sklepy na zimní měsíce dobrou a pravidelně nařezanou budoucností.

Jen přečkat to kritické období, těch pár týdnů, co nevidět už tu budou ranní mrazíky a zima. Jak mám rád ten úvod k zimě, ještě bez sněhu, ale s vůní mrazu a dýmu ve vzduchu. Vzpomínám si na

taková nedělní odpoledne v pozdním podzímku. Dejme tomu, že předtím celý týden pršelo, dlouhá podzimní plískanice, až se konečně půda nasýtila vodou a nyní začíná schnout, matnět na povrchu a vydechovat svěží, zdravý chlad. Celotýdenní oblohu s mrakovitým povlakem v cárech shrábl někdo jako bláto k jedné straně nebes, kde se teď černá v celých hromadách, řasnatá a pomačkaná, a od západu začínají pomalu pronikat zdravé, svěží barvy podzimního podvečera a zabarvují ponurou krajinu. A zatímco se nebe od západu pomalu pročištuje a vyzářuje průzračnou čirost, jdou svátečně oděné služky po třech, po čtyřech, držíce se za ruce, kráčeji prázdnou, nedělně čistou, vysychající ulicí mezi předměstskými domky, pestře pomalovanými trpkou barevností vzduchu, který před soumrakem rudne, jdou, snědé, obličejе zakulacené chladem, a pružně našlapují v nových, poněkud těsných střevicích. Příjemná, dojemná vzpomínka, vykutaná z kteréhosi kouta paměti!

Poslední dobou jsem chodíval do úřadu takřka denně. Stane se někdy, že někdo onemocní a mně dovolí, abych pracoval na jeho místě. Občas má někdo nějaké nutné vyřizování v městě a dá se v kanceláři zastoupit. Bohužel, pravidelná práce to není. Ale je příjemné mít aspoň na pár hodin svou židli s koženým polštářkem, svá pravítka, tužky a pera. Je příjemné, když do vás kolegové kamarádsky strčí anebo se na vás oboří. Někdo vás osloví, někdo prohodí slůvko, zavtipkuje, zažertuje – a vy znovu na chvíli rozkvetete. Máte se koho zachytit, opřít svou bezdomost a nicotu o něco živého a teplého. Ten druhý odejde a necítí mou tíhu, nevšímne si, že mne nese na sobě, že chvíli cizopasím na jeho životě . . .

Ale když nastoupil nový přednosta kanceláře, byl konec i tomu.

Je-li hezké počasí, sedávám teď často na lavičce v malém parčíku proti městské škole. Z vedlejší ulice sem doléhají úderу seker štípačických dříví. Děvčata a mladé ženy se vracеjí z trhu. Některé mají vážná a pravidelně klenutá obočí a kráčeji, štíhlé a zachmuřené, vrhajíce zpod nich varovné pohledy. Andělé s košíky plnými zeleniny a masa. Někdy se zastaví před krámy a prohlížеjí se v tabuli výkladní skříně. Pak odcházejí, když předtím pohlédly shora hrdě a napominavě za sebe, na patu vlastního střevíce. V deset hodin se objeví na prahu školy školník a jeho pronikavé zvonění naplní ulici zmatkem. V tom okamžiku se zdá, že vnitřek školy se pojednou rozbouřil prudkou vřavou, která div neroztrhne budovu. Jako uprchlíci z toho všeobecného zmatení vylétají z vrat jako z praku mali otrháčci, sbíhají s řevem z kamenných schůdků, a jen se octnou na svobodě, začnou provádět jakési nevypočitatelné skoky, vrhají se do ztřeštěných podniků, improvizovaných nazdařbůh mezi dvěma mrknutími očí. Někdy se v těch nepříčetných honičkách přiznou až k mé lavičce a v letu vrhají směrem ke mně nesrozumitelné nadávky. Čelísti jim div nevypadnou z pantů, když na mě dělají pitvorné grimasy. Jako stádo nepříčetných opic, komentujících parodisticky své šaškovské kousky, probíhá ten hlouček kolem a s ďábelským řevem dělá nejrůznější posunky. Vidím v takových chvílích jejich zdvižené a sotva vyvstávající nosíky, které nejsou s to zadržet nosní hlen, jejich ústa otevřená křikem dokořán a pokrytá vyrážkami, jejich malé sevřené pěsti. Někdy se stane, že se u mne zastaví. Je to divné, považují mě za svého vrstevníka. Můj

vzrůst už odedávna degeneruje. Můj obličej, uvolněný a zvětšely, působí dojmem dětské tváře. Bývám poněkud na rozpacích, když se mne bezostyšně dotýkají. Když mě jeden z nich poprvé štouchl znenadáni do prsou, svalil jsem se pod lavičku. Ale neurazil jsem se. Vytáhli mě odtamtud šťastně rozpačitého a nadšeného oním tak novým a osvěžujícím jednáním. Ta dobrá vlastnost, že mě neuráží žádný prudký výbuch jejich bouřlivého savoir-vivre, zjednává mi postupně úctu a popularitu. Je nasnadě, že od té doby vybavuji pilně své kapsy patričními kolekcemi knoflíků, kaminků, cívek od nití, kousků gummy. Nesmírně to usnadňuje výměnu názorů a zároveň je to jakýsi přirozený most při navazování přátelství. Přitom, zaujati konkrétními zájmy, všímají si méně mne samého. Pod zástěrkou arzenálu vytaženého z kapsy, nemusím se obávat, že by se jejich zvědavost a všetečnost změnila v dotěrnost ke mně samému.

Až jsem se nakonec rozhodl uskutečnit jistou myšlenku, která mě už nějakou dobu neodbytně pronásleduje.

Byl bezvětrný, klidný a zamyšlený den, jeden z těch dnů pozdního podzimu, v nichž se rok, když už vyčerpával barvy a odstíny tohoto období, jakoby navrácí k jarním rejstříkům kalendáře. Obloha bez slunce vytvořila barevně čmouhy, klidné vrstvy kobaltu, měděnky a seladonové zeleně, ohraničené na samém okraji pruhem bělí čistě jako voda – barva dubna, nevyprověditelná a dávno zapomenutá. Oblékl jsem si nejlepší šaty a vyrazil, nikoli bez jisté trémy, do města. Šel jsem v poklidné náladě toho dne rychle, bez překážek a ani jednou jsem se neodchýlil od přímky. Se zatajeným dechem jsem vyběhl po kamenných schodech. Alea iacta est –

řekl jsem si a zaklepal na dveře ředitelny. Tváře se skromně, jak se slušelo v mé nové roli, stanul jsem před psacím stolem pana ředitele. Byl jsem poněkud v rozpacích.

Pan ředitel vyňal ze zasklené krabičky chrousta na špendlíku, přiblížil si ho zešikma k oku a pozoroval jej proti světlu. Prsty měl umatlané inkoustem, nehty krátké a rovně zastřížené. Pohlédl na mě přes okraj brýlí.

„Tak vy byste se chtěl, pane rado, zapsat do první třídy?“ řekl. „To si zaslouží chválu a uznání. Chápu, pane rado, chcete si obnovit své vzdělání od základů, od kořenů. Vždycky to říkávám: Gramatika a malá násobilka, to jsou základy vzdělání. Nemůžeme vás přirozeně, pane rado, považovat za žáka, který podléhá povinné školní docházce. Spíše za hospitanta, za veterána slabikáře, abych tak řekl, který po dlouhém putování přistává znovu ve školní škamně. Zamířil se svým borticím se korábem do jejího přístavu, abych tak řekl. Tak tak, pane rado, málo lidí nám projevuje tu vděčnost, to uznání našich zásluh, jen málo se jich po letech práce, po letech usilování vrací k nám, aby zde usedli už navždy jako dobrovolní, doživotní repetenti. Budete u nás mít výjimečné postavení. Vždycky jsem říkal . . .“

„Promiňte,“ skočil jsem mu do řeči, „ale rád bych poznamenal, že pokud jde o to výjimečné postavení, úplně se ho zříkám . . . Neptej se žádná privilegia. Právě naopak . . . Nechtěl bych být ničím nápadný, spíše mi záleží na tom, abych co nejvíce splynul, zmizel v průměrné masě třídy. Celý můj záměr by se minul cílem, kdybych byl oproti ostatním v čemkoli privilegován. Dokonce i pokud jde

o tělesné tresty," tady jsem vztyčil ukazováček, „uznávám bez výhrad jejich spásný a umravňující vliv a výslovně si vymíňuji, abyste, pokud jde o mne, nedělali žádné výjimky.“

„Nanejvýš chvályhodné, nanejvýš pedagogické," řekl pan ředitel uznale. „Domnívám se ostatně," dodal, „že ve vašem vzdělání, kterého jste tak dlouho nepoužíval, se už skutečně projevují jisté mezery. Obvykle se v těchto věcech oddáváme optimistickým iluzím, které lze snadno rozptýlit. Pamatujete se například ještě, kolik je pětkrát sedm?"

„Pětkrát sedm," opakoval jsem rozpačitě a cítil, jak mi zmatek, stoupající teplou a blaženou vlnou k srdci, zahaluje mlhou jasnost mých myšlenek. Oslněn svou ignorací jako zjevením, začal jsem napůl nadšením, že se skutečně vracím do dětské nevědomosti, koktat a opakovat dokolečka: pětkrát sedm, pětkrát sedm . . .

„Tak to vidíte," řekl ředitel. „Nejvyšší čas, abyste se dal zapsat do školy." Pak mě vzal za ruku a zavedl do třídy, kde se učilo.

Znovu, jako před půl stoletím, ocitl jsem se v tom ruchu, v té místnosti, rojící a tmící se hemžením neklidných hlaviček. Stál jsem maličký uprostřed a držel se pana ředitele za šos, padesát párů mladých očí si mne prohlíželo s lhostejnou, krutou věcností zvířátek, která vidí jedince téhož druhu. Z mnoha stran se na mne šklebili v náhlém záchvatu tuctového nepřátelství, dělali na mne grimasy, vyplazovali jazyky. Nereagoval jsem na ty výpady, pamětliv dobrého vychování, kterého se mi kdysi dostalo. Prohlížel jsem si ty neklidné obličejce, plné nedochůdných grimas, a připomněl si tutéž situaci před padesáti lety. Tehdy jsem takto stál vedle matky,

zatímco ona jednala o mně s učitelkou. Místo matky šeptal teď něco panu učiteli do ucha pan ředitel. Učitel pokyvoval hlavou a s vážnou tváří si mne prohlížel.

„Je to sirotek," řekl konečně třídě, „nemá ani otce, ani matku – neublížíte mu příliš.“

V očích se mi při tomto proslovu zatřpytily slzy, opravdické slzy dojetí, a pan ředitel, sám dojat, mě popostrčil do první lavice.

Od této chvíle začal pro mě nový život. Škola si mě od prvního okamžiku úplně podmanila. Za svého předchozího života jsem nikdy nebyval tak zaujat tisícem věcí, pletich a zájmů. Žil jsem v jediném velkém zaujetí. Nad mou hlavou se křížovalo tisíc nej-různorodějších záležitostí. Posílali mi signály, telegramy, dávali mi významná tajná znamení, syčeli, mrkali na mne a všemi možnými posunky mi připomínali tisíce závazků, které jsem vzal na sebe. Nemohl jsem se už dočkat konce hodiny, při které jsem s vrozenou mi slušností snášel stoicky všechny útoky, abych nepropásl ani slovo z učitelova výkladu. Sotva zazvonilo, nahrnuła se ke mně rozeřvaná smečka, vrhla se na mě s živelnou dravostí a div mě neroztrhala na cucky. Přibíhali zezadu přes lavice, dupajice nohama po jejich deskách, přeskakovali mi přes hlavu, metali kozelce přes má záda. Každý mi vřeštěl do ucha své požadavky. Stal jsem se středem všeho dění, žádná důležitější transakce, žádná spleť a choulostivá aféra se nemohla obejít beze mne. Chodil jsem po ulici, věčně obklopen halasící, prudce gestikulující sběří. Psi se nám zdaleka vyhýbali, ohony mezi nohama, kočky vyskakovaly na střechy, když jsme se blížili, a osamělé děti, když jsme je potkali,

schovávaly s pasivním fatalismem hlavy mezi ramena, připraveny na nejhorší.

Školní vyučování neztratilo pro mě nic z kouzla novosti. Například umění slabikovat. Učitel prostě apeloval na naši nevědomost, dovedl ji velmi obratně a vtipně vytáhnout na světlo boží, až se v nás konečně dohmátl oné tabula rasa, která je podkladem veškerého učení. Když v nás takto vymýtil všechny předsudky a návyky, začal s vyučováním od základů. Usilovně a s vypětím všech sil jsme melodicky kuňkali zvučné slabiky, popotahovali při tom nosem a ukazovali si v knížce prstem písmenko po písmenku. Můj slabikář nesl na svých stránkách stejné stopy ukazováčku, stejně početnější u těžších písmenek – jako slabikáře mých spolužáků.

Jednou, nevím už, oč vlastně šlo, vstoupil do třídy pan ředitel a za ticha, které najednou zavládlo, ukázal prstem na tři z nás, mezi nimi i na mne. Museli jsme okamžitě s ním do ředitelny. Věděli jsme, co z toho kouká, a mí dva spoluvníci začali už předem brečet. Pozoroval jsem lhostejně jejich nevhodnou litost, jejich obličejce, deformované prudkým pláčem, jako kdyby z nich s prvními slzami spadla lidská maska a obnažila beztvarou hmotu plačícího masa. Pokud jde o mne – já jsem byl klidný, s determinismem mravných a spravedlivých povah jsem se podroboval běhu událostí, hotov stoicky nést následky svých činů. Ta síla charakteru, která vypadala jako zatvrzelost, se nelíbila panu řediteli, když jsme všichni tři provinilci stanuli před ním v kanceláři. Pan učitel asistoval té scéně s rákoskou v ruce. Lhostejně jsem si rozepjal opasek, ale pan

ředitel na mě pohlédl a zvolal: „Styď se, cožpak je to možné v takovém věku?“ a vrhl pohoršený pohled na pana učitele. „Podivný výstřelek přírody,“ dodal ještě a odporem se zašklebil. Pak, když si to vyřídil s oběma chlapci, měl ke mně dlouhé vážné kázání, plné litosti a zklamání. Ale já jsem mu nerozuměl. Okusoval jsem si bezmyslenkovitě nehty, zíral tupě před sebe a pak jsem řekl: „Plosím, pane učiteli, tu housku vám poplival Vašek.“ Byl jsem už skutečně dítě.

Na tělocvik a kreslení jsme chodili do jiné školy, která měla patřičné vybavení a místnosti pro tyto předměty. Pochodovali jsme v dvojstupech, náruživě štěbetali a do každé ulice, do níž jsme zahnuli, jsme vnášeli nenadálý povyk našich pomíchaných sopránů.

Ta škola, to byla velká dřevěná budova, přestavěná z divadla, stará a plná přístavků. Vnitřek kreslírny se podobal obrovské koupelně, strop podíraly dřevěné sloupy a pod stropem se kolem dokola táhla dřevěná galerie, na kterou jsme pokaždé ihned vyběhli, berouce útokem schody, které pod našima nohama duněly jako bouřka. Četné vedlejší komory se výborně hodily ke hře na schovávanou. Učitel kreslení jaktěživ nepřišel, a my jsme dováděli, až se hory zelenaly. Tu a tam přiběhl ředitel oné školy, postavil pár největších křiklounů do kouta, několik nejdivočejších zatahal za uši, ale jen se otočil ke dveřím, už se za jeho zády zvedala nová vřava.

Neslyšeli jsme zvonění, které oznamovalo konec vyučování. Nastávalo podzimní odpoledne, krátké a barevné. Pro některé hochy si přišly matky a proti jejich vůli je s nadávkami a bitím odváděly

domů. Ale pro ostatní, o které doma tak nepečovali, začínala teprve teď pravá zábava. Teprve pozdě za soumraku nás starý školník, když zamykal školu, vyháněl domů.

Když jsme odcházeli ráno do školy, byla ještě hustá tma, město leželo ještě v tupém spánku. Postupovali jsme vpřed, hmatající nataženými rukama, a pod nohama nám šustělo suché listí, které leželo na ulicích v celých hromadách. Abychom nezabloudili, drželi jsme se při chůzi zdi domů. Nejednou jsme znenadání v některém výklenku nahmátli obličej spolužáka, který šel opačným směrem. To pak bývalo vždycky smích, hádání, kdo to je, a různých překvapení. Někteří mívali lojové svíčky, zapálili si je a město pak bývalo poseto blouděním těch světýlek, sunoucích se třaslavými cikcaky nízko u země, potkávajících se a zastavujících, osvětlujících nějaký strom, kruh země nebo hromadu zvadlého listí, v němž kluci hledávají kaštany. A už se i v některých domech rozsvěcují v poschodích lampy, kalné světlo zveličené obdélníky okenních tabulí vypadává do městské noci a pokládá se obrovskými obrazy na prostranství před domem, na radnici, na slepé fasády domů. A když někdo uchopí lampu do ruky a jde z pokoje do pokoje, obracejí se venku ty obrovské pravouhelníky světla jako listy kolosální knihy a zdá se, že náměstí putuje po domech a přestavuje stíny i domy, jako by si vykládalo pasiáns s velikánskou karetní hrou.

Konečně jsme dorazili ke škole. Sloupky zhasínaly, pohlcovala nás tma, v níž jsme se dohmatávali k našim místům v lavicích. Pak přišel učitel, zastrčil do láhve lojovou svíčku a začalo nudné zkou-

šení slovíček a skloňování. Pro nedostatek světla jsme se učili jen nazpaměť a verbálně. Zatímco někdo monotónně recitoval, pozorovali jsme s přihmouřenými očima, jak ze svíčky tryskají zlaté šipy, spleť klikyháky, a se slaměným šustotem se proplétají mezi přivřenými řasami. Pan učitel rozléval do kalamářů inkoust, zival, vyhlížel nízkým oknem do černé noci. Pod lavicemi se usadil hluboký stín. S chichotáním jsme se do něj potápěli, lezli po čtyřech, očichávali se jako zvířata a prováděli ve tmě a šeptem obvyklé transakce. Nikdy nezapomenu na tyto šťastné předraní hodiny ve škole, za nichž se za okny pomalu rodil úsvit.

Konečně nastalo období podzimních vichřic. Onoho dne hned ráno nebe zežloutlo a zpozdělo, vymodelováno na tomto pozadí do kalné šedých kontur imaginárních krajin, rozlehlých a mlžných pustin, které se vzdalovaly kulisami hornatin a vrásů, perspektivně se zmenšujícími, houstnouchými a drobnějšími až daleko na východ, kde nebe náhle končilo jako zvlněný lem zvedající se opony a odhalovalo ještě vzdálenější vrstvu, hlubokou oblohu, škvíru vyděšené bledosti, bledé a ustrašené světlo, nejvzdálenější dálky – bezbarvé, vodnatě jasné, jimiž jako definitivním úžasem končil a zavíral se obzor. Jako na Rembrandtových rytinách byly za takových dnů pod tím pruhem jasu vidět vzdálené, mikroskopicky zřetelné krajiny – nikdy ostatně nevidané – které se nyní zvedaly zpod obzoru pod tou světlou škvírou oblohy, zalité pronikavě bledým a panickým světlem, jako by se vynořily z jiné epochy a z jiného času – zaslíbená země, jen na okamžik se zjevující lidem, kteří po ní teskní.

V té miniaturní a jasné krajině bylo podivuhodně ostře vidět, jak

se po zvlněných kolejích sune vlak, v té dálce sorva viditelný, načechraný stříbřitě bílou čmouhou kouře, a jak se ztrácí v jasné nicotě.

Ale pak se zvedl vítr. Jako kdyby vyrazil z oně světlé skuliny v obloze. Zaviřil a rozběhl se po městě. Byl celičký udělán z měklosti a vlidnosti, ale v podivné megalománii si hrál na surovce a násilníka. Mísil, převracel a mučil vzduch, že až zmíral blaženosti. Znenadání tuhl v prostoru a stavěl se na zadní, rozprostíral se jako obrovské napjaté lodní plachty, prostěradla střílející jako biče, zadržával se do tvrdých uzlů zachvívajících se napětím a tvářil se při tom hrozivě, jako by chtěl veškeren vzduch připoutat k prázdnotě, ale pak vytáhl zrádný konec a rozpustil tu falešnou kličku, a zase, už o míli dál, vyhodil svištivě své laso, svou spoutávající smyčku, která nic nespoutala.

A co se navyvával s kouřem z kominů! Chudák kouř už nevěděl, jak se vyhnout jeho plisnění, kam uhnout hlavou, zda nalevo nebo napravo od jeho úderů. Roztáhal se po městě, jako kdyby měl v úmyslu jednou provždy statutárně ustavit památný příklad své bezmezné svévole z tohoto dne.

Už od rána jsem tušil neštěstí. Jen s námahou jsem se prodíral vichřicí. Na nárožích ulic, na křižovatkách průvanů mě spolužáci drželi za šosy. Tak jsem se dostával na druhý konec města a všechno šlo dobře. Pak jsme šli na tělocvik do druhé školy. Cestou jsme si koupili preclíky. Dlouhý had dvojstupů vcházel za překotného štěbetání hlavními dveřmi dovnitř. Ještě okamžik, a byl bych býval zachráněn, na chráněném místě, bezpečný až do večera. V nej-

nutnějším případě bych byl dokonce mohl přespát v tělocvičně. Věrní spolužáci by byli zůstali přes noc se mnou. Nešťastná náhoda však tomu chtěla, že Vitek dostal toho dne novou káču a pustil ji furiantsky před školním prahem. Káča bzučela, u vchodu vznikla tlačence, vystrčili mě zpět ze dveří – a vtom mě to odneslo. „Kamarádi milí, pomoc!“ vykřikl jsem, vznášeje se už ve vzduchu. Spatřil jsem ještě jejich natažené paže a křičící, dokořán otevřená ústa, pak jsem udělal přemet a vanul nádhernou, vzestupnou křivkou. Letěl jsem už vysoko nad střechami. A co jsem tak se zatajeným dechem letěl, viděl jsem očima své fantazie, jak spolužáci ve třídě natahují ruce, stříhají usilovně prsty a volají na učitele: „Šim, pane učiteli, Šimka to odneslo.“ Pan učitel na ně pohlédl přes brýle, přistoupil klidně k oknu, a zacláněje si oči dlaní, zkoumal pozorně obzor. Ale mne už vidět nemohl. Jeho obličej zežloutl v mdlém odlesku plavého nebe jako pergamen. „Musíme ho vyškrtnout z třídní knihy,“ řekl a s hořkou grimasou ve tváři šel ke stolu. A mne to unášelo výš a výše do žlutého, neprobádaného podzimního prostoru.

SAMOTA

Od doby, co mohu vycházet do města, pocítuji značnou úlevu. Ale jak dlouho jsem neopustil svůj pokoj! Byly to hořké měsíce a roky.

Nedovedu vysvětlit skutečnost, že je to můj bývalý pokoj z dětských let, poslední místnost z předsíně, už za oněch časů zřídka navštěvovaná, neustále zapomínaná, jako by ani nepatřila k bytu. Už si nevzpomínám, jak jsem se sem dostal. Myslím, že byla jasná noc, vodnatě bílá bezměsíčná noc. V šerém přisvitu jsem viděl každou podrobnost. Postel byla rozestlaná, jako by ji byl právě někdo opustil, naslouchal jsem v tichu, zda neuslyším oddechování spáčů. Kdo by tady mohl dýchat? Od té doby zde bydlím. Sedím tu už celá léta a nudím se. Kdybych byl zavčas myslel na zásoby! Ach, vy, kdož ještě můžete, jimž je ještě dán vlastní čas, shromažďujte zásoby, křečkejte zrno, dobré a výživné, sladké zrno, neboť přijde veliká zima, přijdou léta hubená a hladová a neurodí půda v egyptské zemi. Nebyl jsem bohužel jako ten příčinnivý křeček, byl jsem jako ta lehkomyslná polní myš, žil jsem ze dne na den bez

starosti o zítřek a důvěřoval ve svůj talent hladovět. Jako myš jsem si myslel: Co mi může hlad udělat? V krajním případě mohu hladot třeba dříví nebo kouskovat mordičkou papír na drobounké šupinky. Nejchudší zvíře, šedivá kostelní myš – na samém konci v knize stvoření – dovede žít z ničeho. A tak tedy žiji z ničeho v tom nebožtíkovi pokoji. Mouchy v něm už dávno vychcípaly. Příkládám ucho na dřevo, zda tam uvnitř neharasí červotoč. Hrobové ticho. Jenom já, nesmrtelná myš, osamělý pohrobek, šelestím v tom mrtvém pokoji, bez konce přebíhám stůl, poličku, židli. Sunu se, podobná tetě Tekle v dlouhých šedivých šatech až k zemi, hbitá, rychlá a maličká, a táhnu za sebou šustící ocásek. Teď, za bílého dne, sedím na stole, nehybná, jako vycpaná, a mé oči vystoupily jako dva korálky na povrch a lesknou se. Jen konec tlamičky sotva postřehnutelně pulsuje, jak ze zvyku drobounce žvýkám.

Musíte to přirozeně chápat metaforicky. Jsem penzista, a žádná myš. Patří k vlastnostem mé existence, že cizopasím na metaforách, že se dávám velmi snadno strhnout první lepší metaforou. Kdykoli se takto zaběhnu, musím se pak namáhavě volat k pořádku a pomalu se vzpamatovávat.

Jak vypadám? Někdy se vidám v zrcadle. Je to podivné, směšné a bolestné! Hanba přiznat. Nevidám se nikdy z en face, tváří v tvář. Ale stojím tam poněkud v pozadí, o kousek dál, v nitru zrcadla, trochu z boku, trochu z profilu, stojím tam zamyšleně a hledím stranou. Stojím nehybně a dívám se stranou kousek za sebe. Naše pohledy se přestaly setkávat. Když se pohnu, pohne se i on, ale otočen ke mně napůl zády, jako by o mně nevěděl, jako by

zašel za mnoho zrcadel a nemohl se už vrátit. Lítost mi svírá srdce, když ho vidím tak cizího a lhostejného. To jsi přece ty, chce se mi zavolat, byl jsi mou věrnou kopií, provázel jsi mě tolik let, a teď mě nepoznáváš! Bože! Stojiš tam, cizí, pohled upřený někam stranou, a vypadáš, jako bys naslouchal někam do hloubi, jako bys čekal na nějaké slovo, jenže na slovo odtamtud, z té skleněné hlubiny, poslušen někoho jiného, očekáváje rozkazy odjinud.

Sedím tak u stolu a listuji si ve starých zežloutlých univerzitních skriptech – má jediná četba.

Divám se na splihlou zetlelou záclonu, vidím, jak se lehounce vzdouvá chladným dechem z okna. Na té záclonové tyči by se dalo cvičit. Doslova hrazda. Jak snadno se na ni dělají přemety v jalovém, už tolikrát vydýchaném vzduchu. Takřka mimoděk na ni člověk udělá pružné salto mortale – chladnokrevně, bez vnitřní účasti, tak nějak čistě spekulativně. Když člověk ekvilibristicky stojí na špičkách na té hrazdě a dotýká se hlavou stropu, má pocit, že v té výšce je trochu tepleji, má iluzi mírnějšího podnebí. Už od dětství se takto rád dívám na pokoj z ptáčích perspektivy.

Sedím a naslouchám tichu. Pokoj je prostě vybilén vápnem. Tu a tam vystřelí na bílém stropě muří nožka pukliny, tu a tam šustivě odpadne plátek omítky. Mám prozradit, že můj pokoj je zazděný? Jakpak to? Zazděný? Jak bych potom mohl z něho ven? No právě: Dobrá vůle nezná přehradu, intenzivnímu chtění neodolá nic. Musím si jen představit dveře, dobré staré dveře, takové jako v kuchyni mého dětství, s železnou klikou a se zástrčkou. Neexistuje pokoj natolik zazděný, aby se neotevřel takovými důvěrnými známými dveřmi, jen když máme dost sil mu je vsugerovat.

POSLEDNÍ OTCŮV ÚTĚK

Bylo to v pozdním a úpadkovém období úplného rozkladu, v období definitivní likvidace našeho podniku. Štít nade dveřmi našeho krámu jsme sundali už dávno. Za polostaženými roletami obchodovala matka pokoutně se zbytky. Adéla odjela do Ameriky. Proslýchalo se, že loď, na níž se plavila, ztroskotala a všichni cestující přišli o život. Nikdy jsme nezjistili, co je na té fámě pravdy, po devěcti jako by se slehla země, už nikdy jsme o ni neslyšeli. Nastala nová éra, prázdná, střízlivá a bez radosti – bílá jako papír. Nová služka Žeňa, anemická, bleďá a bezkosná, ploužila se měkce po pokojích. Když ji člověk pohladil po zádech, kroutila se a vlnila jako had a předla jako kočička. Měla matně bílou pleť, která nebyla růžová ani pod víčky emailových očí. Z roztržitosti dělávala někdy zápražku ze starých faktur a kopírovacích knih – zápražku nepoživatelnou a chuti mdlé.

V té době byl můj otec už definitivně mrtev. Umíral mnohokrát, pokaždé ne ještě docela, pokaždé s jistými výhradami, které nutily k revizi tohoto faktu. Mělo to i své dobré stránky. Tim, že otec

takto kouskoval svou smrt na splátky, zvykal nás na fakt svého odchodu. Zlhostejněji jsme k jeho návratům, stále redukovanějším, pokaždé žalostnějším. Fyziognomie již nepřítomného otce se jakoby rozpoložila po pokoji, v kterém žil, rozvětvila se, vytvářejíc v některých bodech prapodivné zauzleniny neuvěřitelně výrazné podobnosti. Tapety napodobovaly na některých místech cukání jeho tiku, arabesky se formovaly do bolestného tvaru jeho úsměvu, do tvaru rozděleného na symetrické články jako zkamenělý otisk trilobita. Nějakou dobu jsme velkým kruhem obcházelí jeho kožích podšitý tchořinou. Kožich dýchal. Neklid zvířátek, zakousnutých a vsítých do sebe, jim probíhal bezmocným škubáním a ztrácel se v záhybech kožesinového lemu. Když člověk přiložil ke kožichu ucho, mohl slyšet melodické broukání jejich harmonického spánku. V této formě, dobře vydělané, s tím lehkým pachem tchořiny, vražd a nočních námluv, by byl mohl vydržet léta. Ale ani zde neměl dlouho stání.

Jednou se matka vrátila z města s obličejem, který vyjadřoval konsternaci. „Podívej se, Josefe,“ pravila, „představ si tu náhodu. Chytila jsem ho na schodišti, jak skákal ze schodu na schod.“ A sundala kapesník, který přikrýval něco na taliři. Poznal jsem ho okamžitě. Podobnost byla mimo všechnu pochybnost, i když byl teď rakem nebo velkým škorpiónem. Utvrdili jsme se v tom navzájem pohledy, hluboce překvapení evidentností té podobnosti, která přes tak velké změny a metamorfózy bila do očí stále ještě s neodolatelnou silou. „Žije?“ zeptal jsem se. „To se rozumí, vždyť ho sotva udržím,“ řekla matka. „Mám ho pustit na podlahu?“ Postavila

taliř na zem a oba jsme si ho teď, sklonění nad ním, prohlíželi důkladněji. Zapadlý mezi svýma mnoha obloukovitýma nohama, neznatelně jimi přebíral. Mírně zvednutá klepeta a vousy jako by naslouchaly. Naklonil jsem misku a otec vylezl opatrně, poněkud váhavě na podlahu, ale jen se dotkl rovné půdy pod sebou, rozběhl se pojednou všema svýma nohama, chrastě přitom tvrdými krunýři jednotlivých článků. Zastoupil jsem mu cestu. Zaváhal, dotkl se rozvlněnými vousy překážky, pak zvedl klepeta a odbočil stranou. Nechali jsme ho běžet opačným směrem. Tam mu nemohl poskytnout úkryt žádný kus nábytku. Běžel vlnivě škubavým během po svých různorodých nohách, až dorazil ke stěně, a než jsme se nadáli, vyběhl po ní s pomocí celé armatury odnoží, aniž se zastavil, lehce vzhůru. Otrásl jsem se instinktivně odporem, když jsem pozoroval to mnohočlánekové putování, směřující chrastivě přes papírové tapety. Otec zatím dospěl k malé vezděné kuchyňské polici, chvíli pobíhal po jejím okraji a zkoumal klepety terén uvnitř, načež zalezl celý dovnitř.

Jako by se z té nové krabí perspektivy znovu seznamoval s bytem, jako by znovu vnímal předměty, pravděpodobně čichem, neboť přesto, že jsem si ho důkladně prohlédl, nemohl jsem u něho objevit žádný zrakový orgán. Zdálo se, že se poněkud pozastavuje nad předměty, které potkával na své pouti, zastavoval se u nich, dotýkal se jich lehce vibrujícími vousy, ba dokonce je i objímal klepety, jako by je ohmatával, seznamoval se s nimi, a teprve po chvíli se od nich odtrhl a běžel dál, vleka za sebou zadeček, lehce zvednutý nad podlahu. Stejně si počínal s kousky chleba a masa,

kteří jsme mu házeli na podlahu, v domněni, že se jimi posilní. Ohmatal je jen zběžně a krácel dál; netušil asi, že tyto předměty jsou k jídlu.

Když tak člověk pozoroval ty jeho trpělivé průzkumy v prostoru pokoje, mohl by si myslit, že tvrdohlavě a neúnavně něco hledá. Občas se rozběhl do kouta kuchyně, pod sud s vodou, která přetékala, a když došel k louži, zdálo se, že pije. Někdy se někým zapodál na celé dny. Vypadalo to, že se velmi dobře obejde bez potravy, nevíšimli jsme si aspoň, že by byl proto ztrácel něco ze svých projevů života. Se smíšenými pocity studu a odporu jsme se zabývali utajovanou obavou, že by nás v noci mohl navštívit v posteli. To se však nestalo ani jednou, třebaže ve dne putoval po veškerém nábytku, a zvláště rád přebýval ve skulině mezi skříněmi a zdi.

Jisté projevy rozumu, ba dokonce jakési šibalské rozpustilosti se prostě nedaly přehlédnout. Nikdy například se otec neopomenul objevit v době jídla v jídelně, i když jeho účast u oběda byla čistě platonická. Jestliže zůstaly dveře do jídelny při obědě náhodou zavřeny a otec byl právě ve vedlejším pokoji, chrastil tak dlouho pode dveřmi, tak dlouho pobíhal sem a tam podél skuliny, dokud jsme mu neotevřeli. Později se naučil prostrčit škvírou pode dveřmi klepeta a nohy a po poněkud namáhavých prostocvicích se mu dařovalo protáhnout se bokem pode dveřmi do jídelny. Zdálo se, že z toho má radost. Znehybněl pak pod stolem, ležel úplně zticha a jen zadeček mu lehce pulsoval. Co znamená to rytmické pulsování lesklého zadečku, na to jsme nemohli přijít. Bylo v tom něco ironic-

kého, neslušného a zlomyslného, něco, co jako by zároveň vyjadřovalo nějaké nízké a chlípné uspokojení. Nimrod, náš pes, se k němu blížival pomalu a bez nadšení, opatrně ho očíhával, frkal a lhostejně odcházel aniž si učinil přesný úsudek.

Rozklad v naší domácnosti zasahoval stále širší okruh věcí. Žeňa spávala celé dny, její štíhlé tělo se bezkostně vlnilo hlubokým oddechováním. V polévce jsme často nacházeli cívky od niti, které tam z nepozornosti a podivné roztržitosti házela spolu se zeleninou. Krám byl otevřen nepřetržitě ve dne v noci. Výprodej za polostaženými roletami pokračoval den po dni ve své spleťité cestě za neustálého smlouvání a přesvědčování. A k dovršení všeho přijel strýc Karel.

Byl podivně nespůj a málomluvný. Prohlásil s povzdechem, že se po posledních smutných zkušenostech rozhodl změnit způsob života a věnovat se studiu cizích jazyků. Nevycházel vůbec z domova, zavřel se ve svém pokoji, z něhož Žeňa, plna nesouhlasu s novým hostem, odstranila všechny koberce a závěsy, a zahloubal se do studia starých ceníků. Několikrát se pokusil šlápnout otcí zlomyslně na zadeček. S křikem a zděšením jsme mu v tom zabránili. Strýc, nepřesvědčen, se jen vztekle usmíval pod vousy, zatímco otec, který si neuvědomoval nebezpečí, se zastavil nad jakýmsi skvrnami na podlaze.

Otec, hbitý a pohyblivý, pokud stál na nohou, měl se všemi koryši tu společnou vlastnost, že když se převálil na záda, byl naprosto bezmocný. Byl to nepříjemný a žalostný pohled, když zoufale hrabal všemi nohami a otáčel se na zádech nemohoucně

kolem své vlastní osy. Nebylo možné divat se bez odporu na ten příliš zřetelný a přesně artikulovaný, takřka nestydatý mechanismus jeho anatomie, umístěné jakoby na povrchu, na nahém, mnohočlánkovém břichu, které nebylo ničím pokryto. Se strýcem Karlem to v takových okamžicích přímo cukalo, jen jen ho zašlápnout. Běželi jsme na pomoc a podávali otci nějaký předmět, kterého se křečovitě chytil klepety, a když se obratně dostal znovu do normální polohy, pustil se okamžitě bleskurychlými kličkami do běhu kolem dokola, dvojnásobnou rychlostí, jako kdyby chtěl smazat vzpomínku na kompromitující poklesek.

Musím se, i když nerad, přemoci a vyprávět podle pravdy o nepochopitelném faktu, jehož existenci se brání celá má bytost. Po dneš nemohu pochopit, jak se mohlo stát, že jsme byli od začátku až do konce vědomými strůjci tohoto faktu. V tom světle nabývá ona událost rázu jakési podivné osudovosti. Neboť osudovost se nevyhýbá našemu vědomí a naší vůli, nýbrž zapojuje je do svého mechanismu tak, že jako v letargickém spánku připouštíme a přijímáme věci, jimž se za normálních okolností bráníme.

Když jsem se, otřesen skutečným faktem, zoufale zeptal matky: „Jak jsi to mohla udělat! Kdyby to byla udělala aspoň Žeňa, ale ty sama . . .“ matka plakala, lomila rukama, ale nebyla s to mi odpovědět. Domnívala se snad, že otci tak bude lépe, viděla v tom možná jediné východisko z jeho beznadějně situace nebo jednala jen nepochopitelně lehkomyšlně a bezmyšlenkovitě? . . . Fatum si najde tisíc cest, jde-li mu o to, aby prosadilo svou nepochopitelnou vůli. Nějaké drobné, chvilkové zatemnění našeho rozumu,

okamžik zaslepenosti nebo přehlédnutí postačí, aby propašovalo čin mezi Scyllou a Charibdou našich rozhodnutí. Pak můžeme donekonečna ex post interpretovat a vysvětlovat motivy, pátrat po pohnutkách – čin zůstane neodvolatelně a jednou provždy vykonán.

Z našeho zaslepení jsme se vzpamatovali a otráslí, až když přinesli mého otce na mísu. Ležel tu veliký a vařením nabobtnalý, bledě šedý a rosolovitý. Seděli jsme beze slova jako otrávení. Jen strýc Karel sáhl vidličkou do mísy, ale nechal ji v půli cesty nejjistě klesnout a udiveně se na nás zadíval. Matka dala misu odnést do salónu. Tam stála na stole, pokrytém plyšovým přehozem, vedle alba s fotografiemi a automatického flašinetku s cigaretami. Stála tam nehybná, námi všemi zdaleka obcházená.

Tim však neměla skončit pozemská pouť mého otce a její pokračování, to prodloužení příběhu za nejzazší, jak se zdá, a za vůbec přípustné meze – je jejím nejbolestnější bodem. Proč se konečně nevzdal, proč nakonec nepřiznal, že je poražen, když pro to měl přece už opravdu všechny předpoklady a když osud už nemohl jít dál v jeho ponižování? Po několika týdnech nehybného ležení se nějak sám v sobě zkonsolidoval, zdálo se, jako by pomalu přicházel k sobě. Jednoho rána jsme našli misu prázdnou. Jen jedna noha ležela na okraji talíře, jak zůstala vězet ve ztuhlé rajske omáčce a v aspiku, který byl zcela poničen jeho útekem. Uvařený, ztrácející cestou nohy, vlekl se posledními silami dále, na bezdomou pouť – a nikdy jsme ho už nespatriili.

FRAGMENT Y

PODZIM

Znáte ten čas, kdy se na léto – ještě nedávno tak bujném a plném sil, léto univerzálním, jež zahrnuje do své rozsáhlé sféry vše, na co jen můžeme pomyslet – lidi, události, věci – objeví jistého dne sotva postřehnutelný kaz. Sluneční jas spadá ještě hustě a bohatě, v krajině setrvává ještě ono velkopanské, klasické gesto, které tomuto ročnímu období odkázal ve svém dědictví génius Poussinův, ale – divná věc – z ranní procházky se vracíme podivně znudění a jaloví: že bychom se za něco styděli? Citíme se trochu nesví a uhýbáme jeden před druhým pohledy – pročpak? A víme, že za soumraku půjde ten či ten s rozpačitým úsměvem do odlehlého kouta léta zařukat, zařukat na stěnu, je-li zvuk ještě zcela plný, důvěryhodný. V té zkoušce je pořouchlá rozkoš odhalení, zrady, lehké rozechvění skandálem. Ale oficiálně jsme ještě plni respektu, plni loajality: taková solidní firma, tak znamenitě pojištěná firma . . . A potom, když se následujícího dne rozšíří zvěst o jejím úpadku, je to zpráva už předvěcerejší a nemá už tu explozivní sílu skandálu. A když dražba nabývá ji vlastního strážlivého, oživené-

ho rázu, zprofanovaná apartmá se vyprazdňuje a holá se plní jasnou, strážlivou ozvěnou – nezbuzuje to už žádný smutek ani sentimentální pocity: celá ta likvidace léta má v sobě jakousi lehkost, lenivost a nezávažnost opožděného karnevalu, který se protáhl až do Popeleční středy.

Ale pesimismus je možná ještě předčasný. Rokování ještě pokračují, rezervy léta ještě nejsou zcela vyčerpány, ještě může dojít k jeho plné restituci . . . Ale letní hosté nevynikají rozvahou a chladnokrevností. Dokonce i hoteliéři, hoteliéři po uši zaangażovaní v záležitostech léta – kapitulují. Ne! Tak málo loajality a piety vůči věrnému spojenci nesevědí o velkém obchodním stylu! Jsou to kupčiči, malí zbabělci, kteří nedokáží myslet na vzdálené cíle. Každý z nich si tiskne na břicho svůj váček s naskrblenými penízky. Cynicky strhli masku srdečnosti, svlékají smokiny. Z každého se vyklubává poplatník . . .

A my také balíme kufry. Je mi patnáct let a nejsem ani v nejmenším zatížen povinnostmi praktického života. A protože do odjezdu zbývá ještě hodina, běžím ještě jednou ven, rozloučím se s letoviskem, zrevídat dilo tohoto léta, podívat se, co si mohu vzít s sebou a co je třeba už navždy zanechat v tomto městě, odsouzeném k zániku. Ale na malém rondu v parku, nyní pustém a jasném v odpoledním slunci, u Mickiewiczova pomníku, se mé duši zjevuje pravda o krizi léta. V euforii vzbuzené tímto zjevením vystupují na dva schody pomníku, nadšeně opisují pohledem a rozpřaženými rukama oblouk, jako bych se obracel k celému letovisku, a říkám: – Loučím se s Tebou, Dobo! Byla jsi velmi krásná a bohatá. Žádné

jiné léto se s Tebou nemůže srovnávat. Dnes to uznávám, třebaže nejednou jsem býval kvůli Tobě smutný a nešťastný. Na památku Ti zanechávám všechna svá dobrodružství, roztroušená po parku, v ulicích a zahradách. Svých patnáct let si s sebou vzít nemohu, ty tu zůstanou už navždycky. Kromě toho jsem na verandě vily, v níž jsem bydlel, vložil do škvíry mezi dvěma trámkami obrázek, který jsem Ti nakreslil na památku. Ty teď sestupuješ mezi stíny. Spolu s Tebou sestoupí do říše stínů celé toto město vil a zahrad. Nemáte žádné potomstvo. Ty i město umíráte, poslední z rodu.

Ale nejси bez viny, ó Dobo. Řeknu Ti, v čem spočívá Tvá vina. Nechtěla jsi se, ó Dobo, zastavit na hranicích skutečnosti. Žádná skutečnost Tě neuspokojovala. Překračovala jsi rámec jakékoli uskutečnitelnosti. A protože Tě nemohla nasytit skutečnost, tvořila jsi nadstavby z metafor a básnických obrazů. Pohybovala ses mezi věcmi v asociacích, narážkách a nápodobách. Každá věc odkazovala na jinou věc, ta se odvolávala zase na další a tak bez konce. Tvé nadšení nás nakonec už nudilo. Už jsme měli dost toho houpání na vlnách nekonečné frazeologie. Ano, frazeologie – promiň mi ten výraz. Bylo to jasné od chvíle, kdy se tu a tam začal v mnoha duších probouzet stesk po skutečnosti. Od toho okamžiku jsi byla poražena. Ukázaly se hranice Tvé univerzálnosti, z Tvého velkého stylu, z Tvého krásného baroku, který byl – když jsi byla na vrcholu – adekvátní skutečnosti, se teď stala manýra. Tvé radosti i Tvá zámčivost nesly v sobě pečeť mladické exaltace. Tvé noci byly ohromné a nekonečné jako megalomaničká vnuknutí zamilovaných nebo byly zaplněny zástupy přízraků jako halucinace blouz-

nicích. Tvé vůně byly přehnané a přesahovaly miru lidského opojení. Pod kouzlem Tvého doteku se každá věc odhmotňovala, rostla k dalším, stále vyšším formám. Jedli jsme Tvá jablka a snili jsme přitom o plodech rajských krajin, a nad Tvými broskvemi jsme mysleli na plody éterické, které by se požívaly pouhým přivoněním. Na své paletě jsi měla jen ty nejjasnější rejstříky barev, neznala jsi sytost a jadrnost temných, zemitých, tučných hnědů. Podzim je stesk lidské duše po materiálnosti, po realitě, po hranicích. Když z neznámých příčin začínají lidské metafory, plány a sny toužit po realizaci, nadchází čas podzimu. Přeludy, které byly až doposud rozprášeny v nejvzdálenějších sférách lidského kosmu a svými spektry zbarvovaly jeho vysoká klenutí, se teď stahují k člověku, hledají teplo jeho dechu, těsný, útulný úkryt v jeho domě, výklenek, v němž stojí jeho lůžko. Dům člověka se jako betlémský chlév stává jádrem, kolem něhož zahušťují prostor všichni démoni, všichni duchové horních i dolních sfér. Skončil čas krásných klasických gest, latinské frazeologie, jižních teatrálních zaoblání. Podzim vyhledává jadrnost, prostou sílu Dürerů a Breughelů. Forma puká přemírou hmoty, tvrdne na uzly a suky, chytá hmotu do svých čelistí a klepet, utiskuje ji, znásilňuje, hněte a z rukou ji vypouští poznamenanu bojem jako klády zpola opracované, se stopami neobyčejného života, v grimase, kterou jim vtiskla do dřevěných tváří.

Takové a ještě jiné věci jsem říkal pustému půlkruhu parku, který jako by přede mnou ustupoval. Vyrážel jsem ze sebe pouze některá slova tohoto monologu, buď proto, že jsem nemohl najít

odpovídající výrazy, nebo proto, že jsem promluvu jenom předstíral a chybějící slova jsem nahrazoval gesty. Poukazoval jsem na ořechy, klasické plody podzimu, příbuzné s pokojovým nábytkem, výživné, chutné a trvanlivé. Připomínal jsem kaštiny, ty politurované modely plodů, ty kuličky jako stvořené dětem na hraní, podzimní jablka, červenající dobrou, domáckou, prozaickou červení na oknech bytů.

Vzduchem už začal prostupovat kouř soumraku, když jsem se vrátil do penziónu. Ve dvoře stály dva velké povozy, připravované k našemu odjezdu. Rozsedlaní koně ržali s hlavami ponořenými do pytlů s brokem. Všechny dveře byly otevřeny dokořán, svíce planoucí na stole v našem pokoji plápolaly v průvanu. Ten rychle padající soumrak, ti lidé, kteří v soumraku ztratili své tváře a spěšně vynášeli kufry, nepořádek v otevřeném znásilněném pokoji, to všechno budilo dojem jakési chvatné, smutné, opožděné paniky, jakési tragické, splašené katastrofy. Konečně jsme se usadili v hlubokých povozech, které se daly do pohybu. Ovanul nás temný, hluboký, hustý vzduch z polí. Vozkové z toho opojného ovzduší lovili dlouhými biči štavnatá prásknutí a pečlivě vyrovnávali rytmus běhu koní, jejichž mohutné, rozestoupené, skvělé kyčle se kolébaly tmou uprostřed lehkého švihání ocasů. Tak se nesly opustěnou noční krajinou bez hvězd a bez světél jeden za druhým ty dva konglomeráty z koní, dunících koreb a supících kožených měchů. Chvillemi se zdálo, že se rozlamují a rozpadávají, jako krabí, kteří se v běhu dělí na části. Tehdy vozkové pevněji sevřeli oštěže, sesbírali uvolněný dusot a stmelovali ho do ukázněných,

presných tvarů. Od rozsvícených luceren padaly do hlubin noci dlouhé stíny, protahovaly se, odtrhávaly a dlouhými skoky mizely v divoké pustině. Pokradmu unikaly na dlouhých nohách, aby se potom kdesi daleko, až u lesa, posměšnými gesty opičily po vozcích. Vozkové po nich rozmáchle práskali biči a nedali se vyvést z rovnováhy. Když jsme vjeli mezi domy, město už spalo. V pustých ulicích tu a tam svítily lucerny, stvořené jakoby jen za tím účelem, aby ozářily nějaký dům s nízkým patrem, nějaký balkón, nebo aby nám vryly do paměti nějaké číslo nad zavřenými vraty. Slepé, zavřené obchůdky, vrata s vymletými prahy, štíty, jimiž cloumal noční vítr, zaskočené náhle v tu pozdní hodinu, ukazovaly svou beznadějnou opuštěnost, hlubokou osiřelost věcí zůstavených sobě samým, věcí lidmi zapomenutých. Sestřin povoz zabočil do postranní uličky, zatímco my jsme jeli na náměstí. Když jsme vjeli do jeho hlubokého stínu, koně změnili rytmus klusu. Bosý pekař na prahu otevřené chodby nás probodl pohledem svých temných očí, okno lékárny, ještě bdící, nám podalo a zas schovalo malinový balzám ve veliké baňce. Dlažba pod nohama koní zhoustla, ze spleteniny dusání se vydělila jednoduchá a zdvojená klapnutí podkovami, stále řídnější a výraznější, a náš dům s oprýskanou fasádou se zvolna vysunul ze tmy a zastavil před povozem. Služka nám otevřela vrata, v ruce držela olejovou lampu s reflektorem. Na schodech rostly naše ohromné stíny a lámaly se až na klenbě schodiště. Byt byl nyní osvětlen jenom svíčkou, jejíž plamen se chvěl v závanech vzduchu vcházejícího otevřeným oknem. Tmavé tapety obrůstala plíseň souzení a hořkosti mnoha churavých pokolení. Kusy starého nábytu-

ku, probuzené ze sna, vyburcované ze svého dlouhého osamocení, jako by na nás, kteří jsme se vraceli, hleděly s hořkým pochopením a trpělivou moudrostí. Jako by říkaly – Od nás neutečete, nakonec se vždycky musíte vrátit do kruhu našich kouzel, protože jsme si už předem mezi sebe rozdělily všechny vaše pohyby a gesta, všechno vaše vstávání a sedání a všechny vaše budoucí dny a noci. My čekáme, my víme . . . – Ohromné, hluboké postele, plné na sebe navršených chladivých pokrývek, čekaly na naše těla. Sliz noci už skřípěl pod nápořem temných mas spánku, husté lávy, jež se chystala vyrazit, vylít ze stavidel, ze dveří, ze starých skříní, z kamen, ve kterých povzdychával vítr.

REPUBLIKA SNŮ

Zde na varšavské dlažbě, v těchto dnech plných hluku, žaru a opojení se v myšlenkách přenáším do vzdáleného města mých snů, můj pohled vzlétá nad tu plochou rozlehlou krajinu, zvlněnou jako Boží plášť, shozený jako barevná plachta na práh nebe. Celý ten kraj nebe podpirá, drží je na sobě barevně klenuté, mnohonásobné, plné ochozů, triforií, růžic a oken do věčnosti. Ten kraj rok za rokem vrůstá do nebe, vstupuje do červánků, v odlescích té velké atmosféry se stává andělským.

Tam, kde krajina má už takřka jižní charakter, je plavá sluncem, ztmavělá a spálená letním žarem, zralá jako hruška, tam leží – jako kočka na slunci – on, ten kraj vyvolený, ta zvláštní provincie, to místo jediné na světě. Je zbytečné vykládat o tom nezavěšeném! Je zbytečné vysvětlovat, že tím dlouhým zvlněným jazykem země, jímž ten kraj oddychuje v letním úpalu, tím rozpáleným mysem k Jihu, tou odnoží osamoceně vysunutou mezi osmahlé maďarské vinice – se ten zapadlý městys odděluje od ostatní krajiny a jde bez dozoru, sám a sám, cestou dosud neprošlapanou, na vlastní pěst

zkouší být světem. To město a ta krajina se uzavřely v soběstačném mikrokosmu, na vlastní riziko se zařídily pro sebe na samém břehu věčnosti.

Předměstské zahrádky stojí jakoby na hraně světa a přes parkány hledí do nekonečnosti anonymní roviny. Hned za branami města se krajina stává bezejmennou a kosmickou jako Kanaán. Nad tím skrojkem země, úzkým a ztraceným, se ještě jednou otevřelo nebe, hlubší a rozlehlejší než kdekoli jinde, nebe ohromné jako kopule, mnohaposchoďové, pohlující, plně nedokončených fresek a improvizací, letících drapérií a prudkých nanebevstoupení.

Jak to vyjádřit? Zatímco jiná města se rozvíjela ekonomicky, vyrostly z nich statistické cifry, vzrostla početně – naše město sestoupilo k podstatnosti. Zde se nic neděje zbůhdarma, nic se nestane, nic, co by nemělo hluboký smysl a nebylo předem promyšleno. Události zde nejsou jen efemérním přeludem na povrchu, ale mají své kořeny v jádru věci a dosahují podstaty. Zde se v každém okamžiku o něčem rozhoduje, příkladně a na věky věků. Všechny věci se zde uskutečňují pouze jedinkrát a neodvolatelně. Proto je vše, co se tu stane, znamená tak velikou vážností, tak hlubokým důrazem a smutkem.

Teď například dvorky tonou v kopřivách a plevelu, křivé a omšelé kůlničky po pás zapadají do ohromných lopuchů, navršených až k okapům šindelových střech. Město žije ve znamení býli – divoké, nadšené, fanatické vegetace, vystřelující lacinou a planou zelení, jedovatou, štiplavou a parazitickou. To býli hoří zažehnuté sluncem, průduchy listů pulsuji planoucím chlorofylem – armády

kopřiv, rozbujelá a žravé, pohlcují květnaté kultury, vtrhávají do zahrad, přes noc zarůstají zadní nestřežené zdi domů a stodol, množí se v příkopech u cest. Je s podivem, jaká šilená, zbytečná a neproduktivní vitalita sídlí v tom horlivém drobečku zelené substance, v tom derivátu slunce a spodní vody. Ze špetky chlorofylu tvoří a buduje v záru dní tu bujnou a planou tkáň, zeleného měkkýše, stokrát rozplozeného na milióny listových plíšků, zeleně prosvětlených a žilkovaných, prosvitajících vodnatou, vegetativní bylinnou krví, omšelých a chlupatých, s ostrou, plevelnou a polní vůní.

V těch dnech bývalo zadní okno skladu našeho obchodu vedoucí do dvora potaženo zeleným bělmem, plné zelených odlesků, mihotání listů, šustivých šumů, rozvlněných plátů zelené, monstrózní rozbujelosti té dvorkové zrudné abundance. Obchod se nořil do hlubokého stínu, pokrýval se všemi těmi mihotavými odstíny zeleně, zelenavé odlesky vlnivě bloudily po celé hloubce klenutí jako v šumícím lese.

Město se do té rozbujelosti propadalo jak do staletého snu, omdlévajících žárem, ohlušené jasem, a spalo, opředené stovkami pavučin, zarostlé býlím, zadýchané a pusté. V pokojích zelených od svačců na oknech, kalných a jakoby pod vodou, dohořivala jako na dně staré láhve hejna much, navždy uvězněná a uzavřená v bolestné agónii, rozvedené do monotónního a rozvleklého nařikání, do hněvivého a žalostného bzučení. Okno v sobě zvolna shromažďovalo tu krajkovitou rozprášenou faunu k poslednímu před-smrtnému pobytu: ohromní dlouhonozí komáři, kteří dlouho ořukávali stěny tichou vibrací bludných letů, až nakonec přistávali na

okenních tabulích nehybní a mrtví, celé genealogické stromy much a hmyzu, které vyrostly v tom okně, rozvětvené pomalým putováním po skle, rozmnožená pokolení těch mistrných okřídlenců, modravých, metalických a sklovitých.

Ve výkladech obchodů tiše šustí v horkých závanec velké světlé, slepé rolety a planou v tom jasu žíhané a zvlněné. Mrtvá sezóna se důležitě roztahuje po pustých náměstích, po ulicích vymetených větrem. Daleké obzory načechrané a vzduté zahradami stojí v nebeském jasu oslněné a v bezvědomí, jako by právě slétly jak ohromná jiskřivá plachta z nebeských pustin – jasně, planoucí, pocuchaná větrem – a za chvíli už, spotřebované, čekají na nový náklad jasu, v němž se obnovují.

Co dělat v takových dnech, kam utéci před žárem, před těžkým snem, jehož múra v horké polední hodině tlačí na prsou? V takových dnech matka někdy najímala povoz a vyjžděli jsme všichni, namačkání v jeho černé korbě – příruči na kozlíku se zavazadly nebo přichycení na pérech –, za město na „Hůrku“. Vjžděli jsme do pahorkovité, zvlněné krajiny. Osamocení kočár dlouho drkotal v úpalu, mezi pahrbky polí, a zarával se do zlatého, horkého prachu silnice.

Koňské hřbety se vypoukle napínaly, lesklé zadnice se pracovitě vzdouvaly, co chvíli ovívané lehkým šviháním ocasů. Obruče se pomalu otáčely a jejich osy kvílely. Náš landaur míjel plochá pastvíska posetá krtinci, na kterých se doširoka rozvalovaly krávy – rozsochaté a rohaté – ohromné neforemné měchy, plné kostí, uzlin a výčnělků. Ležely tam monumentální jak kurhany a v jejich klidném pohledu se zrcadlily daleké, plynoucí horizonty.

Konečně jsme zastavili na „Hůrce“, u zděné široké hospody. Stála o samotě na vodním předělu, na vyvýšené hranici mezi dvěma klesajícími oblastmi a její rozložitá střeška se rýsovala proti obloze.

Koně s obtížemi doklopytali na vrcholek svahu, sami od sebe zamyšleně zastavovali, jako u závory oddělující dva světy. Za předělem se otvíral pohled na rozlehlou krajinu protkanou silnicemi, vybledlou a opalizující jako světlý gobelin, obestřený ohromným ovzduším, modravým a prázdným. Z té daleké zvlněné roviny vstával vánek, čechral koňům hřívý a plynul pod nebem vysokým a čistým.

Tady jsme buď zůstali na noc, nebo jsme na otcovo znamení pokračovali v cestě, dál do toho kraje rozlehlého jako mapa, doširoka rozvětveného silnicemi. Před námi se po vzdálených klikatých cestách sunuly povozy, které nás předjely, v té dálce sotva viditelné. Mířily světlou silnicí lemovanou třešněmi do tenkrát ještě malých lázní, stulených v úzkém lesnatém údolí, plném bubláni pramenů, tekoucí vody a šelestění listů.

V těch dávných dnech jsme si s kamarády poprvé vzali do hlavy tu nemožnou a absurdní myšlenku, že poputujeme ještě dál, až za lázně, do země ničí a boží, do sporného a neutrálního pohraničí, kde se ztrácely hranice států a větrná růžice se bezcílně roztáčela pod vysokým, načechraným nebem. Tam jsme se chtěli opevnit, stát se nezávislými na dospělých, dostat se za hranice jejich sféry, vyhlásit republiku mladých. Chtěli jsme zde ustavit nové nezávislé zákonodárství, nastolit novou hierarchii měřítek a hodnot. Měl to být život ve znamení poezie a dobrodružství, neustávajícího oslnění

a údivu. Zdálo se nám, že stačí jen rozbít bariéry a hranice konvencí, těch vyjetých kolejí, do nichž byl uzavřen běh lidských záležitostí, aby do našeho života vtrhla živelnost, velká záplava nepředvídaného, povodeň romantických příhod a dějů. Chtěli jsme náš život podřídít tomuto proudu fabulujícího živlu, inspirovanému přílivu dějů a událostí, a nechat se nést těmi vzdutými vlnami, bezvládně, oddáni pouze jemu. Duch přírody byl v podstatě velkým vypravěčem. Z jejího nitra s vervou vytékal nezadržitelný proud fabulí, románů a epopéjí. Celá atmosféra byla přeplněna na sebe namačkanými dějovými osnovami. Stačilo jen nastražit osidla pod nebem plným fantómů, naostřit kůl hrající ve větru a už se kolem jeho vrcholku třepotaly ulovené útržky románů.

Rozhodli jsme se, že budeme soběstační, že si vytvoříme nové životní principy, založíme novou éru, znovu uspořádáme svět, sice v malém, pouze pro nás, ale podle naší chuti a tak, jak se to bude líbit nám.

Měla to být pevnost, bunkr, opevněné místo vévodící okolí – napůl tvrz, napůl divadlo, napůl vizionářská laboratoř. Do jejího rámce měla být začleněna celá příroda. To divadlo jako u Shakespeara pronikalo do přírody ničím neohraničeno, vrůstalo do reality, přijímalo impulsy a inspiraci ze všech živlů, pohybovalo se v rytmu velkých přílivů a odlivů přírodních koloběhů. Tady měl být průsečík všech procesů, jež probíhaly velkým tělem přírody, sem měly vcházet všechny zápletky a děje, jež snila její velká mlhavá duše. Chtěli jsme jako Don Quijote zavést do našeho života řečiště všech historií a románů, otevřít jeho hranice všem intrikám, zápletkám

a peripetiím, které se rodí ve velké atmosféře, jež sama sebe překonává ve fantaziování.

Přáli jsme si, aby okolí bylo ohroženo nejasným nebezpečím, proniknuto tajemnou hrůzou. Před tím nebezpečím a před strachem jsme v naší pevnosti nacházeli bezpečný úkryt a útočiště. A proto všude kolem běhaly smečky vlků, v lesích se potloukaly bandy loupežníků. Plánovali jsme bezpečnostní opatření a opevnění. připravovali jsme se k obležení, plní slastného rozechvění a příjemných obav. Naše brány pohlcovaly ty, kteří unikli zpod loupežnických nožů. U nás nacházeli útulek a bezpečí.

Před naše brány tryskem přijížděly kočáry pronásledované divou zvěří. Hostili jsme důstojné a tajemné neznámé. Utápěli jsme se v dohadách, pokoušejíce se odhalit jejich inkognito. Navečer jsme se všichni shromažďovali ve veliké hale a při mihotavém světle svíci jsme naslouchali jejich historkám a zpovědím. V jisté chvíli intrika, prostupující jejich vyprávění, překračovala rámec příběhu a vstupovala mezi nás – živá a chtivá oběť – a vpřádala nás do svého nebezpečného víru. Nenadálá poznání, náhlá zjevení, nepravděpodobná setkání vstupovala do našeho soukromého života. Ztráceli jsme půdu pod nohama, ohrožení peripetiemi, které jsme sami rozpoutali. Z dálky k nám doléhalo vytí vlků, debatovali jsme o romantických zápletkách, sami napůl vtaženi do jejich víru, zatímco za oknem šuměla bezedná noc, plná nevyšlovených tužeb, vroucných neobsáhnutelných zpovědí, nekonečná, nevyčerpatelná, tisíckrát propletená sama v sobě.

Ty dávné sny se dnes nevracejí bez důvodu. Nabízí se myšlenka,

že žádný sen, i kdyby byl sebevíce absurdní a neuskutečnitelný, není na světě nadarmo. Ve snění je obsažen jakýsi hlad reality, jakýsi nárok, který realitu zavazuje, nepozorovatelně přerůstá v pohledávku, požadavek, v dlužní položku, která vyžaduje, aby byla pokryta. Už dávno jsme se vzdali našich snů o tvrzi a najednou po letech se našel někdo, kdo je zachytil, vzal vážně, kdosi naivní a s věrnou duší, kdo je vzal doslovně, za bernou minci, vzal je do ruky jako věc prostou a neproblematickou. Viděl jsem ho, mluvil jsem s ním. Měl oči nepravděpodobně modré, stvořené ne k tomu, aby se dívaly, ale aby se bezedně modraly ve snění. Vyprávěl mi, že když přišel do těch míst, o nichž mluvím, do toho anonymního panenského kraje, do té země nikoho – hned ucítil vůni poezie a náhody, ve vzduchu spatřil přelud mýtu a hotové obrysy zavěšené nad krajinou. V atmosféře našel přetvořené tvary naší koncepce, plány, fasády a tabulky. Uslyšel pobídku, vnitřní hlas jako Noc, když obdržel rozkazy a instrukce.

Navštívil ho duch naší koncepce, bloudící atmosférou. Vyhlásil republiku snů, suverénní teritorium poezie. Na tolika a tolika jitrech země, na plachtě krajiny rozhozené mezi lesy nastolil neomezené panství fantazie. Vytyčil hranice, položil základy tvrze, okolí proměnil v jedinou ohromnou růžovou zahradu. Pokoje pro hosty, cely pro kontemplaci v samotě, refektáře, dormitáře, knihovny . . . pavilóny osamocené uprostřed parku, besídky a belvedéry . . .

Když se někdo pronásledovaný vlky nebo loupežníky dovleče až k branám tvrze – je zachráněn. Čeká ho triumfální přijetí. Svlékají z něho zaprášený oděv, sváteční, blažený a šťastný vstupuje do

elysejského váni, do růžové sladkosti ovzduší. Daleko za ním zůstala města a starosti, dny a jejich horečka. Vstoupil do nové slavnostní zářivé zákonitosti, setřásl ze sebe jako skořápku vlastní tělo, shodil masku grimasy přirostlou ke tváři, z larvy se proměnil v motýla a osvobodil se.

Modrooký není architektem, je spíše režisérem. Režisérem krajiny a kosmických scénérií. Jeho umění spočívá v tom, že podchycuje záměry přírody, že umí číst v jejích skrytých tužbách. Neboť příroda je plná potenciální architektury, projektování a budování. Co jiného dělali stavitelé velkých staletí? Naslouchali širokému patosu rozlehlých prostranství, dynamickým perspektivám dalek, mlčenlivě pantomimě symetrických alejí. Dlouho před Versailles se na rozlehlých oblohách letních večerů skládala oblaka do široce stavěných paláců, vzdušných megalomanických rezidencí, zkoušela ohromné a univerzální inscenace, seskupení a uspořádání. To velké teatrum neobsáhnutelné atmosféry má nevyčerpatelnou zásobu nápadů, plánů, vzdušných projektů – halucinuje ohromnou, inspirovanou architekturu, transcendentální, oblačnou urbanistiku.

Lidská díla mají tu vlastnost, že když jsou dokončena, uzavírají se do sebe, odtrhují se od přírody, stabilizují se na vlastních principech. Dílo Modrookého nevystoupilo z velkých kosmických svazků, setrvává v nich, zpola polidštěné, jako kentaur, začleněné do velkých přírodních koloběhů, ještě neukončené a stále rostoucí. Modrooký zve všechny k následování, k budování, ke spoluvytváření – vždyť ve své podstatě jsme všichni snílky, bratry ve znamení zednické lížce, všichni jsme stavitelé . . .

KOMETA

I

Toho roku byl konec zimy ve znamení neobyčejně příznivé astronomické konjunktury. Barevné předpovědi kalendáře červeně prokvétaly sněhem na okrajích rán. Od planoucí červeně neděli a svátků padaly odlesky na polovinu týdne a tyto dny hořely v chladném, falešném, slaměném ohni; ošálená srdce bíla na chvíli živěji, oslněná tou zvětující červení, která nic nezvěstovala a byla pouze předčasným poplachem, barevnou lži kalendáře, namalovanou jiskřivou rumělkou na obálce týdne. Od Třech králů jsme noc co noc vysedávali nad bělostnou parádou stolu, lesknoucího se svícny a stříbrným nádobím, a donekonečna jsme vykládali pasiáns. Noc za oknem se hodinu od hodiny projasňovala, celá pocukrovaná a zářivá, plná neustále klíčících mandlí a bonbónů. Měsíc, nevyčerpatelný proměňovatel, pohroužený do svých pozdních měsíčních cvičení, nám popořadě předváděl své fáze, stále jasnější a jasnější, vykládal se ve třech figurách preferansu, dubloval ve všech barvách. Už za dne stál častokrát stranou, předem připravený, mosazný a bez lesku – melancholický spodek se svým blyštivým

žaludem – a čekal, až přijde na řadu. A zatím přes jeho osamocenný profil přecházela v tiché, bílé, rozlehlé pouť celá nebe beránků, jež ho ledva překrývala měňavou rybí šupinou z perleti, na níž se navečer srážela barevná obloha. Potom se už dny obracely naprázdno. Vitr s hučením prolétával nad střechami, vymetal až do dna vystydle kominy, budoval nad městem imaginární lešení a poschodí a potom je v rachotu krokvi a trámů zase rozbouřoval. Čas od času na vzdáleném předměstí vypukl požár. Kominíci probíhali městem ve výšce střech a galerií pod měděnkovitou, rozedranou oblohou. Když se přepravovali z jedné části města do druhé, snili u jeho vrcholků a korouhviček, v té nadoblačné perspektivě o tom, že jim vitr na chvíli otevřel víka střech nad dívčími pokojíky a hned je zase zabuchuje nad tou velkou rozbouřenou knihou města – nad tou fascinující četbou na mnoho dní a noci. Potom se větry unavily a ustaly. Do výlohy obchodu příručí vyvěsil jarní látky a měkkými barvami vlny zlahodnělo ovzduší. Zbarvilo se levandulí, prokvetlo bledou rezedou. Snih se scvrkl, zkrabatěl jako kůže nemluvněte, nasucho vsákl do vzduchu, vpit kobaltovými závanými, pohlcen nazpět rozlehlou klenutou oblohou bez slunce a oblaků. V bytech už tu a tam vykvétaly oleandry, okna se otevírala a bezmyslenkovitě cvrlikání vrabců naplňovalo pokoj v tupém zadumání modravého dne. Nad čistými náměstími se s pronikavým kvílením prudce střetávala hejna pěnkav, hýlů a sýkorek – a rozprchávala se do všech stran, zmítaná závanými větru, vymazaná, zničená v prázdném blankytu. Chvilí po nich v očích zůstávaly barevné skvrnky – hrst konfet naslepo rozhozených do jasného prostoru – a tály na dně oka v neutrálním azuru.

Začala předjarní sezóna. Advokátští koncipienti nosili knírky spirálovitě nakroucené vzhůru, vysoké tuhé límečky, a byli vzorem vkusu a elegance. Ve dnech podemletých vychířili jako povodní, kdy se vitr s hukotem nesl vysoko nad městem, zdaleka smekali své barevné buňky před známými dámami, opření o vitr, s rozvlátnými šosy, a s delikátním sebezapřením odvraceli pohled, aby své zbožňované nepřivedli do řeči. Dámy na chvíli ztrácely půdu pod nohama, ustrašeně vykřikovaly, obevláté sukněmi, a když nabyly opět rovnováhy, s úsměvem odpovídaly na pozdrav. Odpoledne se vitr utišoval, na pavlači čistila Adéla velké měděné kastroly, které pod jejími doteky kovově chřestily. Nebe stálo nehybně nad šindelovými střechami, zalknuté, protkané nebeskými cestami. Příručí, kteří přicházeli z obchodu něco vyříditi, kolem ní dlouho postávali na prahu kuchyně, opření o zábradlí, zpiti celodenním větrem, s hlavou zmatenou ohlušujícím vrabčím cvrlikáním. Z dálky přinášely závanými větru ztracený refrén kolovrátku. Nebylo slyšet jejich tichá slova, pronášená polohlasně a jakoby nedbale – s nevinnou tváří – ve skutečnosti však vypočítaná na to, aby Adélu pohoršila. Adéla, fatá do živého, prudce reagovala, rozhořčeně jim spílala, celá ruměná, a její tvář, zšedlá a zmatnělá jarním sněním, se zardívala hněvem i veselím. Příručí klopiли oči s výrazem přehnané uctivosti, s hanebným pocitem zadostiučinění, že se jim podařilo vyvést ji z rovnováhy.

Tak šly dny a odpoledne, všední události zmateně plynuly nad městem, na něž jsme hleděli z výšky naší pavlače, nad labyrintem střech a domů, v kalném přísvitě těch šedivých týdnů. Po městě

pobíhali dráteníci a vyvolávali své služby, vzdálený hukot města doplnilo čas od času vřipnou pointou mocné Šlomovo kýchnutí; na nějakém odlehleém náměstí začala bláznivá Tluja, kterou popisování kluků dohánělo k zoufalství, tancovat svou divokou sara-bandu, při níž k velké potěše luzy vysoko vyhazovala sukně. Zá-vany větru ty výbuchy přihlazovaly a zarovnávaly, rozředovaly na šedivý monotónní šum, který pak jednotvárně vlekly nad mořem šindelových střech v mléčném, kouřovém vzduchu odpoledne. Adéla se, opřena o zábradlí pavlače, nakláněla nad tím vzdáleným, vzrušeným šumem města, lovila z něj všechny hlasitější zvuky a s úsměvem z nich znovu skládala zaniklé slabiky, snažila se je pospojovat a vyčíst nějaký smysl z té velké, šedivé, vzdouvající se a opadávající monotónnosti dne.

Byla to epocha mechaniky a elektřiny a na svět se zpod křidel lidského génia vysypal celý pytel vynálezů. V měšťanských domech se objevily skříňky na doutníky opatřené elektrickým zapalovačem. Když se otáčelo vypínačem, roj elektrických jisker zažehoval knot namočený v benzínu. Probouzelo to neslychané naděje. Hudební skříňka ve tvaru čínské pagody se natočila klíčkem a hned začala hrát miniaturní rondo a otáčela se přitom jako kolotoč. Na rozích trylkovaly zvonky, křídélka dvířek se dokořán otvírala a odhalovala tak otáčející se kolovrátkové jádro, tabatérkový triolet. Ve všech domech si pořizovali elektrické zvonky. Domáci život ovládl galvanismus. Cívka izolovaného drátu se stala symbolem doby. V saló-nech demonstrovali mladí elegantní Galvaniho jev, odměňování zářivými pohledy žen. Elektrický vodič otvíral cestu k ženským

srdcím. Po vydařeném experimentu rozesílali hrdinové dne vzduš-né polibky, provázení ovacemi salónů.

Nemuseli jsme dlouho čekat a po městě se vyrojily velocipédy různých tvarů a velikostí. Filozofický názor na svět zavazoval. Kdo se hlásil k myšlenkám pokroku, musel z toho pro sebe vyvodit patřičné důsledky a usednout na velocipéd. První byli samozřejmě advokátští koncipienti, ta avantgarda nových idejí s nakroucenými knírky a barevnými bužinkami, naděje a výkvět naší mládeže. Rozhánějící povykující luzy, vjížděli mezi davy na ohromných bicyklech a tricyklech, jejichž drátěné špice jenom hrály. S rukama vzepřenýma o široká řidítka manévrovali z vysokého sedla ohromnou obručí kola, které vykrajovalo do rozveselené luzy vlnitou, klikatou linku. Některé z nich zachvacovalo apoštolské nadšení. Vztyčovali se na svých rozehraných pedálech jak ve třmenech a z výšky promlouvali k lidu, předpovídajíc novou šťastnou éru – spásu skrze bicykl . . . A pak jeli dál uprostřed ovací publika a uklá-něli se na všechny strany.

Ale v těch velkolepých a triumfálních jízdách bylo i něco žalost-ně kompromitujícího, jakési ošklivé bolestné skřípění, jež působilo, že se na vrcholu triumfu lámaly a měnily ve svou vlastní parodii. Oni sami to museli cítit, když zavěšení jako pavouci uprostřed té filigránské aparatury, rozkročení na pedálech jako velké skákající žáby prováděli ty své kachní pohyby mezi doširoka roztočenou obručí. Jen krůček je dělil od směšnosti a oni ho překračovali zoufali, načež sklonění nad řidítky zdvojnásobovali rychlost jizdy – rozcvičený chumel prudkého prohýbání, který sám přes sebe metal

kozlece. Co je na tom divného? Člověk tu z moci nedovoleného důvtipu vstupoval do oblasti nevidaných ulehčení, která však získával příliš levně, pod cenou, téměř zadarmo, a tato disproporce mezi vkladem a efektem, toto očividné podvádění přírody, tato nadměrná rentabilita geniálního triku – to vše se vyrovnávalo parodii sebe sama. Jeli uprostřed živelných výbuchů smíchu, žalostní vítězové, mučedníci své geniality – tak velká byla komičnost těch zázraků techniky.

Když můj bratr poprvé přinesl ze školy elektromagnet, když jsme se všichni s vnitřním rozechvěním přesvědčovali dotekem o tom tajemném vibrujícím životě uzavřeném v elektrickém obvodu, otec se povzneseně usmíval. V jeho hlavě dozrávala dalekosáhlá myšlenka, kruh dávno pojatých podezření se smršťoval a uzavíral. Proč se otec usmíval, proč mu slzely oči a panenky se protáčely v posměšném napodobení zbožně uctivého výrazu? Kdo na to uměl odpovědět? Tušil snad za ohromujícími objevy tajemné síly sprostý trik, ordinární intriku, průhlednou machinaci? Od té chvíle se datují otcovy laboratorní výzkumy.

Otcova laboratoř byla prostá: několik kousků drátu svinutého do cívek, pár kádínek s kyselinou, zinek, olovo a uhlí – to bylo celé vybavení tohoto podivínského esoterika. Hmota – říkal a přitom stydlivě klopil oči a tlumeně pokrčoval – hmota, pánové . . . Větu nedokončil, což nám dovolovalo domýšlet se, že je na stopě nějakému drsnému žertu, že si z nás všech, jak jsme tam seděli, někdo bohapustě vystřelil. Otec se se sklopenýma očima té odvěké modle potichu vysmíval. – *Panta rhei!* – volal a pohybem rukou

naznačoval věčné kroužení substance. Odedávna toužil zmobilizovat ty kroužící síly, jež v sobě skrývala, zkapalnět její tuhost, vytýčit cesty jejího všeprosáknutí, transfúze a všecirkulace, jež byly vlastní její povaze. – *Principium individuationis furda* – říkal a vyjadřoval tím své bezmezné pohrdání vůči tomuto hlavnímu lidskému principu. Pronášel to mimochodem, zatímco běhal podél drátů, s přivřenýma očima jemnými doteky zkoumal různá místa obvodu a odhaloval nepatrné rozdíly mezi potenciály. Dělal do drátů zářezy, skláněl se nad nimi a naslouchal, a už byl o deset kroků dál, aby stejnou činnost opakoval v jiném místě obvodu. Zdálo se, jako by měl deset rukou a dvacet smyslů. Jeho rozptýlená pozornost pracovala na stu místech současně. Žádný bod prostoru neunikl jeho podezření. Skloněn nad drátem, navrtával ho v jednom bodě obvodu a najednou se prudkým pohybem vrhal za sebe na vyhlédnuté místo jako kočka a netrefil se, zahanben.

– Promiňte – obracel se náhle na ohromeného diváka, který přihlížel jeho manipulacím – promiňte, jde mi právě o ten kousek prostoru, který zabírá vaše osoba, nemohl byste se na okamžik odsunout? – A chvatně prováděl svá blesková měření, obratný a zručný jako kanárek, hbitě poskakující v záchvěvech svých účelových nervů.

Kovy ponořené v roztocích kyselin, slané a korodující v té bolestné koupeli, začínaly ve tmě vodit proud. Probuzeny ze své dřevěné zmrtvělosti, monotónně notovaly, kovově zpívaly, jejich molekuly světélkovaly v neustálém soumraku těch pozdních smutečných dní. Neviditelné náboje vystupovaly k pólům, překračovaly

je a mizely ve vířící temnotě. Sotva postřehnutelné svrbění, slepé hemžící se proudy probíhaly prostorem zpolarizovaným do koncentrických siloear, do kruhů a spirál magnetického pole. Hned tu, hned tam signalizovaly ze spaní přístroje, odpovídaly si opožděně, nepřesně, beznadějnými monosylabami – čárka, tečka – v přestávkách hluché letargie. Otec stál uprostřed těch putujících proudů s bolestným úsměvem, otřesen tou zajikavou artikulací, tím nešťastným osudem, jednou provždy uzavřeným a bezvýchodným, který z neosvobozených hlubin signalizoval monotónně zmračenými poloslabikami.

Během svých výzkumů otec došel k ohromujícím závěrům. Prokázal například, že elektrický zvonek, založený na principu tzv. Neefova kladívka, je obyčejná mystifikace. Nemohlo být ani řeči o tom, že by člověk vnikal do laboratoře přírody, ale právě naopak, to příroda vtahovala člověka do svých machinací, skrze jeho experimenty dosahovala svých vlastních cílů, které směřovaly neznámo kam. Můj otec se u oběda dotýkal stříčkou lžičky ponořené do polévky nehtu svého palce a v lampě to náhle začalo drkotat jako Neefův zvonek. Celá ta aparatura byla pouze zbytečnou zámlinkou, nepatřila k věci, Neefův zvonek byl pouze místem, do něhož se sbíhaly jisté impulsy substance, které si hledaly svou cestu skrze lidský důvtip. Příroda chtěla a jednala, člověk byl oscilující střelkou, člunkem tkalcovského stavu, vystřelujícím hned sem, hned tam podle její vůle. Člověk byl pouze jednou složkou, jednou částí Neefova kladívka.

Kdosi prohodil slovo „mesmerismus“ a otec se ho hbitě chytl.

Kruh jeho teorií se uzavřel, nalezl svůj poslední článek. Člověk byl podle této teorie pouze přestupní stanicí, chvilkovým průsečíkem mesmerických proudů, proplétajících se sem a tam v lůně věčné hmoty. Všechny vynálezy, jimiž triumfoval, byly nástrahami, do nichž ho vábila příroda, pastmi neznámého. Otcovy experimenty začaly nabývat charakteru magie a kouzelnictví, dostávaly příchutě žonglérské parodie. Nebudu mluvit o rozličných pokusech s holuby, které manipulací s hůlkou rozdělával na dva, na tři, na deset, aby je potom postupně s velkým úsilím vmanipuloval nazpátek. Odkláněl klobouk a oni jeden za druhým třepotavě vylétali, vrátili se do reality v plném počtu, a jejich rozvlněná, pohyblivá, vrkající hromádka zaplňovala stůl. Občas otec v neočekávané chvíli pokus přerušil, zůstal nerozhodně stát s očima přivřenými a po chvíli drobnými krůčky odběhl do chodby, kde vsunul hlavu do větráku v komině. Byla tam tma, hluchá od sazi a blaženě jak v samém středu nicoty, teplé proudy putovaly nahoru a dolů. Otec přivřel oči a chvíli stál v té teplé, černé nicotě. Všichni jsme cítili, že tento incident k celé věci nepatřil, odehrával se jaksi vně jejich kulis, a v duchu jsme vždycky všichni přimhouřili oko nad tímto okrajovým faktem, který náležel ke zcela jinému řádu věcí.

Můj otec měl ve svém repertoáru kusy skutečně deprimující, prostoupené hlubokým smutkem. Židle v naší jídelně měly vysoká, krásně vyřezávaná opěradla, byly to jakési girlandy z listů a květů v realistickém provedení, ale stačilo, aby se jich otec dotkl, a opěradla náhle nabývala neobyčejně vtípné fyziognomie, neurčité pointy, začala se vlnit a významně pomrkávat a bylo to nevýslovné

zahanbující, téměř nesnesitelné, dokud však to mrkání nezačalo nabývat zcela určité podoby, nepřemožitelně podmanivé, a někteří z přítomných začali vykřikovat: – Teta Vanda, jak je Bůh nade mnou, to je teta Vanda! – dámy začaly pištět, neboť to byla teta Vanda jako živá, ne, ona nás opravdu navštívila, už seděla a vedla ten svůj nekonečný monolog, během něhož nikoho nepustila ke slovu. Otcovy zázraky samy sebe obracely vníveč, protože toto nebyl žádný příznak, byla to skutečná teta Vanda v celé své obyčejnosti a všednosti, a na nějaký zázrak nedovolovala ani pomyslet.

Než přejdeme k dalším událostem té památné zimy, musíme se ještě v krátkosti zmínit o jistém incidentu, o němž naše rodinná kronika diskrétně mlčí. Co se stalo se strýcem Edvardem? Přijel k nám tenkrát na návštěvu, nic netuše, překypuje zdravím a podnikavostí, ženu a dcerku zanechal na venkově, kde obě toužebně očekávaly jeho návrat – přijel výborně naladěný, s úmyslem trochu se tady, daleko od rodiny, pobavit a rozptýlit. A co se stalo? Otcovy pokusy na něho zapůsobily oslnivým dojmem. Hned po jeho prvních představeních vstal, svlékl si plášť a dal se mu zcela k dispozici. Bezvýhradně! To slovo pronesl se zavilým pohledem a potvrdil ho pevným stiskem ruky. Můj otec pochopil. Ujistil se, zda strýc nemá tradiční připomínky k „principium individuationis“. Ukázalo se, že nemá žádné, vůbec žádné. Strýc byl liberální a bez předsudků. Jeho jedinou touhou bylo sloužit vědě.

Zpočátku mu otec ještě ponechával jistou svobodu. Dělal si přípravy k zásadnímu experimentu. Strýc Edvard využil své svobody k tomu, aby se trochu porozhlédl po městě. Koupil si velocipéd

okázalé velikosti a objížděl na jeho ohromném kole náměstí a z výšky svého sedla nahlížel do oken v prvním poschodí. Když projížděl kolem našeho domu, elegantně smekal klobouk na pozdrav dámám, které stály v okně. Měl knírek nakroucený do spirály a malou špičatou bradku. Zakrátko se však přesvědčil, že velocipéd ho není schopen uvést do hlubších tajemství mechaniky, že tento geniální přístroj není s to poskytovat mu trvale metafyzické vzrušení. A tehdy začaly pokusy, během nichž se ukázalo, jak bylo nezbytné, aby strýc neměl žádné předsudky vůči „principium individuationis“. Strýc Edvard neměl nic proti tomu, aby se pro dobro vědy nechal fyzicky zredukovat na holý princip Neefova kladívka. Bez žalu přistoupil na postupnou redukci všech svých vlastností za účelem obnažení své nejhlubší podstaty, totožné, jak cítil odedávna, s právě uvedeným principem.

Otec se uzavřel ve své pracovně a začal s postupným rozborem spleť osobnosti strýce Edvarda, s mučivou psychoanalýzou, rozvrženou na řadu dní a noci. Stůl v pracovně se začal zaplňovat rozloženými komplexy strýcova ega. Zpočátku se ještě strýc, silně zredukován, účastnil s námi jídla, pokoušel se zapojovat do našich rozhovorů, jednou se ještě projel na velocipédu. Potom, když viděl, jak je stále rozloženější a rozloženější, toho nechal. Objevil se u něho jistý druh studu, charakteristický pro stadium, v němž se nacházel. Vyhýbal se lidem. Otec se zatím stále více přibližoval k cíli svého snažení. Zredukoval strýce na nezbytné minimum, jedno po druhém odstranil všechno nepodstatné. Umístil ho do výklenku vysoko ve zdi schodiště a jeho elementy uspořádal podle principu

Leclancheova svazku. Zeď byla v těch místech zplesnivělá a houba tam rozprostírala svou bělavou pleteninu. Otec bez zábran čerpal z celého kapitálu strýcova entuziasmu, roztáhl jeho útek po celé délce chodby a levého křídla domu. Posunoval se na štaflích podél stěny tmavé chodby a zatloukal do ní hřebíčky po celé dráze strýcova přítomného života.

Za těch kouřových žlutavých odpolední byla téměř úplná tma. Otec si vypomáhal zapálenou svíčkou a zblízka osvětloval ztrouchnivělou zeď píď po pídi. Podle některých verzí prý nakonec strýc Edvard, jenž se až dosud tak hrdinně ovládal, projevil jistou netrpělivost. Říká se dokonce, že došlo k prudkému, třebaže opožděnému výbuchu, který jen tak tak že nezmařil téměř už dokončené dílo. Ale instalace byla už hotová a strýc Edvard, jenž byl po celý svůj život vzorným manželem, otcem a obchodníkem, se i v této své poslední roli nakonec podřídil vyšší nutnosti.

Strýc fungoval znamenitě. Nestalo se, že by vypověděl poslušnost. Když vyšel ze své propletené komplikovanosti, v níž se předtím tolikrát ztrácel a zamotával, našel konečně čistotu jednoditého a přímočarého principu, jemuž měl od této chvíle bezvýhradně podléhat. Výměnou za svou obtížně zaznamenanou různorodost získal nyní jednoduchou a neproblematickou nesmrtelnost. Byl šťastný? Na to je zbytečné se ptát. Ta otázka má smysl pouze tehdy, jde-li o bytosti, v nichž je obsaženo bohatství alternativ a možností, díky čemuž se aktuální realita může stavět do protikladu vůči zpola reálným možnostem a může se v nich odrážet. Ale strýc Edvard neměl žádné alternativy, protiklad šťastný – nešťastný

pro něho neexistoval, protože on byl až k nejzazší mezi totožný sám se sebou. Nemohli jsme nepocítovat jisté uznání, když jsme viděli, jak přesně a bezchybně funguje. Dokonce ani jeho žena, teta Tereza, když za nějakou dobu přišla v manželových stopách, se nemohla udržet, aby každou chvíli nezmačkla knoflík, který ji umožňoval slyšet ten zvuk, křiklavý hlas, v němž rozeznávala dávný tón manželova hlasu, když se rozčiloval. Co se týká dcerky Edy, mohli bychom říci, že ji otcova kariéra nadchla. Později jsem se sice právě já stal předmětem jistého druhu odplaty, již se pomstila za čin mého otce, ale to už je jiná historie.

II

Dny mýjely, odpoledne se prodlužovala. Nevěděli jsme, jak s nimi naložit. Nadbytek času, ještě syrového, ještě planého a nevyužitelného, prodlužoval večery prázdným stmíváním. Když Adéla umyla nádobí a uklidila kuchyň, bezradně stála na pavlači a bezmyšlenkovitě hleděla do bleď růžovějících večerních dálek. Její krásné oči, jindy tak výmluvné, se v tupém zamyšlení obracely v sloup – vypouklé, velké a lesknoucí se. Její pleť, ke konci zimy matná a našedlá od kuchyňských výparů, se nyní pod vlivem jarní gravitace měsicce, narůstajícího od čtvrti do čtvrti, omlazovala a nabývala mléčných odlesků, opálových odstínů a emailových pablesků. Triumfovala teď nad příručními, kteří pod jejími temnými pohledy ztráceli sebejistotu, vypadávali z role blazeovaných návštěvníků hospod

a nevěstinců; vzrušení jejím novým půvabem hledali jinou půdu pro sblížení a byli ochotni činit ústupky pro dobro nového uspořádání vztahů a hotovi uznat pozitivní fakta.

Otcovy experimenty navzdory všemu očekávání nezpůsobily převrat v normálním životě. Naočkování mesmerismu do těla novodobé fyziky nebylo příliš plodné. Ne snad proto, že by v otcových objevech nebylo ani zrno pravdy. Ale o úspěchu ideje nerozhoduje její pravdivost. Náš metafyzický hlad má své meze a velmi rychle bývá nasycen. Otec stál právě na prahu nových převratných odhalení, když se do našich řad, do řad jeho vyznavačů a následovníků, začala vkrádat nechuť a ochablost. Stále častější byly projevy netrpělivosti, které přerůstaly v otevřené protesty. Naše povaha se bouřila proti porušování a uvolňování základních zákonů, měli jsme po krk zázraků, toužili jsme vrátit se ke staré, důvěryhodné a solidní próze odvěkého řádu věcí. A otec to pochopil. Pochopil, že zašel příliš daleko, a zabrzdil let svých myšlenek. Kroužek elegantních adeptek a adeptů s nakroucenými kníry se každým dnem zmenšoval. Otec, který chtěl ze všeho se cti vycouvat, zamýšlel právě ohlásit své poslední, závěrečné vystoupení, když tu náhle nová událost obrátila všeobecnou pozornost zcela neočekávaným směrem.

Když se jednoho dne můj bratr vrátil ze školy, přinesl nepravděpodobnou, a přesto pravdivou zprávu o brzkém konci světa. Poručili jsme mu, aby ji zopakoval, mysleli jsme, že jsme se přeslechli. Ale ne. Právě tak zněla ta nevěrohodná, ta – ať se to vzalo z kterékoliv stránky – nepochopitelná zpráva. Ano, právě takový, jaký

byl, nehotový a neukončený, v náhodném bodě času a prostoru, bez uzavření účtu a aniž dosáhl nějakého cíle, jaksi v polovině věty, bez tečky, bez vykřičníku, bez soudu a bez božího hněvu – uprostřed nepřátelštějších vztahů, loajálně, podle oboustranné dohody a oboustranně uznávaných zásad – měl svět natáhnout brka, prostě a neodvolatelně. Ne, nemělo to být eschatologické, proroky odedávna předpovídané tragické finále, poslední jednání božské komedie. Ne, byl to spíše cyklisticko-cirkusový, hopla-eskamotérský, velkolepě hokuspokusový a poučně experimentální konec světa – provázený ovacemi všech duchů pokroku. Nebylo téměř nikoho, komu by hned nekápl do noty. Vyděšení a protestující byli okamžitě umlčeni. Proč nechápali, že toto je prostě neslýchaná šance, konec světa na výši doby, nejpokrokovější, volnomyšlenkářský, prostě slavný konec světa, který dělá čest Nejvyšší Moudrosti? Zaníceně se přesvědčovalo, na listcích vytržených z notesu se kreslilo ad oculos, nevyvratitelně se dokazovalo, oponenti a skeptikové byli rozdrčení. V ilustrovaných časopisech se objevily celostránkové rytiny, anticipované obrazy katastrofy, efektně nainscenované. Bylo na nich vidět zalidněná města zachvácená noční panikou, pod nebem blyškajícím světelnými znameními a jevy. Bylo vidět ohromující činnost vzdáleného bolidu, jehož parabolický vrchol, směřující neustále k zeměkouli, setrval na obloze v nehybném letu a přibližoval se rychlostí tolika a tolika mil za vteřinu. Jak v cirkusové manéži vzlétaly klobouky a buřinky, vlasy vstávaly na hlavách, deštníky se samy od sebe rozevíraly a pod ulétajícími parukami se obnažovaly lysiny – pod černým a ohromným nebem, jež probleskovalo současným alarmem všech hvězd.

Do našeho života se vlilo cosi vznešeného, jakýsi entuziasmus a nadšení, jakási vážnost a slavnostnost vstoupila do našich pohybů a rozšířila naše hrudi kosmickým dechem. Zeměkoule každou noc vřela slavnostním ruchem, solidární extází tisíců. Noci byly černé a ohromné. Kolem Země houstly v nespočetných rojích hvězdné mlhoviny. Ty roje, obsypané prachem meteorů, byly rozmanitě rozmístěny v černých planetárních prostorech, od propasti k propasti. Utápěli jsme se v těch nekonečných prostorech a téměř jsme ztráceli Zemi pod nohama, byli jsme deorientováni, popletli jsme si všechny směry, viseli jsme jak proti ožci hlavou dolů nad odvráceným zenitem a putovali jsme po hvězdných shlucích, ukazující si naslíněným prstem přes celé světelné roky od hvězdy k hvězdě. Tak jsme putovali oblohou v protáhlé neuspořádané rojnici, rozběhnuti do všech stran po nekonečných stupních noci – emigranti z opuštěné zeměkoule, pustošící nesmírné množství hvězd. Poslední bariéry padly a cyklisté vjeli do černého hvězdného prostoru a vzepjati na zadních kolech svých velocipedů, pokračovali v nehybném letu planetární prázdnotou, jež se otvírala stále novými a novými souhvězdími. Jak tak letěli po té slepé koleji, vytyčovali cesty a mezníky bezesné kosmografie, ale v podstatě vlastně setrvali v planetární letargii, černí jako saze, jako kdyby vstrčili hlavu do komína od kamen, do té poslední mety a cíle všech těch slepých letů.

Po krátkém rozháraném dni, zpola prospaném, se otvírala noc jako ohromná rojná vlast. Davy se vylévaly do ulic, obsypávaly náměstí, hlava na hlavě, jako kdyby se otevřely bečky kaviáru, jež se valil jako potoky lesklých broků, plynul jako řeky pod noci

černou jak smůla a hučící hvězdami. Schody se prolamovaly pod tíhou tisíců, ve všech oknech se objevovaly zoufalé figurky, lidé-zápalky na pohyblivých dřívkách překračovali v náměsíčním opojení parapety, vytvářeli živé řetězce jako mravenci, pohyblivá nakupení a – jeden na ramenu druhého – sloupy splývající z oken na plochy náměstí, ozářené jasem smolných beček.

Odpusťte mi, prosím, jestli při popisu těchto scén plných nahromadění a vřavy upadám do nadsázky, mimovolně si bera za vzor jisté staré rytiny z velké knihy neštěstí a katastrof lidského rodu. Vždyť směřuji k jedinému praobrazu a tato megalomaničká nadsázka, ohromný patos těchto scén dokazuje, že jsme zde vyrazili dno odvěkého sudu vzpomínek, jakéhosi prasudu mýtu a vnikli jsme do předlidské noci, plné bublajících žívlů a klokotajících anamnézy, a nemůžeme už tu rozpoutanou záplavu zadržet. Ach, ty rybné a rojné noci, zarybněné hvězdami a lesknoucí se šupinami, ach, ta hejna tlamiček neúnavně lokajících drobnými doušky, hladovými hlty všechny ty rozvodněné, nevypité potoky těch černých, hustých nocí! Do jakých fatálních vrší, do jakých žalostných nevodů táhla ta temná pokolení tisíckrát rozmnožená?

Ó nebesa těch dní, celá ve světelných znameních a meteorech, poškrábaná výpočty astronomů, tisíckrát okopírovaná, ocifrovaná, označená algebraickými vodoznaky. S tvářemi zblančtělými slávou těch nocí jsme putovali po nebesích pulsujících výbuchy vzdálených sluncí v siderickém oslnění – my, lidské zástupy, plynoucí širokým proudem po mělčinách mléčné dráhy, rozlité po celé obloze, lidský potok, nad nímž se vznášeli cyklisté na svých

pavoučích aparátech. Ó hvězdná aréno noci, pokreslená až k nejzazším hranicím evolucemi, spirálami, arkány a kličkami těch elastických jízd, ó cykloidy a epicykloidy, v zápalu jízdy popravované v nebeských zákoutích, ztrácející drátěné špice a lhostejně se lesknoucí obruče a dojíždějící holé, už pouze na čisté cyklistické ideji, k zářivému cíli! Od oněch dní se datuje vznik nové konstelace, do Zvěrokruhu bylo navždy přijato třinácté souhvězdí, jež od té doby září na obloze našich nocí: Cyklista. Byty, pozotvirané za oněch nocí skrz naskrz, zely prázdnotou ve světle prudce blikajících lamp. Okenní záclony, rozhozené daleko do noci, se vlnily a řady pokojů stály v ustavičném všcobjímajícím průvanu, který je provrtával neustávajícím, prudkým alarmem. To strýc Edvard alarmoval. Ano, konečně ztratil trpělivost, zpřetrhal všechna pouta, podupal kategorický imperativ, porušil předpisy své vysoké morálky a zvonil na poplach. Chvatně jsme ho zastrkovali nazpět pomocí dlouhé tyče, hadry na nádobí jsme se snažili zastavit ten prudký výbuch. Ale strýc i takto ucpaný divoce rámusil, drnčel celý bez sebe, neovládal se, už mu bylo všechno jedno, a s tím drnčením z něho unikal život, před našima očima se zaléval krví, nemilosrdně, v osudném vzplanutí. Čas od času kdosi na chvílku vcházel do prázdných místností provrtávaných tím prudkým poplachem, mezi lampami, jež hořely vysokým plamenem, po špičkách přeběhl pár kroků od prahu a váhavě se zastavoval jako by něco hledal. Zrcadla ho beze slova pojímala do svých průzračných hloubek a mlčky se o něho mezi sebou dělila. Strýc Edvard rámusil z plna hrdla skrze všechny ty světlé, prázdné místnosti, a i sám hvězdný

dezertér, jehož tížilo špatné svědomí, jako by sem přišel spáchat zločin, pokradmu prchal z bytu, ohlušen tím rámusem, a mířil ke dveřím, provázen citlivými zrcadly, která ho propouštěla svým blyštivým špalírem, zatímco do jejich hlubin se různými směry po špičkách rozbíhal houf poplašených dvojníků s prsty na ústech.

Nad námi se znovu roztvíralo nebe se svými nesmírnými prostoraми, posetými hvězdným prachem. Na nebi se noc co noc už ve večerních hodinách objevoval fatální bolid, šikmo nakloněný, zavěšený u vrcholu své paraboly, nehybně nasměrovaný k Zemi, bezvýsledně polykající tolik a tolik mil za vteřinu. Všechny pohledy se obracely k němu, zatímco on, kovově lesklý, oblého tvaru, ve svém vypouklém jádru o něco zářivější, odváděl s matematickou přesností svou denní dávku. Jak těžké bylo uvěřit, že tento malý červíček, nevinně zářící uprostřed nespočetných hvězdných rojů, je ohnivým prstem Baltazarovým, jenž zapisuje na tabuli nebe zkázu naši zeměkoule. Ale každé dítě umělo zpaměti ten osudný vzorec, označený symbolem mnohonásobného integrálu, z něhož po určení hranic vyplývala naše nevyhnutelná záhuba. Co nás ještě mohlo zachránit?

Zatímco luza se rozbíhala po veliké noci a ztrácela se mezi záři hvězd a kosmických úkazů, otec potají sedával doma. On jediný znal tajné východisko z této pasti, znal zákulisí kosmologie a v duchu se smál. Zatímco strýc Edvard zoufale alarmoval, ucpaný hadry, otec potichu strkal hlavu do komína od kamen. Bylo tam ticho a tma jako v pytli. Byl to poklidný přístav prosycený teplým vzduchem a sazemi. Otec se pohodlně usadil a blaženě přivřel oči.

A do tohoto černého skafandru domu, vynořujícího se nad střechou do hvězdnaté noci, padal téměř nezatelný hvězdný paprsek a lomeně, jako ve sklech dalekohledu, klíčil skrze světlo v ohnisku, počínaje zárodkem v temné retortě komína. Otec opatrně otáčel šroubem mikrometru a do zorného pole dalekohledu se zvolna vysunovalo to fatální těleso, jasné jako měsíc, přes čočku viděné jako na dlani, plastické, zářící svým vápenným reliéfem v mlčící černi planetární prázdnoty. Bylo trochu krtičnaté, zbrzděné neštovicemi – rodný bratr Měsíce, ztracený dvojník, vracející se po tisícileté pouti k mateřské zeměkouli. Můj otec si ho zblízka posuňoval před vyčištěným okem jako bočník švýcarského sýra, hustě dírkovaný, světle žlutý, ostře osvětlený, pokrytý bílou vyrážkou malomocenství. S rukou na šroubu mikrometru, s okem jiskřivě oslněným světlem okuláru sunul otec chladný pohled po jeho vápenatém glóbu a viděl na jeho povrchu spleť nárys choroby, jež šířila jeho vnitřek, klikaté chodbičky červotoče – tiskaře, podřívající sýrovitý červivý povrch. Otec se otrásl, zpozoroval svůj omyl, nebyl to švýcarský sýr, byl to zcela zřejmě lidský mozek, anatomický preparát mozku s celou jeho složitou stavbou. Otec jasně viděl hranice mezi plochami, záhyby šedé hmoty. Když silněji napnul zrak, rozeznával dokonce téměř nezatelná písmena nápisu, jež se v různých směrech rozbíhaly po spleť mapě polokoule. Vypadalo to, jako by ten mozek byl omámen chloroformem, jako by tvrdě spal a ze spánku se blaženě usmíval. Když otec přišel na kloub tomu úsměvu, spatřil skrze propletenou kresbu na povrchu podstatu celého jevu a v duchu se usmál. Co všechno nám nevyjeví

vlastní důvěryhodný komin, temný jako sud prachu. Skrze závitý šedé hmoty, skrze drobnou granulaci krápníků rozeznal otec jasně prosvítající obrysy embrya v charakteristicky skrčené pozici, s pěstičkami u tváře, jež spalo hlavou dolů svůj blažený sen v jasné vodě amnionu. V té pozici ho otec zanechal. S úlevou vstal a zavřel dvířka větráku.

A dál už nic. Jak to, a co je s tím koncem světa, kde je velkolepé finále po tak skvěle rozvinuté introdukci? Sklopení očí a úsměv. Vkradla se snad do výpočtů nějaká chyba, malý omyl do sčítání, tiskařský šotek do přepisování čísel? Nic takového. Výpočty byly přesné, do číselných sloupců se nevzloučila ani jedna chybička. Co se tedy stalo? Poslouchejte prosím. Bolid pádil ze všech sil, hnál se tryskem jako ambiciózní oř, aby včas dosáhl svého cíle. Móda sezóny běžela vyrovnaně s ním. Nějakou dobu letěl bolid v čele epochy, již vtiskoval svou podobu i jméno. Potom se oba zdatné póly srovnaly a klusaly vyčerpány v jedné rovině, naše srdce tloukla solidárně současně s nimi. Potom se však móda zvolna vysunula o délku nosu dopředu a předběhla neúnavný bolid. Tento milimetr rozhodl o jeho osudu. Rozhodl o něm s konečnou platností – kometa byla předstížena. Naše srdce už vyrovnala krok s módou a slavný bolid nechala za zády, lhotejně jsme se dívali, jak se zmenšoval a bledl, až nakonec zůstal rezignovaně stát na obzoru, nakloněn na bok, a zbytečně vytáčel poslední zatáčku své zakřivené dráhy, vzdálený, modravý, už navždy neškodný. Síla jeho aktuálnosti se vyčerpala, o poraženého se už nikdo nezajímal. Ponechán sám sobě, potichu uvadal uprostřed všeobecné lhotejnosti.

Se svěřenou hlavou jsme se vraceli ke svým všedním povinnostem, bohatší o jedno rozčarování. Chvatně jsme smotávali kosmické perspektivy, život se vracel do vyjetých kolejí. V těch dnech jsme neustále spali, ve dne v noci, dospávali jsme ztracený čas. Leželi jsme jeden vedle druhého v temných bytech, přemoženi spánkem, unášeni vlastním dechem po slepé koleji bezhvězdných snů. Tak jsme plynuli a vlnili se – pisklavá břicha, kobzy a dudy, probíjeli jsme se svým zpěvavým chrápáním všemi cestami teď už uzavřených a bezhvězdných nocí. Strýc Edvard umklk navěky. Ve vzduchu ještě visela ozvěna jeho alarmujícího zoufalství, ale on sám už nežil. Život z něho vyprchal tím drnčícím záchvatem, obvod se otevřel a on sám bez překážek vystupoval na stále vyšší a vyšší stupně nesmrtnosti. Jediný otec bděl v temném bytě a potichu se ploužil po pokojích plných zpěvavého chrápání. Občas otvíral větrák od komína a s úsměvem nahlížel do jeho temného nitra, kde spal světelným spánkem s věčným úsměvem Homunkulus, uzavřený ve skleněné ampulce, oblitý plností světla jako neónem. Už o něm bylo jednou provždy rozhodnuto, byl přeškrtnut, odložen ad acta – stal se archivní položkou ve velké registraře nebe.

VLAST

Po mnoha komplikacích a změnách osudu, které nemám v úmyslu zde popisovat, jsem se konečně ocitl za hranicemi, v zemi, o níž jsem toužebně snil v době mého mládí. Mé dávné sny se naplnily příliš pozdě a za okolností zcela odlišných od těch, jež jsem si vysnil. Přišel jsem do té země ne jako vítěz, ale jako životní ztroskotanec. Ten kraj, jež jsem si představoval jako scénérii mých triumfů, se nyní stal terénem ubohých, neslavných malých pádů, v nichž jsem jednu po druhé ztrácel své vysoké pyšné aspirace. Bojoval jsem už pouze o holý život a chránil jsem, seč jsem mohl, svou ubohou skořáčku před rozbitím a celý ztrápený, hnán vrtkavým osudem hned sem a hned tam, jsem nakonec dorazil do onoho středně velkého provinciálního města, v němž podle mých mladických snů měla stát moje vila, útočiště starého slavného mistra před povykem světa. Ani jsem nevěnoval pozornost ironii osudu, skryté v běhu událostí, a zamýšlel jsem nějaký čas se tam zdržet, někde se přikrčit, přezimovat, možná, snad, než události dostanou nový spád. Bylo mi úplně jedno, kam mě osud zavane. Půvab kraje pro mě nenávrat-

ně uhasl, byl jsem ztýraný a zbědovaný a toužil jsem už jedině po klidu. Stalo se však něco jiného. Došel jsem na své cestě patrně k nějakému bodu zvratu, ke zvláštnímu zákrutu v mém osudu, moje existence se začala neobyčejně stabilizovat. Měl jsem pocit, jako bych vstoupil do nějakého příznivého proudu. Kamkoliv jsem se obrátil, lidé hned nechávali stát svou práci, jako by na mě čekali, a v jejich očích jsem viděl ten mimovolný záblesk pozornosti, to okamžité rozhodnutí, ochotu mi posloužit, diktované jakoby nějakou vyšší instancí. Byl to samozřejmě klam vyvolaný tím náležitým sběhem všech okolností, tím, jak zručné prsty náhody, jež mne jakoby v náměsíčném transu vedla od jedné události ke druhé, obratně spojovaly články mého osudu. Neměl jsem ani čas se tomu divit, ten příznivý obrat v mém osudu byl od začátku provázen jakýmsi smířeným fatalismem, jakousi blaženou trpností a důvěřivostí, jež mi kázaly podříditi se bez odporu gravitaci událostí. Pociťoval jsem to mané jako zadostiučinění mým dlouhou neukojeným potřebám, jako hluboké nasycení věčného hladu zavrhaného a zneuznaného umělce – zde byly konečně náležitě oceněny mé schopnosti. Z kavárenského hráče, který bral zavděk jakoukoliv práci, jsem se rychle vyšvihl na místo prvního houslisty v městské opeře; otevřely se mi dveře do exkluzivních kruhů milovníků umění, jakoby na základě dávno nabytého práva jsem vstoupil do nejlepší společnosti, já, který jsem až dosud přebýval v polosvětě deklasovaných existencí, černých pasažérů, v podpalubí lodi společnosti. Aspirace, jež jako vzbouřené a potlačené nároky vedly v hlubinách mé duše podzemní, trýznivý život, se rychle legalizova-

ly, samy od sebe vstupovaly do života. Znamení uzurpace a uražení hrdosti zmizelo z mého čela.

Shrnuji to všechno ve zkrácené formě, jaksi z hlediska hlavní linie mého osudu, aniž bych se pouštěl do podrobnosti té podivné kariéry, neboť všechny tyto události patří vlastně do prehistorie příhod, o nichž budu vyprávět. Ne, moje štěstí nemělo nic společného s výstředností či nevázaností, jak by se snad mohlo zdát. Prostoupil mne pouze pocit hlubokého klidu a jistoty, což bylo znamením, podle něhož jsem – já, zkušený znalec fyziognomie osudu, kterého život naučil citlivě rozeznávat všechny záchvěvy jeho tváře – s hlubokou úlevou poznal, že tentokrát přede mnou neskrývá žádné nekalé úmysly. Kvalita mého štěstí byla trvalého a solidního druhu.

Celá moje tulácká a bezdomovská minulost, podzemní bída mě předchozí existence se ode mne odtrhla a letěla dozadu jako kus krajiny, šikmo nakloněné v paprscích zapadajícího slunce, jež se ještě jednou vynořila nad pozdní obzory, zatímco vlak, který mne unášel, projížděl poslední zatačkou a vezl mne střemhlav do noci, s hrudí plnou budoucnosti, jež mu bila do tváře, hutně opojně budoucnosti, trochu zamžené dýmem. Zde je na místě, abych se zmínil o nejdůležitějším faktu, jenž uzavřel a korunoval to příznivé a šťastné období, o Elišce, kterou jsem v té době potkal na své cestě a kterou jsem si po krátkém opojném zasnoubení vzal za ženu. Účet mého štěstí je plný a uzavřený. Moje postavení v opeře je neotřesitelné. Dirigent filharmonického orchestru, pan Pellegrini, si mne váží a ve všech rozhodujících otázkách se mne ptá na moje

minění. Je to stařeček před penzí a mezi ním, správním výborem opery a hudbymilovnou společností města byla uzavřena tichá dohoda, že po jeho odchodu přejde dirigentská taktovka bez jakýchkoliv cavyků do mých rukou. Už jsem ji nejednou držel, buď když jsem dirigoval koncerty filharmonie, pořádané každý měsíc, nebo v opeře, když jsem zastupoval nemocného mistra, nebo když ten dobrý stařeček cítil, že by nezvládl novou moderní partituru, jejíž duch mu byl cizí.

Opera patří k nejlépe zajištěným v zemi. Moje gáže plně postačuje k životu v atmosféře blahobytu, jemuž nechybí pozlátka jistého přepychu. Několik pokojů, v nichž bydlíme, zařídila podle svého vkusu Eliška, neboť co se mne týká, nemám v tomto směru absolutně žádná přání a nevyvíjím ani žádnou iniciativu. Zato Eliška má velmi rozhodné, i když stále se měnící požadavky, které uskutečňuje s energií, již by bylo hodno využít k něčemu lepšímu. Stále má nějaká jednání s dodavateli, neúnavně bojuje o kvalitu a ceny zboží a dosahuje na tomto poli úspěchů, na něž je nemálo pyšná. Já na toto její úsilí hledím s něžnou shovívavostí, ale i s jistými obavami, jako na dítě, které si lehkomyšlně hraje na kraji propasti. Jak je naivní se domnívat, že v boji o tisíce drobností našeho života si utváříme náš osud!

Já, který jsem tak šťastně zakotvil v této poklidné zátoce – chtěl bych už jenom uspat jeho bdělost, nechodit mu na oči, nenápadně přilnout k mému štěstí a stát se neviditelným.

Město, v němž mi osud dovolil nalézt tak klidný a blažený přístav, proslulo díky starobylé, ctihodné katedrále, postavené na

vyvýšené plošině, trochu osamocené na pokraji domů. Zde město náhle končí, obklopeno strmými hradbami a příkopy, v nichž rostou moruše a vlašské ořechy, a otevírá se tu pohled do dalekého kraje. Je to poslední, zanikající vyvýšenina horského křídového masivu, jenž drží stráž nad rozlehlou a projasněnou krajinou provincie, otevřenou po celé šíři teplým větrům ze západu. Město vystavené tomuto lahodnému přílivu se uzavřelo do sladkého a tichého klimatu, jenž jako by tvořil vlastní miniaturní meteorologický oběh v rámci většího, všeobecného. Po celý rok tu vanou sotva citelné, lahodné vzdušné proudy, které na podzim přecházejí v jediný neustávající medový tok, v jakýsi druh jasného vzdušného Golského proudu, ve všeobecné monotónní váni, sladké až k zapomnění, až k blaženému zániku.

Katedrála po staletí cizelovaná v drahocenném přítmi svých vitráží, bez konce přibývajících, složených z cenností jež byly nashromážděny mnoha pokoleními a vštěpovány na jiné cennosti, přitahuje nyní zástupy turistů z celého světa. V kterémkoliv ročním období je můžeme vidět, jak s bedekry v rukou pobíhají po našich ulicích. Především oni bydlí v našich hotelích, prohledávají naše obchody a starožitnictví v honbě za raritami a zaplňují naše zábavní podniky. Přinášejí s sebou z dalekého světa vůni moře, někdy vzlet velkých plánů, široký rozmach obchodních zájmů. Stává se, že jim učaruje klima, katedrála i životní tempo našeho města a oni se tu usidlují na delší dobu, aklimatizují se a zůstávají tu nastálo. Jini si odsud, když odjíždějí, odvázejí s sebou ženy, půvabné dcery našich kupců, továrníků a majitelů restaurací. Díky těmto svazkům

bývá do našich podniků často investován cizí kapitál, který posiluje náš průmysl.

Hospodářský život města ostatně už po léta probíhá bez otřesů a krizí. Vysoce rozvinutý cukrovarnický průmysl žije ze své sladké tepny tří čtvrtiny obyvatel. Kromě toho je ve městě proslulá porcelánka se starou tradicí. Vyrábí na export a kromě toho každý Angličan, který se vrací do vlasti, považuje za věc cti objednat si jeden ze servisů s tolika a tolika kousky porcelánu barvy slonové kosti s obrázky katedrál a města v provedení žákyň naší umělecké školy.

Naše město je ostatně jako mnohá jiná v tomto kraji bohaté a dobře obhospodařováno – zčásti se pečlivě stará o obchodní a jiné záležitosti, zčásti si libuje v komfortu a měšťanském blahobytu, zčásti je také ambiciózní a snobské. Dámy si na svých toaletách dovolují téměř velkoměstský luxus, pánové napodobují životní styl hlavního města a za pomoci několika kabaretů a klubů tu s velkým úsilím udržují jakési slabé zdání nočního života. Kvete hra v karty. Holdují jí dokonce i dámy a není téměř večera, abychom i my nekončili den v některém z elegantních domů našich přátel u hry, která se nejdnou protáhne pozdě do noci. I v této věci iniciativa připadá Elišce, která přede mnou svou náruživost ospravedlňuje starostí o naši společenskou prestiž, jež vyžaduje, abychom častěji pobývali ve světě, abychom nevypadli z oběhu, ale v podstatě i ona podléhá kouzlu toho nesmyslného a lehce vzrušujícího mrhání časem.

Často jí pozoruji, jak se vzrušena hrou, s ruměnci na tvářích a lesknoucíma se očima, celou duší účastní proměnlivých peripetii

hazardu. Lampa rozlévá zpod stínítka měkké světlo na stůl, kolem něhož skupinka lidí, hluboce zaujatých vějířem karet, jež drží v ruce, pořádá imaginární honičku po šalebných stopách štěstěny. Jako bych ji viděl, tu přízračnou postavu, vyvolanou napětím seance, jak se téměř hmatatelně zjevuje za zády toho či onoho z hráčů. Je ticho, padají polohlasná slova, odrážející proměnlivé a klikaté stezky štěstí. Co se mě týká, já čekám na chvíli, kdy tichý, nadšený trans zatemní všem rozum, kdy všichni ztratí paměť a znehybní, katalepticky nachýleni jako nad kroužícím stolcem, abych se nepozorovaně vytratil z toho začarovaného kruhu a uchýlil se do samoty mých myšlenek. Občas, když vypadnu ze hry, mohu opustit stůl, aniž bych vzbudil jakoukoliv pozornost, a potichu přejít do vedlejšího pokoje. Tady je tma, jen pouliční lucerna sem z dálky posílá své světlo. S hlavou opřenou o okenní tabuli pak dlouhou chvíli stojím a přemýšlím . . .

Nad podzimějí houštinou parku se noc nevýrazně rozjasňuje načervenalým úsvitem. Ve zpusťované spleti stromů se s nepřítomným krákaním budí poplašené vrány zmýlené příznaky toho falešného svítání, s velkým povykem houfně vzletají a jejich nařikající, kroužící chumel naplňuje hlukem a vlněním zarudlou temnotu, prosycenou hořkou vůní čaje a poletujícího listí. Pozvolna se ten po celém nebi roztřepotaný galimatyáš kroužení a letů uklidňuje a usazuje, zvolna klesá a obsazuje prořídrou houštinu stromů – jak neklidná, provizorní hromada, plná nepokoje umlkajících rozhovorů a nařikavých otázek, a pomalinku se ztišuje, usedá už nadobro a sjednocuje se s tichem šelestivého uvadání. A znovu se vrací

hluboká a pozdní noc. Hodiny mijejí. S horkým čelem přitisknutým na sklo cítím a vím: nic zlého se mi už nemůže přihodit, nalezl jsem přístav a klid. Teď nadejde dlouhá řada let ztěžklých štěstím a sytých, nekončící proud dobrých a blažených časů. Po několika posledních plytkých a sladkých vzdeších se moje hrud' až po okraj naplňuje štěstím. Přestávám dýchat. Víím: tak jako celý život – tak mne jednou do své otevřené náruče přijme smrt, výživná a sytá. Budu ležet absolutně nasycený uprostřed zeleně na zdejším pěkném, udržovaném hřbitově. Moje žena – jak ji bude slušet vdovský závoj! – mi za zdejších tichých jasných dopolední bude přinášet květiny. Ze dna té plnosti bez hranic povstává jakási těžká, hluboká hudba, smuteční, slavnostní, dunivé takty majestátní přede hry. Cítím mocné údery rytmu, vyrůstající z hloubky. Se zdviženým obočím hledím do dále a cítím, jak mi vstávají vlasy na hlavě. Trnu a poslouchám . . .

Hlasitější zvuky rozhovoru mě vytrhují ze strnulosti. Ptají se po mně a smějí se. Slyším hlas své ženy. Vracím se ze svého azylu do osvětleného pokoje a mhouřím oči napojené tmou. Společnost se už rozchází. Hostitelé stojí ve dveřích, rozmlouvají s odcházejícími hosty, vyměňují si zdvořilosti. Konečně jsme sami na noční ulici. Moje žena srovnává své pružné volné kroky s mými. Dobře se shodujeme v chůzi, a když kráčíme ulicí nahoru, jde s hlavou trochu skloněnou a nohama rozhrnuje šelestivý koberec listí, jež pokrývá chodník. Je oživena hrou, štěstím, které jí přálo, a vypitým vínem a plna malých ženských plánů. Na základě tiché dohody, jež mezi námi platí, vyžaduje, abych maximálně toleroval ty její nezodpověd-

né výmysly a má mi velice za zlé všechny moje strizlivé, kritické připomínky. Když vcházíme do našeho bytu, nad temným obzorem se už objevuje zelený pruh úsvitu. Ovane nás příjemná vůně vytopeného a dobře udržovaného vnitřku bytu. Nerozsvěcujeme. Vzdálená pouliční lucerna kreslí na protilehlé stěně stříbrný vzor záclon. Sedím oblečený na posteli, mlčky beru Eliščinu ruku a chvíli ji držím ve své.

OBSAH

SKOŘICOVÉ KRÁMY (O. B.)

- Srpen - - - 9
Navštívení - - - 20
Ptáci - - - 30
Manekýni - - - 36
Traktát o manekýnech - - - 45
Traktát o manekýnech (pokračování) - - - 53
Traktát o manekýnech (dokončení) - - - 57
Nimrod - - - 64
Pan - - - 70
Pan Karel - - - 75
Skořicové krámy - - - 79
Krokodýlí ulice - - - 95
Švábi - - - 110
Vichřice - - - 115
Noc velké sezóny - - - 123

SANATORIUM NA VĚCNOSTI

- Kniha - - - 141
Geniální epocha - - - 157

- Jaro (V. D.) - - - 172
Červencová noc (E. S.) - - - 256
Můj otec se dává k hasičům - - - 264
Druhý podzim - - - 274
Mrtvá sezóna - - - 280
Sanatorium Na věčnosti - - - 301
Dodo - - - 337
Edik - - - 347
Penzista - - - 356
Samota - - - 376
Poslední otcův útěk - - - 379

FRAGMENTY (I. M.)

- Podzim - - - 389
Republika snů - - - 396
Komete - - - 405
Vlast - - - 427

- Otakar Bartoš: Literatura jako regenerace mýtu - - - 436